

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KIRSAL YERLEŞİMLERİN
KORUMA SORUNSA LININ İRDELENMESİ VE
MODEL GELİŞTİRİLMESİ**

Umut Devrim GENÇ

Aralık, 2019

İZMİR

KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNSA LININ İRDELENMESİ VE MODEL GELİŞTİRİLMESİ

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Doktora Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Umut Devrim GENÇ

Aralık, 2019

İZMİR

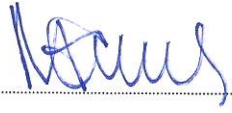
DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

UMUT DEVRİM GENÇ tarafından, PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ yönetiminde hazırlanan “KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNSALININ İRDELENMESİ VE MODEL GELİŞTİRİLMESİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ

Yönetici

Prof. Dr. Müjgan BAHTİYAR KARATOSUN

Tez İzleme Komitesi Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Tolga ÇİLİNGİR

Tez İzleme Komitesi Üyesi

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimime başladığım ilk günden tez çalışmamı tamamlayıncaya kadar vermiş olduğu sürekli destek ve emekleri için değerli danışman hocam Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ'ye, yorumlarıyla tezimi hazırlamamda büyük katkıları olan tez izleme komitesindeki sevgili hocalarım Prof. Dr. Müjgan BAHTİYAR KARATOSUN ve Dr. Öğretim Üyesi Tolga ÇİLİNGİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarım sırasında bilgi ve belgelere ulaşmamda yardımcı olan tüm kurum yöneticilerine, çalışma yürüttüğüm yerleşimlerde bilgi edinmemi sağlayan ve görüşlerini paylaşan mahalle muhtar ve sakinlerine katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Kozbeyli Mahallesi'nde 2013 – 2016 yılları arasında alan çalışmalarını birlikte yürüttüğümüz çok sevgili çalışma arkadaşlarıma, yoğun emekleri, paylaşımları ve katkıları için teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum. Doktora eğitimime başlamam için cesaretlendiren ve destek olan tüm dostlarım ile alan çalışmalarına yardımcı olan sevgili arkadaşlarıma da çok teşekkür ediyorum.

Altı yıllık süreçte yardımlarını ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Barış, canım çocuklarım Zeynep Deniz ve Kaan ile her zaman yanımda olan başta sevgili annem ve babam olmak üzere tüm aileme sonsuz teşekkür ve sevgilerimle...

Umut Devrim GENÇ

KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNSALININ İRDELENMESİ VE MODEL GELİŞTİRİLMESİ

ÖZ

Kırsal yerleşimler, yalnızca geleneksel mimari dokuları ile değil, doğal çevreyle olan ilişkileri, tarım alanları, üretim teknikleri ve yaşam biçimi gibi yerel unsurlarla bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerini bir arada barındıran kırsal alanlar, günümüzde küresel değişim sürecinin etkisi altındadır. Tarım politikaları ve gıda sektörünün endüstrileşmesi gibi çok sayıda etken kırsal geçim kaynaklarını etkilerken, iletişim ve teknolojideki gelişmeler, sosyal ve kültürel bağlamda değişime sebep olmaktadır. Bu süreçte, kırsal mirasın korunması farklı disiplinlerin literatüründe bir ‘sorunsal’ olarak yer bulmuştur. Çalışmanın amacı, kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin sorunların derinlemesine incelenerek ortaya konulması, sebeplerin irdelenmesi, koruma söylemleri ve yasal düzenlemeler bağlamında değerlendirilerek kırsal koruma modeli geliştirilmesidir. Bu doğrultuda, İzmir kırsalında yer alan ve Kentsel Sit Alanı olarak tescillenmiş iki yerleşimde alan çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Foça, Kozbeyli Mahallesi ve Ödemiş, Bademli Mahallesi’nde yapılan doku analizleri ve anket çalışmalarından elde edilen veriler, her iki yerleşimde de geçmişte yapılan araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Böylelikle demografik, ekonomik ve sosyal yapı ile birlikte, mimari unsurların süreç içindeki değişimleri ve yere özgü unsurların koruma olgusu ile olan ilişkisi ortaya konulmuştur. Yapılan tespitler, sorunsalın irdelenmesini ve sebep – sonuç ilişkisinin değerlendirilmesini sağlamıştır. Yanı sıra, yurtdışında kırsal korumaya ilişkin düzenleme ve uygulamalar aktarılmış, yurtiçindeki proje örnekleri ise, sorunsalın çözümüne katkıları bağlamında değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalar, geliştirilen modelin temel ilkelerinin belirlenmesini sağlamıştır. Araştırma sonucunda önerilen ‘kırsal koruma modeli’, değişim sürecinin kaçınılmaz etkileri altında, katılımcılığı ön plana çıkararak, geleceğe yönelik stratejilerin belirlenmesini ve kırsal yerleşimlerin yere özgü miras değerlerinin bütüncül olarak korunmasını öngörmektedir.

Anahtar kelimeler: Kırsal miras, kırsal koruma, kırsal yerleşme, Kozbeyli, Bademli

SCRUTINISING THE PROBLEMATICS OF CONSERVATION OF RURAL SETTLEMENTS AND DEVELOPMENT OF A MODEL

ABSTRACT

Rural settlements are not evaluated only with traditional buildings, but also with local features such as relation with nature, production techniques and way of life. Rural areas that consist of tangible and intangible cultural heritage are under the influence of global changes. Agricultural policies and industrialization of food production effects the economics of rural areas while advancement in communication technologies effects social and cultural structure. Therefore, conservation of rural settlements has taken place in literature of several disciplines with the concept of ‘problematics’. The aim of this study is, to reveal the problems of conservation of rural settlements, scrutinize the reasons, evaluate through the discourse and legislation and, to develop a model. Within this scope, two rural settlements in İzmir, which are registered as Conservation Areas, are selected for field studies. The data gained from the analysis of buildings and questionnaires in Foça, Kozbeyli and Ödemiş, Bademli, are compared with the results of previous studies at the same areas. In this way, the change of architectural features, economic, social and demographic structure of areas are identified with the relation of local factors and conservation. These studies has led to the examination of problematics and evaluation of the cause and effect relationship. Regulations and applications on the conservation of rural heritage at different countries and, several projects in Turkey are also searched within this study and evaluated by their contribution to the field. The basic principles of the model has been determined through these mentioned studies. The model for rural conservation, suggested in this study, aims to provide the conservation of local heritage features of rural settlements and determination of future strategies putting forward the idea of participation, having regard to the inevitable effects of global change.

Keywords: Rural heritage, rural conservation, rural settlements, Kozbeyli, Bademli

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi.....	5
1.4 Çalışmanın İlgili Literatürdeki Yeri	9
1.5 Çalışmanın Kurgusu	14
BÖLÜM İKİ – KIRSAL MİRAS VE KORUMA.....	16
2.1 Kırsal Miras ile İlişkili Kavramlar	16
2.1.1 Kırsal Yerleşme	17
2.1.2 Kırsal Geleneksel Mimari.....	29
2.1.3 Kırsal Planlama: Tarihsel Süreçte Türkiye’deki Gelişmeler	39
2.1.4 Kırsal Kalkınma ve Kırsal Dönüşüm.....	45
2.2 Kırsal Miras ve Koruma	51
2.2.1 Uluslararası Literatürde ve Belgelerde Kırsal Miras	51
2.2.2 Türkiye’de Kırsal Alanların Korunması: Süreç ve Yasal Düzenlemeler	55
BÖLÜM ÜÇ – KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASINDA GÜNCEL SORUNLAR VE YAKLAŞIMLAR	60
3.1 Günümüzde Kırsal Geleneksel Yerleşmelerin Durumu ve Güncel Sorunlar..	60
3.1.1 Üst Ölçekli Sorunlar	63
3.1.2 Korumaya İlişkin Sorunlar	71
3.2 Kırsal Koruma Yaklaşımları ve Uygulama Örnekleri.....	83

3.2.1 Kırsal Koruma Araç ve Yaklaşımları	83
3.2.2 Türkiye’den Kırsal Koruma Proje ve Uygulama Örnekleri:	92
3.2.3 Yurtdışında Kırsal Planlama ve Koruma	99
BÖLÜM DÖRT – KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASI	
SORUNSA LININ ÖRNEK ALANLAR ÜZERİNDEN ARAŞTIRILMASI....	114
4.1 Çalışma Alanı Seçimi	116
4.2 Foça, Kozbeyli Mahallesi	123
4.3 Ödemiş, Bademli Mahallesi	164
4.4 Alan Çalışması Sonuçlarının Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi	196
BÖLÜM BEŞ – KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASINA YÖNELİK	
MODEL GELİŞTİRİLMESİ.....	202
5.1 Sorunsalın İrdelenmesi ve Öneri Geliştirilmesi	202
5.1.1 Alan çalışması sonuçlarının irdelenmesi	202
5.1.2 Koruma Yaklaşımları ve Uygulamalarına İlişkin İrdemeler	205
5.1.3 Sorunlara İlişkin Değerlendirme ve Öneriler	211
5.2 Kırsal Koruma Modeli Önerisi	227
5.2.1 Kırsal Koruma Modeli _ Yönetim Sistemi	228
5.2.2 Kırsal Koruma Modeli _ Koruma Mekanizması:	230
5.2.3 Kırsal Koruma Modeli	234
BÖLÜM ALTI – DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	248
6.1 Çalışmanın Değerlendirilmesi	248
6.2 Çalışmanın Sonuçları	254
KAYNAKLAR	259
EKLER.....	259
EK 1: Kozbeyli Mahallesi, Tescilli Yapılar Analiz ve Karşılaştırma Kataloğu	270
EK 2: Bademli Mahallesi, Tescilli Yapılar Analiz ve Karşılaştırma Kataloğu	293

EK 3: Bademli Mahallesi, Mevcut Özellikleriyle Korunacak Yapılar Analiz ve Karşılaştırma Kataloğu.....	314
--	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Çalışmanın yöntem ve aşamaları	8
Şekil 2.1 Türkiye kent – kır haritası.....	23
Şekil 2.2 İlçe bazlı nüfus yoğunluğu haritası	23
Şekil 2.3 Türkiye kırsallık haritası	23
Şekil 2.4 Karakaya Köyü, Bodrum, Muğla.....	35
Şekil 2.5 Eskihisar, Muğla köy meydanı	38
Şekil 3.1 Kırsal alanda inşa edilmiş olan yazlık konutlar, Bozköy, Karaburun, İzmir	66
Şekil 3.2 Sosyal tesise dönüştürülmüş okul binası, Koca Mehmetler, Foça, İzmir ...	68
Şekil 3.3 Kırsalda kötü yapılaşma ve kırsala doğru genişleyen kentsel alanlar, Kayadibi Köyü’nden Homeros Vadisine bakış, Bornova, İzmir	69
Şekil 3.4 Kösedere, Karaburun, İzmir.....	73
Şekil 3.5 Türkiye’deki koruma mekanizmasının işleyişi.....	76
Şekil 3.6 Eski Foça kent merkezindeki tarihi bir yapı ve Foça Koca Mehmetler Mahallesi’nde bir köy evi.....	77
Şekil 3.7 “Türkiye’de kentsel sit alanlarının planlanması için bir sistem önerisi”	79
Şekil 3.8 Kırsal alanlardaki sorunlar arasındaki ilişkiler ağı	82
Şekil 3. 9 İzmir, Selçuk, Şirince Mahallesi.....	85
Şekil 3.10 Beamish Açık Hava Müzesi, tanıtım haritası	90
Şekil 3.11 Göreme Açık Hava Müzesi.....	90
Şekil 3.12 Anavatos, Sakız Adası, Yunanistan	91
Şekil 3.13 KOKAP çalışmasında önerilen plan kademelenmesi	95

Şekil 3.14 Kuru taş duvar örülmesine yönelik el kitabı ve kırsal yapıların korunmasına yönelik rehber kitap örneği	101
Şekil 3.15 Dünya Miras Listesi'nde yer alan Alberobello, Puglia, İtalya	102
Şekil 3.16 Grade I kategorisinde tescilli yapı örneği, Oxford	107
Şekil 3.17 Grade II* kategorisinde tescilli yapı örneği, Oxfordshire	107
Şekil 3.18 Grade II kategorisinde tescilli yapı örneği.....	107
Şekil 4.1 NUTS 4 düzeyinde İzmir ili kırsallık analizi.....	116
Şekil 4.2 Türkiye kırsallık haritasında İzmir.....	117
Şekil 4.3 Sağancı'da bulunan endüstri yapılarından örnek.....	120
Şekil 4.4 Seferihisar, Sığacık Mahallesi	121
Şekil 4.5 Ödemiş, Birgi Mahallesi	121
Şekil 4.6 Örnek çalışma alanı seçimi aşamaları.....	122
Şekil 4.7 Kozbeyli'nin İzmir içindeki konumu.....	123
Şekil 4.8 Kozbeyli Mahallesi genel görünüm ve Gencelli Körfezi manzarası	123
Şekil 4.9 Kozbeyli köy meydanında sergilenen antik buluntular	124
Şekil 4.10 Yolmuş bölgesindeki hamam kalıntısı.....	125
Şekil 4.11 Yerleşimi sınırlayan unsurlar.....	125
Şekil 4.12 Pınarderesi kıyısındaki su deposu ve çocuk oyun alanı.....	126
Şekil 4.13 Su deposu arkasında bulunan yapı kalıntısı	126
Şekil 4.14 Köyün batı sırtlarında yer alan orman arazisi ve arkasında kurulmuş rüzgâr enerji santralleri.....	127
Şekil 4.15 Kentsel sit sınırının güneyindeki yeni yapılar	128
Şekil 4.16 1980 – 2018 arası Kozbeyli nüfusunun değişimi.....	129
Şekil 4.17 2013 – 2018 yılları arasında 18 yaş ve üstü ile 18 yaş altı nüfus değişimi	129

Şekil 4.18 Sit alanı sınırları dışında, restoran ve butik otel olarak faaliyet gösteren bir işletme	130
Şekil 4.19 Köyün güney girişinde yeni açılmış kahvaltı salonu	131
Şekil 4.20 Kozbeyli Camii	132
Şekil 4.21 Orta sofalı plan şeması örneği	133
Şekil 4.22 Orta sofalı plan şemalı yapı örneği (871 parsel)	133
Şekil 4.23 864 parselde yer alan Kule Ev'e ait rölöve çalışması	134
Şekil 4.24 Kuzubeyi Kulesi plan şeması	134
Şekil 4.25 925 parselde yer alan münferit plan şemasına sahip yapı	135
Şekil 4.26 Bahçe içerisinde yer alan ocak örneği	135
Şekil 4.27 Yuvarlak kemerli, taş söveli pencere ve tuğla bezeme örneği	136
Şekil 4. 28 Özgün düz toprak dam örneklerinden detaylar	136
Şekil 4.29 Özgün düz toprak çatısı beşik çatıya dönüştürülmüş yapı örneği	137
Şekil 4.30 622 numaralı parselin kenarında bulunan Alıçesme	137
Şekil 4.31 Çapkınoğlu Konağı ve Meyhanesi (781 ve 1114 parseller)	138
Şekil 4.32 Ticaret + Konut olarak tescillenmiş 969 parsel	138
Şekil 4.33 1007 parselde bulunan tescilli yapı	139
Şekil 4.34 Sit alanı sınırları içinde kalan tescilli yapılar	141
Şekil 4.35 Kat adedi analizi	142
Şekil 4.36 Yapım sistemi analizi	143
Şekil 4.37 Tescilli olmayan ancak dokuyla uyumlu yapı örneği	144
Şekil 4.38 Tescilli, uyumlu ve uyumsuz yapıların doku içindeki oranları	144
Şekil 4.39 Sit alanında yer alan tescilli yapılar ve diğer yapıların dokuyla uyumlulukları, 2019	145
Şekil 4.40 Köy meydanını çevreleyen ticaret işlevli yapılar	146
Şekil 4.41 Doku içindeki uyumsuz yapılara örnekler	146

Şekil 4.42 Arazi kullanım analizi, 2019.....	147
Şekil 4.43 Tescilli yapıların kullanım durumları_2019	148
Şekil 4.44 Tescilli yapıların yapısal durumları_2019	149
Şekil 4.45 Tescilli yapıların kullanım durumları_2019	151
Şekil 4.46 Tescilli yapı kullanıcıları_2019	151
Şekil 4.47 Tescilli yapıların yapısal durumları_2019	152
Şekil 4.48 Tescilli yapıların yapısal durumlarının 2013 – 2019 yılları arasındaki değişimi	152
Şekil 4.49 Tescilli yapıların kullanım durumlarının 2013 – 2019 yılları arasındaki değişimi	153
Şekil 4.50 2013 – 2019 yıllarındaki kullanım ve yapısal durum ilişkisi grafiği.....	154
Şekil 4.51 Kullanıcıların yaş grupları	156
Şekil 4.52 Kullanıcıların eğitim durumları	157
Şekil 4.53 Kullanıcıların eğitim durumlarının yerel halk ve yerel olmayan bireyler arasındaki dağılımı	157
Şekil 4.54 Kullanıcıların çalışma durumu.....	157
Şekil 4.55 Bademli'nin İzmir içindeki konumu.....	165
Şekil 4.56 Bademli'nin genel görünümü	165
Şekil 4.57 Yerleşimin içinden geçen dere.....	166
Şekil 4.58 1980 – 2018 yılları arasında Bademli nüfusunun değişimi	167
Şekil 4.59 2007 – 2018 yılları arasında 18 yaş ve üstü ile 18 yaş altı nüfus değişimi	168
Şekil 4.60 Bademli'nin mahalleleri ve kentsel sit sınırı	170
Şekil 4.61 Bademli Hayrettin Efendi Camii ve köy meydanı.....	171
Şekil 4.62 Kılıczade Mehmet Ağa Camii, Restorasyon öncesi ve sonrası	172
Şekil 4.63 Kılıczade Mehmet Ağa Camii, duvar ve tavan bezemeleri	172

Şekil 4.64 Kasaplar Sokağı	173
Şekil 4.65 Açık sofalı plan tipi.....	173
Şekil 4.66 İç sofalı plan tipi örneği	174
Şekil 4.67 Orta sofalı plan tipi örneği	174
Şekil 4.68 Çardak mekânı ve ahşap çatı.....	174
Şekil 4.69 Mastaba örnekleri.....	175
Şekil 4.70 Özgün çatı kaplaması ve baca örneği.....	175
Şekil 4.71 Kosam Sokağı eski ve günümüzdeki görünümü.....	176
Şekil 4.72 Sırık Fırını.....	176
Şekil 4.73 Bademli Kentsel Sit alanı sınırları, tescilli yapılar ve korunması gerekli görülen diğer yapılar	179
Şekil 4.74 3916 parsel – Belediye Konuk Evi ve Halk Kütüphanesi.....	183
Şekil 4. 75 Kaleiçi Sokak'ta sürdürülen sağlıklaştırma çalışmaları.....	183
Şekil 4.76 2019 yılı analizlerinde 103 adet yapının yapısal durumu	184
Şekil 4.77 2011 – 2019 analizlerinde 103 adet yapının 'yapısal durum' karşılaştırması	184
Şekil 4.78 1998'den günümüze 19 adet yapının 'yapısal durum' karşılaştırması ...	185
Şekil 4.79 Kaleiçi Sokak	185
Şekil 4.80 2011 yılı yapısal durum analizi.....	186
Şekil 4.81 2019 yılı yapısal durum analizi.....	187
Şekil 4.82 2011 – 2019 yılları arasında yapısal durum değişimi	188
Şekil 4.83 103 adet yapının günümüzdeki kullanım durumu	189
Şekil 4.84 19 adet yapının 1998 – 2019 yıllarındaki kullanım durumlarının karşılaştırması.....	189
Şekil 4.85 Bademli 2019 yılı kullanım durumu analizi	190
Şekil 4.86 Aynı yapı cephesinde özgün ahşap malzeme ve yeni uygulama	195

Şekil 5.1 Kozbeyli’de tescilli bir yapı ve benzer niteliklere sahip tescilli olmayan bir yapı.....	213
Şekil 5.2 Bademli’de tescilli bir yapı ve benzer niteliklere sahip tescilli olmayan bir yapı.....	214
Şekil 5.3 Terkedilmiş yerleşim Hacıömerli Köyü’nde bir konut.....	223
Şekil 5.4 Terkedilmiş yerleşim Lübbey Köyü, Ödemiş.....	223
Şekil 5.5 Kırsal Koruma Modeli _ Yönetim Sistemi	232
Şekil 5.6 Kırsal Koruma Modeli _ Koruma Mekanizması	233
Şekil 5.7 2. grup yapı olarak önerilen simgesel değeri olan yapılar	238
Şekil 5.8 3. grup yapı olarak önerilen yerel mimari karakteri temsil eden yapılar ..	238
Şekil 5.9 Kırsal Koruma Modeli	247

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1 Planlama sisteminde kırsal alanların yeri	43
Tablo 2.2 Değişen kırsal kalkınma paradigmaları	48
Tablo 3.1 Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014) GZFT analizi	62
Tablo 3.2 Türkiye’de kent ve kırdaki nüfusun değişimi	64
Tablo 3.3 Kırsal alanlardaki üst ölçekli sorunlar	70
Tablo 3.4 Kırsal alanlarda korumaya ilişkin sorunlar	80
Tablo 3.5 İngiltere’de korunacak varlıkların önem düzeyi ve sorumlu kurumlar ...	106
Tablo 3. 6 Kırsal koruma ve planlamada ülkelere göre değişkenlik.....	113
Tablo 4.1 İzmir ili içindeki Kentsel Sit alanları listesi	118
Tablo 4.2 İzmir ili içinde olup, il ve ilçe merkezi dışında olan sit alanları.....	119
Tablo 4.3 Yıllara göre Kozbeyli nüfusu.....	129
Tablo 4.4 Kozbeyli Mahallesi 2. grup tescilli yapılar ve analizler	150
Tablo 4.5 2013 – 2019 yıllarında kullanım durumu ve yapısal durum ilişkisi	153
Tablo 4.6 Anket sorularına verilen yanıtların sayısal değerleri	160
Tablo 4.7 Bademli Mahallesi’nin yıllara göre toplam nüfusu	167
Tablo 4.8 Bademli Mahallesi’ndeki Tescilli yapılar ve analizler	181
Tablo 4.9 Bademli Mahallesi’ndeki ‘mevcut özellikleri ile korunacak’ yapılar ve analizler	182
Tablo 4. 10 Kozbeyli ve Bademli Mahallelerinde yapılan analiz ve tespitler	198
Tablo 5. 1 Türkiye’den kırsal araştırma, proje ve uygulama örneklerinin karşılaştırması	209
Tablo 5.2 Geleneksel konutların günümüze uyarlanmasında gerekli olan müdahaleler	220

Tablo 5.3 Kırsal alanların korunmasına yönelik sorunlar, değerlendirme ve öneriler	225
Tablo 5.4 Alan Değerlendirme Formu 1	236
Tablo 5.5 Alan Değerlendirme Formu 2	237

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Kırsal yerleşmeler, günümüzde çok yönlü etkenler altında değişim sürecinde olup, barındırdıkları miras değerlerinin korunması, küresel ölçekte bir sorunsal olarak değerlendirilmektedir. Yerel ölçekte farklı sosyal, kültürel ve ekonomik unsurlara sahip kırsal alanlar, aynı zamanda mimari doku ve doğal çevrenin bütünleşik yapısı dolayısıyla da kentsel çevrelerden ayrılmaktadır. Buna karşın, kır ve kent arasındaki kaçınılmaz etkileşim, kırsal yerleşimlerin karakterini değiştirmekte ve bu etkenler altında yere özgü değerlerin korunmasında zorluklar ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada kırsal alanların korunmasına ilişkin sorunlar ayrıntılı olarak ele alınmış, yapılan değerlendirmeler ve irdellemeler doğrultusunda kırsal koruma modeli geliştirilmiştir. Bu bölümde çalışmanın bütününe yönelik bilgiler alt başlıklar ile aktarılmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, kırsal yerleşimlerin korunması sorunsalının ortaya konulması, irdelenmesi ve bu doğrultuda uygulamaya yönelik bir model geliştirilmesidir.

Kırsal yerleşmelerin korunması sorunsalı, günümüzde küreselleşme, teknolojiye gelişmeler, neo-liberal ekonomi politikaları gibi küresel ölçekteki değişimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Kentsel üretim faaliyetlerinin artışı hızlı kentleşmeyi beraberinde getirirken, iş gücü olanakları ve modern yaşam şartları, köy nüfusunun kentlere göç etmesine sebep olmuştur. Tarımda modernizasyon süreci ile gıda sektörünün büyük firmaların tekelinde endüstriyelleşmesi gibi tarımsal faaliyetlere yönelik gelişmeler de köylerde ekonomik yapının değişmesine, geçim kaynaklarının azalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla küresel değişim süreci kentlerde hızlı gelişime, kırsal alanlarda ise bir bakıma gerilemeye sebep olmuştur.

Kırsal alanlar, geçmişten günümüze belirli kalıplarda imgeleştirilmiştir. Yoksulluk ve cahillik bu bağlamda en temel yargılardır. Cumhuriyet döneminde kırsal kalkındırılmasına verilen öneme karşın, yapılan çalışmaların beklenen sonuçları vermemesi ve 1980’li yıllardan itibaren bu politikalarından tümüyle uzaklaşılması, günümüzde kent ve kırsal arasında sosyal ve kültürel farklılıkların öncelikli sebepleridir. Kırsal korunmasını sağlamanın öncelikli basamağı ‘kırsal kalkınma politikalarının geliştirilmesi’ olup, konunun disiplinler arası çalışmalar ile ülke politikası olarak çözümlenmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında bu bağlamda yapılan araştırma ve değerlendirmeler, sonraki bölümde ayrıntılı olarak aktarılmaktadır.

Günümüzde kentli nüfusun, kırsal alanlarla özdeşleştirilen ‘doğal yaşam’a duyduğu özlem ise, kırdaki değişim sürecine farklı bir boyut getirmiştir. Köyden kente göç dalgası yön değiştirmiş, kırsal alanlarda ikincil konut alımı ve turizm faaliyetleri gibi yenilikler, yerleşimlerin demografik, sosyal ve ekonomik yapısını etkilemeye başlamıştır. Dolayısıyla, günümüzde bir yandan kırsal yerleşimlerin terk edilmesi sorunu yaşanırken, diğer yandan kırsal kentleşmesinden söz etmek mümkündür.

Kırsal alanlardaki bu çok yönlü değişim süreci, yerleşimlerin özgün nitelikleriyle korunmasına ilişkin sorunların da artmasına sebep olmuştur. Geleneksel yaşam biçimi kırsal konutları biçimlendiren en temel unsurdur. Buna karşın değişen kullanıcı istek ve gereksinimleriyle birlikte konutların çağdaş yaşam koşullarına uyarlanması gerekliliği de oluşmuştur. Yapıların bakım – onarım maliyetlerinin yüksek olması, koruma sistemindeki kısıtlar ve çoklu mülkiyet yapısı gibi çeşitli sorunlar, korumayı güçleştiren diğer etmenler arasındadır.

Kırsal yerleşimlere yönelik ön araştırmalarda yapılan bu tespitler, tezin odak sorusunun belirlenmesini ve amacının ortaya konulmasını sağlamıştır. Çalışmanın merkezinde ‘kırsal dokuların ve geleneksel yapıların korunması’ yer almaktadır. Koruma disiplini ancak 20. yüzyılın sonlarında yer bulan geleneksel dokular, Türkiye’deki yasal düzenlemeler ile koruma altına alınmış durumdadır. Buna karşın, ilgili disiplinlerde ve koruma literatüründe yer alan çok sayıda yayında kırsal alanların korunmasına ilişkin sorunların aktarıldığı, dolayısıyla ‘sorunsal’ın varlığının

kabul gördüğü belirlenmiştir. Buna karşın, yapılan ön araştırmalarda, ilgili yayınlarda konuya ilişkin az sayıda ve sınırlı kapsamda öneri geliştirildiği görülmüştür.

Kırsal alanlardaki sorunlar, birçok disiplinde farklı yönleriyle ele alınmakta, bununla birlikte, korumaya ilişkin çalışmalarda bütüncül yaklaşımların önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, kırsal korumanın yukarıda sözü edilen küresel değişim süreci ile doğrudan ilişkili olduğu göz önüne alınarak, çalışmada ‘değişimin kaçınılmaz olduğu’ kabulü yapılmış ve günümüz koşulları altında uygulanabilecek ‘kıra özgü’ bir model geliştirilerek koruma disiplinine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Küresel değişimlere bağlı olarak kırsal alanlarda yaşanan güncel sorunlar her geçen gün artış göstermekte ve bu durum koruma uygulamalarını farklı boyutlarda etkilemektedir. Koruma literatüründe konuya ilişkin tespitler bulunmasına karşın kapsamlı bir öneri geliştirilmemiş olması sebebiyle, tez araştırmasının konusu ‘kırsal yerleşimlerin korunması’ olarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda, araştırmanın ortaya koyduğu sorular şöyle sıralanmaktadır:

- Kırsal yerleşimlerin korunmasında karşılaşılan sorunlar nelerdir?
- Koruma sorunsalını oluşturan sebepler nelerdir?
- Kırsal korumaya yönelik sorunların ilgili yasal düzenlemeler ile ilişkisi nedir?
- Koruma söylemleri konuyu nasıl ele almaktadır?
- Sorunların giderilmesi için nasıl bir yaklaşıma gereksinim bulunmaktadır?
- Kırsal topluluğun geleneksel yerleşimlerin korunmasına bakışı nasıldır?

Araştırma sorularına yönelik olarak yapılan ön çalışmalar, kırsal alanlardaki koruma sorunsalının varlığını ortaya koymuştur. Buna dayanarak tezin önermesi şöyle belirlenmiştir: ‘yasal düzenlemeler, kırsal yerleşimlerin korunması için gerekli koşulları içermemekte, koruma söylemleri uygulamada karşılık bulmamakta, dolayısıyla kıra özgü yeni yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir.’ Bu doğrultuda

Çalışmanın kapsamı tanımlanmış, uygulanacak yöntemler belirlenmiş ve tezin kurgusu oluşturulmuştur.

Kırsal yerleşimlerin korunması, barındırdığı somut ve somut olmayan tüm değerler göz önüne alındığında, oldukça geniş kapsamlı bir konudur. Dolayısıyla, yapılan ön araştırmalar ışığında, söz konusu tüm değerlerin irdelenmesi gerekliliği ortaya konulmuş, ancak ‘kırsal alanlarda bulunan geleneksel konutların korunması’ odak sorun olarak belirlenerek, çalışmanın kapsamı tanımlanmıştır. Bu doğrultuda yukarıda sıralanan araştırma sorularının karşılığı ilgili literatürde ve örnek alanlarda aranmıştır.

Geleneksel konutların korunmasına ilişkin sorunların tespit edilmesi amacıyla alan çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı, İzmir ili kırsalı ile sınırlandırılmış, belirlenen kriterler doğrultusunda kentsel sit alanı olan kırsal yerleşimler arasından seçim yapılmıştır. Bu yerleşimler Foça ilçesine bağlı Kozbeyli Mahallesi ve Ödemiş ilçesinde yer alan Bademli Mahallesi’dir. Birbirinden farklı karakteristik özelliklere sahip her iki yerleşimde yapılan doku analizleri ve anket çalışmaları ile elde edilen verilerin karşılaştırılması, sorunsalın irdelenmesine katkı sağlamıştır.

Foça, Kozbeyli Mahallesi, 2003 yılında kentsel sit alanı olarak tescillenmiş bir Türk – Rum köyüdür. 2018 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 626 kişinin yaşadığı yerleşim, son yıllarda özellikle hafta sonları ‘köy kahvaltısı’ hizmeti veren işletmeler dolayısıyla günübirlik turizm merkezlerinden biri durumuna gelmiştir. Geçmişte öncelikli geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olmasına karşın, günümüzde uğraşanların sayısı çok azdır. Mimari doku bağlamında kırsal karaktere sahip yerleşmede, ekonomik ve sosyal yapı değişime uğramıştır. Bu bağlamda farklı sorunlar barındıran mahallenin koruma amaçlı imar planının henüz tamamlanmamış olması da uygulamaya ilişkin güçlükler neden olmaktadır.

Ödemiş, Bademli Mahallesi ise, 2000’in üzerindeki nüfusu ve 6360 sayılı kanun öncesinde belde belediyesi olmasına karşın, başta fidan yetiştiriciliği olmak üzere, tarım ve hayvancılığın etkin olarak sürdürüldüğü kırsal nitelikte bir yerleşimdir. Doğal çevrenin konut dokusuyla bütünleştiği sit alanı sınırları içinde, geleneksel ahşap konut

mimarisinin nitelikli örneklerini görmek mümkündür. Koruma amaçlı imar planı 2011 yılında tamamlanmış olmasına karşın, korunması gerekli taşınmazların büyük bölümü harap durumdadır. Dolayısıyla yerleşimde yapılan incelemeler, sorunların tespitiyle birlikte, planlama çalışmalarının korumaya katkısının irdelenmesini de sağlamıştır.

Alan çalışmaları, İzmir kırsalında bulunan ancak birbirinden farklı niteliklere sahip iki yerleşimin korunmasına ilişkin ortak sorunların ve yerel farklılıkların ortaya konulmasını sağlamış, bu kapsamda değerlendirmeler sunulmuştur.

Kırsal yerleşimlerin korunmasındaki sorunların tespitine yönelik veri toplanmasını sağlayan alan çalışmalarının sonuçları, araştırmanın ortaya koyduğu sorulara dayandırılarak irdelenmiştir. Bu kapsamda koruma söylemleri ve ilgili mevzuatla ilişkilendirilerek yapılan değerlendirmeler kırsal koruma modelinin temel ilkelerinin belirlenmesini sağlamıştır.

Çalışma kapsamında, ‘kırsal alanlarda bulunan geleneksel mimari dokunun korunması’ ana çerçeve olarak ele alınmış, buna karşın korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında, ‘yere özgü değerlerin bütüncül olarak değerlendirilmesi’ modelin öncelikli ilkelerinden biri olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, geliştirilen kırsal koruma modeli, sorunlar arasındaki ilişkiler açısından yola çıkılarak hazırlanmış olup, yönetim ve koruma mekanizmasına yönelik kapsayıcı öneriler sunmaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Kırsal yerleşimlerin korunması sorunsalının ortaya konulması ve model önerisi geliştirilmesi kapsamında, çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Alan çalışmaları, anketler, tarihsel ve karşılaştırmalı yöntemler araştırmanın farklı aşamalarında, aranan bilginin elde edilebilmesi, veriler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi ve tarihsel süreçteki değişimin ortaya konulması amaçlarına yönelik olarak uygulanmıştır.

Literatür ve arşiv taramaları ise, ‘ön araştırmalar’ aşamasında yoğun olarak gerçekleştirilmiş, bununla birlikte tez süresince kaynakların taranması ve değerlendirilmesi sürdürülmüştür. Literatür taramasında, öncelikle kırsal yerleşimlerin korunması ile ilişkili kavramlar üzerine yapılmış çalışmalar araştırılmıştır. Bu kapsamda, coğrafya, sosyoloji, planlama, mimarlık disiplinlerinde taranan yayınlarda, kırın tanımlanması, kırsal yerleşmelerin özellikleri, kır – kent ayrımının yapılması, kırsal planlama, kırsal kalkınma, kırsal mimarlık, kırsal miras ve kültürel peyzaj gibi kavramlarla ilgili araştırmalar, değerlendirmeler ve yorumlar derlenmiştir. İncelenen yayınlarda aynı zamanda, kırsal alanların sorunları üzerine yorumlar ve tartışmalar da taranmış, farklı disiplinlerdeki bakış açıları da ortaya konulmuştur. Araştırma, çeşitli dergilerdeki makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, bildiriler, kitap ve kitap bölümleri olmak üzere geniş kapsamlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Literatür taraması kapsamında, koruma disiplininde kırsal miras çalışmalarının tarihsel gelişimi, ulusal mevzuatta ve uluslararası belgelerdeki yeri araştırılmıştır. Çalışma, Kültür Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO], Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi [ICOMOS] gibi kuruluşların internet sayfalarında yer alan belgelerden derlenmiştir. Yanı sıra, söz konusu belgeler üzerine yapılmış çeşitli yayınlardan da bu kapsamdaki değerlendirmelere ulaşılmıştır.

Kırın tanımlanması ve kır – kent ayrımının yapılmasına yönelik olarak incelenen Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü [OECD], Avrupa İstatistik Ofisi [EUROSTAT] gibi kurumların internet sayfalarından aynı zamanda Avrupa Birliği’nin kırsala yönelik çalışmaları ve belgeleri de edinilmiştir. Türkiye’de kırsal alanlara yönelik istatistikler ve yerleşmelerin demografik yapılarını gösteren veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu’nun [TÜİK] internet sayfasından alınmıştır.

Literatür taramasında aynı zamanda, örnek alan olarak seçilen yerleşmelere ilişkin yayınlar da araştırılmıştır. Bu kapsamda ulaşılan lisansüstü tezleri ve makaleler, doku ve geleneksel yapıların geçmiş dönemlerdeki fotoğraflarına ve bilgilerine ulaşılmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte, alan çalışması yapılacak yerleşimlerin belirlenmesi amacıyla da literatür taramasına başvurulmuş, örneklemin seçilmesi için gerekli kriterlerin belirlenmesinde yine bu araştırmalardan faydalanılmıştır. Çalışma alanlarının tespit edilmesi sonrasında yapılan literatür ve arşiv araştırmaları, bu yerleşimlerde önceden yapılmış olan araştırmaların bulgularına ve sonuçlarına ulaşılmasını sağlamıştır.

Kırsal yerleşimlerin korunması sorunsalının ortaya konulabilmesi ve derinlemesine irdelenmesi amacıyla, örnek çalışma alanı olarak belirlenen yerleşimlerde doku analizleri gerçekleştirilmiştir. Tescilli yapıların yapısal durumları ve kullanım durumları incelenerek geçmiş dönemlerde farklı araştırmalar kapsamında yapılmış olan analizlerin sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Bu sayede yerleşimlerin sit alanı olarak tescillenmesinden günümüze kadar geçen sürede yapıların korunmuşluk durumu belgelenmiştir. Tarihsel karşılaştırma, ulaşılabilen eski fotoğrafların mümkün olduğunca aynı açıdan yeniden çekimi ile görsel olarak da ortaya konmuş ve tablo oluşturularak sunulmuştur.

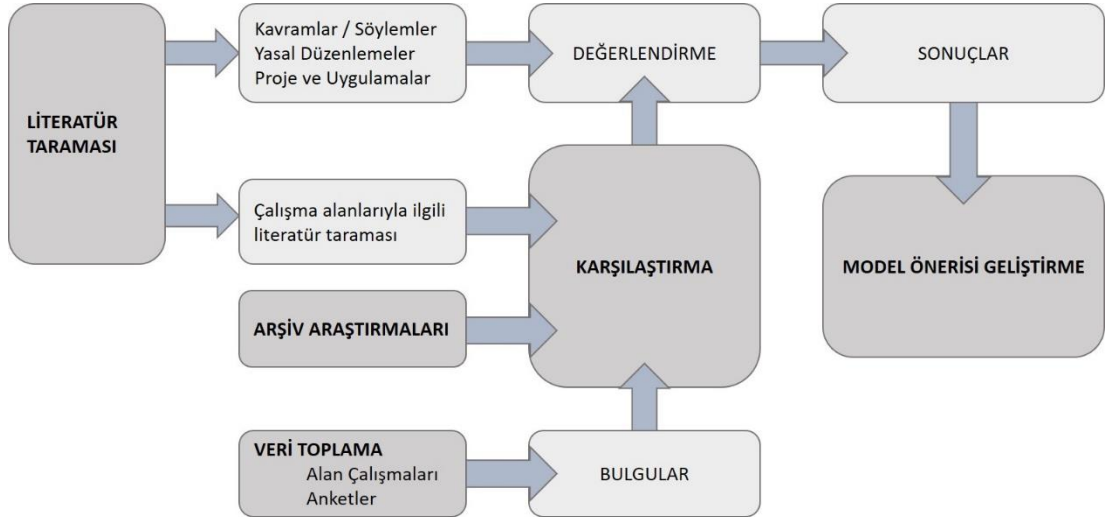
Seçilen yerleşimlerden birinde yerel halka ilişkin genel bilgilerin elde edilmesi ve kullanıcı istek ve gereksinimlerinin ortaya konulabilmesi amacıyla anket çalışmaları yapılmıştır. Diğer yerleşimde ise, yakın dönemde yapılmış olan lisansüstü tezinde yer alan anket sonuçlarından yararlanılmıştır. Anketler, yerel halkın demografik yapısını, eğitim durumlarını, korumaya olan bakış açılarını, yerleşimlerle ilgili tespitlerini ve koruma prosedürleri hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesini sağlamıştır. Her iki yerleşimde de yerel yönetim birimleriyle görüşülmüş, planlama ve uygulama süreçlerindeki sorunlara ilişkin değerlendirmeleri alınmıştır.

Alan çalışmaları yapılan yerleşimlere ilişkin, İzmir 1 ve 2 numaralı Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri'nin arşivlerinde de çalışmalar yapılmıştır. İncelenen dosyalarda, ilgili kurul kararlarına, tescil fişlerine, Koruma Amaçlı İmar Planı ve eklerine ulaşılmıştır.

Örnek alanlara ilişkin kaynak taramasından edinilen veriler, çalışma kapsamında yapılan doku analizleri ve anketler ile ulaşılan bulgular, üç farklı açıdan karşılaştırılmıştır:

- Her iki yerleşimin günümüzdeki durumları ile geçmiş verilerin karşılaştırılması
- İki yerleşim arasında günümüzde elde edilen bulguların karşılaştırılması
- İki yerleşim arasında süreç içindeki değişimin karşılaştırılması

İlk aşamada, Kozbeyli Mahallesi’nde, 2012 – 2016 yılları arasında yapılmış olan analiz çalışmaları ile yapıların günümüzdeki durumları karşılaştırılmıştır. Bademli Mahallesi’nde ise, Özçelik’in (2018) lisansüstü tezindeki veriler, 2011 yılında KAİP hazırlanma sürecinde yapılmış analizler ve çalışma kapsamında elde edilen bilgiler karşılaştırılmıştır. Yapılan tarihsel karşılaştırma ile, yerleşimlerin zaman içindeki değişimi ve korunmuşluk durumu belgelenmiştir. Sonraki aşamada ise, iki yerleşim arasında günümüze ait veriler ile değişim süreçleri karşılaştırılmıştır. Bu sayede, koruma sorunsalındaki etkenlere ilişkin yerleşimlerin ortak ve farklı unsurları ortaya konularak değerlendirilmiştir.

Şekil 1.1 Çalışmanın yöntem ve aşamaları

Kırsal yerleşmelerin korunmasına ilişkin sorunların tespit edilmesi ve model geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmada uygulanan araştırma yöntemleri ve aşamaları Şekil 1.1’de aktarılmaktadır.

1.4 Çalışmanın İlgili Literatürdeki Yeri

Yukarıda aktarıldığı üzere, farklı disiplinlerdeki çok sayıda yayının taranmasıyla edinilen bilgiler çalışmaya katkı sağlamış, bununla birlikte, konuya ilişkin eksikliklerin belirlenmesi ve bu sayede çalışmaya yön verilmesi de mümkün olmuştur. Aşağıda, literatür taramasından ulaşılan yayınlara ilişkin genel bilgiler ve bu çalışmanın literatürdeki yeri aktarılmaktadır.

Taş (2016), *‘Türkiye’nin Kırsal Yerleşmeleri’* başlıklı çalışmasında, kırsal yerleşmeleri ‘coğrafya’ disiplini açısından değerlendirmekte, yerleşmelerin özelliklerini, biçimlerini, ortak değerleri ve farklılıklarını aktararak kırsalın tanımlanmasına katkı koymaktadır.

Özensel (2015), *‘Türkiye’de kırsal yapıların dönüşümü: kır sosyolojisi’* başlıklı çalışmasında, kırsal toplumun karakteristik yapısını, ‘köylü’ sınıfının toplum içindeki yerini ve nasıl algılandığını, kırsal yaşamın sorunları ve kentle olan ilişkilerini sosyoloji disiplini açısından değerlendirerek aktarmaktadır.

Geray (2011), *“Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları”* isimli kitabında geçmişten günümüze tarım politikalarının ve geliştirilmiş yaklaşımların kırsal alanlar üzerindeki etkilerini ekonomik ve sosyal açılarından irdelemektedir.

Türkdoğan (1970) *‘Türkiye’de köy sosyolojisinin temel sorunları’* başlıklı, yaklaşık elli yıl önce hazırladığı çalışmasında, o dönemde var olan kırsal yaşama ilişkin sorunları ortaya koymuş olup, günümüzdeki koşullarla karşılaştırma olanağı sunmaktadır.

Nerse (2014), *‘Türkiye kır çalışmalarında paradigma değişimi’* başlıklı makalesinde, ülkemizde kır sosyolojisi üzerine yapılan çalışmaların tarihsel süreçteki değişimini, kırsal politikalarla ilişkilendirerek değerlendirmektedir.

Kırsal planlama üzerine çeşitli yayınları bulunan Ögdül (2010), *‘Urban and rural definitions in regional context: A case study on Turkey’* başlıklı çalışmasında, kentsel ve kırsal alanların tanımlanması amacıyla geliştirilen yöntemin Türkiye genelinde farklı ölçeklerde uygulanmasını ve sonuçlarını aktarmaktadır. Ögdül (2013a, 2013b), *‘Kırsal mekân politikalarında yeni dönem’* ve *‘Kırsal yerleşmeler ve planlama sorunları’* isimli yayınlarında ise, kırsal planlamaya ilişkin sorunları ve mevcut yasal çerçevedeki eksiklikleri dile getirmektedir.

Eminağaoğlu ve Çevik (2005), Cumhuriyet döneminden başlayarak kırsal planlama politikalarını irdeledikleri *‘Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım ve Planlama Politikalarının Bölgesel Ölçek İçinde Değerlendirilmesi’* başlıklı makalede, köylerin planlanmasına yönelik çalışmaların hangi sebeplerle başarısız olduğunu ve sürdürülmediğini ortaya koymaktadırlar.

Eres, kırsal alanların planlanması ve korunması üzerine çeşitli çalışmalar yayınlamıştır. Yazar, *‘Türkiye’de planlı kırsal yerleşmelerin tarihsel gelişimi ve erken Cumhuriyet Dönemi planlı kırsal mimarisinin korunması sorunu’* başlıklı doktora tezinde (2008) ve bu tezden üretilmiş olan makalesinde (2013), Türkiye’de köy planlamasına yönelik hazırlanmış proje ve uygulamalar ile korumaya ilişkin sorunları aktararak, örnek çalışma alanı üzerinden öneriler sunmaktadır. Eres (2013), *“Türkiye’de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut”* başlıklı kitap bölümünde ise, yurtdışında kırsal yerleşmelerin korunmasına ilişkin yapılan ilk çalışmalardan başlayarak günümüze kadar nasıl bir süreç izlendiğini ve konunun Türkiye’de yasal düzenlemelerdeki yerini aktarmaktadır. Yazarın *“Türkiye’de geleneksel köy mimarisini koruma olasılıkları”* (Eres, 2016) başlıklı makalesinde ise, kırsal yerleşmelerin korunmasına ilişkin güncel sorunlar, ekonomik, demografik ve sosyal açıdan, koruma mevzuatı ile ilişkili olarak irdelenmekte, gün geçtikçe kaybolan değerlerin korunması için belgelemenin önemine vurgu yapılmaktadır.

Tekeli, kırsal dönüşüm ve kentleşmeyi sosyal ve politik yönleriyle değerlendirdiği eserler yayınlamıştır. Yazar, *“Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal*

ve Tarihi Çevreyi Korumak” adlı eserinde, koruma düşüncesinin kültürel boyutunu, koruma yaklaşımları ve politikalarının sosyal ve ekonomik yönünü günümüzdeki kentleşme sorunlarıyla birlikte ele alarak, eleştirel bakış açısıyla ortaya koymuştur (2014). “*Yerleşmeler için Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*” kitabında ise, kırsal kent ayrımı üzerine kavramsal bakış sunarken, tarım politikaları ve kırsal dönüşüm üzerinden yerleşmelerin değişen yapısını değerlendirmiştir (2016).

Geleneksel yapılar ve dokular üzerine çok sayıda belgeleme çalışması bulunmaktadır. Belirli bir yerleşim ya da bölge özelinde yapılan bu çalışmalar, yöreye özgü mimari karakteri, tipoloji, malzeme ve yapıım sistemi gibi karakteristik nitelikleri ortaya koymak ve tarihi dokuyu belgelemek amacı taşımaktadır. Bu kapsamda İzmir’deki kırsal yerleşmelerde yapılmış lisansüstü tez çalışmaları arasında Acar (2015) ve Güler (2016) *Lübbey*; Budun (2003), *Ildırı*; Cankara (2006), *Yahşibey*; Durukal (1997), *Tire*; Düşüt (2003), *Şirince*; Gül (1995), *Birgi*; Özçelik (1998), *Bademli*; Sintaç (2000) ve Görür (2019), *Karaburun*; Şenli (1997), *Ödemiş*; Uluer (2016), *Bayındır* çalışmaları belirtilebilir. Ege Bölgesi’ndeki kırsal alan çalışmaları arasında ise, Akyüz Levi’nin (2009) “*Denizli Aydınlar Köyü Evleri*”, Bayram’ın (2012) “*Manisa Kayacık*”, Özgökçeler Karaman’ın (2014) “*Turgutlu dağ köyleri*” araştırmaları belirtilebilir.

Kırsal envanter çalışmaları arasında, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından başlatılan ve üç ilde (Balıkesir, Kayseri ve İzmir) tamamlanan araştırmalar önemli yer tutmaktadır. Çalışmanın İzmir ilini kapsamı dolayısıyla, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü tarafından hazırlanarak, 2012 yılında tamamlanan “*İzmir Kırsal Yerleşim ve Mimarlık Envanteri*” ayrıntılı olarak incelenmiştir. İzmir İl Özel İdaresi yetki alanı içinde yer alan 416 adet yerleşime ilişkin verileri içeren çalışmada, 27 adet yerleşimde bulunan konutlar incelenerek, 65 adet detaylı rölöveyi içeren 219 kırsal konut yapısının belgelenmesi sağlanmıştır (Akış, İnceköse, Tunçoku ve Avar, 2013). Çalışmanın sonucunda İzmir kırsalında uygulanacak olan yeni yapılar için öneri projeler geliştirilmiştir.

Geleneksel yapılar, yurtdışında 1960'lı yıllardan itibaren çeşitli yazarların çalışmalarıyla mimarlık disiplininde yer bulmuştur. Rudofski'nin (1964), *'Architecture without architects'* isimli çalışması, mimarlık tarihi ve koruma disiplinlerinde geleneksel yapılara olan ilginin artmasını sağlamıştır. Oliver, geleneksel mimarlık üzerine hazırladığı çok sayıda yayını ile literatüre katkı koymuş, *'Built to meet needs: Cultural issues in vernacular architecture'* (2006) başlıklı eserinde geleneksel mimariyi biçimlendiren kültürel etkenleri küresel ölçekte örneklerle aktarmıştır. Mimarlık ve antropoloji disiplinlerini bir araya getiren başlıca yazarlar arasında olan Vellinga (2011) ise *'The end of vernacular'* başlıklı çalışmasında, geleneksel mimari, sürdürülebilirlik ve çağdaş yaşam ilişkileri üzerine bulgu ve değerlendirmelerini tartışmaya açmaktadır.

Ülkemizde ise, geleneksel mimariyi kültürel, sosyal ve biçimsel özellikleriyle değerlendirerek literatüre katkı koyan yazarlar arasında Aran (2000), Bektaş (2016), Eldem (1954), Eyüce (2005), Kuban (1995), Küçükerman (1988) belirtilebilir. Eserlerinde, Anadolu'nun farklı yörelerindeki geleneksel mimarideki form, malzeme ve çevre ilişkisini aktarmışlardır. Bu bağlamda, Eldem'in (1954) tipoloji çalışması Türk Evi geleneği üzerine yapılmış başlıca eser olmakla birlikte, kavramsal olarak günümüzde tartışma konusu olmayı sürdürmektedir.

Levi (2015), *'Effect of privacy on and elements of identity in Muslim-Turkish houses in Anatolia'* başlıklı çalışmasında, 'mahremiyet' olgusunun geleneksel konutların biçimlenmesindeki etkilerini incelemekte, bu bağlamda Türk evi kavramı üzerine olan tartışmaları da değerlendirmektedir. Benzer şekilde, Tuztaş ve Aşkun (2013), *"Türk Evi" İdealleştirmesinde "Osmanlı Evi" ve "Anadolu Evi" Kavramlarının Ortaklıklarına İlişkin İşlevsel Açıklamalar*' isimli makalelerinde ülkemizde yer alan geleneksel konutları kavramsal olarak irdelemektedirler.

Kayın (2012 ve 2015), kırsal mimarlık ve korunması üzerine hazırladığı çalışmalarda, kırsal yerleşmelerin barındırdıkları değerleri, yakın dönemde literatüre girmiş olan 'kültürel peyzaj' kavramı üzerinden değerlendirmekte ve bu bağlamda mevcut yasal düzenlemeler ve koruma söylemlerindeki eksiklikleri aktarmaktadır.

Yılmaz (2006), “Avrupa Birliği’ne Üye Bazı Ülkelerdeki Kültür Varlıklarını Koruma Yaklaşımı, Örgütlenme ve Türkiye” başlıklı lisansüstü çalışmasında, Almanya, İtalya, İspanya, İngiltere, Fransa ve Yunanistan’daki korumaya ilişkin yasal düzenlemeleri karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Çınar, Dündar, Genç, Çakmak ve Erkarıslan (2012) tarafından hazırlanmış olan “İzmir Foça Kozbeyli Mahallesi kırsal mimarlık envanteri”, tez kapsamında yapılan alan çalışmalarına önemli derecede katkı sağlamıştır. Yerleşimle ilgili detaylı bilgi ve tipoloji çalışmasıyla birlikte aktarılan doku analizleri, yapıların süreç içindeki değişiminin belirlenmesine olanak sağlamıştır.

Bu çalışma kapsamında, örnek alan olarak belirlenen Ödemiş Bademli Mahallesi üzerine yapılmış araştırmalar, literatür taramasında detaylı olarak incelenmiştir. Özçelik’in (1998) ilgili araştırması kapsamında yaklaşık yirmi sene önce çektiği fotoğraflar ve hazırladığı doku analizleri, günümüz ile karşılaştırılmasına olanak vererek çalışmaya büyük katkı sağlamıştır. Benzer şekilde, Akan’ın (2011) Bademli Ethem Ağa Konağı Restorasyon Projesi’ni hazırladığı araştırmasında yer alan fotoğraflar da bu çalışmada karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmıştır. Gönül’ün (2018) Bademli konutlarıyla ilgili araştırması da çalışmaya aktarılan veriler ve fotoğraflar ile katkı sağlamıştır. Kut Görgün’ün (2017), araştırması kapsamında Bademli Mahallesi’nde yapmış olduğu anket çalışmalarının sonuçları da bu çalışmada aktararak değerlendirilmiştir.

Literatür taramasından seçilerek yukarıda aktarılan yayınlar, kırsal yerleşmelere yönelik farklı disiplinlerdeki bakış açılarını ortaya koymaktadır. Bu araştırma, kırsaldaki koruma sorunlarının nasıl ele alındığını ve ne tür öneriler geliştirildiğini de göstermektedir. Bu bağlamda yapılan tespitler, çalışmanın sonraki bölümlerinde detaylı olarak aktarılmaktadır. Bununla birlikte, incelenen çok sayıdaki yayın arasında kırsala ilişkin kavramsal yaklaşımların ve belgeleme çalışmalarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Sorunsalın tespitine ve değerlendirilmesine yönelik araştırmalar da bulunmakla birlikte, kırsalın korunmasına ilişkin geliştirilmiş bir model önerisi çalışması bulunmamaktadır. Ancak, Güler’in 2016 yılında tamamlamış olduğu

“Türkiye’de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş – Lübbey Köyü örneği” başlıklı doktora tez araştırması bu kapsamda değerlendirilebilecek tek çalışma olarak tespit edilmiştir.

Güler (2019), doktora tezinde kırsala ilişkin sorunların yerleşimlerin terk edilmesine olan etkilerini aktararak, araştırması sonucunda, günümüzde yaşamın sürdürülmediği köylerin yeniden canlandırılması ve bu sayede korumanın sağlanmasına yönelik yöntemleri ortaya koymakta ve bunların hangi koşullarda uygulanacağı ve sürecin nasıl işletileceğine ilişkin model önerisi sunmaktadır. Güler’in çalışması, kırsal yerleşimlerin korunması ile ilişkili olması dolayısıyla, bu çalışma ile ortak unsurlar barındırmakta ancak yalnızca terk edilmiş yerleşimleri odak kabul etmesi ile farklılaşmaktadır. Bu çalışmada ise, yerleşimin ‘yaşayan ya da terk edilmiş’ olmasına bağlı olmaksızın uygulanabilir bir model önerisi sunulması amaçlanmıştır.

Bu araştırma, çeşitli disiplinlerdeki tespitleri, bakış açılarını ve önerileri bir araya getirerek değerlendirmekte, var olan söylemlerin uygulamadaki karşılığını irdelemekte ve eksiklikleri ortaya koymaktadır. Bunun ötesinde, kırsal yerleşmelerin günümüzdeki koşulları göz önüne alınarak, korunması gerekli tüm kırsal yerleşimlerde uygulanabilir bir model geliştirilmesi ile literatüre katkı koymaktadır.

1.5 Çalışmanın Kurgusu

Çalışmanın giriş bölümünde, amaç, kapsam ve ilgili literatürdeki yeri aktarılmaktadır. İkinci bölüm ‘Kırsal Miras ve Koruma’ başlığı altında literatür araştırması sonucu elde edilen bilgilerin aktarıldığı bölüm olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda konuyla ilgili kavramların çeşitli disiplinlerdeki karşılığı, farklı bakış açılarıyla değerlendirilmeleri aktarılmıştır. Kırsal miras kavramı ile birlikte, koruma disiplini içinde kırsalın yeri, tarihsel süreçteki kavramsal gelişimi ve konuyla ilgili uluslararası belgeler ve ulusal mevzuat ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ‘Türkiye’de Kırsal Yerleşmelerin Korunması Sorunsalı’ başlığı altında öncelikli olarak, literatürde yer bulmuş söylemler aktarılmıştır. Farklı disiplinlerden araştırmacıların konuya ilişkin tespit ve değerlendirmeleri ele alınarak, ‘sorunsal’ın ne şekilde yorumlandığı da irdelenmiştir.

Üçüncü bölüm kapsamında aynı zamanda sorunsalın tespitine yönelik yapılan örnek alan çalışmaları aktarılmıştır. Örneklemin seçilmesi, yerleşimlerin özellikleri, doku analizleri ve anket çalışmaları sonuçları da bu bölümde yer almaktadır. Bununla birlikte, yerleşimlerle ilgili önceki yıllarda yapılmış olan çalışmalardan derlenen bilgiler aktarılmış, günümüzdeki verilerle tarihsel karşılaştırması yapılmıştır. Bölüm sonunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü, ‘Kırsal Yerleşimlerin Korunmasına Yönelik Model Geliştirilmesi’ başlığını taşımaktadır. Bu bölümde öncelikle, modelin oluşturulmasını sağlayan değerlendirmelere ve uygulama örneklerine yer verilmiştir. Önceki bölümlerde yapılan literatür taraması ve alan çalışmaları sonucunda elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak irdelenmiş ve yorumlanmıştır. Aynı zamanda, yurtdışında kırsal alanların korunmasına yönelik yapılmış farklı çalışmalar, seçilen iki ülkedeki yasal düzenlemeler ile Türkiye’de konuyla ilgili yürütülmüş projeler ve uygulamalar aktarılmıştır.

Dördüncü bölümün sonunda, literatür taraması, alan çalışmaları, örnek proje ve uygulamaların incelenerek değerlendirilmesi sonucunda, Türkiye koşullarında uygulanabilir bir sistem oluşturulmasına yönelik temel ilkeler belirlenmiş ve bu doğrultuda model önerisi hazırlanmıştır. Modelin kurgusu ve aşamaları detaylı olarak aktarılmıştır. Beşinci ve son bölümde ise çalışmanın bütününe yönelik değerlendirmeler, çalışmanın sonuçları ve bu bağlamda literatüre katkısı aktararak sonlandırılmıştır.

BÖLÜM İKİ

KIRSAL MİRAS VE KORUMA

Kırsal miras, kırsal alanlarda bulunan yerleşim dokuları, bu dokuları tamamlayan doğal çevre unsurları ile yerleşimdeki geleneksel yaşama ilişkin sosyal ve kültürel ilişkileri, dolayısıyla somut ve somut olmayan birçok değeri kapsayan geniş bir kavramdır. Kırsal mirasın kapsamını ortaya koyabilmek için öncelikle ilişkili olduğu alt kavramların tanımlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, kırsal alanların özellikleri, günümüzdeki koşulları, kırsal mimarinin koruma disiplinindeki yeri, tarihçesi, kırsal miras ile ilişkili diğer kavramlar da bu bölümde aktarılmaktadır.

2.1 Kırsal Miras ile İlişkili Kavramlar

Kırsal mirasın tanımlanabilmesi ve korumaya ilişkin sorunların ortaya konulabilmesi için öncelikle ‘kırsal’ ve ‘miras’ kavramlarının irdelenmesi gereklidir.

Türk Dil Kurumu’na [TDK] göre kır, “Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır” anlamına gelmektedir. Kırsal ise “Az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer” olarak ifade edilmiştir. Kırsal alan yerleşim birimi olarak kullanılan ‘köy’ ise TDK sözlüğünde, “Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi” olarak aktarılmaktadır. Kır, Türkçe kökenli bir sözcük olup, Köy Farsça ‘mahalle, sokak’ anlamına gelen ‘kuy’ kelimesinden türemiştir (Yörür, 2008).

Miras kelimesi ise TDK sözlüğünde, mecaz anlamıyla “Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey” olarak belirtilmekte olup, koruma disiplininde bir kavram olarak 1970’lerde kullanılmaya başlanmıştır.

Söz konusu kavramların farklı disiplinlerdeki anlamları ve konuyla olan ilişkileri aşağıdaki bölümlerde aktarılmaktadır.

2.1.1 Kırsal Yerleşme

Kırsal yerleşme tanımı uzun yıllardır coğrafya, sosyoloji, planlama ve mimarlık gibi farklı disiplinlerde tartışılmakta, farklı kriterler üzerinden çeşitli tanımlar ortaya koyulmaktadır. Kriterler kapsamında nüfus ve nüfus yoğunluğu öncelikli olmakla birlikte, ekonomik faaliyetler, sosyal ve kültürel yapı ile doğal coğrafi özellikler de değerlendirilmektedir.

‘Yerleşme’ coğrafya disiplininin temel kavramlarından biridir. Tekil ya da toplu yerleşmelerin yerleşim biçimleri, doğal çevreyle etkileşimi ve yerleşim faaliyetleri beşerî coğrafyanın araştırma konuları arasındadır (Taş, 2016). Yazar, kırsal yerleşmeleri “kırsal mekânda ve primer faaliyetlerin hâkim olduğu, doğal ortam koşullarına uyum sağlamış halde bulunan, fonksiyonel açıdan fazlaca gelişmemiş yerleşmeler” olarak tanımlamaktadır (Taş, 2016, s. 25). Bu tanımda kırsal mekân, doğal ortamla sürekli ilişkide olan, az nüfuslu alanları ifade ederken, primer faaliyetler de tarım, hayvancılık, ormancılık gibi yine doğal çevreyle ilişkili üretim faaliyetlerine karşılık gelmektedir.

Kır araştırmaları, sosyoloji disiplininde de yer bulmaktadır. Özensel (2015, s.43), “ilk gelişen köy sosyolojisi kuramlarının ve çağdaş sosyolojik yaklaşımlarının sürekli olarak kır ve kent farklılığı üzerinde durduğunu” aktarmaktadır. Yazar, bu tanımlamanın karşıtlık yarattığını, dolayısıyla köyler, “nüfus açısından küçük, farklılaşmanın pek görülmediği, toplumsal denetimin oldukça yüksek olduğu, yüz yüze ilişkilerin geçerli olduğu ve biz duygusunun hâkim olduğu bir topluma hitap eder” şeklinde yorumlanırken, kent toplumunun bu ifadenin tam karşıtı olarak tanımlandığını belirtmektedir.

Türkdoğan (1970, s. 29), köy – şehir farklılaşmasının tarihçesini aktarırken, sosyolojinin kurucusu sayılan İbni Haldun’un dünyaca ünlü eseri Mukaddime’nin ikinci bölümünü köy ve şehir sosyolojisine ayırdığını belirtmektedir. Sorokin, Zimmerman, Bertand da köy ve şehir farklılaşmasının ana ilkelerini ortaya koymuşlardır.

Kırsal alanların, Türk sosyolojisi içinde Cumhuriyet sonrasında yer almaya başladığını belirten Nerse de farklı disiplinlerdeki kavram tartışmalarına dikkat çekmektedir. Köy sosyolojisi yerine, daha geniş bir çerçeveden değerlendirme fırsatı sunan ‘kır sosyolojisi’ kavramını tercih eden yazar, kırsal alanların genel olarak ‘kent dışında kalan alanlar’ olarak tanımlanmasını ise dar bir tanım olarak nitelendirmektedir (Nerse, 2014). Kırsal alanın karakteristik özelliklerini, düşük nüfus yoğunluğu; yüz yüze ilişkilerin yaygın olması; mesleklerde uzmanlaşma ve çeşitlilik olmaması; ekonomik kaynakların emek gücüne bağlı doğal kaynaklar olması; endüstrileşmenin ve ulaşımın azlığına bağlı olarak, sosyal, kültürel ve ekonomik çeşitliliğin az olması; teknolojik gelişme, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi olanakların kısıtlı olması; doğal zenginlikler ve güzellikler barındırması; gelenekler, yardımlaşma ve dayanışmanın yaşamı şekillendirmesi olarak aktarmaktadır (Nerse, 2014).

Planlama disiplininde de kır – kent ayrımı yapılması ve tanımlanmasına ilişkin tartışmalar devam etmekle birlikte, Ögdül (2010, s. 1520), konuya farklı bir bakış açısı getirerek günümüzde değişmekte olan koşullara dikkat çekmektedir: “Kırsal alanlar, geçmişte ‘kent’ dışında kalan alanlar olarak tanımlanmaktayken günümüzde kırsal yerleşimlerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki rolünün artması ve kentsel alanların genişlemesi sebebiyle ‘kent ve kır arasında keskin bir ayrım yapılması mümkün görünmemektedir”. Bununla birlikte Ögdül (2010), yerleşimlerin sınıflandırılmasında 1960’lı yıllardan bu yana yapılan çeşitli çalışmalarda, kırsal ve kentsel alanlar arasında net bir ayrım yapılması yerine geçiş alanlarının da tanımlandığını ve yerleşimlerin üç – dört kategoride sınıflandırıldığını aktarmaktadır.

Tüm yerleşmeler, kentsel ya da kırsal olmasına bağlı olmaksızın fiziki çevreyle ilişkilidir ve hatta doğal unsurlarla sınırlı olabilmektedir. Ancak, doğal çevre yapısı, kentsel / kırsal planlamada ve coğrafya disiplininde önemli bir etken olmasına karşın, yerleşimin idari sınırları bu unsurlardan bağımsız olabilmektedir. Bu sınırlar, ülkelerin yerel yönetim biçimlerine ve yasal düzenlemelerine göre farklılaşmaktadır. Benzer biçimde, ülkelerin kır ve kent ayrımında kullandıkları nüfus eşikleri de değişkenlik göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik ve kırsal kalkınma düzeylerine bağlı olarak

kırsal yerleşmelerin nitelikleri de farklılıklar yansıtmaktadır. Dolayısıyla, ‘kırsal yerleşme’ kavramı için uluslararası bir tanım yapmak mümkün görünmemektedir. Ögdül’ün (2010) aktardığı araştırmaya göre, Avrupa Birliği ülkelerinde kent – kır tanımlarının yapılması için kullanılan kriterler yönetim sistemi, nüfus, ekonomik faaliyetler gibi çeşitlilik göstermektedir; ancak uluslararası karşılaştırmalar için en uygun ve kolay ulaşılabilir kriter demografik verilerdir. Bu doğrultuda, Avrupa Birliği ölçeğinde istatistiki veri elde edebilmek ve uluslararası iş birliği ile kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi adına, OECD ve EUROSTAT tarafından nüfus yoğunlukları esas alınarak yapılmış olan kent – kır tanımlamaları bulunmaktadır.

OECD, kırsal alanları İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması’na [NUTS] göre iki farklı düzeyde tanımlamaktadır. Mahalle düzeyinde [NUTS5] kırsal alanlar, nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu alanlardır. İl düzeyinde [NUTS3] ise, nüfusun yaşadığı alan esas alınarak üç farklı sınıflandırma yapılmaktadır:

1. Kırsallığı baskın bölgeler: nüfusunun %50’den fazlası kırsal topluluklarda yaşayan;
2. Önemli ölçüde kırsal bölgeler: %15-50 arası kırsal topluluklarda yaşayan;
3. Kentselliği baskın bölgeler: nüfusun %15’inden azı kırsal topluluklarda yaşayan alanlardır.

EUROSTAT ise kentsellik düzeyine bağlı sınıflandırma yapmaktadır (Öngel, Uluçay ve Etli, 2013). Buna göre:

1. Yoğun nüfuslu bölgeler: km² başına düşen kişi sayısı 500’den fazla olan bölgeler, bu alanların nüfusu en az 50.000 olmalıdır.
2. Orta nüfuslu bölgeler: km² başına en çok 100 kişi düşen alanlar, bunların nüfusları da en az 50.000 olmalı ya da bir metropoliten alana komşu olmalıdır.
3. Seyrek nüfuslu alanlar: Bunlara orta veya yoğun nüfuslu olarak tanımlanmayan alanlar dahil olmaktadır.

EUROSTAT tarafından da nüfus yoğunluğuna bağlı bu kriterler esas alınarak bölgesel sınıflandırmalar yapılmakta ve OECD yöntemine göre kentsel – kırsal alan tanımları geliştirilmektedir (Urban Rural Typology, b.t).

Türkiye’de ise kır – kent ayrımı, nüfus kriteri esas alınarak yapılmakta ve buna bağlı olarak istatistiki veri elde edilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın 1982 yılında yayımladığı "Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı”na göre nüfusu 20.001 ve üzerinde olan yerleşimler kent, nüfusu 20.000 ve altında olan yerleşimler kırsal olarak tanımlanmıştır ve Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] da bu kriterler doğrultusunda veri analizi yapmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Türkiye nüfusunun %72’si kentlerde, %28’i ise kırlarda yaşamaktadır. Bu kapsamda TÜİK’in açıklaması şöyledir:

“Resmi Gazete’nin ilgili sayılarında yayımlanan 5393, 6360 ve 6447 sayılı kanunlar uyarınca 2014 yılı Mart ayı itibarıyla gerçekleşen idari bölünüş değişikliklerinin kır-kent yapısına etkileri oldukça önem arz etmiştir”. Bu doğrultuda, “kır – kent istatistiklerinin üretilmesi için, EUROSTAT normlarına uyumlu olarak geliştirilen nüfus yoğunluğu gridinden yola çıkarak, yine EUROSTAT tarafından oluşturulan kır-kent tanımlarından faydalanılarak il ve ilçe bazında üçlü sınıf ayrımında, kır ve kent sınıflandırması yapılmıştır” (Kır – kent tanımının revizyonu, b.t).

TÜİK tarafından da vurgulandığı şekilde, Türkiye’de kentsel alan tanımını sağlayan nüfus kriteri ile idari sınıflandırma arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ulusal mevzuata göre tek kırsal idari alan ‘köy’dür ve muhtarlıklarca idare edilen tüzel kişiliğe sahiptir. Kentsel idari alanlar ise, belediyelerce yönetilen kasaba ve şehirleri kapsar (Özçağlar, 2005).

Kent – kır ayrımında nüfus büyüklüğünü esas alan araştırmalarda farklı eşik değerlerinin kabul edildiği görülmektedir. Bekdemir, Kocaman ve Polat’ın (2014, s. 280) aktarımına göre “bazı araştırmacılar kır-şehir ayrımında bu değeri 20.000 kabul etmekle birlikte araştırmacıların çoğu şehirleşmenin eşik değeri olarak 10.000 nüfus kriterini kabul etmektedir”.

Bununla birlikte, birçok araştırmacı nüfusa bağlı yapılan idari sınıflandırmaların nitel değerlerden farklı olabileceğini belirtmektedir. Türkdoğan’ın (1970) aktarımına

göre, Zimmerman (1934) “25.000 nüfuslu şehri andıran bir toplum, daha çok köy özelliği gösterebileceği gibi, 2.500 nüfuslu bir köy topluluğu da şehrsel nitelikte olabilir” ifadesiyle nüfus sayısının toplumsal yapı açısından gösterge olmadığını belirtmektedir. Benzer şekilde Keleş (1976) de, yönetsel örgüt sınırlarının benimsenmesi sonucu olarak, 750 nüfuslu bir ilçenin 2,5 milyon nüfuslu bir il merkezi kadar kentli sayıldığını aktarmaktadır.

Ülkemizde kırsal alanlar ilk olarak 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu ile tanımlanmıştır. Kanunun ilk maddesi yerleşimleri şöyle tanımlamaktadır:

“Madde 1 – Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur. Ve Belediye Kanunu’na tabidir”.

Bununla birlikte 03.07.2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre, nüfusu 5.000’in üzerinde olan yerleşimlerde belediye kurulabilir. 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu ise, nüfusu 10.000’in üzerinde olan yerleşimlerde imar planı yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Belirtilen üç kanunda, idari sınır, yönetim biçimi ve imar planları hazırlanmasına ilişkin farklı amaçlara yönelik olarak kır – kent sınıflandırması yapılmaktadır (Öğdül, 2010).

12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı kanun ile, 14 ilde büyükşehir belediyesi ile farklı illerde 27 ilçe kurulmuştur. Kanun aynı zamanda mevcut ve eklenen illerle birlikte toplam 30 büyükşehir belediyesinin sınırlarını il mülki sınırları olarak belirlemiştir. Bucak ve teşkilatları kaldırılmış, il mülki sınırları içinde yer alan köy tüzel kişilikleri ve belde belediyeleri kapatılarak mahalleye dönüştürülmüştür.

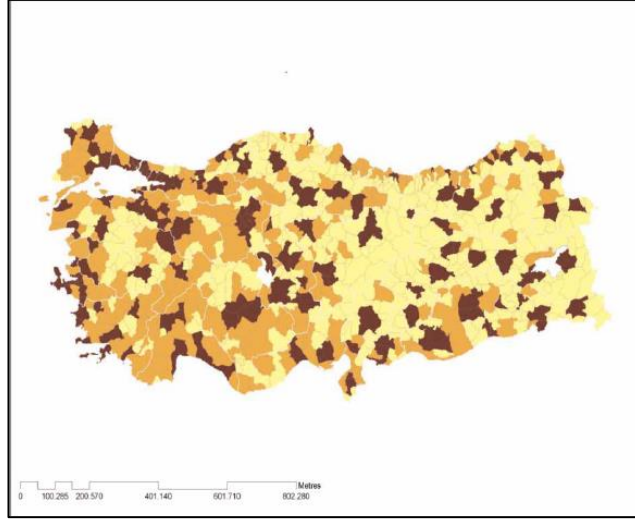
Söz konusu kanun ile yaklaşık 35 bin olan köy sayısı 18336’ya düşmüştür. Bu durumda, kırsal yerleşme olarak nitelendirilen köylerin yarısı kentsel idari alan kapsamında mahalle statüsüne alınmıştır. Kanun, Öğdül’ün (2013a) de belirttiği gibi “Avrupa Özerklik Şartı’na göre hizmetin yerinden verilmesi ilkesine aykırı olduğu,

temsil kademelerinin yerelden merkeze kaydığı, bu şekilde yerel idarelerin gücünün azalacağı ve merkeziyetçiliğin artacağı” yönünde eleştirilmektedir.

TÜİK verilerine göre 1924 yılında Türkiye’de yaşayanların %24.22’si il ve ilçe merkezlerinde, %75,78’i ise belde ve köylerde yaşamakta, 2000 yılındaki genel nüfus sayımına göre ise bu oran %64,90-%35,10 olarak değişmektedir. 2008 yılında bu değerler %75-25, 2017 yılında ise %92,5-7,5 olarak görünmektedir. Oranların 2008 ve 2013 sonrasında büyük ölçüde değişmiş olmasının sebebi, 5747 ve 6360 sayılı kanunlar ile yapılan idari bölünüş değişimleridir. Bu nüfus verileri, yerleşim niteliğine bağlı olarak kentsel ve kırsal alanda yaşayan nüfusu göstermemekte, dolayısıyla köyden kente göç oranları gibi önemli bilgileri de vermemektedir. TÜİK’in Nüfus Yoğunluğu Gridi üzerinden yaptığı son çalışmasına göre ise, kır-kent oranı %36,4 ve %63,6 olarak açıklanmıştır. Tüm bu veriler, idari sınıflandırma ile kentsel / kırsal alan kavramları arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymakta ve bu durumun istatistiki veri, yönetim ve planlama açısından yaratabileceği sorunlara işaret etmektedir.

TÜİK verilerinde yer alan bu nüfus bilgilerine karşın, OECD ve EUROSTAT kriterleri doğrultusunda yapılmış akademik çalışmalar, Türkiye’de kırsal ve kentsel alanları farklı düzeylerde ortaya koymaktadır.

Ögdül’ün (2010) aktardığı çalışmada, tarım, tarım dışı üretim, işgücü, demografik yapı, eğitim, para – mal akışı ile ulaşım olanakları kriterleri üzerinden yapılan faktör analizi ve bu analiz doğrultusunda oluşturulan Türkiye’nin kent / kırsal haritası yer almaktadır (Şekil 2.1). OECD sınıflandırmasına göre NUTS 4 (ilçe) düzeyinde verilen sonuçlarda, kentselliği baskın, geçiş niteliğinde ve kırsallığı baskın iller olarak üç ayrı sınıflandırma yapılmıştır. NUTS 1 (bölge) düzeyinde yapılan haritalandırmada ise kentsel ve kırsal alan kategorileri arasında dört farklı kategoride tanımlanmış geçiş bölgesi bulunmaktadır.

Şekil 2.1 Türkiye kent – kır haritası (Öğdül, 2010)

Şekil 2.2 İlçe bazlı nüfus yoğunluğu haritası (Öngel ve diğer., 2013)

Şekil 2.3 Türkiye kırsallık haritası (Öngel ve diğer., 2013)

Yapılan bir diğerk çalışmada ise, ilçe bazlı nüfus yoğunluğu haritası (şekil 2.2) ve kırsallık haritası (şekil 2.3) hazırlanmıştır (Öngel ve diğerk., 2013). OECD ve EUROSTAT kriterlerine göre hazırlanan haritalar, Türkiye'nin kırsallık düzeyini ortaya koymaktadır. Buna göre yalnızca iki ilin kentselliği baskın iken, diğerk iller kırsallığı baskın ve önemli derecede kırsal olarak sınıflanmaktadır.

Belirtildiği üzere kent – kır ayrımı yapılması, kentin ve kırsalın tanımlanması üzerine çalışma ve tartışmalar günümüzde devam etmektedir. Bu çalışmalarda çoğunlukla nüfus eşiği ya da nüfus yoğunluk değerinin ana kriter olduğu görölmektedir. Ancak, ölkelerin kırsal nitelikleri, yerel idari bölünüşleri ve nüfus değerlerindeki farklılıklar dolayısıyla ortak bir tanım yapmak mümkün görünmemektedir. Buna karşın, nüfus yoğunluklarına dayalı olarak kırsallık ve kentsellik düzeyleri üzerinden farklı kategoriler oluşturulması uluslararası geçerliliği olan güncel yöntem olarak belirtilebilir.

Kırsal yerleşmeleri kentsel yerleşmelerden farklı kılan ve bir yerleşmenin kırsallık düzeyinin belirlenmesini sağlayacak çeşitli unsurlar bulunmaktadır.

Özensel (2015, s. 46), kırsal yerleşimlerin temel özelliklerini “yerleşim yerlerinin sayısı, nüfus değerı ve yoğunluğu, nüfusun homojenliği, mesleki farklılaşma ve iş bölümü, çevresel faktörler, toplumsal mobilite ve tabakalaşma, toplumsal ilişkiler, göçün yönü” bakımından değerlendirmekte ve bu unsurların köy – kent ayrımında genel kabul gören başlıca farklılıklar olduğunu belirtmektedir.

Geray (2011, s. 103) ise, kırsal yerleşmeleri “iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu” yerleşmeler olarak tanımlar. Ayrıca, köy topluluklarının daha az nüfuslu, kendine özgü işgücü, toplumsal yapısı ve kültürü bulunduğunu ve bu özellikleriyle kentsel topluluklarından ayrıldığını belirtir. Bununla birlikte, kırsal yerleşmeler arasındaki çeşitliliği, yerleşme büyüklükleri, yönetim biçimi, kuruluş yeri, konum ve biçimine göre değerlendirmektedir.

Araştırmalarda yer alan ortak söylemler doğrultusunda kırsal yerleşmelerin genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Nüfus / nüfus yoğunluğu: Yaşayan insan sayısı ve yoğunluğu düşüktür.
2. Ekonomik faaliyetler: Doğal kaynaklara bağlı primer faaliyetlerdir (tarım, hayvancılık gibi).
3. Çevreyle olan ilişki: Gerek ekonomik faaliyetler gerekse yaşam biçimleri dolayısıyla doğal çevreyle birebir ilişki söz konusudur. Açık alan kullanımı fazladır.
4. Sosyal ilişkiler: Yüz yüze ilişkiler yoğundur, sınıflaşma yoktur.
5. Kültürel değerler: Gelenek görenekler kırsal yaşamı biçimlendirmektedir.

Yukarıda sıralanan unsurlar kırsal yerleşmelerin ortak özellikleri olmakla birlikte, her yerleşimin bu unsurlarla bağlantılı olarak kendine özgü değerleri ve niteliği bulunmaktadır. Yerleşimin içinde bulunduğu doğal çevrenin özellikleri, buna bağlı gelişen ekonomik faaliyetler, yöresel dil ve kültür farklılıkları yere özgü nitelikleri ortaya çıkartmaktadır.

Türkiye’de kırsal yerleşmeler, coğrafya disiplininde farklı başlıklar altında değerlendirilerek sınıflandırılmaktadır. Buna göre kırsal yerleşimler iki ana kategori altında incelenmektedir: geçici ve devamlı yerleşmeler.

Geçici / dönemlik yerleşmeler, köylerin fonksiyonel etki alanları içinde yer alan (Doğanay, 1997); ekonomik faaliyetlere göre yılın belirli dönemlerindeki yer değiştirmelere bağlı olarak faaliyet süresince ikamet edilen yerleşmeler (Taş, 2016) olarak tanımlanmaktadır. Doğanay (1997), geçici yerleşmeleri yayla, mezra, kom, ağıl, oba, divan, çiftlik, dam yerleşmeleri ve bağ evleri olarak alt gruplara ayırmaktadır. Bu geçici yerleşim türleri, ekonomik faaliyet dolayısıyla yöresel olarak gelişmişlerdir. Örneğin, yayla yerleşimleri, yaz döneminde tarım ve hayvancılık yapmak için kullanılan, yüksek düzlüklerde yer alan yerleşmelerdir. Yaylalar Karadeniz ile Akdeniz bölgelerinde yaygın olmakla birlikte Doğu Anadolu ve Ege’de de bulunmaktadır. Kom yerleşmeleri ise, daha çok Doğu Anadolu Bölgesi’nde görülen geçici yerleşme biçimidir ve köy dışında yer alan, hayvan yetiştirme ve hayvansal ürünler üretme çiftliklerini barındıran yerleşmelerdir (Doğanay, 1997).

Devamlı kırsal yerleşmelerin Türkiye idari sistemi içindeki karşılığı en küçük yönetim birimi olan ‘köy’ yerleşmeleridir. Ancak, önceki bölümde de belirtildiği gibi, nüfusa bağlı olarak oluşturulan idari sisteme göre kırsal nitelik taşıyan ancak belde belediyesi statüsünde bulunan kasaba yerleşmeleri de bulunmaktadır. Benzer şekilde, 6360 sayılı kanun ile mahalle statüsüne geçmiş olan dolayısıyla kentsel alan kapsamına giren çok sayıda yerleşme de kırsal niteliktedir. Bu çalışmada, günümüzde ve ilgili kanun öncesinde köy tüzel kişiliği bulunan yerleşmeler, devamlı kırsal yerleşmeler olarak ele alınmaktadır.

Köy yerleşmeleri, konumlarına, yerleşim biçimlerine ve fonksiyonlarına göre farklılık göstermektedir. Doğanay (1997, s. 259), konumlarına göre köyleri, düzlüklerde ve eğimli yüzeylerde bulunan yerleşmeler olarak sınıflandırmaktadır. Yazar, alçak ve yüksek ovalar ile plato yüzeylerinde bulunan yerleşimleri “düzlüklerde kurulan köyler”; dağ etekleri, sırt ve yamaçlarında bulunanları ise “eğimli yüzeylerde kurulu köyler” olarak tanımlamaktadır. Taş (2016, s. 200) ise, köylerin konumlarına göre dağ, ova, yamaç, plato, kıyı ve vadi köyleri olarak sınıflandırıldığını aktarmaktadır.

Yerleşim biçimlerine göre ise, Doğanay (1997) köyleri toplu, gevşek ve dağınık dokulu olarak ayırırken; Taş (2016), toplu, dağınık, hat boyu, yuvarlak biçimli ve şekilsiz köyler olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmada dokuyu oluşturan yapılar arasındaki mesafeler ve yapıların bir araya geldiğinde oluşturduğu biçim ele alınmaktadır. Doğanay (1997), Türkiye’de köylerin yaklaşık %70’inin toplu yerleşmeler olduğunu belirtmektedir.

Fonksiyonlarına göre köylerin sınıflandırılmasında ekonomik faaliyetler değerlendirilmektedir. Kırsal yerleşmelerin temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılık olmakla birlikte, maden, orman ve balıkçı köyleri de bulunmaktadır. Konumuna ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösteren ekonomik faaliyetler, iklim koşullarına göre de yerel nitelik kazanmaktadır. Dolayısıyla tarımsal faaliyetler ele alındığında, ürün bağlamında tahıl, bağcılık, sebzecilik, şeker pancarı

gibi çeşitlilik söz konusudur. Bununla birlikte, dokumacılık, metal işleme gibi farklı el sanatları ve zanaatlar ile geçim sağlayan köyler de bulunmaktadır.

Kırsal yerleşimlerin tanımlanması tartışmalarında, yukarıda da aktarıldığı gibi, nüfus sayısı, nüfus yoğunluğu gibi nicel veriler üzerinden yapılan değerlendirmelerin yanı sıra nitel unsurlar da oldukça önemli yer tutmaktadır. Disiplinler arasındaki söylem farklılıkları, kavramsal altyapı, değerlendirme kriterleri ve araştırma yöntemlerindeki değişkenlerin doğal bir sonucudur. Ancak, aynı disiplinlerdeki farklı uzmanların özellikle nüfus verileri üzerinden farklı görüşler sergilediği de görülmektedir. Yaklaşımlardaki bu çeşitliliğe karşın, bir yerleşimin ‘kırsal’ olarak sınıflandırılmasını sağlayan unsurların nüfus sayısından daha çok nüfusu oluşturan kişilerin yaşam biçimi, sosyal ilişkileri, üretim faaliyetleri, geleneksel el sanatları gibi değerler olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar tüm disiplinlerde kırsaldaki ortak değerler olarak belirtilmekle birlikte yerele özgü çeşitlilik içermesi bağlamında da önem kazanmaktadır. Koruma disiplini açısından ele alındığında ise, yerleşimin nüfusu açısından kırsal olup olmadığı değil, korunması gerekli somut ve somut olmayan değerler bakımından ‘kırsal’ niteliği taşıyıp taşımadığı odak soruyu oluşturmaktadır. Bununla birlikte, yaşamın kendisiyle birlikte biçim kazanan yerleşimler, yaşamsal dinamiklerle sürekli değişim göstermektedir. Kentsel alanlar gibi kırsal mekânlar da statik yapıya sahip değildir; nicel ya da nitel tüm değerler sürekli olarak değişmektedir. Koruma disiplini de bu dinamizm içinde kırsal alanda neyin, nasıl ve hangi ölçüde korunabileceğini sorgulamaktadır.

Günümüz koşullarının yüksek dinamizmi üzerinden bakıldığında ise, kent – kır kavramlarını farklı açılardan irdeleyen görüşler de mevcuttur. Keleş (1970, s. 3), coğrafya, sosyoloji ve planlama disiplinlerinde, “köy – kent arasında toplumsal ya da fiziksel anlamda kesin bir ayrım yapılamadığını”, ancak Duncan’ın ortaya koyduğu “köy kent sürekliliği” nin ortak bir söylem olduğunu aktarmaktadır. Keleş’e (1970) göre “kent ve köy, boşlukta kendiliklerinden var olan ayrı ayrı varlıklar değildirler” ve “küçük bir köy her zaman bir kasaba, daha sonra da bir kent olmaya aday bir yerleşme basamağıdır”.

Tekeli (2016, s. 60) de, sanayi toplumu döneminde, kentlerin tarım dışı faaliyetlerin yer aldığı ve “çalışma, tüketim, dolaşım, yaratıcılık, heyecan ve sıkılmanın gerçekleştiği mekânlar” olarak tanımlandığını, kırsal alanların da “kent dışı alanlar” olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. Günümüzde ise, “bilgi toplumuna geçiş” sürecine bağlı olarak, kırsal ve kentsel olarak ayrılan üretim faaliyetlerinin farklı yer seçimleri ile kent – kır ayrımının “bulanıklaştığı” görüşünü savunmaktadır.

Kent – kır ayrımının yapılması ve kırın tanımlanması, birçok disiplinde uzun yıllardır tartışılan bir konu olmasına karşın, üretim biçimlerinin, sermaye düzeninin, teknoloji ve bilişimdeki gelişmelerin hızla değiştiği günümüz koşullarında bu tanımların yapılması daha da güç duruma gelmiştir. Artık kentler, yalnızca kentli nüfusun yaşadığı alanlar değildir. 1980’lerden sonra yaşanan göç dalgası, kırsal nüfusun kent ortamına katılmasına, kente uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda yaşadığı çevreye kendi kültür ve alışkanlıklarını yansıtmaya sebep olmuş ve bu durum mekânsal dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde, kırsal yerleşmeler de artık tamamen köylü nüfusun geleneksel yaşamıyla biçimlenmemekte, kent yaşamından uzaklaşıp köyde huzur bulmak isteyen kentli nüfusun konfor alışkanlıklarına göre şekil almaktadır. Dolayısıyla, kavramsal ve terminolojik olarak karşımıza çıkan sorun, artık hem kır hem kent özellikleri barındıran çok sayıda yerleşmenin olmasıdır. Tekeli (2016, s. 132), bu bağlamda değişim içinde olan yerleşmeleri okuyabilmek için yeni bir kavramsal çerçeve gereksinimini ortaya koymakta ve “Yerel Yaşam Bölgesi” kavramını öneri olarak sunmaktadır.

Önceki bölümde de aktarıldığı gibi, Türkiye’de nüfus yoğunluğu açısından değerlendirme yapıldığında kırsallık oranı yüksek olup, 2012 verilerine göre yaklaşık 35 bin adet köy bulunmaktadır ve bu yerleşimlerin her birinde kırsala özgü niteliklerden en azından bir kısmını görmek halen olanaklıdır. Günümüzde, kentsel alan dışında kalan tüm yerleşmelerde kırsalla ilişkilendirilen özelliklerin hepsini bir arada bulmak beklenen bir durum değildir. Çok sayıda yerleşimde tarımsal faaliyetlerin azaldığı, gelenek göreneklerin sürdürülmediği ya da toplumsal yapının değişim gösterdiği belirtilebilir. Buna karşın, nüfusu 2000’in üstünde olmasına karşın geleneksel üretim faaliyetlerinin devam ettiği yerleşmelere rastlamak da mümkündür.

Dolayısıyla, kırsala özgü değerlerin her yerleşim için farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda bir yerleşimin kırsallık düzeyinin belirlenmesinde, Ögdül'ün (2010) çalışmasında olduğu gibi, birçok faktörün bir arada analiz edilmesi gereklidir. Özellikle yukarıda belirtildiği gibi değişim süreci içinde olan yerleşmelerde bu analizlerin kapsayıcı nitelikte olması önem kazanmaktadır. Geleneksel mimari ve doku özellikleri ise söz konusu kırsallık analizlerinde yer bulmamasına karşın, tüm bu değişimlere karşı direnç gösteren ve dolayısıyla analiz edilmesi gereken unsurlardır. Geleneksel mimari, geçmişten günümüze değişimlere tanıklık etmiş ve izlerini taşımış olması dolayısıyla kırsal yerleşimlerin korunması gerekli değerleri içinde ayrı bir önem kazanmaktadır.

Coğrafi özellikleri, iklim koşulları ve kültürel değerler bakımından yerleşimler arasında bölgesel farklardan söz edilebilir iken, konum, merkeze uzaklık, geçim kaynakları, topoğrafya, doku özellikleri, mimari yapı gibi birçok unsurun yerel özellikler barındırdığını söylemek olanaklıdır. Söz konusu çeşitlilik planlama ve mimarlık disiplinlerindeki kırsal alan çalışmalarına da yansımaktadır. Bu bağlamda yukarıda kavramsal çerçevesi ve nitelikleri bakımından ele alınan kırsal yerleşmelerde görülen geleneksel dokular ve mimari özellikleri bir sonraki bölümde aktarılmaktadır.

2.1.2 Kırsal Geleneksel Mimari

Kırsal geleneksel mimari, yerel nitelikleri olan, insan ve doğa ilişkisinin bir ürünü olarak ortaya çıkan, çoğunlukla mimarı belli olmayan yapıların kırsal alanlarda yer alan örneklerini ifade eder.

Geleneksel mimarlık, yerel / yöresel mimarlık, halk mimarlığı, vernaküler mimarlık, spontane mimarlık, mimarsız mimarlık gibi farklı terimlerle de anılmaktadır. Bektaş (2001), bu terimlerin anlam karşılıklarından yola çıkarak uygun olmadıklarını belirtmekte, 'halk yapı sanatı' kavramını kullanmayı tercih etmektedir.

Eyüce (2005, s.4,5), “geleneksel” sözcüğünün, nesilden nesile aktarılan bilgi, kural ve adetler olarak tanımlandığını ifade ederek, toplumların ürettiği diğer ürünler gibi, mimarinin de geleneklerin sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir.

Geleneksel mimari, İngilizce yayınlarda ‘Vernacular Architecture’ olarak karşılık bulmaktadır. Vernacular sözcüğü, Latince ‘vernaculus’ sözcüğünden türetilmiş olup, yerli ya da bir yere / yöreye özgü anlamına gelmektedir (Eyüce, 2005). Ancak, çoğunlukla ‘dil ve yöresel şive’yi anlatmak için kullanılan bir terimdir (Oliver, 2006). Yazar, vernacular terimi ile geleneksel toplumlarda bir mimar ya da tasarımcı görevlendirilmeksizin inşa edilmiş tüm yapı türlerinin ifade edildiğini belirtmekte; bu yapıları, çevresel bağlamla ve erişilebilir kaynaklarla olan ilişkisine bağlı olarak, geleneksel tekniklerle belirli gereksinimleri karşılamak üzere inşa edilmiş, aynı zamanda toplumun değerlerini, ekonomik yapısını ve yaşam biçimlerini barındıran yapılar olarak tanımlamaktadır (Oliver, 2003).

Geleneksel mimari üzerine yapılan çalışmalar, 1960’lı yıllardan başlayarak artış göstermiştir. Vellinga, Oliver ve Bridge (2007), mimarlık ve mimarlık tarihi araştırmalarının çoğunlukla “biçimsel, anıtsal ve prestijli” yapılarla ilgilendiği ve yakın zamana dek geleneksel mimarinin bu bağlamda ihmal edildiğini belirtmektedir (s. xiii). Bernard Rudofsky’nin ‘Architecture Without Architects’ (Mimarsız Mimarlık) kitabı, Amerika Modern Sanatlar Müzesi’nde açılan ve büyük ses getiren aynı adlı sergisinin ardından 1964 yılında yayınlanmıştır. Kitapta, o güne dek mimarlık disiplininde ilgi çekmemiş, profesyonel bir tasarım ürünü olmayan ancak toplumların ve geleneklerin ortak üretimleri olan, ilkel ya da geleneksel, farklı işlevlerde çok sayıda yapı örneği yer almaktadır. Rudofsky (1964, s.1), dünyanın birçok farklı bölgesinden örneklerle derlenen çalışması ile “yapı sanatına ilişkin var olan dar konsepti kırmayı amaçladığını” belirtmektedir.

Benzer şekilde, Rapoport (1969), ‘House Form and Culture’ adlı kitabında, mimarlık teorisi ve tarihi çalışmalarının anıtsal yapılar üzerine yoğunlaştığını aktarmakta, buna karşılık geleneksel mimariye gereken ilginin gösterilmediğini belirtmektedir.

Rudofsky (1694) ve Rapoport (1969) ile başlayan geleneksel mimari çalışmaları, Oliver, Vellinga, Glassie gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olup, günümüzde mimarlık ve antropoloji disiplinlerinde çok sayıda yayının var olmasına olanak sağlamıştır.

Belirtilen yazarlar, geleneksel mimari kavramını farklı yönleriyle ele almakta olmalarına karşın, bu yapılara atfedilen ortak unsurlardan söz etmek mümkündür. Bunlar, doğal çevre ve iklim koşullarına uyum, yerel malzeme kullanımı, geçmişten gelen bilgi ve deneyimlere bağlı tasarlanması, yerel halk ve ustalar tarafından inşa edilmesi, mekân dizilimi ve iç mekân organizasyonunun gereksinimlere yanıt vermesi, yalın mimariye sahip olmaları, yaşam biçimi ve kültürü yansıtması olarak sıralanabilir.

Kırsal mimarinin en temel özelliği bulunduğu çevre ve doğa koşullarıyla olan ilişkisidir. Yapının konumu, yönelimi, topoğrafyayla olan uyumu, açık ve kapalı alan kullanımı, mekânsal dizilimi ve cephe düzeni bu ilişkinin sonucu olarak ortaya çıkar. Vellinga, Oliver ve Bridge (2007), çevre koşulları içinde iklimin önemli bir rol oynadığını belirtmekte ve birçok kültürde savunma, mahremiyet gibi ihtiyaçların yapılara yansımalarına karşın, tasarımlarda öncelikli etkenin baskın iklim koşullarına karşılık verilmesi olduğunu aktarmaktadır. Aynı zamanda, farklı kültür bölgelerinde, bazı yerlerde yüksek ısınin, bazı yerlerde yoğun yağmur ya da kar yağışlarının, bazı bölgelerde ise şiddetli fırtınaların etkili olabildiği ve geleneksel yapılarda söz konusu aşırı iklim koşulları ile mücadele etmek üzere basit çözümler üretildiği belirtilmektedir (Vellinga ve diğer., 2007).

Ulaşılabilir doğal kaynakların yapı malzemesi olarak kullanılması, geleneksel mimarinin diğer bir temel özelliğidir. Taş, ahşap, kerpiç gibi doğal malzemelerin kullanılması bir yandan erişilebilirlik anlamında kolaylık sağlarken, diğer yandan yapıların ekolojik ve sürdürülebilir olmasına olanak vermektedir. Bununla birlikte, malzeme kullanımı yerel değerlere bağlı olarak değişmektedir. Rapoport (1969), malzemenin yapının formunda belirleyici olmadığını öne sürmektedir. Yazara göre

aynı malzeme farklı kültürlerde ve iklim koşullarında değişik form ve yapım tekniği ile kullanılabilir.

Geleneksel yapılar, yapı ustaları tarafından, profesyonel bir tasarımcıya gerek duyulmaksızın, inşa edilmektedir. “Bu zanaat babadan oğula usta-çırak ilişkisi içerisinde, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, beceri ve deneyime dayanır” (ÇEKÜL Vakfı, 2012, s. 7). Yapı sahibinin ekonomik gücü ve ihtiyaçları, arazinin konumu ve biçimi, erişilebilir yapı malzemeleri ve yapı ustalarının yetkinliği yapıların biçimlenmesinde etkilidir. Yapıların kim tarafından tasarlandığı ya da inşa edildiği ender olarak bilinmektedir. Bu sebeple, Rudofsky dünyanın farklı bölgelerindeki geleneksel yapılardan derleyerek hazırladığı eserine ‘Mimarsız Mimarlık’ adını vermiş ve dünya çapında ilgi görmüştür (Rudofsky, 1964). Bektaş (2001, s. 24) ise, bu kavramın ancak Göreme Peri Bacaları gibi doğal oluşumlar için uygun olduğunu savunmakta, yapı ustalarının bilinmemesinin aslında belge yokluğundan kaynaklandığını, çoğu zaman ustaların “bir kapı üstüne, duvarın içine yerleştirilen taş ya da sıvaya” adlarını yazdıklarını belirtmektedir.

Yalın mimariye sahip geleneksel yapıların kullanıcının ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde tasarlanması Oliver’ın (2006) Built to Meet Needs adlı kitabında esas aldığı konudur. Yazar, geleneksel yapıların yalnızca malzeme, strüktür, yapı teknolojisi ve ekolojik değerleriyle ele alınmaması gerektiğini, bu unsurların çevresel faktörler bağlamında ve özellikle onları inşa eden yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde nasıl biçim kazandığının önemli olduğunu vurgulamaktadır (Oliver, 2006). Günlük yaşam biçimleri, inançlar, ekonomik faaliyetler ve kültürel değerlerin tümü geleneksel yapıların formunu ve mekânsal özelliklerini etkilemektedir. Dolayısıyla, geleneksel mimari araştırmalarında kültürel farklılıklar önemli bir unsur olarak ortaya konulmaktadır.

Kırsal geleneksel dokular, yalnızca tek yapı bağlamında değil, sokaklar ve diğer kamusal ortak alanların kullanımı, yapıların birbiriyle olan ilişkisi açısından da doğal çevre ve yerel kültürel değerlerin karşılık bulduğu yerleşimlerdir. Dolayısıyla, kırsal geleneksel yerleşimler yapıların mimari nitelikleri, doku özellikleri, yapılı ve doğal

evre arasındaki ilişki ile sosyal ve kültürel yapılarıyla bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Anadolu'daki yerleşmelerin tarihi, avcı toplayıcı olarak yaşamını sürdüren insanların Neolitik ağda tarım devrimiyle birlikte yerleşik düzene geçmesine dek uzanmaktadır. Bu dönem yerleşmelerinden Çayönü (Diyarbakır) ve Çatalhöyük (Konya) halk mimarisinin ilk örnekleri olarak değerlendirilmektedir (ÇEKÜL Vakfı, 2012). Neolitik yerleşmelerde doğal kaynaklara yakınlık, yerel malzeme kullanımı, barınma, korunma ve savunma gibi temel ihtiyaçların karşılanması ortak özellikler olarak ortaya çıkmaktadır. ağlar boyunca gelişen yerleşim sistemleri, üretim teknikleri, yapı teknolojileri ve yaşam koşullarıyla birlikte mimari biçimler de değişmiştir. Taş (2016), farklı süreçlerin etkisiyle yer değiştiren ya da ortadan kaybolan yerleşmeler dolayısıyla, Anadolu yerleşme tarihinin oldukça dinamik bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Yazara göre, bu dinamizm Cumhuriyet'le birlikte yavaşlamış, ancak kırsal yerleşmeler tam anlamıyla statik yapıya ulaşmamıştır (Taş, 2016). Buna karşın, geleneksel yerleşimlerin ve mimarilerin oluşumunda görülen ortak unsurlar neolitik çağdan günümüze dek farklı biçimlerde karşılık bulmaya devam etmiştir.

Geleneksel yerleşimlerin içinde bulunduğu yerel koşullara ve kültürel değerlere göre biçimleniyor olması, Anadolu'nun her bölgesinde farklı nitelikte dokuların oluşumuna ve mimari biimlenmelere olanak tanımıştır. Dolayısıyla Anadolu'nun yöresel farklılıklar barındıran iklim koşulları, sosyo – kültürel yapısı ve ekonomik faaliyetlerine bağlı olarak, geleneksel mimaride de çeşitlilik söz konusudur. ymen Gr (2005, s. 162), konut biçimini belirleyici etkenleri “evresel, kültürel, sosyal ve bireysel etkenler” olarak tanımlamaktadır.

Geleneksel dokuları oluşturan yapıların büyük çoğunluğu konutlardır. Anadolu kültürünün önemli bir parçası olan konutlar çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bununla birlikte Anadolu'daki geleneksel konut örnekleri, terminoloji ve tipoloji bağlamında günümüzde de tartışılmaktadır. Tuztaşı ve Aşkun (2013) konuya ilişkin kavramsal tartışmaları, farklı görüşleri bir araya getirerek detaylı biçimde

aktarmaktadır. İlgili metin kapsamında, Türk Evi, Anadolu Evi, Osmanlı Evi, Osmanlı – Türk Evi gibi farklı tanımlamalar ile Anadolu’daki geleneksel dokuların kökenine yönelik araştırmalar ve yöresel farklılıklara karşın ortak tipoloji oluşturma çabaları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Sedat Hakkı Eldem’in (1954) Türk Evi tanım ve tipoloji çalışmaları öncül kaynak niteliğindedir. Eldem’in çalışmaları şöyle aktarılmaktadır:

Eldem (1954) beş yüzyıl içinde büyük gelişmeler gösteren ve yayılıp kök salan Türk evinin iklim, tabiat ve folklor bakımından birbirinden uzak ve farklı bölgelerde belirli tipler oluşturmada belirleyici faktörleri malzeme, iklim ve kültür olarak sıralar. Eldem’e göre, bu faktörler, ufak tefek değişikliklere karşın, ortak bir plânın aynen uygulanmasına engel olamamıştır (Tuztaşı ve Aşkun, 2013, s.274).

Tuztaşı ve Aşkun (2013), Aksoy ve Küçükerman’ın başlattığı köken tartışmalarında, Türk Evi’nin göçebelik dönemine kadar uzayabilen bir kültürel katmanla ve Anadolu’daki yerleşik kültürel verilerle şekillenmiş olan ikili kültürel birleşimi savunduklarını belirtmektedir. Yazarlar, Arel’in ise, Osmanlı Evi olarak tanımladığı konutların mekânsal organizasyonunu Osmanlı kültürel yapısına dayandırdığını aktarmaktadır.

Anadolu geleneksel konut mimarisinin tipoloji çalışmalarında, Eldem “sofa”yı belirleyici mekân olarak tanımlarken, çok sayıda araştırmada da açık ve kapalı mekânlar arasındaki ilişkiler üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Eldem’in iç – dış olarak sınıflandırdığı sofayı, Akok, Kazmaoğlu ve Tanyeli açık – kapalı olarak değerlendirmektedir (Tuztaşı ve Aşkun, 2013). Bununla birlikte, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde karşılaşılan, avlu, bahçe ve revak olarak nitelenen açık mekân öğeleri değerlendirildiğinde, sofaya dayalı tipoloji çalışmaları üzerindeki tartışmalar farklı bir boyut kazanmaktadır. Tuztaşı ve Aşkun (2013, s. 282), bu durumu “Türk evi araştırmalarında bölgesel farklılıkları ortak bir paydada birleştirme çabası, bu farklılıklara sürekli yenilerin eklenmesi sebebiyle sekteye uğramış böylelikle mesele daha da karmaşılaşmıştır” sözleriyle değerlendirmektedir.

Anadolu'daki konut kültürünün gelişimi ise şöyle özetlenmektedir:

.... Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri mimarlık birikimiyle, Anadolu'da karşılaştıkları mimarlık geleneği yüzyıllar içerisinde kaynaşarak özgün bir yapıyı ortaya çıkardı. Anadolu'da yaratılan bu mimari gelenek Osmanlı Devleti'nin sınırları genişledikçe, farklı coğrafyalara taşındı, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna, Kırım'da da benimsendi, etkileri Bağdat, Kahire ve Sudan'a kadar uzandı (ÇEKÜL Vakfı, 2012, s.11)

Konunun terminoloji ve tipoloji üzerine devam eden tartışmaları göz önünde bulundurularak, bu çalışma kapsamında “geleneksel konut dokusu / yerleşimi” ifadeleri kullanılmıştır. Buna karşın, çeşitli yazarların çalışmalarından yapılan alıntılarda, terminoloji değiştirilmeden aktarılmaktadır.

Kuban'a (1995) göre, Anadolu'daki bölgelere göre farklılaşan konut tipleri şöyledir:

1. Taş konut mimarisi: Güneydoğu Anadolu bölgesi
2. Ahşap hatıllı taş mimari: Erzurum'dan öteye Kuzey Doğu Anadolu bölgesi
3. Ahşap iskeletli ev mimarisi: Doğu Karadeniz bölgesi
4. Düz damlı kübik taş mimarisi: Ege ve Akdeniz bölgesi (Şekil 2.4)
5. Taş mimarisi: Orta Anadolu'nun özellikle Niğde ve Kayseri (Eski Kapadokya) bölgesi
6. Kerpiç mimarisi: Orta Anadolu'nun köy ve küçük kentleri
7. Hımış (taşıyıcı sistemi ağaç, kerpiç dolgulu, zemin katı çoklukla taş) yapı tekniği: Anadolu'nun kıyıları ile orta yayla arasında, Sivas dolaylarından batıya ve İç Ege'den Toroslar'ın kuzey yamaçlarına uzanan, Balkanlarda da görülen mimari.

Şekil 2.4 Karakaya Köyü, Bodrum, Muğla (Wownturkey, b.t)

Kuban'ın (1995) sınıflandırmasında da görüldüğü üzere, Anadolu'nun farklı bölgelerindeki geleneksel konut türlerinde malzeme kullanımı, yapım tekniği, form, plan ve cephe düzenleri açısından farklılıklar bulunmaktadır. Ancak, farklı kültür, iklim koşulları ve arazi yapısı gibi bağlamlara karşın, Anadolu konutlarında ortak unsurlardan söz etmek mümkündür.

Aran (2000, s. 48), kır yapılarını "... ister tek bir ev isterse tüm bir yerleşme olsun, insan davranışı ile yapı ve doğal çevre arasındaki etkileşmenin eşsiz örnekleri" olarak tanımlamaktadır. Yazar, "yer ve iklim, malzeme ve hünerler, form ve tasarım, yapı kalıp dili" başlıkları altında, kır yapılarının özelliklerini Anadolu'nun farklı köşelerinden örneklerle, yöresel farklılıklar ve ortak unsurları değerlendirerek aktarmaktadır.

Bektaş (2001, s. 47-52) ise, "eski Türk evlerinin ilkeleri"ni şu başlıklar altında değerlendirmektedir: "Yaşama, doğaya, çevre koşullarına uygunluk; gerçekçilik, akılcılık; içten dışa çözüm; iç – dış uyumu; tutumluluk; kolaylık; ölçüler insan vücudundan çıkar; iklime uygunluk; gereçler en yakından seçilir; esneklik". Yazar, "halk yapı sanatı olan konutlarda plan öğeleri" olarak "bahçe, hayat ve oda" mekânlarını belirtmektedir.

Eldem (1954, s. 14) ise, planı oluşturan başlıca elemanları "odalar, sofalar ve müstemilatı, geçit ve merdivenler" olarak belirtmekte, diğer öğelerin plan şemasını çok az etkilediğini ya da hiç etkili olmadıklarını savunmaktadır.

Anadolu kırsal konutlarında yaşam birimi olarak odalar oldukça önemlidir. Sözen (2001, s.76), odaların düzenlenişindeki ilkeleri şöyle aktarmaktadır: "Yaşamla ilgili tüm işlevlerin karşılanabildiği esneklik vardır, iç düzeni, ailenin sosyo – ekonomik ve kültürel yapısının belirlediği belli ilkelere göre biçimlenmiştir, yakın ilişkileri bulunan bir ortak alan etrafında düzenlenmiştir".

Oturma, yemek yeme, uyuma gibi tüm günlük faaliyetlere olanak sağlayan odalarda yüklük, raf (sergen / girve) ve ocak bulunmaktadır. Çokça örnekte oda içinde gusülhane de yer almaktadır.

Sofa, Anadolu'da yöresel olarak "sergâh, sayvan, divanhane, çardak, hayat" gibi farklı isimler almaktadır (Sözen, 2001). Bütün odaların açıldığı, bahçeyle ilişkiyi sağlayan açık ya da kapalı ortak alanlardır. Kuban (1995, s. 138, 142, 144), 'hayat' mekânını, "... düşey ulaşımın sahnesi; ... evin solunum ve sindirim sistemi; ...Türk evinin kaburgası" olarak nitelendirmektedir. Bu değerlendirmeler, Kuban'ın "Türk Hayat'lı Evi" olarak tanımladığı ve 16. yüzyıldan itibaren geliştiğini belirttiği konut kültüründe hayat mekânının gerek işlev gerekse biçim bağlamında önemini ortaya koymaktadır. Eldem (1954) ise sofayı belirleyici mekân olarak kabul ederek, Türk evi plan tipolojisini oluşturmuştur. Eldem'in sınıflandırmasına göre, plan tipleri "sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı" olarak ayrılmaktadır.

Bahçeler, açık alan kullanımının ve toprağa bağlılığın yoğun olduğu kırsal yerleşimlerde, günlük yaşam faaliyetlerinin bir parçası olup, çoğunlukla sokaktan bir kapıyla ulaşılan, yüksek sağır duvarlı alanlardır. Bahçe içinde ocak, tandır, depo, tuvalet, mutfak gibi mekânlarla birlikte, tarımsal faaliyetlere bağlı olarak üzüm ezme teknesi, pekmez ocağı gibi öğeler de bulunmaktadır (Bektaş, 2001). Kısmen taş ya da çakıl taşı kaplı bahçelerde, meyve ağaçları ve sebze dikilen alanlar da yer alır.

Anadolu'daki kırsal geleneksel dokular, konut mimarisindeki özelliklerinin yanı sıra yerleşim bütününde de kentsel dokulardan farklı nitelikler ve ortak unsurlar barındırmaktadır. Mimariyi belirleyen iklim koşulları, kültürel değerler, yaşam biçimi ve ekonomik faaliyetler, yerleşim bütününde de etkisini göstermektedir. Güneydoğu Anadolu'nun kurak ikliminin etkisi, mimaride avlu, kalın taş duvarlar, küçük cephe açıklıkları gibi çözümlerle karşılanırken, doku bütününde de dar, gölge yaratan ve hava akımı sağlayan sokaklar ile çözümlenmiştir. Buna karşın Doğu Karadeniz'in yaylalarında, konutlar arası mesafeler oldukça fazladır ve toplu bir yerleşimden söz etmek mümkün değildir. Bu tür yöresel farklılıklara karşın, dokuların tümünde doğal çevreye ve kültürel değerlere uyum ortak niteliklerdir. Örnek olarak, Anadolu sosyal

yaşantısında önemli yeri olan mahremiyet hem mimari hem de doku bağlamında etkilidir. Konutların zemin katta sokakla olan ilişkisi, yüksek bahçe duvarları ve küçük açıklıklar ile sınırlıdır. Üst katlarda ise, komşu yapıların pencereleri mümkün olduğunca birbirini görmeyecek biçimde yerleştirilmektedir. Dolayısıyla söz konusu ilişkiler bütünü, geleneksel mimariyi ve dokuyu biçimlendirmektedir.

Geleneksel dokular, konut dışı farklı işlevlerde birçok yapı türünü de kapsar. “Samanlık, ahır, avlu, bahçe, ambar, köy mescidi, cami, depo, köy kahvesi, değirmen, köy odası, köprü, tuvalet, kuyu, kümes, ağıl, işlik gibi yapılar” kırsal dokuların konut dışı örnekleridir (ÇEKÜL Vakfı, 2012, s. 6). Bu yapı türleri de yalın mimariye sahip, işlevsel, doğal ve yapıli çevreyle uyum içinde doku bütünüünün parçası olan yapılardır. Dokuyu yapılarla birlikte tamamlayan sokak, meydan gibi açık kamusal alanlar ise, aynı zamanda sosyal yaşantının önemli bir parçasıdır. Anadolu köylerinden söz edildiğinde akla gelen ilk imge çoğunlukla şöyledir: Ortasında ulu bir ağacın yer aldığı köy meydanı ve onu çevreleyen cami, kahvehane, muhtarlık, bakkal ve bir çeşme gibi konut dışı işlevlerdeki yapılar (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 Eskihişar, Muğla köy meydanı (Kişisel arşiv, 2017)

Kırsal yerleşmelerin tümünün yukarıda sıralanan niteliklere sahip geleneksel dokular olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Günümüzde birçok kırsal yerleşme, yerel doku ve mimari özelliklerini taşımayan, çoğunlukla betonarme yapılardan oluşmaktadır. Buna karşın, kırsal yaşamın doğal bir sonucu olarak gerek açık alan gerekse iç mekân kullanımı, yapıların çevresiyle olan ilişkisi gibi bağlamlarda

geleneksel mimari özelliklerinin yeni yapılaşmada da izlendiği örnekler görmek mümkündür. Öte yandan, doğal çevreyle olan ilişkiye bağlı olarak ‘kırsal’ ve ‘geleneksel’ kavramları özdeşleştirilmektedir. Kırsal, doğal çevreyi ve tarımsal faaliyetleri simgelerken geleneksel yaşam bu alanlarla olan ilişkiyi, geleneksel mimari de yine doğal malzeme ve çevreyle olan uyumu simgelemektedir. Bununla birlikte, Oliver’ın (2006) ifade ettiği gibi, kültür geleneksel mekânları biçimlendiren en önemli etkidir. Yerel kültür öğelerinin kentlerin küreselleşme sürecindeki gelişiminde etkisinden söz etmek tartışmalı bir konu olsa da kırsaldaki etkisinin günümüzde de baskın bir düzeyde sürdüğü söylenebilir. Önceki bölümlerde aktarılan ‘kırsal’ ve ‘geleneksel yerleşme’ üzerine tartışmalar da her iki kavram arasındaki yakın ve karşılıklı ilişkiyi ortaya koymaktadır.

2.1.3 Kırsal Planlama: Tarihsel Süreçte Türkiye’deki Gelişmeler

Planlama disiplini, ülke genelinden yerel düzeye dek uzanan farklı ölçeklerde, sosyo – ekonomik stratejilerin belirlendiği ve fiziki gelişme kararlarının alındığı bir çalışma alanıdır. Planlama kademeleri ile buna bağlı olarak farklı ölçeklerde karar verme, uygulama ve denetim yetkileri, ülkelerin yasal düzenlemelerine göre değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla, kırsal alan planlama sistemi de ülkeden ülkeye farklılıklar taşımaktadır.

Kırsal planlama şöyle tanımlanmaktadır:

Kırsal alanların, doğal potansiyeli ile toplumsal gereksinimleri arasında denge sağlamaya yönelik, kırsal alanın ekonomik, sosyal, siyasal ve örgütsel bütün yönlerini kapsayacak katılımcı bir görüşle ele alınması gereken, kır-kent dengesini, kırsal alanların dışa açılmalarını ve kırsal alanların kalkınmasını sağlayan bir çalışma alanı ve planlama türü... (Çelik, 2006, s. 25).

Kırsal yerleşmelerin planlama disiplini içindeki yeri ise şöyle aktarılmaktadır:

Planlama mesleği, daha çok kentleşme, sanayileşme ve genel olarak büyümenin sorunlarıyla uğraşan bir meslek olmuştur. ...bu gelenek içinde ormanlar, meralar, tarımsal kullanımlar daha çok mekânsal yayılmanın önündeki eşikler olarak

görülmüştür. Ancak yine de plancılar birçok nedenle kırsal alan ve köy planlama sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır (Öğdül, 2013b, s. 19).

Cullingworth ve Nadin (2006), 1980’lerden başlayarak gelişen kırsal politikaların arazi yönetimine ilişkin unsurları içerdiğini, ancak planlama sisteminin arazi yönetimi ile değil, arazi kullanımı ile ilgilendiğini ve kentsel alanlara yoğunlaştığını belirtmektedir. Yazarlar, sistemin tarım ve ormancılık üzerinde kontrolü olmadığını ve ancak 20. yüzyıl sonlarına doğru kırsal alanlara daha fazla ilgi gösterdiğini aktarmaktadır. Günümüzde ise, planlama sisteminin kırsal politikalar üretilmesinde daha etkin olduğu ve kısıtlayıcı unsurlarına karşın, kırsal alanların ve kırsal ekonominin yönetilmesinde kritik değer taşıyan bir araç olarak ele alındığı belirtilmektedir.

Çörek ve Karaaslan (2017, s.457), farklı ülkelerdeki kırsal planlama örneklerini aktardıkları çalışmada, ülke politikaları ve yasal düzenlemeleri arasındaki ortak unsurları ve farklılıkları ortaya koymaktadır. Amerika, İngiltere, İtalya, İspanya ve Fransa’daki kırsal planlama uygulamalarının karşılaştırıldığı çalışmada “yerelleşme, yerinden yönetim ve yapılanma” ile buna bağlı olarak “katılımcılık faaliyetleri, kurumlar arası diyalog, girişimcilik faaliyetleri” nin önemsenen ortak konular olduğu vurgulanmaktadır. Planlama aracı olarak ise, “tarımsal alanda ürün ve sektörel çeşitliliğin sağlanması ile sektör odaklı planlar oluşturulması” da söz konusu ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte Amerika ve İngiltere’de karma kullanım odaklı planlama, İngiltere dışındaki ülkelerde kentsel-kırsal ortaklıklar, İtalya ve İspanya’da ise kümelenme yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Amerika ve İspanya’daki çiftçi marketleri kentsel ve kırsal alanda karşılıklı ticari ilişkilerin ve ortaklıkların geliştirilmesi bağlamında önemli bir unsur olarak görülmektedir (Çörek ve Karaaslan, 2017, s. 457).

İngiltere’de Yerelleşme Kanunu’na bağlı olarak, kırsal politika ve kalkınmayı şekillendirmek üzere kullanılan önemli bir araç “Mahalle Planlaması”dır (Çörek ve Karaaslan, 2017). Binaların görüntüsü ve malzeme seçimi gibi kararların da yer alabildiği bu planlar, mahalle konseyleri tarafından hazırlanmaktadır. Yanı sıra

Tasarım Rehberleri, köy karakteristiğini korumak amacıyla yapılaşma koşullarını belirleyen bir araç olarak kullanılmaktadır.

Cullingworth ve Nadin (2006) İngiltere’deki planlama sisteminin en takdire değer özelliğini, çok çeşitli ihtiyaçları ve sürekli değişen problemleri karşılayacak biçimde esnek olması, olarak tanımlamaktadır. Avrupa ülkeleri ve Amerika’da ise esneklikten çekinildiğini ve mülk haklarının korunmasının ön planda olduğunu belirtmektedirler.

Tarihsel süreçte kırsal planlamaya ilişkin Türkiye’deki gelişmeleri aktaran Eres ve Akın (2010, s. 81), Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyılın ortasında karşılaşılan yoğun dış göç ile gelen kalabalık kitleleri iskân edebilmek için planlı yerleşme yöntemini kullanmaya başladığını belirtmektedir. İskân çalışmalarının ileri dönemlerde köylerin fiziksel çevrelerinin düzenlenmesi ile devam ettiği ve bu sayede çağdaş kırsal çevrelerin yaratılmasının amaçlandığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu uygulamalarda edinilen deneyimlerin Cumhuriyet döneminde hız kazanan kırsal alanların düzenlenmesi çalışmalarında göz ardı edilmediği aktarılmaktadır (Eres ve Akın, 2010).

Türkiye’de kırsal yerleşmelerle ilişkili olarak çıkartılmış ilk yasal düzenleme 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu’dur. Nüfusu 2000’den az olan yerleşimlerin ‘köy’ olarak tanımlandığı kanunda bu sayede ilk kez köylere tüzel kişilik verilmiştir. Kanunun 2. maddesinde “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler” ifadesiyle köyün tanımı yapılmıştır. Kanun aynı zamanda eğitim, sağlık, imar, yol düzenlemeleri gibi fiziksel düzenleme ilkelerini de içermektedir. “İdeal köy” oluşturulması için gerekliliklerin ortaya konulduğu kanun uygulamaya geçirilmesine karşın, günümüze dek hedefine ulaşamamıştır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005, s. 77).

1924 – 1940 arasında “örnek köy” oluşturma denemelerinin yanı sıra çok az sayıda yerleşimde Köy Kanunu’nun gereklilikleri yerine getirilebilmiş, 1940’ta kurulan Köy Enstitüleri ile köylü halkın eğitimi ile çağdaşlaştırmanın sağlanması hedeflenmiştir. Daha sonraki dönemlerde farklı siyasi iktidarların farklı söylem ve teorilerle köyler

için projeler geliştirdikleri görülmektedir. 1961 yılında “pilot köy” ya da “örnek köy” projesi ile köylere hizmet götürülmesi hedefiyle İstanbul’da dört köyde uygulama yapılmıştır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005, s. 77).

1962 yılında hazırlanan I. Kalkınma Planı ve sonrasındaki beş yıllık planlarda kırsal alanların düzenlenmesi için farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. 1973 – 1977 yıllarını kapsayan III. Kalkınma Planı’nda “merkez köy”, V. Kalkınma Planı’nda “köy-kent” ve sonrasında “tarım-köy” yaklaşımları ortaya konulmuştur.

Geliştirilen planlama politikalarının hiçbirisi tam anlamıyla uygulamaya geçirilememiştir. Yazarlar, köy kalkınma projelerinin başarılı olamamasını şu şekilde yorumlamaktadır:

.... Kırsal alana ilişkin ulusal düzeydeki ve bölgesel ölçekteki planlama politikaları, çoğunlukla yerleşme ölçeğindeki sosyal ve kültürel mekâna yansımaları dikkate alınmaksızın, halkın katılımını sağlayamadan, merkeziyetçi anlayışla oluşturulmakta; çoğu zamanda tamamlanamadan siyasi otoritelerce kapsam, kavram, yaklaşım, uygulama alanları değiştirildiği için verimli sonuçların alınamadığı görülmektedir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005, s. 78, 79).

Cumhuriyet döneminde başlayan, sonrasında gerileyen ancak son yıllarda yeniden gündemde yer alan kırsal alan kalkınmasında planlamanın rolü kaçınılmazdır. Ancak kırsal alan planlaması, stratejik planlar ve kalkınma planlarının aksine, mekânsal planlama sistemi içinde çok az yer bulmaktadır (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017).

Günümüzde planlama sistemi yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde tanımlanmıştır. Kanunun 6. maddesine göre planlar alan ve amaçları açısından Bölge Planları ve İmar Planları olarak tanımlanırken, imar planları Nazım İmar Planları ve Uygulama İmar Planları şeklinde ayrılmaktadır.

“14.06.2014 tarihinde yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ise, mekânsal planların kapsadıkları alan ve amaçları açısından üst kademedan alt kademeye doğru sırasıyla ‘Mekânsal strateji planı, Çevre düzeni planı, İmar planı’

olarak sıralanmaktadır” (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017, s. 437). Araştırmacılar, bu planlama sistemi içinde, kırsal alanların hangi ölçüde yer aldığını tabloya aktarmışlardır (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 Planlama sisteminde kırsal alanların yeri (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017)

Dayanak	Planda Yer Alan Düzenleme
Bölge Planı	Stratejik Hedefler
Mekânsal Strateji Planı	Kırsal Gelişim Odakları
	Kırsal Yerleşik Alan
Çevre Düzeni Planı	Kırsal Yerleşme Alanı
	Kırsal Merkez
	Köy Merkezi
	Merkez Köy
İmar Planı	Köy Sınırı
Uygulama İmar Planı	Köy Sınırı

3194 sayılı İmar Kanunu’nun 8. maddesinde kırsal alanlara ilişkin fıkralar yer almaktadır:

ğ) (Ek: 12/7/2013-6495/73 md.) Büyükşehir Belediyesi sınırının il sınırı olması nedeniyle mahalleye dönüşen, nüfusu 5.000’in altında kalan ve kırsal yerleşim özelliği devam eden yerlerdeki uygulamalar, Büyükşehir Belediye Meclisi’nce aksine bir karar alınmadıkça, uygulama imar planı yapılıncaya kadar 27. madde hükümlerine göre yürütülür. Kırsal alanlarda işyeri açma ve çalışma izni; kadimden kalan veya yapıldığı tarihteki mevzuat kapsamında yola cephesi olmaksızın inşa edilen yapılar ile köy yerleşik alanlarda kalan yapılara kırsal yapı belgesine, yerleşik alan sınırı dışındaki diğer yapılara ise yapı kullanma izin belgesine göre verilir. Köylerde bulunan konutlarda, işyeri açma ve çalışma izni alınarak ev pansiyonculuğu yapılabilir. Kamuya ait bir yaya veya taşıt yoluna cephe sağlanmadan yapı inşa edilemez, parsel oluşturulamaz. Yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır.

h) (Ek: 12/7/2013-6495/73 md.) Köylerde ve kırsal özellik gösteren diğer yerleşmelerde yapıların etüt ve projeleri ilgili idarenin veya Bakanlığın taşra

teşkilatının mimar ve mühendisleri tarafından hazırlanabilir. Bakanlıkça; bu Kanun kapsamındaki yerleşmelere ilişkin enerji verimli, iklim duyarlı ve ekolojik özellikli plan ve projeler hazırlanabilir veya hazırlattırılabilir, bu nitelikli yapılar inşa edilebilir veya uzun vadeli kredilendirilmek suretiyle desteklenebilir.

Kanunun ‘ğ’ fıkrasında belirtilen ‘köy tasarım rehberleri’ mekânsal planlar yapım yönetmeliği de dahil olmak üzere mevzuatta başka yer edinmemiştir. Bununla birlikte, planlama sistemi içinde kırsal alanlara yönelik özel tanımlamalar ve koşulların kısıtlı olduğu görülmektedir.

Kırsal planlama sistemleri, ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte, yakından ya da doğrudan kırsal kalkınma politikaları ile ilişkili olarak yürütülmektedir. Planlama disiplininin geniş çerçevesi, sosyal, ekonomik ve fiziksel değerler bütününe ele alınmasını gerektirdiğinden kırsal alanlarda yapılan çalışmalar teorik olarak o alanın kalkınmasını sağlayacak, gelecek projeksiyonu olan stratejik kararların alınmasını gerekli kılmaktadır.

Planlamada diğer bir önemli unsur, kurumlar arası iletişimin sağlanması ve yerel birimlerin sorumlu oldukları çevreler ile ilgili yeterli söz ve güce sahip olmasıdır. Kırsal yerleşmelerin birçoğunda uygulama imar planları bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından alınan parsel büyüklükleri, arazi toplulaştırma, orman sınırı, 2B arazilerine yönelik kararlar yürürlüğe girmekte ve uygulamaya geçirilmektedir. Aynı bakanlığa bağlı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü de kırsal alanlarda su kaynaklarının kullanımı, tarımsal sulama kanalları, baraj yapımı gibi konularda etkin söz sahibidir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından da, kırsal dönüşüm, yerel mimariye yönelik tip proje oluşturulması gibi projeler uygulamaya geçirilmiş durumdadır. Dolayısıyla, kırsal alanlarda ve yerleşimlerde yetki karmaşasından, kurumlar arası iletişimin zorluklarından ve planlama sürecine olumsuz yansımalarından söz etmek de mümkündür. Bununla birlikte, 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediye sınırlarının il idari sınırlarına, köylerin ise mahalleye dönüştürülmesi belediyelerin sorumluluk alanlarını arttırmıştır. Bu köylerin uygulama imar planlarını yapmakla yükümlü olan belediyelerde ise genişleyen sorumluluk

alanlarına hizmet götürecek altyapı, teknik personel ve maddi kaynak olmaması planlamaya ilişkin sorunların artmasına sebep olmuştur.

Özkan (2012), Türkiye’deki planlama sistemini ‘esneklik’ kavramı üzerinden analiz ettiği çalışmada, hiyerarşik planlama düzeni içerisinde alt kademe planların üst ölçekli planlara uyumlu olma gerekliliğinin olumlu sonuçları olduğu kadar uygulamada değişim ve esnekliğe yer vermemesi bağlamında sorunlara yol açabildiğini aktarmaktadır. Bununla birlikte, merkezi yönetimin yetkilerini geniş çerçevede kullanarak yerel yönetimlerin kısıtlı yetkisinin önüne geçebildiği, dolayısıyla yönetimde de katı bir hiyerarşi bulunduğu belirtilmektedir (Özkan, 2012). Yazar, planlama sisteminin statik oluşunu ise, uzun vadeli projeksiyonlar çerçevesinde, hukuki bağlayıcılığı olan imar planlarının değiştirilemez mutlak doğru kararlar içerdiği görüşüne ve planların verimliliğinin yeterince sorgulanmamasına bağlamaktadır. Tüm bu analizler, kırsal alan planlamasında ortaya çıkabilecek sorunlara yönelik de ipucu vermektedir. Hiyerarşik planlama yapısı, kalkınma planları, çevre düzeni planları gibi üst ölçekli plan kademelerinde yer bulan kırsal bölgelerden, en alt düzeydeki kırsal yerleşmelerin uygulama imar planlarının hazırlanmasına kadar uzanmaktadır. Önceki bölümde sözü edilen sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin dinamik öğeleri ile bu yapı içinde nasıl yer bulacağı, planlama disiplininde günümüzde de tartışma konusu olmayı sürdürmektedir.

Kırsal alanların ve geleneksel yerleşimlerin hem korunması hem de gelişiminde planlama sistemi oldukça önemli yer tutmaktadır. Bununla birlikte yerleşimlerin gelecek projeksiyonlarının ortaya konulduğu kırsal planlama kararları, kırsal kalkınma politikaları ile yakın ilişki içindedir.

2.1.4 Kırsal Kalkınma ve Kırsal Dönüşüm

‘Kalkınmak’ fiili Türk Dil Kurumu sözlüğünde, “Durumunu düzeltmek, aşamalı bir biçimde gelişmek, ilerlemek; zenginleşmek” olarak tanımlanmıştır. Kalkınma, “kalkınmak işi” olarak ifade edilmektedir. Ülke ya da bölge kalkınması, “kişi başına milli gelirin arttırılmasıyla birlikte iktisadi ve sosyokültürel yapının da gelişmesi”

olarak aktarılmakta ve “iktisadi, sosyal, beşerî ve kırsal” kalkınma olmak üzere alt kavramlara ayrılmaktadır (Kırsal Dönüşüm Çalıştay Raporu, 2015).

Kırsal kalkınma ise, sosyal, ekonomik, kamusal hizmet, altyapı gibi alanların tümünde gelişmenin sağlanması ve geleneksel üretim, el sanatları gibi unsurların sürdürülebilir kılınmasına yönelik tüm çalışmaların bütüncül olarak yürütülmesini, bu sayede kırsal bölgelerde yaşam kalitesinin artırılmasını ifade etmektedir. Kırsal dönüşüm de kalkınma faaliyetlerinin gerçekleştirildiği süreç olarak tanımlanmakta (Kırsal Dönüşüm Çalıştay Raporu, 2015, s. 27) ve sıklıkla kalkınma stratejileri doğrultusunda yerel ölçekte gerçekleştirilen proje ve uygulamaları ifade etmektedir. Bununla birlikte ‘dönüşüm’ kavramı, küreselleşme ve bilişim çağının etkileri ile kırsal alanlarda gözlenen çok yönlü değişimleri kapsayan bir kavram olarak da kullanılmaktadır.

Tolunay ve Akyol (2006, s. 121), kırsal kalkınmayı “insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar” olarak tanımlamaktadırlar. Yazarların ifadesiyle, kırsal alanlardaki sorunlar “fiziksel ve fiziksel olmayan sorunlar” olarak iki ana başlıkta ele alınmakta olmasına karşın, “bileşik ve karmaşık” bir yapıya sahiptir. Sorunların tespit edilmesinin yanı sıra doğru analizlerin yapılması ve bu doğrultuda her yerleşimin kendi özelliklerine ve problemlerine göre stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kırsal kalkınma teori ve uygulamaları 1950’lerden başlayarak farklı paradigmlar düzeyinde değişmiştir. Çelik (2006)’in aktarımına göre bu paradigmlar, 1950’li ve 1960’lı yıllarda modernizasyon, 1970’li yıllarda devlet müdahaleleri, 1980’li yıllarda serbest pazar, 1990’lı yıllarda katılım ve yetkilendirme, 2000’li yıllarda ise yoksulluğun önlenmesi olarak sıralanmaktadır. Bu unsurlar dünya genelinde etkin olan değişimleri gösterirken, ülkelerin içinde bulunduğu koşullara göre etkileri de farklı ölçeklerde olmuş ve farklı uygulamaların denenmesine sebep olmuştur. Bu paradigmlar doğrultusunda uygulamaya geçirilen başlıca kırsal kalkınma politikaları “küçük ölçekli çiftçilik, süreç, katılımcı toplum kalkınması, entegre kırsal kalkınma ve sürdürülebilir geçim” olarak belirtilmektedir (Çelik, 2006, s. 31).

Kırsal kalkınma konusunda son yıllarda uluslararası düzeyde çalışmalar artmıştır. Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi kuruluşların hazırlamış olduğu çok sayıda araştırma, metin, tavsiye kararının yanı sıra kırsal yatırımlara yönelik fonlar da kalkınmanın araçları olarak devletlere sunulmaktadır. Avrupa Konseyi'nin 1978 tarihli 4. Avrupa Konseyi Mekânsal Planlamadan Sorumlu Bakanlar Konferansı [CEMAT] sonucunda hazırlanan rehber metinde Avrupa'daki kırsal alanların planlanmasına yönelik ilkeler sunulmaktadır. Metnin temel üç amacı şöyle belirtilmektedir:

- Farklı bölgelerdeki yaşam koşullarının, işgücü, gelir, barınma, sosyal hizmetler vb. bakımlardan mümkün olduğunca eşdeğer kılınması,
- Tarımsal doğal kaynakların verimli kullanımı ve işletilmesi,
- Ekolojik dengenin gereklilikleri ile kaynakların uzun vadeli sorunlarının dikkate alınması.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2013 – 2020 kırsal kalkınma politikaları ana çerçevesi ise şöyle aktarılmaktadır: 21. yüzyılın çok çeşitli ekonomik çevresel ve sosyal zorlukları karşısında kırsal alanların desteklenmesi kapsamında üç ana stratejik hedef bulunmaktadır:

- Tarımsal rekabeti desteklemek,
- Doğal kaynakların ve iklim hareketlerinin sürdürülebilir yönetimini sağlamak,
- Bölgesel kırsal ekonomiler ve topluluklar arasında dengeli bir kalkınma ve bu kapsamda işgücü sağlamak ve geliştirmek.

Yenigül (2017), kırsal alan kalkınmasında geçerli paradigmalardan değişimini OECD belgeleri doğrultusunda tablo üzerinde karşılaştırmıştır (Tablo 2.2). Paradigmalarındaki bu değişim, 20. yüzyılın sonlarında hızlanan küreselleşme sürecinin kırsal alanlar üzerinde yarattığı değişim sürecine bağlanmaktadır. Günümüzde kırsal alanlar, yalnız tarım ve hayvancılık gibi temel ekonomilere dayalı olmayıp, ekolojik değerlerine yönelik farkındalığın artması ile kentli toplulukların ilgisini çeken ve dolayısıyla yeni dünya düzeyinde farklı biçimlerde gelişmeye devam eden alanlardır (Yenigül, 2017).

Tablo 2.2 Değişen kırsal kalkınma paradigmaları (Yenigül, 2017, s.18)

	Eski yaklaşım	Yeni yaklaşım
Amaç	Eşitliği sağlamak, çiftlik geliri, çiftliklerin rekabet edebilirliği	Kırsal alanların rekabet edebilirliği, yerel varlığın değerlendirilmesi, kullanılmayan kaynaklardan fayda sağlama
Ana hedef sektör	Tarım	Kırsal ekonomilerin çeşitlendirilmesi: kırsal turizm, imalat sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri endüstrisi vb.
Temel araçlar	Teşvikler	Yatırımlar
Aktörler	Ulusal yönetimler, çiftçiler	Yönetimin her düzeyi: Uluslar üstü, ulusal, bölgesel ve yerel, yerel paydaşlar (kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları)

Kırsal alanların dönüşümüne bağlı olarak uluslararası kurumlar farklı projeler ve fonlar aracılığıyla kırsal kalkınmaya destek vermektedirler. Örnek olarak, Avrupa Birliği'nin 1991 yılında başlatmış olduğu LEADER (Links Between Actions for The Development of The Rural Economy) programı, birliğin önemli girişimlerinden biri olup, kırsal alanlarda karşılıklı dayanışmanın sağlanması ve kırsal ekonominin geliştirilmesi amacını taşımaktadır (Çelik, 2006). Yerel eylem grupları bu girişimin önemli aktörleri olup strateji oluşturma ve uygulamada sorumlu kılınmıştır (Çelik, 2006).

Günümüzde geçerli olan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014), Onuncu Kalkınma Planı'nın (2013) yıllık uygulama programı gereğince, Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komisyonu kararı doğrultusunda, farklı bakanlıklar ve kurumların iş birliği ile hazırlanmıştır. Raporda, kırsal alanlardaki nüfus ve göç, tarımsal yapı, işgücü ve istihdam, yoksulluk ve gelir dağılımı verileri ile Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler [GZFT] analizine yer verilmiştir. Kırsal kalkınma politikasının temel amacı ise, "kırsal kesimdeki asgari yaşam kalitesinin ülke ortalamasına yaklaştırılması hedefiyle kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlara uyumlu olarak kendi yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması" olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan belgenin özel olarak şu gereksinimleri karşılamayı amaçladığı belirtilmektedir:

Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak,
Göçlerin kırsal alanlar üzerindeki olumsuz etkileriyle mücadele etmek,
Kırsal politika yönetimini merkezi ve yerel düzeyde güçlendirmek,
Katılım öncesi süreçte AB tarım ve kırsal kalkınma müktesebatı (kazanılan bilgi) uyumuna katkı sağlamak (Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, 2014).

Kırsal kalkınma üzerine yapılan çalışmaların öncelikli hedefi kırsal ekonominin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak kırsal yaşam kalitesinin artırılması olarak belirtilebilir. Bununla birlikte, 21. yüzyılın temel kavramlarından biri olan ‘sürdürülebilirlik’ kırsal alan kalkınma projelerinde de öne çıkmaktadır. Tarımsal ekonominin iyileşmesinde sürekliliğin sağlanabilmesi için yeraltı su kaynaklarının doğru kullanımı ve gerekli ölçüde tüketilmesi, güneş ve rüzgâr enerjilerinin kullanımının teşvik edilmesi, yapay ve kimyasal malzemelerin en az düzeyde kullanılması gibi stratejiler kalkınma planlarında yer almaktadır. Doğal kaynakların doğru ve etkin biçimde kullanımı hem tarımsal faaliyetlerin hem de kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğinde önemli bir etken olarak görülmektedir. Kırsal alanların ve kırsal yaşamın en temel ögesi olan doğal zenginliklerin korunması, kırsal mirasın geleceğe aktarılmasındaki öncelikli adımlardan biridir.

Kırsal kalkınma faaliyetlerini içeren süreç olarak tanımlanan ‘kırsal dönüşüm’ kavramı ise, yerel ya da bölgesel ölçekte hazırlanan projelerde karşılık bulmaktadır. Günümüzde oldukça popüler bir kavram olarak kullanılan ve uygulamaya geçirilen ‘kentsel dönüşüm’ ifadesinin kırsaldaki karşılığı olarak, yerleşimlere olumlu yönde katkı sağlayacak yerel ölçekteki müdahaleleri kapsamaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, konuyla ilgili görüş ve çalışmaların paylaşılması, tartışılması ve “toplumun tüm kesimlerini kapsayacak ulusal ve sistemli bir kırsal kalkınma modeli sağlanabilmesi için” farklı kurum ve kuruluş temsilcileri ile akademisyenlerin bir araya geldiği Kırsal Dönüşüm Çalıştayı düzenlemiş ve bir sonuç raporu yayınlanmıştır (Kırsal Dönüşüm Çalıştayı Sonuç Raporu, 2015). Kavramsal açıklamaların, kırsal yerleşim sorunlarının ve kalkınma stratejilerinin aktarıldığı raporda kırsal dönüşüm projelerine de yer verilmiştir.

Kırsal dönüşüm projesi olarak aktarılan örnek çalışmalar arasında, yerleşim yerinin elverişsiz olması dolayısıyla kalkınma maliyeti yüksek olan, afet riski altında olan ya da baraj vb. uygulama alanları içinde kalan yerleşmelerde uygulanan “köy nakli” yer almaktadır (Kırsal Dönüşüm Çalıştay Sonuç Raporu, 2015, s. 200). Yanı sıra, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ‘Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Tip Konut Projeleri’ hazırlanması süreci ve örnek projeleri aktarılmaktadır. Rapordaki örnek proje ve çalışmalarda dikkat çeken nokta, yeni yapılaşma ve çevre düzenlemelerine ilişkin projelerin ağırlıklı olması ve bu çalışmalarda geleneksel kırsal yaşam izlerinden çok, kentsel öğeler bulunmasıdır. Raporda doku korumaya ilişkin tek örnek çalışma ‘Kırsal Kalkınmada Kültür Turizmi Modeli Kastamonu Küre Pilot Projesi’dir. Bu projede alanın karakter analizi yapılarak tasarım rehberi oluşturulmuş ve yerleşimin korunması için öneriler sunulmuştur.

Yukarıdaki aktarımlar ışığında, ülkemizde kırsal kalkınma ve dönüşüm adına çok sayıda çalışmanın yapıldığı belirtilebilir. Ancak, konunun geniş kapsamı dolayısıyla çok sayıda kurumun iş birliğini gerektirmesi, uygulamada aksaklıklar olması ve sürecin verimli işlememesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte söz konusu çalışmalarda, kırsal alanlardaki geleneksel mimari dokular ve geleneksel yaşam öğelerinin korunması konusu öncelikli adımlar arasında yer almamaktadır. Dönüşümün ancak modern konut tasarımı ve kentsel düzenlemelerle sağlanabileceği, bu sayede çağdaş yaşam koşullarının oluşturulabileceği düşüncesi yaygın görünmektedir. Ancak, bu yaklaşımlar, kırsal yerleşmelerin önceki bölümlerde aktarılan özelliklerinin yok sayılması dolayısıyla “kırsal” çevrede yer alan ancak mimari ve doku açısından ‘kentsel’ nitelik taşıyan kimliksiz yerleşmelerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Kırsal geleneksel yerleşimlerin, kırsal kalkınmanın bir parçası olarak ele alınması ve gerekli stratejilerin geliştirilebilmesi için, ‘kırsal miras’ kavramının daha iyi okunması gereklidir. Bu bağlamda, kırsalın neden ve nasıl bir ‘miras’ unsuru olarak kavramsallaştığı, korumayı gerekli kılan değerleri ve nasıl korunması gerektiği bir sonraki bölümde ortaya konulmaktadır.

2.2 Kırsal Miras ve Koruma

Koruma disiplininde ‘miras’ kavramı 1970’lerde ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılın ortasına kadar ‘anıtlar ve arkeolojik alanlar’ ile yakından ilgilenen koruma anlayışı, günümüzde ‘kültürel peyzaj, somut ve somut olmayan kültürel miras’ gibi kapsamlı kavramlara ulaşmıştır.

2.2.1 Uluslararası Literatürde ve Belgelerde Kırsal Miras

Eres (2008, s. 293), kırsal mimarinin korunması çalışmalarına ilişkin ilk uygulamaların 18. yüzyıl sonlarında ortaya çıktığını belirtmekte ve kırsal geleneksel mimari örneklerinin gelecek kuşaklara aktarılması için sergilendiği “açık hava müzesi” uygulamalarının İskandinav ülkelerinde 20. yüzyıl başlarına dek devam ettiğini ifade etmektedir. Buna karşın, uluslararası koruma literatüründe geleneksel kırsal yaşam ve mimarisi ancak 20. yüzyıl ortalarında yer bulmuştur.

20. yüzyılın ilk çeyreğine dek ‘anıt eser restorasyonu’ ile sınırlı kalan koruma anlayışı, 1933 tarihli Atina Tüzüğü’nde ‘kentsel ölçekte koruma’ya vurgu yapılması ile değişmeye başlamıştır. Bu önemli adıma karşın, temel koruma ilke ve kavramları, ancak 1960’lı yıllarda geliştirilmiştir. Eres (2013), 1962 Fransız ‘Malraux Yasası’ ile ‘bütüncül koruma’ ya yönelik yasal düzenlemelerin ortaya çıktığını, 1962 UNESCO Paris ‘Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı’ tavsiye kararları ile kırsal çevrenin belgelenmesi ve korunmasına ilişkin önerilerin getirildiğine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte yazar, 1964 tarihli Venedik Tüzüğü’nü, “... tarihi kentsel ve kırsal dokuların korunması ve ‘sit bütünlüğü’ içinde değerlendirilmesi kavramının birçok ülke tarafından resmi olarak kabul edilmesi açısından önemli bir dönüm noktası” olarak değerlendirmektedir (Eres, 2013, s. 440).

ICOMOS’un 1964 yılında Venedik’te düzenlediği uluslararası konferansın sonucunda kabul edilen Venedik Tüzüğü’nde, anıt kavramı genişletilerek yerleşim ölçeğinde korumaya yönelik ilkeler belirlenmiştir:

Madde 1- Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar (Venedik Tüzüğü, 1964).

UNESCO Paris Konferansı sonucunda hazırlanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972), ‘miras’ kavramının kapsamlı şekilde ele alındığı önemli bir adımdır. Sözleşmenin tanımlar kısmı şöyledir:

Madde 1- Bu sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler "kültürel miras" sayılacaktır:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve şekil alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnâ evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

1977 Avrupa Konseyi Granada Talebi’nde (Bölgesel Planlamada Kırsal Mimari, Avrupa Pilot Projeler Programı Sempozyumu No: 5, COE, 1977) kırsal mirasın önündeki tehditler ortaya koyulmakta, mimarinin planlamada gözetilmesinin önemine vurgu yapılarak, kırsal ekonomi güçlendirilirken aynı zamanda mimari ve doğal çevrenin de korunması gerekliliği belirtilmektedir.

1979 Avrupa Konseyi Kırsal Mimari Miras 881 no’lu Tavsiye Kararı’nda, kırsal alanların doğal yaşam ve miras değerlerinin korunması için ivedi olarak harekete geçilmesi gerektiğine vurgu yapılarak, kırsal habitat, peyzaj ve mimarinin bütüncül olarak ele alınması önerilmektedir.

1985 Avrupa Konseyi, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin gerek tanımlarda gerekse korumayla ilgili ilkelere ilişkin maddelerinde mimari miras “kentsel ya da kırsal” olarak ifade edilmektedir.

1989 Avrupa Konseyi Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkında Tavsiye Kararı'nda, mimari mirasın korunması, planlama, bölgesel kalkınma ve çevre koruma uygulamaları arasındaki iş birliğinin önemine vurgu yapılmakta ve bu doğrultuda bir dizi öneri sunulmaktadır.

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde (1999), “Günümüz dünyasında yöresel yapı gelenekleri ekonomik, kültürel ve mimari bir örnekleşme ile tehdit edilmektedir” vurgusu ile “...geleneksel mimari mirasımızın bakımı ve korunması için Venedik Tüzüğü'ne ek olarak ilkeler belirlenmesine gerek vardır” ifadesi kullanılmaktadır. Bu doğrultuda koruma ve uygulamaya yönelik ilkeler belirtilmiştir.

2011 ICOMOS Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri'nde yapı ve doğal çevre ile birlikte “somut ve somut olmayan” tüm değerlerin bütüncül koruma yaklaşımı içinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2013 ICOMOS Burra Tüzüğü, kültürel değer / önem (cultural significance) üzerinden tarihi alanları anlamlandırırken, korumanın alan yönetiminin bir parçası ve yönetim sürecinin sürekliliği olan bir sorumluluk olduğuna dikkat çekmektedir.

Bu süreçte yayımlanan 1987 ICOMOS Washington Tüzüğü, 2003 UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2008 ICOMOS Kültürel Rotalar Tüzüğü gibi diğer belgeler de kırsal alanlardaki geleneksel yerleşimlerin ve kültürel mirasın korunması anlamında oldukça önemlidir. Bunun dışında Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi Mekânsal Planlamadan Sorumlu Bakanlar Komitesi tarafından hazırlanmış çok sayıda istatistik, araştırma ve gözlem raporu ile strateji, politika belirlemeye yönelik rehberler de bulunmaktadır.

Tüm bu belgeler arasında, son yıllarda koruma literatürüne girmiş olan kavramların tanımlanması dolayısıyla UNESCO tarafından hazırlanan Dünya Mirası Konvansiyonu’nun Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler ayrı bir önem taşımaktadır. İlk olarak 1992 yılında ‘kültürel peyzaj’ kavramı ilkeler metni içinde yer almış, daha sonra 1999’da üç farklı kategori ile tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kültürel peyzajlar:

...kültürel varlıktır ve Konvansiyonun 1. maddesinde belirtilen ‘doğa ve insanın ortak eserlerini’ temsil eder. Hem iç hem de dış ardışık sosyal, ekonomik ve kültürel güçlerin etkileri ve doğal çevrelerinin ortaya koyduğu fiziksel kısıtlamalar ve/veya fırsatların etkisi altında zaman içinde insan toplumlarının ve yerleşimlerinin evriminin örnekleridir.

Kültürel peyzaj kategorileri ise şöyledir:

- İnsanlar tarafından bilinçli olarak tasarlanan ve yaratılan peyzaj alanları,
- Kendiliğinden gelişmiş peyzaj alanları,
 - Fosil peyzaj alanları
 - Devam eden peyzaj alanları
- İlişkisel peyzaj alanları.

“İlişkisel peyzaj alanları” olarak adlandırılan son kategori, somut olmayan kültürel değerlerin baskın olduğu miras alanlarını tamamlayan peyzaj alanlarını tanımlamaktadır. Bu alanlar, somut ve somut olmayan kültürel değerler ile doğal ya da yapılı çevre öğelerinin bütünleşik olarak miras değeri taşıdığı alanlardır. Dolayısıyla “kırsal geleneksel yerleşmeler” barındırdığı miras değerlerine göre bu kategori altında “kültürel peyzaj alanı” olarak değerlendirilebilir.

Kırsal yerleşimler, önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, yapılı ve doğal çevre ile kültürel, sosyal değerlerin sürekli ilişki içinde olduğu ortamlardır. Yukarıda aktarılan uluslararası belgelerde de görüldüğü üzere, kırsal yerleşimlerin koruma literatüründe yer edinmesi 20. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmekte, 1970’li yıllardan beri ise daha kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Günümüz koruma yaklaşımları sayesinde, kırsal yerleşimler barındırdıkları tüm miras değerleri ile ele alınarak bütüncül olarak değerlendirilmektedir.

Tüm bu aktarımlar çerçevesinde, kırsal miras kavramı, kırsal alanda yer alan geleneksel yerleşimler ile ilişkili olduğu doğal ya da insan yapımı peyzaj öğeleri ve somut olmayan değerlerin bir arada bulunduğu koruma alanlarını ifade etmektedir.

2.2.2 Türkiye’de Kırsal Alanların Korunması: Süreç ve Yasal Düzenlemeler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde eski eserlerin korunmasına ilişkin ilk yasal düzenlemeler 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi ile 1874 tarihli aynı isimli ikinci düzenleme, esas olarak arkeolojik eserlerin korunması ve arkeolojik kazıların düzenlenmesine ilişkin maddeler içermektedir. 1884 tarihli üçüncü düzenleme ise, mimari eserlerin de yerinde korunmasını öngörürken eski eser kavramı “bugün yaşamayan kültürlerin ürünü” olarak tanımlandığı için yalnızca arkeolojik eserleri kapsamaktadır (Madran, 2002). 1906 tarihli dördüncü düzenleme ise, İslam uygarlığı eserlerini de eski eser olarak tanımlamakta ve anıtın çevresiyle birlikte korunması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Madran, 2002). Özdemir (2005), bu dönemde Osman Hamdi Bey öncülüğünde müzecilik çalışmalarının başladığını, 1917’de Asar-ı Atika Encümen-i Daimisi Örgütü’nün miras korumayla görevlendirildiğini, ancak Osmanlı dönemindeki tüm bu düzenleme ve çabalara karşın “Fransız, Alman, İngiliz arkeologlarca yürütülen kazılardan çıkan kültür varlıklarının yurt dışına çıkarılmasının” önlenemediğini belirtmektedir.

Son Asar-ı Atika Nizamnamesi 67 yıl yürürlükte kalmış, ancak Cumhuriyet döneminde geçen süre içinde farklı düzenlemeler de yürürlüğe girmiştir. 1951 yılında, taşınmaz eski eserlerin korunması ve onarımına ilişkin ilkeleri, müdahale biçimlerini belirlemek, rölöve-restorasyon projelerine ilişkin denetim mekanizması oluşturmak gibi görevler üstlenen Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu [GEEAYK] kurulmuştur. Özdemir (2005, s. 22), kurulun çalışmalarını “...son derece kısıtlı olanaklarla miras korumada önemli olaylara imza atmış, bugün geçerli olan birçok koruma ilkesini ülkemize kazandırmıştır” ifadesiyle aktarmaktadır. Kurul tarafından 1951-1973 yılları arasında Asar-ı Atika Nizamnamesi’nin kapsamını geliştiren bir dizi ilke kararı alınmıştır (Eres, 2013) ve aynı dönemde, Türkiye, koruma

alanında uluslararası düzeyde artan çalışmalara ICOMOS, ICCROM gibi kuruluşlara taraf olarak katılmıştır (Özdemir, 2005). 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nün Türkiye'de uygulanması 1967 yılında alınan kararla onaylanırken bu sayede 'sit koruma' kavramı da ülkemizde koruma alanında yer bulmuştur (Eres, 2013). 1973 yılında çıkan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile 'sit' kavramı tanımlanmış ve anıtların çevresiyle birlikte korunması gerekliliği ilkesi ortaya konulmuştur. Yasa öncesinde GEEAYK tarafından alınan çeşitli kararlarda 'sit' kavramının kullanıldığı, 14 Nisan 1979 günü alınan kararda ise "...kentsel ve kırsal sitlerde..." ifadesinin geçtiği aktarılmakta, "kırsal sit" kavramının başka bir belgede bulunmadığı belirtilmektedir (Durukan'dan aktaran: Eres, 2013, s.463).

1710 sayılı Eski Eserler Yasası'nın yetersiz kalması ve uluslararası koruma alanındaki gelişmelere dayanarak, ilgili kanun kaldırılarak, 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkartılmıştır. Kanunun 3. maddesinde yer alan korumaya ilişkin tanımlar şöyledir:

- (1) "Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.
- (2) "Tabiat varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.
- (3) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

Kanunda önceki yasadan farklı olarak "eski eser" yerine 'kültür ve tabiat varlığı' ifadesi yer almış ve yasanın altıncı maddesinde korunması gerekli varlıklar şöyle tanımlanmıştır:

- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Sit alanı sınıflandırmaları ve tanımları ise, 13/03/2012 tarihli 'Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik'te yapılmaktadır. Bu yönetmeliğe göre sit alanları Kentsel Sit, Arkeolojik Sit, Kentsel Arkeolojik Sit, Tarihi Sit alanları olarak belirtilmektedir. Kentsel Sit Alanları için kıstas "korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösteren tek yapıların yoğunluk, mimari, tarihi bütünlük göstermesi ya da geleneksel kentsel dokuyu bir bütün halinde yansıtmaları" olarak tanımlanmaktadır.

Yasaya bağlı olarak oluşturulan ve günümüzde de etkinliğini sürdüren "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" aldığı ilke kararları ile yasayı tamamlayıcı düzenlemeleri gerçekleştirmektedir. Kurulun 681 sayılı "Kentsel Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları" başlıklı ilke kararında Kentsel Sit tanımı şu şekildedir:

Kentsel sitler; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, vb.) birlikte bulundukları alanlardır.

Gerek 2863 sayılı yasa, gerekse ilgili yönetmelik ve ilke kararlarında “kırsal yerleşmeler” özelinde bir ifade yer almamaktadır. Buna karşın geleneksel dokuların bir bütün olarak korunması gerekliliği ortaya konulmuştur.

ICOMOS Türkiye tarafından 2013 yılında yayınlanan Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi (2013) mevcut yasal düzenlemeler içindeki eksikliklere vurgu yapan bir öneri metni niteliğindedir. Bildirgede “kentsel sit” ile birlikte “kırsal sit” tanımı da yapılmaktadır ve tanım maddeleri şöyledir:

Sit, Sit alanı: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların ait oldukları dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan, süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve/veya yerleşme kalıntılarıdır.

Sitler: kentsel, kırsal, arkeolojik, tarihi, doğal ve karma sit olarak nitelendirilir.

Kırsal sit: Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır.

Geleneksel mimari miras: Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

Ulusal yasal düzenlemelerin yanı sıra Türkiye’nin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır:

- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi
- Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme
- Kültür, Eğitim ve Bilim Alanında İşbirliği Anlaşması

- Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

Yukarıda sıralanan sözleşmeler her ne kadar doğrudan “kırsal” alanlarla ilişkili olmasa da uluslararası düzeyde kabul edilmiş koruma ilkelerinin benimsenmiş olması açısından son derece önemlidir. Eres (2013, s. 465), imzalanan uluslararası sözleşmeler doğrultusunda, 2004 tarihli 5226 sayılı yasa ile 2863 sayılı yasada değişiklikler yapıldığını ve “sit” ve “koruma amaçlı imar planı” tanımlarının yeniden düzenlendiğini aktarmakta, ancak sözleşmelerin imzalanması ile uygulamaya geçirilmesindeki süreçlerin çok yavaş ilerlediğini belirtmektedir.

Türkiye’de mevcut yasal düzenlemeler içindeki koruma mevzuatı kapsamında “kırsal” yerleşmelerin korunması için özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, Eres’in (2013) de belirttiği gibi, yeni düzenlemelerle birlikte, kırsal – kentsel ayrımı olmamasına karşın, tanımlar ve diğer esaslarda kırsal alanların da göz önünde bulundurulduğu görülmektedir.

BÖLÜM ÜÇ

KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASINDA GÜNCEL SORUNLAR VE YAKLAŞIMLAR

Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin sorunların ve bu sorunlar arasındaki ilişkilerin değerlendirilebilmesi için öncelikle sorunların tespit edilmesi ve çözümlenmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle farklı disiplinlerde yapılan literatür araştırması ile kırsal yerleşimlerdeki güncel sorunlar ve koruma politikalarıyla ilişkili tespit ve değerlendirmeler derlenmiştir. Bununla birlikte, kırsal koruma araçları ve yaklaşımları ile proje ve uygulamalar, Türkiye ve yurtdışındaki örnekler üzerinden incelenmiştir.

3.1 Günümüzde Kırsal Geleneksel Yerleşmelerin Durumu ve Güncel Sorunlar

21. yüzyıl, teknoloji ve iletişim alanlarındaki hızlı gelişmelere bağlı çok yönlü küresel bir değişim sürecini getirmiştir. Bu süreç ekonomik faaliyetlerin kırsal alanlardan kentsel üretim alanlarına kaymasına sebep olmuş, kırsal yerleşmelerden kentlere göçü hızlandırmıştır. Aynı zamanda, tarımsal alanların ve doğal kaynakların yanlış kullanımı, sürdürülebilir olmayan tarım politikaları, tarımda modernizasyona bağlı istihdam sorunları gibi birbirini tetikleyen çokça etken, kırsal halkın çoğunlukla tarım ve hayvancılık gibi primitif faaliyetlere dayalı gelir kaynaklarını azaltmıştır. Kırsal alanlardaki yaşamın, ekonomik faaliyetlerin, doğal kaynakların kullanımının sürdürülebilir politikalarla desteklenmesi ve kalkınmanın sağlanması günümüzde yalnızca ülkemizde değil, küresel ölçekte güncel bir konudur.

Güney Marmara Kırsal Strateji Raporu'nda (2013), günümüzde kırsal mirasın karşı karşıya olduğu çok fazla sorun ve tehdit bulunduğu belirtilmekte ve üç ana başlık altında aktarılmaktadır:

Demografik ve sosyal sorunlar: Göçler ve nüfus kaybı, köylerde yaşayan nüfusun yaşlanması, teknik ve sosyal altyapı eksiklikleri, değişen yaşam koşullarına ayak uyduramama, yerel yaşam kültürü ve çeşitliliğin kaybolması.

Doğal ve kültürel mirasa ilişkin sorunlar: Doğal kaynaklar üzerindeki baskılar, kullanılmayan mimari değerlerin yitirilmesi, mimaride yanlış müdahalelerle özgün niteliklerin kaybedilmesi, yanlış tarım uygulamaları sonucu doğal yapının tahrip edilmesi, kontrolsüz açılan ve işletilen maden ocaklarının doğal ve kültürel çevreyi yıpratması, Barajlar ve HES projeleri nedeniyle su kaynaklarının kaybedilmesi.

Ekonomik sorunlar: Kırsal ekonominin zayıflaması / çökmesi, merkezi kentlerden yayılan sanayi faaliyetleri, kırsal bölge odaklı koruma ve gelişme politikalarının üretilmemesi (Güney Marmara Kırsal Strateji Raporu, 2013, s. 32, 33).

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014) belgesinde kırsal alanlarla ilgili yapılan GZFT analizi ise, günümüzde kırsal alanların durumunu farklı açılardan ortaya koymaktadır (Tablo 3.1). Tabloda kırsal alanlardaki tarımsal yapıya dayalı sorunların ön plana çıktığı görülmektedir. Tarıma dayalı güçlü yanlar ve fırsatlara karşın, çevre kirliliği, enerji gereksinimi ve doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı, tarım ekonomisindeki tehditleri ortaya koymaktadır. Geleneksel yaşam, güçlü yönler ve fırsatlar arasında yer bulurken, artan kır – kent ilişkisine dayalı demografik değişimler ve kentleşme süreci de tehditler arasında değerlendirilmiştir. GZFT analizinin yöntemi gereği, tespitler başlıklar altında maddeler halinde sıralanmaktadır. Buna karşın ele alınması gereken önemli unsur, tüm bu maddeler arasındaki ilişkiler ağıdır. Zayıf yönler ve tehditler bu açıdan incelendiğinde birçok maddede neden – sonuç ilişkisi olduğu görülebilmektedir. Örnek olarak, gençlerin çiftçiliğe olan ilgisinin azalması, dolayısıyla kırdan kente göçün devam ediyor olması ve bunun sonucu olarak kırsal nüfusun yaşlanması da kırsal yaşama ilişkin tehditler olarak sıralanmıştır. Tablo bu yönden değerlendirildiğinde, tarımsal faaliyetlerle ilişkili tüm sorunların bir yönüyle kırsal yaşamı etkilediği görülmektedir. Öte yandan, kırsal alanlardaki güçlü yönler ve fırsatlar arasında da benzer ilişkiler söz konusudur. Doğa turizmine ilginin artması ve geleneksel köy yaşantısına duyulan özlem her ne kadar kentsel yaşam koşullarının zorluklarıyla ilişkili olsa da kırsal yaşamın yeniden canlanması bağlamında fırsat olarak görülmektedir. Bu durum da kırsalda doğal kaynakların ve geleneksel yaşamın varlığına bağlanmaktadır.

Tablo 3.1 Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014) GZFT analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
Ağaçlandırmanın artması Altyapı yatırımlarının artması Arazi toplulaştırmasının artması Çevre ve halk sağlığı hizmetleri El sanatları ve yerel ürün çeşitliliği Göçe rağmen genç nüfus varlığı Hane gelirlerinin çeşitlenmesi Kalkınma Ajansları ve Bölge Kalkınma İdareleri kurulması Kirilenmemiş tarım alanları Kooperatifleşme deneyimi Korunan alanların artması Köylerdeki geleneksel yaşam Meraların genişliği Organik tarım potansiyeli Örnek işletmeler ve uygulamalar Sivil Toplum Kuruluşlarının kırsal alana artan ilgisi Sulama yatırımlarının artması Tarım dışı ekonomik faaliyetlerde çeşitlenme Tarım havzalarındaki çeşitlilik Tarım kültürünün yaygın olması Tarımda makineleşmenin artması Tarımsal örgütlenme konusunda artan bilinçlenme Tarımsal ürün çeşitliliği Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kurulması Yaşam maliyetinin görece düşük olması Zengin doğal kaynak varlığı	Artan nadas alanları Dağınık ve küçük tarım parselleri Dağınık ve parçalı yerleşme deseni Kırsal alan istatistiklerinin yetersiz olması Köylerin çoğunlukla sert topoğrafya ve iklim koşullarında konumlanması Kurumlar arası koordinasyon eksikliği Modern tarım bilgisinin eksikliği Sosyal donatıların ve faaliyetlerin eksikliği Tarımda ücretsiz aile işçiliği ve sosyal güvenlik sorunu Tarımsal işletmelerin sermaye birikimi yapamaması Tarımsal sulamalarda bilinçsiz uygulamaların ve izinsiz yer altı sularının kullanımının artması Tarımsal üretimde düşük verimlilik Toprak erozyonunun sürmesi Üretici örgütlerinde profesyonel yönetimlerin bulunmaması Ürün depolama ve pazarlama altyapısındaki yetersizlikler Yaşlı bakım hizmetlerine erişim güçlüğü Yatırımcı ve girişimci eksikliği	AB mevzuatına uyum Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması Doğa turizmine artan ilgi Geleneksel köy yaşamına duyulan özlem Hazine arazileriyle ilgili yasal düzenlemeler Hizmet talebi ve duyarlılığın artması İç talebin büyüklüğü ve yakın dış pazarların varlığı Kadın emeğinin ücretlendirilmesi Kır - kent etkileşiminin artması Kırsal alanlar için yasal düzenlemelerin artması Kırsal alanlara yönelik hibe programlarında çeşitlenme Kırsala hizmet sunumunda yenilikçi yaklaşımlar Kurumların proje yapma ve uygulama kapasitesi Nitelikli tarımsal ürünlere artan talep Tarımsal üretimde markalaşma Uluslararası destek kaynakları Uluslararası kurumlarla deneyim paylaşımı ve işbirliği Yenilenebilir enerjiye yönelme	Altyapıyı tehdit eden doğal felaketlerin artması Bitki hastalıklarının çeşitlenmesi Bölgelere göre kırsal alan kalkınma düzeylerinin farklılaşması Enerji ihtiyacı artışının doğal kaynaklar üzerinde oluşturduğu baskı Geçimlik aile işletmelerinin tarımdan kopması Gençlerin çiftçiliğe ilgisinin azalması İklim değişikliğinden kaynaklanan kuraklık riski İmalat sanayi tesislerinden kaynaklanan çevre kirliliği Kentli nüfusun rekreasyon taleplerinin doğal kaynaklar üzerinde oluşturduğu baskı Kentsel alan odaklı sosyal politika uygulamalarının kırsal alanı ihmal etmesi Kentsel alanların genişlemesinden kaynaklanan çevre kirliliği Kırsal kente göçün devam etmesi Kırsal nüfusun yaşlanması Küçük nüfuslu yerleşimlerin sayıca artması Su kaynaklarındaki yayılı ve noktasal kirlenmeler Girdi maliyetlerinin yüksek olması Verimli tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının artması Yerel yönetimlerle ilgili düzenlemelerin uygulama için taşıdığı belirsizlikler

Kırsal alanları çevresel, toplumsal, sosyal ve ekonomik yönden etkileyen tüm bu sorunlar, ‘üst ölçekli sorunlar’ ve ‘korumaya ilişkin sorunlar’ olmak üzere iki başlık altında irdelenmiştir. Üst ölçekli sorunlar, kırsal yerleşmelerin tümünü etkileyen ve ülke politikaları ile çözüm üretilebilecek boyuttaki sorunları kapsamaktadır. Geleneksel kırsal yerleşmelerin korunması sorunsalı ise, her ne kadar üst ölçekli sorunlar ile ilişkili olsa da doğrudan doku ve yapıların korunmasıyla ilişkili unsurların ayırt edildiği ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır.

3.1.1 Üst Ölçekli Sorunlar

Türkiye coğrafi ve idari açıdan büyük ölçüde kırsal nitelik taşımasına karşın, nüfusun büyük bölümü kentsel alanlarda yaşamaktadır. Dolayısıyla kentsel nüfusun artışı kentlerin yapılanması ve planlanmasında önemli bir ölçüt olarak ortaya çıkarken, kırsal alanlar da gerek demografik, sosyal ve kültürel yapı gerekse ekonomik değerler bağlamında önemli bir değişim sürecinden geçmektedir.

Yenigül (2017), kırsal alanlardaki değişim sürecinde tarımda modernleşmenin kırsal alanda çözülmeyi hızlandırdığını, azalan nüfus ve değişen demografik yapıyla birlikte kalkınmaya ilişkin sorunların döngüsel olarak devam ettiğini, kamu hizmetlerinin sunumunun güçleştiğini, dolayısıyla kırsal alanların yaşam kalitesi düşük alanlara dönüştüğünü aktarmaktadır. Bununla birlikte tarım dışı faaliyetlerin artması ile kırsal alanların üretenden çok tüketen niteliği yansıttığı, öte yandan da “turizm, küçük ve orta ölçekte sanayinin ve el sanatları gibi diğer ekonomik faaliyetlerin de önemli olduğu, ekolojik açıdan değerli ve kentli insanlarla sürekli etkileşim halinde olan alanlar olarak gelişmeye devam ettiği” belirtilmektedir (Yenigül, 2017, s. 17).

Yörür (2008), kırsal üreticinin 2000’li yıllardan başlayarak gelişen neoliberal tarım politikalarına uyum sağlamakta yaşadığı güçlükler dolayısıyla, tarımsal üretimde kayıpların yaşandığını ve bu durumun nüfusu göçe zorlayıcı etkisi olduğunu belirtmektedir. Yazar, buna karşın kırsal alandaki yaşlı nüfusun kente göçten kaçındığını, dolayısıyla göç dalgasının hızlı olmayacağını ileri sürmektedir.

Tablo 3.2 Türkiye’de kent ve kırdaki nüfusun değişimi (Yılmaz, 2015)

Sayım Dönemleri	Kentsel Nüfus	Oran (%)	Kırsal Nüfus	Oran (%)	Toplam
1927	3305879	24,2	10342391	75,8	13648270
1935	3802642	23,5	12355376	76,5	16158018
1940	4346249	24,4	13474701	75,6	17820950
1945	4687102	24,9	14103072	75,1	18790174
1950	5244337	25,0	15702851	75,0	20947188
1955	6927343	28,8	17137420	71,2	24064763
1960	8859731	31,9	18895089	68,1	27754820
1965	10805817	34,4	20585604	65,6	31391421
1970	13691101	38,5	21914075	61,6	35605176
1975	16869068	41,2	23478651	58,2	40347719
1980	19645007	43,9	25091950	56,1	44736957
1985	26865757	53,0	23798701	46,9	50664458
1990	33326351	59,0	23149684	41,0	56473035
2000	44006274	64,9	23797653	35,1	67803927
2007	49747859	70,5	20838397	29,5	70586256
2012	58448431	77,3	17178953	22,7	75627384

Tablo 3.2’de Yılmaz’ın (2015) TÜİK verilerine dayanarak hazırlamış olduğu kent ve kırsaldaki nüfus verileri görülmektedir. Verilerin Cumhuriyet Dönemi’nin ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılı ile 6360 sayılı kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesinden önceki son nüfus sayımının yapıldığı 2012 yılı arasını kapsadığı görülmektedir. 1927 yılında kırsal nüfus oranı %75,8 iken, bu oran 2012 yılında %22,7’ye düşmüştür. Kent ve kırdaki nüfus oranının 85 yıl içinde tam tersi duruma geldiği, ancak bu değişimin 1950’lerde başlayıp, özellikle 1980 sonrası hız kazandığı görülmektedir. Önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, bu yıllarda kırsalda ekonomik ve sosyal değişimlere sebep olan çeşitli dönüm noktaları olmuş ve kente göç engellenememiştir. Kırsal yaşamın yeniden canlandırılması ve kente göç eden insanların kırsala dönüşünü sağlamak için çokça söylem geliştirilmiş, son olarak 2016 yılında Tarım Bakanlığı tarafından ‘Hadi Gel Köyümüze Geri Dönelim’ projesi başlatılarak, çiftçiye kredi, hibe ve destek sağlanmıştır.

Tekeli (2016, s. 135) de, günümüzde tarımsal üretimde “ikinci dalga makineleşme” yaşandığını savunmakta ve bu duruma bağlı olarak köylerin giderek küçüldüğünü ve nüfusun da yaşlandığını belirtmektedir. Kırsal alanda yer alan okulların çok büyük oranda taşınmalı eğitime geçmiş olması da genç nüfusun köyleri terk etmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte yazar, köylerin “üretim ve yaşam” alanı olmaktan uzaklaşıp “salt yaşam alanı” niteliğini kazandığını belirtmektedir. Ayrıca,

kırsaldaki değişimin yalnızca üretim faaliyetlerinde olmadığını, bu sürecin toplumsal değişime de yol açtığını aktarmaktadır. Tekeli (2016) aynı zamanda, kırsalda tarım dışı faaliyetlerin arttığını, küçük toprak sahiplerinin emekçi durumuna geldiğini, kapitalist tüketim mekanizmasının artık köylerde de egemen olduğunu ve bu etkenlere bağlı olarak köyde yaşayan nüfusun artık “köylü” niteliği taşımadığını savunmaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından düzenlenen Kırsal Dönüşüm Çalıştayı Sonuç Raporu’nda (2015), kırsal kesimin temel sorunları “kırsal yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği, işsizlik” olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmakta, diğer sorunlar bu başlıklarla ilişkilendirilerek aktarılmaktadır. Eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerden yararlanamama durumu, yoksullukla ilişkilendirilmekte ve tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelirin düşük olması dolayısıyla dünya genelinde yoksul insanların %75’inin kırsal kesimde yaşadığı ifade edilmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar aleyhine olduğu belirtilen raporda, kadınların yoğun emek ve üretime katkılarına karşın özellikle eğitim ve karar mekanizmalarına katılım konularında düşük düzeyde kaldıkları belirtilmektedir. Türkiye’de istihdamın tarımdaki payının 1923’te %90 iken 2014 yılında %21,5 seviyesine gerilemiş olduğu belirtilen çalışmada, işsizlik oranının Türkiye genelinden daha yüksek olduğu aktarılmaktadır. Raporda aynı zamanda, kırsal nüfusta daha yüksek gelir elde etme beklentisi ile tarım dışı faaliyetlerde istihdamın arttığı, çiftçiler için emekli maaşının geçim kaynağı olarak görülmeye başladığı ve kırsal nüfusun %38’inin emekli olduğu belirtilmektedir.

Öğdül (2013b, s. 19), kırsal alanların planlanmasına ilişkin sorunları aktardığı metinde, 2000’li yılların başından beri önemli değişimler içinde olan kırsal yerleşimlerin yapısal özelliklerini şöyle sıralamaktadır: “Kırsal nüfus ve tarımsal istihdam azalmaktadır. Köyler çok sayıda, küçük ve dağıktır. Kır-kent özellikleri açısından ülkenin kırsal niteliği baskındır ve geçiş bölgeleri dikkat çekmektedir”. Öğdül (2013b), kırsal alanların günümüzdeki durumunu “kırın kentleşmesi” olarak nitelerken, ele alınması gereken unsurları şu başlıklar altında değerlendirmektedir: tarım politikaları, kırsal yoksulluk ve nüfus kaybı, Avrupa Birliği’ne giriş süreci, çevrenin tehlike altında olması, kırsal kalkınmada emredici ve dikey yaklaşımlar.

Eminağaoğlu ve Çevik (2007, s. 158), kırsal yerleşimlerin günümüzde doğal çevreleri ve özgün yapıları ile dikkat çektiğini ve insanların kentlerden uzaklaşmak için bu alanları tercih ettiklerini, ancak doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi ve uyumsuz yapılaşmaların olumsuz etkiler bıraktığını, tarımda kirlilik gibi çevresel sorunlar ve ikincil konut talebiyle birlikte planlama tasarım sorunlarının oluştuğunu aktarmaktadır. İzmir, Karaburun kırsalında inşa edilen çok sayıdaki yapı, bu bağlamda örnek oluşturmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Kırsal alanda inşa edilmiş olan yazlık konutlar, Bozköy, Karaburun, İzmir (Kişisel arşiv, 2016)

Yukarıda aktarılan farklı yazarlara ait görüşler ve çalışmalar, kırsal alanlardaki üst ölçekli sorunları farklı açılardan ortaya koymaktadır. Birbiriyle ilişkili tüm bu sorunlar, iletişim ve teknoloji çağında yaşamakta olduğumuz gelişmelerin kaçınılmaz etkilerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, kırsal alanlar insanın en temel ihtiyacı olan gıda üretimini karşılamaları dolayısıyla, en azından şimdilik, önemini korumaya devam etmekte ve çağın olumsuz etkilerinin kırsalda en az düzeyde görülmesi umut edilmektedir. Ancak, kırsal ekonomi üzerindeki baskı da büyüktür. Küçük ölçekli tarımsal üretime karşılık, tüketim çağı, geniş arazilerde, modern teknoloji ile hızlı üretim ihtiyacını doğurmuş ve tarımsal faaliyetler de bu yönde ilerlemiştir. Bu bağlamda, küreselleşmenin ve tarım politikalarının kırsal alanlara etkileri üzerine çok sayıda araştırma ve değerlendirme çalışması bulunmaktadır.

Tarihsel süreçte tarım politikalarındaki değişim, özellikle 1950’lerden itibaren belirli dönüm noktalarıyla anılmaktadır. 1950 – 1970 arasındaki dönem tarımda modernizasyon süreci, 1970 sonrası dünya ekonomisindeki gelişmelerin sermayenin tarım ile olan ilişkisine etkileri (Yeşiltuna, 2016), 1980 sonrası neo-liberal ekonomi politikaları doğrultusunda uygulanan ‘yapısal uyum programları’ (Özensel, 2015, s. 142) ve etkileri, 2000’li yıllar tarımsal üretimde küresel şirketlerin hâkimiyeti ile anılmaktadır. Günümüzdeki durumu ise Geray (2011), “Kırsal Alanda Tehlike Çanları Çalıyor” başlığı altında değerlendirirken, süregelen uygulamalar dolayısıyla köylünün artık üretim yapmadığını, giderek yoksullaştığını aktarmakta ve kente göçün hızlanacağını savunmaktadır.

Kırsal alanların planlanması ve kalkınmasıyla ilişkili bir diğer değişiklik, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı ‘On dört ilde Büyükşehir Belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun’ dur. Yasayla, Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illeri büyükşehir belediyelerine dönüştürülerek, Türkiye’deki büyükşehir sayısı 30’a çıkartılmıştır. Yanı sıra köy ile beldelerin idari yapıları değiştirilmiş ve 16.561 köyün tüzel kişiliği kaldırılarak, mahalle statüsü verilmiştir. Bu durum kırsal alanlara ilişkin istatistiki verilerin alınmasını zorlaştırmış, yerel yönetimlere düşen yükü arttırmış, hizmet götürülmesini zorlaştırmış, yerel halkın sorumlu olduğu vergi miktarlarını yükseltmiş, yerel tüzel kişiliğe ait ortak alanlarda mülkiyet değişimine yol açmıştır. Farklı açılardan eleştirilen söz konusu yasa, çalışma kapsamında özellikle kırsal alana hizmet götürülmesinin zorlaşması sebebiyle korumaya yönelik plan çalışmalarının uygulanmasındaki güçlükler bağlamında değerlendirilmektedir.

Ekonomik ve idari sorunların yanı sıra, kırsal alanlarda yaşanan değişim sürecinin toplumsal ve kültürel etkileri de bulunmaktadır. Özensel (2015), ‘köylü’ sıfatının kırsal yerleşimlerde yaşayan halkı betimlemekten öte anlamlar taşıdığını, mekânsal ve mesleki bir ayrıştırmanın yanı sıra bir yaşam biçiminin ifadesi olduğunu belirtmektedir. Bu bir yandan saf ve doğal olanı, dayanışmayı, samimiyeti temsil ederken, bir yandan da kültürel olarak ‘geriliği’ simgeleyen bir kavram olarak

görülmektedir (Özensel, 2015). Dolayısıyla sosyoloji çalışmalarında ayrı bir yeri olan ‘kırsal yaşam’ın toplumsal statüdeki yeri ve algılanma biçimi de kırsal alanların kalkınmasında önemli bir etken olarak ele alınmaktadır.

Modern çağın getirdiği yaşam biçimi hem toplum yaşantısını hem de aile yapısını etkilemiş durumdadır. Bu değişim, geleneksel yaşamın sürdürüldüğü, gelenek göreneklerin hâkim olduğu, gündelik yaşantıda bireyselliğin değil toplumsal faydanın, yardımlaşmanın ön planda olduğu, ortak faaliyetlerin sıklıkla yürütüldüğü kırsal yaşamı etkilemiş, kamusal ve özel mekânların kullanım biçimlerini de değiştirmiştir. Kırsal yerleşmelerde köy meydanı, köy kahvesi gibi ortak kullanım alanları günümüzde de köylerin sosyal yaşamında önemli yer tutmaktadır. Buna karşın kooperatifçilik sistemi gibi ortak üretim mekanizmalarının kapanması, imece usulü işlerin azalması, taşınalı eğitim sistemine geçilmesi ile okulların kapatılması gibi çokça etken kamusal mekânın kullanımında değişime sebep olmuştur (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Sosyal tesise dönüştürülmüş okul binası, Koca Mehmetler, Foça, İzmir (Kişisel arşiv, 2018)

Önceki bölümlerde aktarılan, kent – kır ayrımının yapılmasındaki güçlükler de fiziki olarak izlenilebilir durumdadır. Kentsel ve kırsal yerleşimler arasındaki boşluklar konut, sanayi, ticaret gibi farklı arazi kullanımlarıyla kapanmaktadır. Kent merkezlerine yakın konumdaki kırsal yerleşmeler kentin bir parçası durumuna gelmektedir (Şekil 3.3). Dolayısıyla, kır ve kent arasında fiziksel ve kavramsal bağlamda net sınırlardan söz edilmesinin olanaklı olmadığına Tekeli de vurgu yapmaktadır.

Şekil 3.3 Kırsalda kötü yapılaşma ve kırsala doğru genişleyen kentsel alanlar, Kayadibi Köyü’nden Homeros Vadisine bakış, Bornova, İzmir (Kişisel arşiv, 2015)

Söz konusu sorunlar birbiriyle yakından ilişkili olup, kırsal yerleşmelerdeki güncel durumun ortaya konulabilmesi için maddeler halinde sıralanmıştır. Terminoloji, ekonomik, idari, planlama ve uygulama başlıkları altındaki sorunlar tüm yerleşimleri kapsar niteliktedir. Altyapı ve donatıya ilişkin maddeler ise yerel düzeyde farklılık göstermektedir. Günümüzde birçok köyde elektrik, su ve kanalizasyon sistemleri mevcut olmasına karşın, henüz altyapısı tamamlanmamış ya da yenilenmesi gerekli olan yerleşimler de vardır. Bu konu tümüyle belediyeler tarafından köylere hizmetin götürülmesiyle ilişkilidir. Eğitim – sağlık hizmetlerine erişim ise kırsal mahallelerde genel bir sorun olarak belirtilebilir. Sağlık ocakları birçok köyde haftanın bir günü hizmet vermekte, zorlu arazi koşullarında konumlanmış köylerdeki hastaların acil durumlarda sağlık merkezine ulaşmalarında sorunlar yaşanmaktadır. Köylerdeki nüfusun azalmasına bağlı olarak 1989 yılında iki ilde ilkököl düzeyinde başlayan taşınmalı eğitim uygulaması, günümüzde tüm illeri ve ortaokulları da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Zorunlu eğitim 12 yıllık süreci kapsamına karşın, kapanan okullar ve ulaşım zorlukları dolayısıyla öğrencilerin eğitim hakkına ulaşmalarında çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bununla birlikte, yukarıda sözü edilen Kırsal Dönüşüm Çalıştayı raporunda ‘eğitim, sağlık ve ulaşım’ hizmetlerindeki sıkıntıların kırsal yoksullukla ilişkilendirilmiş olması tartışılması gereken bir görüştür. Sözü edilen hizmetler, devlet kurumları ve yerel yönetimler tarafından sunulması ve kolay erişim sağlanması gereken temel haklar olarak görülmelidir. Dolayısıyla, kırsalda yaşayanların ekonomik gücü olmaması dolayısıyla bu hizmetlere ulaşamıyor olduğu

görüşünün aksine, bu alanlara götürülen hizmetlerin yetersiz olmasının sebepleri sorgulanmalıdır.

Yukarıda belirtilen tespitler ışığında, günümüzde kırsal alanlarda görülen üst ölçekli sorunlar Tablo 3.3'te belirtilmiştir.

Tablo 3.3 Kırsal alanlardaki üst ölçekli sorunlar

TERMİNOLOJİ	Kırsalın tanımlanması, kır - kent ayrımının yapılmasındaki belirsizlikler ve 6360 sayılı kanun ile kırsal yerleşimlerin idari olarak kentsel alana dönüştürülmesi dolayısıyla kırsala ilişkin istatistiki veri toplanmasındaki sorunlar
EKONOMİK	Kırsal yoksulluk Tarım politikalarının yerel üreticiyi desteklemekte yetersiz kalması Kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığa dayalı üretimin azalması Tarımsal üretime alternatif ekonomik faaliyetlerin kırsal alanda yaygın olmaması
TOPLUMSAL	Köylerin toplumsal statüde düşük düzey olarak algılanması Demografik yapının değişmesi (nüfusun azalması ve yaşlanması) Geleneksel toplum yapısının değişimi
ALTYAPI, DONATI	Yerel yönetimlerin kırsal alana yeterli hizmeti götürememesi Altyapı sorunları Ulaşım sorunları Eğitim – sağlık vb. olanakların yetersizliği Sosyal donatıların yetersizliği
İDARİ	Köy tüzel kişiliklerinin kaldırılması (6360 sayılı yasa) Yerel yönetimlerde teknik personel yetersizliği
PLANLAMA	Yerel yönetimlerin kentsel alanlara öncelik vermesi Yerel yönetimlerde teknik personel yetersizliği Planlama sürecinin uzun olması
UYGULAMA	Yerel yönetimlerin yeterli ekonomik gücü olmaması Yerel yönetimlerde teknik personel yetersizliği

Tabloda yer alan başlıklar arasında, kırsal alanlardaki en temel sorunun ekonomik koşullar olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik faaliyetlerdeki sorunlar, toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Kırsalda istihdam ihtiyacının azalması, tarım gelirlerinin düşük seviyede olması ve özellikle gençlerin bu sebeplerle farklı kentsel mekânlarda çalışmayı tercih etmesi kırsal nüfusun azalmasına ve yaşlanmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, kırsal alanlarda geleneksel yaşam biçimlerinin ve toplumsal ilişkilerin değişmesinin ‘sorun’ olarak değerlendirilmesi, yerleşimlerin ve toplumların ‘dinamik’ yapısını yadsımak anlamına gelmektedir. Günümüzde bilişim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler karşısında, değişim tüm yerleşimler için kaçınılmaz olan doğal bir süreçtir. Bu noktada önem kazanan unsur, sürecin doğru

yönetilmesi ve bu sayede kırsal yerleşimlerdeki olumsuz etkilerinin azaltılmasıdır. Bu amaçla, alana yönelik analizlerin yapılması, stratejilerin belirlenmesi, çağdaş yaşam koşullarının sunulması ve miras değeri bulunan unsurların korunması sağlanmalıdır.

Kırsal mirasın korunmasına ilişkin sorunların yukarıda aktarılan üst ölçekli sorunlardan bağımsız ele alınması mümkün görünmemektedir. Buna karşın kırsaldaki somut ve somut olmayan değerlerin korunmasına ilişkin ele alınması gereken farklı etkenler de bulunmaktadır. Bu etkenler ve sorunlara ilişkin değerlendirmeler bir sonraki bölümde aktarılmaktadır.

3.1.2 Korumaya İlişkin Sorunlar

Kırsal alanlarda yaşanan küresel değişim sürecinden geleneksel yerleşimler de farklı ölçeklerde etkilenmektedir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014) GZFT analizinde de belirtildiği gibi, kırsal yerleşimlerin zorlu topoğrafya ve iklim koşullarına sahip alanlarda, dağınık biçimde konumlanmış olmaları bu yerleşimlere hizmet götürülmesini zorlaştırmaktadır. Gerek altyapı gerekse sosyal donatılar bağlamında yeterli gelişmelerin sağlanamadığı geleneksel yerleşimlerde genç nüfusun kente göç etmesi, giderek mevcut yapıların terk edilmesine ve dolayısıyla bakımsızlığa bağlı olarak yıpranmasına yol açmaktadır. 1950’li yıllarda tarımda modernizasyon ile başlayan bu süreç 1980’lerden itibaren köyden kente göç dalgasını başlatmış, son dönemlerde ise sanayi, teknoloji ve bilişim sektörlerindeki büyümeye karşın tarımsal ekonominin zayıflaması gibi etkenlerle hız kazanmış ve etkileri de kolaylıkla gözlenebilir duruma gelmiştir. Söz konusu etkenler kırsal mirasın korunmasında çok yönlü sorunlara sebep olmaktadır.

Eres (2008, s. 343), 1980’lerde planlama disiplini ve politikalarında özellikle kentleşme ve gecekondu sorununun yer bulduğuna, buna karşın köylerin çağdaşlaştırılmasına ilişkin politikaların geri planda kaldığına dikkat çekmektedir. Son yıllarda kırsal planlama çalışmaları daha çok gündeme alınmasına karşın, kalkınma politikaları ve stratejileri uygulamada yeterince karşılık bulamamıştır. Eres (2016) günümüzde kırsal topluluklarda gözlenen ekonomik yetersizliklerin tarım

politikalarına bağılı olarak eski üretken kimliğin yitirilmiş olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bununla birlikte, genç nüfus, iş olanakları dolayısıyla kentte yaşamayı tercih ederken, köyde yaşamaya devam eden yaşlı nüfus üretimi ancak kendine yetecek kadar sürdürmekte, tarım arazileri yerleşim dışından kişilere kiralanmakta ya da satılmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik sorunlar aynı zamanda kültürel, sosyal ve demografik yapının da değişimine sebep olmaktadır.

Eres (2016), kırsal alanlardaki sosyal değişimle birlikte aile yapısındaki değişime vurgu yapmakta ve bu durumun konutlarda mekân kullanımını etkilediğini aktarmaktadır. Geleneksel konutlarda geniş aile yapısına bağılı olarak mekânların ortak kullanımının söz konusu olmasına karşın, günümüzde çekirdek aileler tarafından kullanılan ve bireyselliğin daha ön planda olduğu konut tasarımları dikkat çekmektedir. Eres'e (2016) göre tarihi yapılar değişen gereksinimleri karşılayamamaktadır; dolayısıyla genç nesil, geleneksel konutlar yerine konfor koşulları yüksek çağdaş konutları tercih etmektedir.

Toplumsal ilişkilerin yanı sıra kalabalık aile yapısının tek ya da iki çocuklu çekirdek aileye dönüşmüş olması da demografik yapının ve konut kullanımının değişiminde büyük etkindir. Kalabalık aile fertlerinin bir arada yaşadığı geleneksel konutlar yerine üç – dört kişilik çekirdek aileler artık aile büyükleriyle bir arada yaşamayı tercih etmemekte, dolayısıyla barınma ihtiyacını yeni konut alanlarında karşılamaktadır. Bu durum aynı zamanda, köy konutlarının üretiminde çağdaş yaşam koşullarının ve konfor ihtiyacının karşılanmasını sağlayacak modern malzeme ve inşaat tekniklerinin tercih edilmesine de yol açmaktadır. Dolayısıyla köylerde geleneksel konut üretiminin kalmaması bir yana, kentsel ölçekteki apartman tipinde birkaç katlı konut yapılarının inşa edilmesi de olağan bir durum olmuştur (Şekil 3.4). Bu durum, köylerde plansız yapılaşmanın ve denetimsizliğin de bir göstergesidir.

Şekil 3.4 Kösedere, Karaburun, İzmir (Kişisel arşiv, 2016)

Eres (2013), 1960’lardan itibaren koruma ve miras kavramındaki gelişmelere karşın, uygulamada kırsal yerleşimlerin korunmasındaki yetersizliklere dikkat çekerek, geleneksel köy mimarisinin küresel ölçekte hızla kaybolduğunu belirtmektedir. Eres’in (2013, s. 460) aktarımına göre, bu süreç ICOMOS’un “Tehdit Altındaki Kültür Mirası” raporlarına yansımış ve 2001 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü etkinliklerinin konusu “Tarihi Köylerimizi Koruyalım” olarak belirlenmiştir.

Kırsal alanlardaki değişim sürecinin getirdiği küresel ölçekteki sorunlar ve buna bağlı olarak geleneksel kırsal yerleşmelerin tehdit altında olması, son yıllarda kırsal miras üzerine çalışmaların artmasını sağlamıştır. Uluslararası düzeyde ICOMOS, UNESCO ve Avrupa Birliği’ne bağlı birimler tarafından yapılan kırsal alan analiz, değerlendirme ve uygulama çalışmalarının yanı sıra akademik yayınlar da artış göstermiştir.

Koruma mevzuatı bağlamında irdelendiğinde, literatürde çoğunlukla SİT alanlarının tanımları üzerinden değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Madran ve Özgönül (2005) mevcut mevzuatta yer almayan üç farklı SİT tanımını ortaya koymaktadır: Karmaşık SİT, Kırsal SİT ve Kültürel Peyzaj Alanı. Kırsal alanların

barındırdıkları özgün değer ve potansiyellerinden dolayı ayrı bir statüde korunmaları gerektiğini belirten yazarlar, şu tespit ölçütlerini önermektedir:

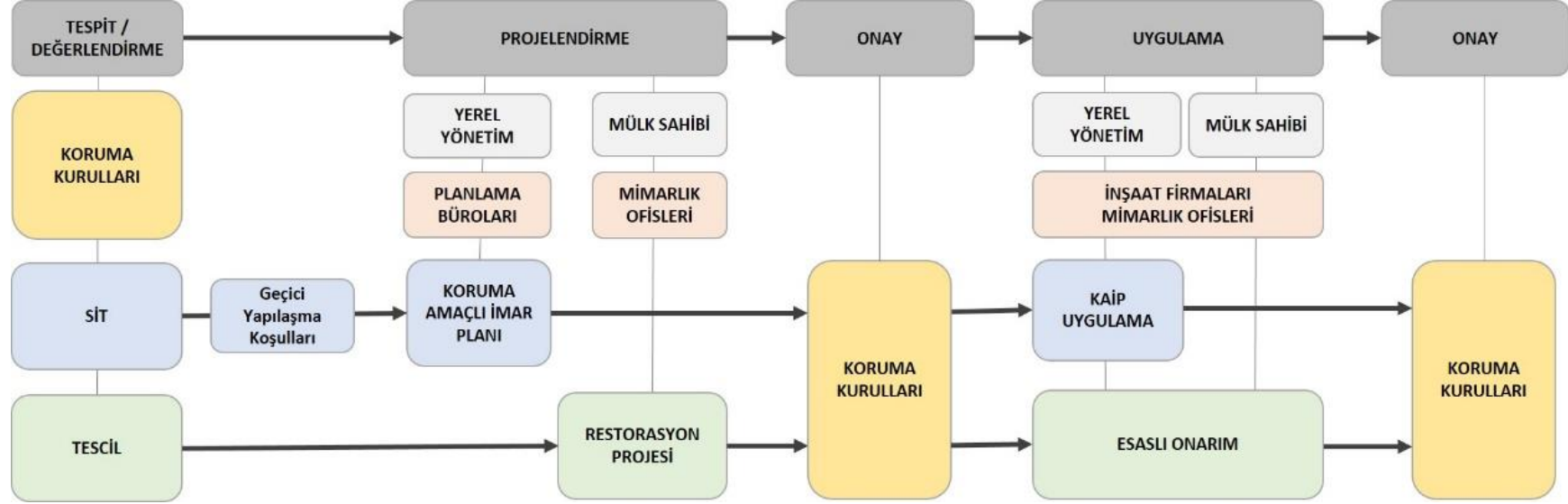
Doğa ve insan eliyle oluşan ve korunması gerekli nitelikte ayrı öğeleri içermesi,
Bu öğelerin homojen ve uyumlu dağılımına sahne olması,
Çağdaş alan kullanımları nedeniyle doğal ve yöresel niteliklerini yitirmemiş olması,
Sit alanı içindeki kırsal yerleşmelerde geleneksel üretim tekniklerinin sürdürülmesi,
Mevcut yapı stokunun geleneksel / yöresel değer ve niteliklere sahip olması
(Madran ve Özgönül, 2005, s. 33).

Eres, (2013, s. 467) de benzer biçimde, koruma mevzuatında ‘kentsel SİT’ tanımı genişletilmiş olmasına karşın, kentsel yerleşimlerden farklı sorunlar barındıran kırsal yerleşmelerin korunması için ‘kırsal sit’ kavramının da koruma mevzuatında yer alması gerektiğini savunmaktadır.

Kayın (2012) ise, koruma mevzuatında kırsal yerleşimlere özgü bütünsel koruma ilkelerinin geliştirilmesi ve ‘kültürel peyzaj’ kavramının da tanımlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Mevcut koruma mevzuatına göre alan ve yapı korumanın aşamaları ‘Tespit / değerlendirme, Proje ve Uygulama’ başlıkları ile Şekil 3.5’te gösterilmiştir. Ülkemizde koruma sisteminin en temel ve öncelikli adımı korunması gerekli alanların SİT alanı ilan edilmesi, yapı ölçeğinde ise Tescil yapılmasıdır. Bu aşamada karar verici mekanizma Kültür Bakanlığı’na bağlı Koruma Bölge Kurulu’dur. Sonraki proje ve uygulama aşamalarında yürütücüler belediyeler ve mülk sahipleri iken, denetleyen ve onaylayan kurum yine Koruma Bölge Kurulu’dur. Her aşamasında kurul onayı gerektiren süreç, Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri üzerinde çok ciddi çalışma yükü oluşturmaktadır. Dolayısıyla süreçler uzun olmaktadır. Bununla birlikte proje ve uygulama aşamaları tamamlanmadığı sürece korumanın tam olarak sağlanması mümkün değildir. Dolayısıyla SİT ve Tescil sistemin bütününde yalnızca mekanizmayı çalıştırmaya başlayan anahtar niteliğindedir. Ancak bu aşama da koruma ölçütleri ve verilen kararların dayanakları bağlamında eleştirilebilmektedir.

Koruma sistemindeki bir önemli husus da korunması gerekli kültür varlıklarının sınıflandırılmasıdır. Kültür Bakanlığı'nın 'Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları' na ilişkin 660 sayılı ilke kararı gereğince, "Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar" II. Grup yapılar olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda I. Grup yapılar sınıfında tanımlanan anıtsal yapılar dışındaki tüm sivil mimarlık grubu yapılar II. Grup korunması gerekli yapılar sınıfındadır. Bu sınıflandırma altında kentsel ya da kırsal ayrımı yapılmamakla birlikte 'yöresel yaşam biçimini yansıtan' yapıların geleneksel mimarlık örnekleri oldukları ve kırsal yerleşimleri de kapsadığı belirtilebilir. Ancak, proje ve uygulama esaslarında da tüm sivil mimarlık örnekleri aynı şekilde değerlendirilmektedir (Şekil 3.6). Bakım ve onarımlar için koruma kurulu müdürlüğü izni ve denetimi gerekli görülmekte iken, esaslı onarım için 'rölöve – restitüsyon – restorasyon projeleri'nin hazırlanması koşulu da bulunmaktadır. Bu yasal düzenlemelerin kent merkezinde yer alan ve rant değeri yüksek bir sivil mimarlık örneği ile basit bir geleneksel köy yapısının korunmasına ilişkin koşulları aynı biçimde ele alıyor olması da kırsal yerleşimlerdeki geleneksel yapıların korunmasında sorunlara yol açmaktadır. Eres (2016) bu bağlamda, mevzuata göre ikinci dereceden tescilli olan köy konutlarında, restorasyon çalışmalarının yapılabilmesi için gerekli prosedürlerin gerçekleştirilmesinin mülk sahibi köylüler için ekonomik bağlamda da zor olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte yapıların tescil edilmesinin koruma için yeterli olmadığını, köylerin sorunlarına göre yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Şekil 3.5 Türkiye’deki koruma mekanizmasının işleyişi

Şekil 3.6 Eski Foça kent merkezindeki tarihi bir yapı ve Foça Koca Mehmetler Mahallesi'nde bir köy evi (Kişisel arşiv, 2018)

Kırsal alanların korunması olgusu, planlama disiplini açısından irdelendiğinde de, gerek mevzuat gerekse koruma yaklaşımları bağlamında sorunlar bulunmaktadır. Kültür Bakanlığı tarafından 2005 yılında yürürlüğe konulan ‘Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik’ maddesinde Koruma Amaçlı İmar Planı [KAİP] tanımı şöyledir:

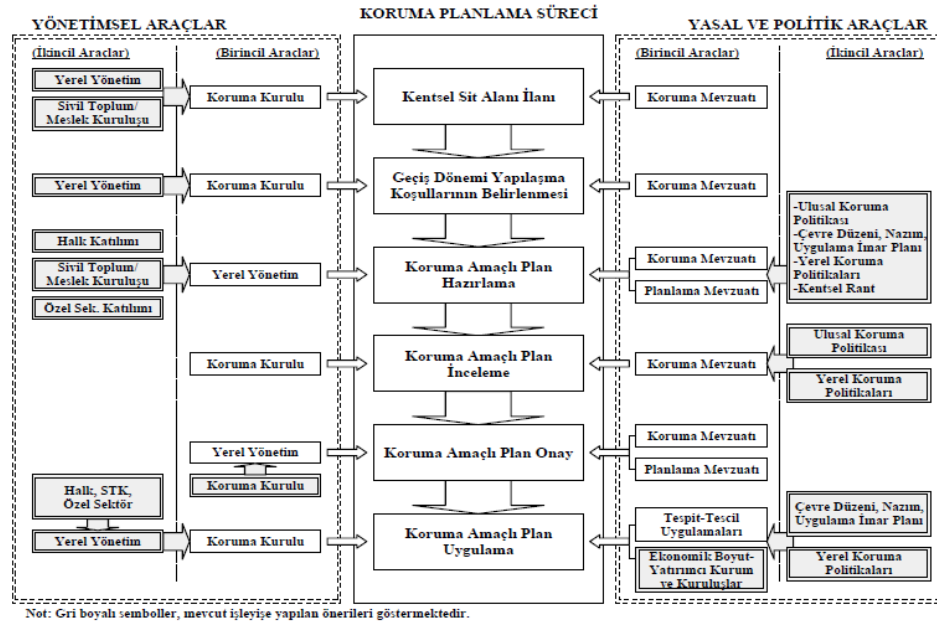
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlar.

Tanıma göre, plan hazırlanması yalnızca fiziki öğeler üzerine değil alanın gelişmesini sağlayacak stratejilerin belirlenmesine yönelik nicel ve nitel verilerle ilişkili çalışmayı da gerekli kılmaktadır. Çoğunlukla yalnızca fiziksel unsurlarla ilgili koşulların yer aldığı çizim ve raporlar gibi algılanan plan çalışmalarında, plan kararlarının gerekçesini ortaya koyan metin ve araştırmalar açıklama raporunda yer almaktadır. Bu rapor, çoğunlukla göz ardı edilmesine karşın, alana özgü değerlere ilişkin farklı disiplinlerden uzmanların ve kurumların inceleme ve değerlendirmelerini de içermektedir. Ancak, KAİP’ler de dâhil olmak üzere, plan çalışmalarının sonucunda kullanıcı ve mülk sahiplerinin beklentisi yapılaşma ve koruma koşullarının belirlenmesidir. Bununla birlikte KAİP yönetmeliği, korumaya ilişkin esasları ortaya koymamakta, farklı yönetmeliklerde yer alan yasal düzenlemelerle bağlantılı olarak koruma kararları belirlenmektedir. Yönetmeliğe göre, SİT alanı kararından sonraki üç yıl içinde tamamlanması gereken planlar çoğunlukla bu süre içinde hazırlanamamakta, bu durum da alandaki proje ve uygulamaların aksamasına sebep olmaktadır.

Tekeli (2009, s. 98) koruma planlaması konusunda kapsayıcı bir bakış açısıyla, imar planlarının yanı sıra “kısıtlamalar ağı” olarak nitelendirdiği koruma planlarının hazırlanması yerine tüm kent planlarının korumaya öncelik vermesi gerektiğini ve koruma anlayışının “çevreyi dondurmak” yerine “değişimlerin eklemelenmesine” olanak sağlaması gerektiğini savunmaktadır.

Özden (2006, s. 658) ‘Koruma Amaçlı İmar Planları’nı irdelediği çalışmasında, mevcut koruma sistemimizdeki en önemli problemlerden birini karar mekanizması ile uygulama süreçlerindeki “yetki karmaşası ve çok başlılık” olarak belirtmekte, kararlar ve uygulamalar arasında tutarsızlıklar bulunduğunu ve plan hazırlama sürelerinin uzun olduğunu aktarmaktadır. Yazar aynı zamanda, korumanın yalnızca fiziksel öğelerin düzenlenmesi olarak algılanmasının çağdaş koruma anlayışı ile örtüşmediğini, sosyal, kültürel öğeleri de kapsayan bütüncül yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Yücel (2004) kentsel koruma alanlarında yapılan plan çalışmalarına yönelik araştırmasının sonucunda Şekil 3.7’de yer alan sistemi önermektedir. Buna göre, mevcut sistemdeki koruma planlaması sürecine sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve halkın katılımının önerildiği görülmektedir. Planlama çalışmalarının yalnızca koruma kurulu müdürlükleri ve ilgili belediyeler tarafından yürütülmesi, plan çalışması yapılan alandaki sorunların, ihtiyaçların ve potansiyellerin kısıtlı bir bakış açısıyla belirlenmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla toplumun farklı kesimlerinin katılımı tüm plan çalışmalarında olduğu gibi koruma amaçlı planlarda da önem kazanmaktadır.

Şekil 3.7 “Türkiye’de kentsel sit alanlarının planlanması için bir sistem önerisi” (Yücel, 2004)

Koruma ve planlama mevzuatına bağlı olarak yukarıda aktarılan sorunların yanı sıra, ülkemizde koruma kültürüyle ilişkili söylemler de tartışılmaktadır. Geleneksel yerleşimlerin korunması üzerine yapılmış olan çalışmaların hemen hepsinde ‘halkın koruma konusunda bilinçsiz olması’ olumsuz bir etken olarak gösterilmektedir. Buna karşın halkın neden bilinçsiz olduğu ya da nasıl daha bilinçli duruma getirilebileceği üzerine yorumlar çok azdır. Bu bağlamda ‘koruma bilinci’ konusunda kavramsal irdellemelere ve koruma ölçütlerinin kullanıcıların bakış açısı ile değerlendirilmesine gereksinim vardır.

Tekeli (2009, s. 99,100), koruma olgusunun “küçük seçkin bir grubun talebi” olarak sunulmasının koruma kültürümüzde yarattığı sorunlara dikkat çekerek, uygulamada karşılık bulabilmesi için aynı zamanda “ekonomik bir yapım süreci olarak örgütlenmesi” gerektiğini savunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, koruma, eğitim seviyesi yüksek ‘bilinçli’ kesimin savunduğu ve örgütlediği bir ‘olgu’ olarak sunulmakta, kullanıcıları oluşturan halk ise ‘bilinçsiz’ olmakla eleştirilmektedir. Dolayısıyla, aslında öncelikle bu bakış açısının eleştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

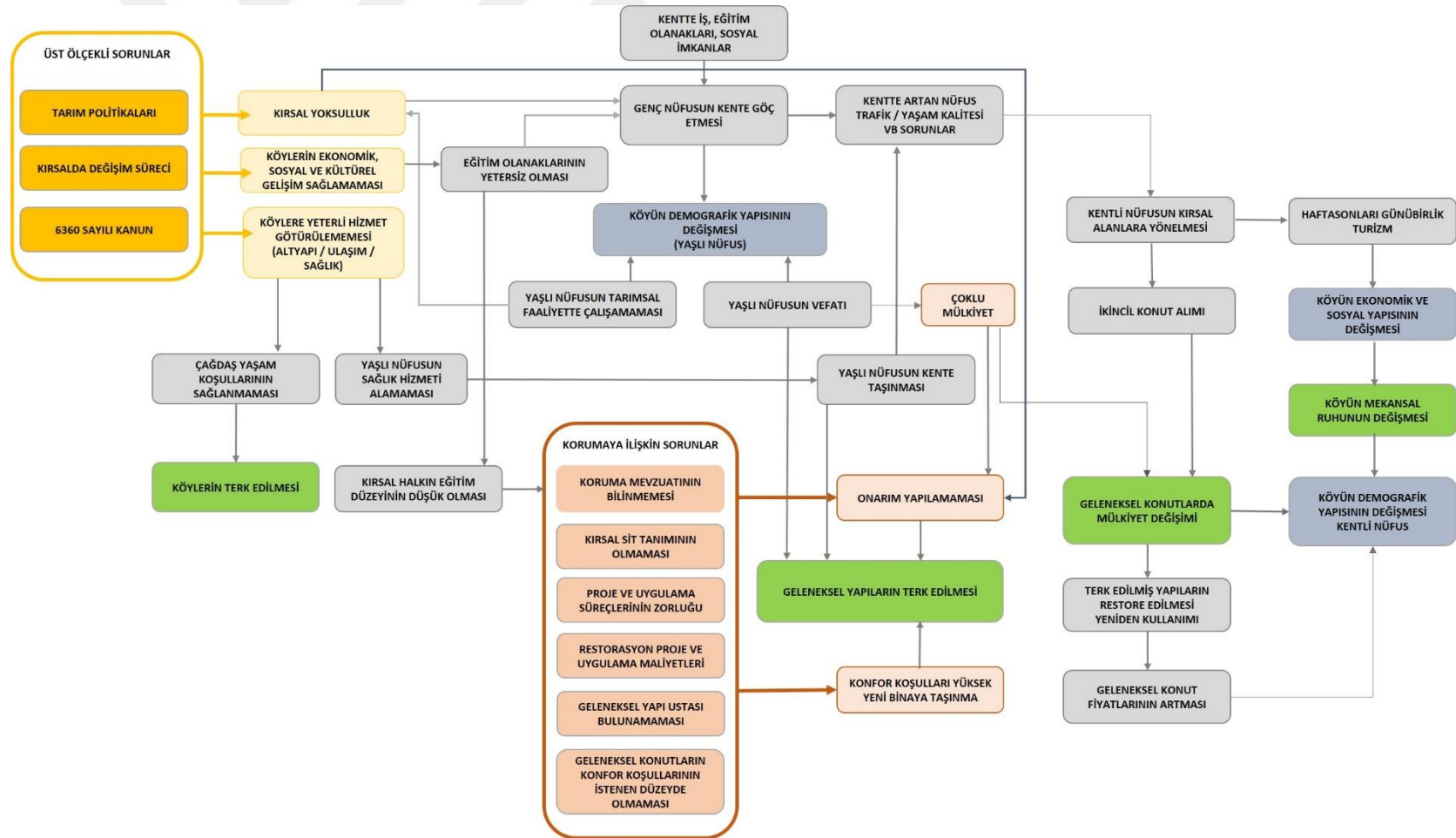
Tablo 3.4 Kırsal alanlarda korumaya ilişkin sorunlar

KIRSALIN TANIMLANMASI	Kırsal SİT tanımının bulunmaması Kültürel Peyzaj tanımının bulunmaması
EKONOMİK	Onarım ve proje maliyetlerinin yerel halk için yüksek olması Koruma katkı paylarının yetersiz olması, prosedürlerin uzun olması Yerel yönetimlerin yeterli ekonomik gücü bulunmaması
SOSYAL ve KÜLTÜREL	Beğenilerin ve ihtiyaçların değişmesi, geleneksel yapıların genç nesil tarafından tercih edilmemesi
KORUMA KÜLTÜRÜ	Halkın koruma mevzuatı konusunda bilgi sahibi olmaması Halkın koruma konusunda bilinçsiz olması Koruma anlayışının ‘çevreyi dondurmak’ olması ve değişimleri yok sayması Korumanın ‘seçkin isteği’ olarak algılanması
MİMARİ	Geleneksel konutların modern aile yapısı ve gereksinimlerine uyarlanmasındaki güçlükler Geleneksel teknikte bakım ve onarımın yeni yapılara göre daha zor ve masraflı olması Usta ve malzeme bulunamayışı
PLANLAMA	Tüm planların koruma odaklı olması gerekliliği KAİP hazırlanma sürecinin uzun olması Yerel halkın planlama sürecine katılım ve katkısının yeterli düzeyde olmaması
UYGULAMA	Karar mekanizması ve uygulama süreçlerinde yetki karmaşası Koruma Kurulları üzerindeki yoğun iş yükü Kırsal geleneksel konutların da ikinci derece tescilli sayılması ve aynı prosedürlerin işletilmesi SİT ve Tescil olmasına karşın koruma mekanizmasının uygulamada yetersiz kalması

Tablo 3.4, literatürde yer alan korumayla ilişkili sorunlara yönelik tespitleri içermektedir. Farklı alanlarda ve birbirinden bağımsız gibi görünen bu unsurlar tüm yerleşmeler için ortak olmakla birlikte, koruma sürecinde yerleşimleri kendine özgü yerel nitelikleri ve sorunlarına bağlı olarak farklı seviye ve ölçeklerde etkilemektedir. Bununla birlikte önceki bölümde aktarılan üst ölçekli sorunlarla da etkileşim içindedir.

Şekil 3.8’de üst ölçekli ve korumaya ilişkin sorunlar arasındaki ilişkiler ağı gösterilmektedir. Bu ağ içinde bağımsız unsurlar gibi algılanan sorunlar arasındaki neden – sonuç ilişkisi de görülebilmektedir. Kırsala götürülen hizmetlerdeki yetersizliklerin sonucu olarak ortaya çıkan eğitim seviyesinin düşük düzeyde olması, koruma konusundaki bilgi eksikliğinin de sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal alandaki yerleşimlerin ve konutların terk edilmesine sebep olan etkenler çok yönlüdür. Üst ölçekli sorunlar bir yandan bu durumu tetiklerken, diğer yandan koruma sürecini olumsuz etkileyen faktörler de kullanıcıların yeni yapılara ya da kentlere yönelmesine sebep olmaktadır.

Şekil 3.8 irdelendiğinde, sorunlardan bazılarının korumayla doğrudan ilişkili olduğu bir bölümünün ise dolaylı olarak yansıdığı görülmektedir. Ancak kırsal koruma politikalarının üretilmesi sürecinde, kırsala ilişkin ülke politikaları ve kırsal yoksulluğun bu ağ içinde temel oluşturduğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Dolayısıyla, korumada sürdürülebilirliğin sağlanması, yalnızca ilgili mevzuat ve uygulamaların irdelenmesi ile mümkün görünmemektedir. Sorunlar ağının bütünü irdelenerek yapılacak çalışmalar söylem ve yasal düzenlemelerin uygulamada karşılık bulması açısından oldukça önem kazanmaktadır.

Şekil 3.8 Kırsal alanlardaki sorunlar arasındaki ilişkiler ağı

3.2 Kırsal Koruma Yaklaşımları ve Uygulama Örnekleri

Kırsal alanların korunmasıyla ilgili yerleşimin konumu, topoğrafya ve iklim koşulları, korunmuşluk durumu, kültürel değerlerine bağlı olarak yurtdışında ve Türkiye’de farklı yaklaşım ve örneklerden söz etmek mümkündür. Aşağıda bu yaklaşımlarla birlikte farklı ülkelerdeki uygulamalar ile Türkiye’de yapılmış olan projeler aktarılmaktadır.

3.2.1 Kırsal Koruma Araç ve Yaklaşımları

Kırsal alanların korunmasında, yalnızca geleneksel yerleşimlerin mimari dokusunun değil, doğal ve yapılı çevre ile kültürel değerlerin de korunması gerekliliği vardır. Bütüncül korumanın sağlanması için kullanılan farklı araçlar ve uygulama yaklaşımları söz konusudur. Aşağıda aktarılan ‘kırsal turizm’ bir araç olarak korumaya katkısı olan faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir. ‘Tasarım rehberleri’ korumaya katkı sağlamakla birlikte alanın mekânsal ve fiziksel gelişimini de yönlendirecek bir araç olarak değerlendirilebilir. ‘Alan Yönetim Planları’ ise, yalnızca kırsal alanlarda uygulanmayıp, yerleşimlerin koruma ve imar faaliyetlerinin tespiti, organizasyonu ve eylem planlarını içeren kapsamlı çalışmalardır. ‘Açık hava müzeleri’ ise sergileme konsepti üzerine kurulu olup, turizmin araç olarak kullanıldığı bir uygulamadır. Çalışma kapsamında koruma modelinin geliştirilmesi amacıyla, farklı amaç ve kapsamlarda olan bu uygulama çeşitlerinin irdelenmesi gerekli görülmüş ve ‘koruma araç ve yaklaşımları’ başlığı altında derlenmiştir.

Koruma aracı olarak ‘Kırsal Turizm’:

Son yıllarda kentli insanın kırsal yaşama duyduğu özlem, kentin yoğunluğundan kaçarak, doğanın içinde temiz havayı solumak ve stresten uzak sakin zaman geçirme isteği kırsal alanlara olan ilgiyi arttırmıştır. Bu ilgiyle birlikte ‘kırsal turizm’ kavramı ortaya çıkmıştır. Kırsal turizm, bir yandan kentli insana kırsalda zaman geçirme fırsatı tanırken bir yandan yerel halk için yeni geçim kaynaklarının oluşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, Özçatalbaş (2006), kırsal turizmin Avrupa’da yüzyıldan fazla süredir

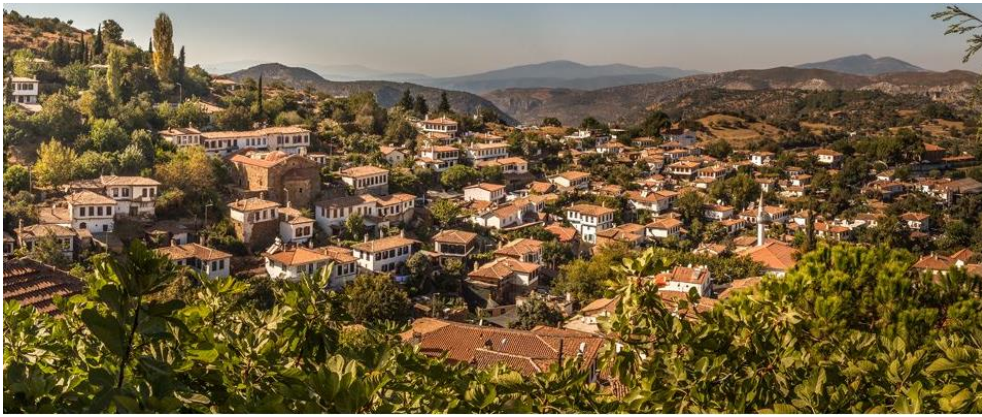
uygulanmakta olduğunu belirtmekte örnek olarak Avusturya'daki çiftliklerin dörtte birinin yüzyıldır turizm alanında da faaliyet gösterdiğini aktarmaktadır.

Kırsal turizm, uzmanlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Soykan (2003), kırsal alanlarda yapılan her türlü faaliyetin bu kapsamda değerlendirilemeyeceğinden, 'kırsal turizm' olarak nitelendirilmesi için kırsal konutta konaklamanın ve kültürel kaynaşmanın gerekliliğinden söz etmektedir. Dolayısıyla, yayla, av, mağara ve benzeri turizm çeşitlerinin kırsal turizmin bir parçası olduğu ancak temel faaliyetler içinde yer almadığı belirtilmektedir.

Son yıllarda çevresel ve kültürel unsurlar üzerinde yoğunlaşan turizm faaliyetleri için eko-turizm, eko-müze, eko-kültür turizmi gibi kavramlar da ortaya çıkmıştır. Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin [IUCN] tanımına göre ekoturizm, "çevresel açıdan sorumluluğu olan ziyaretleri kapsayan, korumayı destekleyen ve aynı zamanda yerel halka sosyo – ekonomik açıdan olumlu katkıda bulunan" bir turizm çeşididir (Definition of ecotourism, b.t). Dolayısıyla, ziyaretçilerin keyif almasının yanı sıra doğal ve kültürel varlıkların korunması ve yerel ekonominin gelişimi bağlamında, karşılıklı fayda sağlanması gereklidir. Doğaya zarar veren ya da yerel halka olumsuz etkileri olan bir seyahat, eko-turizm içinde değerlendirilmemektedir.

Kırsal alanlara ilişkin sorunlar küresel ölçekte benzerlikler taşımakta olup, yurtdışında da korumaya ve canlandırmaya yönelik çeşitli girişimler bulunmaktadır. Turizm, kırsal yerleşimlere ekonomik katkı sağlaması bağlamında birçok ülkede desteklenmektedir. İngiltere'de 2014 yılı verilerine göre, gününbirlik iç turizmin %25'i kırsal alanlara yapılan ziyaretleri kapsamakta, bu oran konaklamalı turizm faaliyetlerinde ise %18'e düşmektedir. Kanada'da ise 2002 yılı verilerine göre, yerli turistlerin kırsallığı baskın alanlara yaptıkları ziyaret oranı %50'dir (Beshiri, 2005). Soykan (2003), uluslararası turizm içinde kırsal alanlara olan ilginin 1980'li yıllardan başlayarak sürekli artış gösterdiğini aktarmaktadır.

Kırsal turizm kapsamında İzmir ili içinde akla ilk gelen yerleşme, Selçuk ilçesine bağlı Şirince Köyü'dür (Şekil 3.9). Yerel mimari karakteri ve iyi korunmuş dokusu ile dikkat çeken yerleşim, Efes Antik Kenti, Meryem Ana Evi ve Kuşadası gibi turistik alanlara yakın konumunun etkisiyle turistik rotalarda yer bulmuştur. Zeytincilik, bağcılık ve şarapçılık gibi tarımsal ürünler ile yerel geleneksel elişlerinin satışı, yerel yemeklerin sunulduğu kafe ve restoranlar, butik pansiyonlar Şirince ekonomisinin gelişmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, hem dokunun korunması, yapıların restore edilip işlev verilmesi hem de yerel ekonomiye katkısı bağlamında 'kırsal turizm' için olumlu bir örnek olarak gösterilmektedir (Köşklük Kaya, 2012). Buna karşın, geleneksel yapıların kentli nüfus tarafından satın alınması, konut fiyatlarının artışı, özgün niteliklerin bozulmasına sebep olan restorasyon çalışmaları, yerel halkın konutlarda yaşam için gerekli maliyeti karşılayamaması gibi sebeplerle Şirince'nin durumunu 'sahne dekoru' olarak niteleyen görüşler de bulunmaktadır (Pilehvarian, 1993). Bu açıdan irdelendiğinde, gerekli önlemlerin alınmaması ve sürecin doğru yönetilmemesi durumunda 'turizm' tarihi dokular için tehdit oluşturabilmektedir. Ongun ve Gövdere'nin (2015) Şirince'de yaptıkları araştırma, kırsal turizmin yerleşime olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Çalışma sonuçlarında, turizmin doğal varlıklar üzerinde olumsuz etkilerinin bulunmadığı, ancak tarım faaliyetlerinin azaldığı ve yerel halkın artan talebin karşılanmasında güçlük yaşadığı aktarılmaktadır. Bununla birlikte, sit alanı dolayısıyla yeni yapılaşma olmamasının olumlu bir etken olduğu ancak genç neslin barınma gereksinimleri nedeniyle Selçuk'a göç ettiği, yerleşimin demografik yapısının değiştiği aktarılırken sokak ve mekânların düzensizliğine dikkat çekilmektedir (Ongun ve Gövdere, 2015, s. 53).

Şekil 3.9 İzmir, Selçuk, Şirince Mahallesi (Şirince, b.t)

Koruma aracı olarak 'geleneksel üretim / ürün canlandırma / geliştirme':

Kırsal yerleşimlerin miras değerini oluşturan unsurların yalnızca mimari eserler ile sınırlı olmaması, doğal çevre, tarımsal ürünler, geleneksel üretim ve yaşamla birlikte bütünselliği, korumaya ilişkin farklı yaklaşımların geliştirilmesine de olanak tanımaktadır.

Ödemiş, Bademli'de meyve fidanı üretiminin ve kiraz yetiştiriciliğinin iyi düzeyde olmasına bağlı olarak düzenlenen festivaller buna örnek olarak gösterilebilir. Benzer şekilde Bayındır'da çiçek, Alaçatı'da ot, Urla'da enginar, Kösedere / Karaburun'da üzüm festivalleri geleneksel olarak uzun yıllardır düzenlenen, yerleşimlerin tanınırlığını artırırken ekonomik katkı da sağlayan etkinliklerdir. Çeşme yarımadasında bulunan Barbaros köyünde ise, son yıllarda tarımsal üretime destek olmak için yöresel dilde korkuluk anlamına gelen 'oyuk' festivali düzenlenmektedir.

Köylerde geleneksel olmayan, sonradan üretilmeye başlanmasına karşın, yerleşimin tanınır duruma gelmesini sağlayan ve böylece yeni bir kimlik kazandıran tarımsal yeniliklerden de söz edilebilir. Isparta, Kuyucak Köyü ve sonrasında Seferihisar, Turgut köyünde ekilen lavanta tarlalarının görüntüsü ve güzel kokusu kentli insanların ilgisini çekmiş, bu yerleşimlere özellikle hasat zamanı turistik ziyaretler başlamıştır.

Bu köylerde, kırsal turizmin etkisiyle, gelir kaynakları çeşitlenmekte, dolayısıyla, yerleşimlerde mekânsal düzenlemeler artmakta, ziyaretçilere hizmet amacıyla konutların bakım ve onarımlarına önem verilmektedir. Bu sayede gerçekleştirilenler, geleneksel konutların korunmasında bir araç olarak değerlendirilebilecek uygulamalardır.

Koruma aracı olarak 'Tasarım Rehberleri':

Köy tasarım rehberleri, yerleşimin mekânsal gelişimine yön verecek, özgün karakterini korumak üzere yeni yapı tasarımlarına ışık tutacak önerileri içeren

belgelerdir. İlk olarak İngiltere’de 1993 yılında hazırlanan köy tasarım rehberleri, günümüzde İngiltere dışında İrlanda ve Kanada’da da etkin biçimde kullanılmaktadır.

İngiltere’de planlama sisteminde yer bulan ve yerel halk tarafından hazırlanarak yayınlanan tasarım rehberleri (Village Design Statement), fiziki düzenlemeler ve mimari tasarımlar için uygulamada zorunlu olmayıp tavsiye niteliği taşımaktadır. Yerleşimin ve çevresinin görsel karakterinin korunması ve yeni gelişim alanlarında görsel bütünlüğün sürdürülmesi için gerekli görülmektedir. York Belediyesi, köy tasarım rehberlerini şöyle açıklamaktadır:

Köyde yaşayan insanlar tarafından geliştirilir,
Köyün ve çevresinin özgün karakterini tanımlar,
Köyün karakterinin yeni gelişim alanları içinde nasıl korunacağına ve
arttırılacağına ilişkin öneriler içerir,
Yeni tasarımların yerel özellikleri tamamlayıcı olması için rehberlik eder,
Onaylandıktan sonra, yerel planlama birimi, plancılar, mimarlar ve yerel halk
tarafından kullanılır (Village Design Statements, b.t).

Söz konusu belediyeye bağlı 13 köyün tasarım rehberi bulunmaktadır. Her biri yerleşim özelinde yerel yönetimin desteğinde ikamet eden kişiler tarafından hazırlanan rehberler incelendiğinde, temel esaslar ve amaç aynı olmasına karşın, kapsam, detay ve yönlendirme bağlamında farklılıklar olduğu görülmektedir.

Öğdül, Gül, Olgun, Kap Yücel ve Çalışkan (2018) yaptıkları araştırma kapsamında inceledikleri rehber örnekleri için, ülkelere göre de farklılıklar bulunduğunu belirtmektedir. İngiltere’de köyün sakinleri tarafından hazırlanan örneklerin, anket ve toplantılar doğrultusunda belirlenen önerileri içerdiği, İrlanda’da ise yerel halkın katılımıyla uzmanlar tarafından norm içeriğe sahip rehberler üretildiği aktarılmaktadır (Öğdül ve diğer., 2018). Araştırmacılar, Küre – Ersizlerdere Köyü Tasarım Rehberi hazırlanırken, konuyla ilgili ülkemizde “kısıtlı birikim ve mevzuat” olmasına bağlı olarak yurtdışı örneklerin incelendiğini, ancak mevcut planlama ve koruma sistemi ile yerleşim özellikleri dikkate alınarak, rehber içeriğinin hazırlandığını belirtmektedirler. Çalışma, bir sonraki bölümde korumaya katkısı bağlamında irdelenmektedir.

Ülkemizde planlama sisteminde yalnızca 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinde "...ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır." ifadesi ile yer almaktadır ve yukarıda aktarılan örnek dışında bir rehber bulunmamaktadır.

Koruma aracı olarak 'Alan Yönetim Planları':

Alan yönetim planları, uzmanlar ve paydaş kurumların iş birliğiyle hazırlanan, yerleşimlerin korunması gerekli değerleri, potansiyel ve sorunlarını ortaya koyan, gelecekteki hedefleri ve eylem planını belirleyen raporlardır. Plan aynı zamanda sürecin nasıl işleyeceğini, iş planını, sorumlu kişi / kurumları, kullanılabilecek maddi kaynaklar ile yasal dayanakları da kapsamaktadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO] yerleşimlerin Dünya Miras Listesi'ne kabulünde alan yönetim planlarının yapılmasını şarta bağlamıştır.

Ülkemizde bütüncül olarak korunmuş geleneksel konut dokusu ile bu listede iki yerleşim bulunmaktadır: Safranbolu (1994) ve Cumalıkızık (2014). Birgi (2012) ve Mudurnu (2015) ise geçici listede yer almaktadır. Bu yerleşimler, UNESCO kriterleri doğrultusunda olağanüstü universal değere sahip oldukları için listeye kabul edilmişlerdir. Safranbolu ve Mudurnu ilçe statüsünde olup, Cumalıkızık ve Birgi, 6360 sayılı kanun ile mahalleye dönüştürülmüş köylerdir.

Cumalıkızık ve Mudurnu'nun alan yönetim planları hazırlanmış durumdadır. Cumalıkızık (Bursa) Alan Yönetim Planı'nda yer alan Güçlü Zayıf Yönler Fırsatlar ve Tehditler [GZFT] analizinde yer alan bir ifade dikkat çekicidir. Tehditler bölümündeki bir maddede "Safranbolu'da olduğu gibi yerli halkın köyü terk etme ihtimalinin bulunması" denilmektedir. Dünya Miras Listesi'nde yer alan yerleşimin alan yönetim planında, listede yer alan bir diğer yerleşimde gözlenen sorunun aktarılması önemli bir ayrıntıdır. Bu noktada, listede bulunmasına karşın Safranbolu'da korumaya ilişkin sorunlar bulunduğu ve benzer sorunların Cumalıkızık Köyü'nde de görülme riski olduğu algılanmaktadır. Dolayısıyla, eylem planının bu tehdide karşı önlemleri içermesi gerekmektedir.

Dünya Miras Listesi'nde yer alan yerleşimlere aktarılan maddi destekler sayesinde bu eylemlerin belirlenen iş akış şemasına göre uygulanması mümkün olmaktadır. Bu sayede, korumanın sürekliliği sağlanabilmektedir. Ancak, yakın zamanda oluşturulmuş bu yönetim planlarının uygulanabilirlikleri, eksik ya da yanlış unsurları, korumaya olan katkısı gibi değerlendirmeler süreç ilerledikçe farklı aşamalarda test edilmeli ve etkisi ölçülmelidir. Bu sayede ileride yapılacak olan planlama süreçlerine de örnek teşkil edecektir.

Koruma yaklaşımları örneği olarak 'Açık hava müzeleri':

Geleneksel yapıların sergilenmesi fikri ilk olarak 18. yüzyıl sonunda İsviçre'de ortaya atılmış, 1891 yılında Stockholm'de ilk müze açılmıştır (Eres, 2013, s. 457). Sonraki yıllarda da çeşitli ülkelerde benzer uygulamalar yapılırken, 2. Dünya Savaşı sonrasında artış göstermiştir (Eres, 2013).

İngiltere'nin kuzeydoğusunda yer alan Beamish Açık Hava Müzesi, alanında en eski ve en çok tanınan yerleşimdir (Şekil 3.10). 1950'li yıllarda Frank Atkinson'ın bölgedeki endüstri mirasının yok olma tehlikesi altında olduğunu fark etmesi üzerine gerçekleştirdiği ve 1970'lerde ilk adımlarının atıldığı Beamish Açık Hava Müzesi 1986 yılında 'Britanya'da Yılın Müzesi' (British Museum of the Year Award) ödülünü almıştır (Atkinson, 1987, s. 132). Müzede, ziyaretçilere geleneksel mekânlar, ürünler, üretim teknikleri ve yemeklerin sunulduğu farklı ziyaret ve etkinlik programları bulunmaktadır. Bu sayede tarihi yapıların restorasyonunun yanı sıra bölgede yeni iş olanakları da sağlanmış durumdadır. Müzenin internet sayfasında yapılan duyuruda, müzenin iyileştirilmesi için Heritage Lottery Fund (Kültürel Miras Piyango Fonu) tarafından 10,9 milyon pound tutarında destek sağlandığı, bu sayede yapılacak çalışmalarla 2021 yılına kadar ziyaretçi sayısının 100.000 kişi arttırılması, 95 kadrolu iş ve 50 stajyer pozisyonu açılmasının planlandığı belirtilmektedir.

Şekil 3.10 Beamish Açık Hava Müzesi, tanıtım haritası (Beamish Map, b.t)

Beamish Açık Hava Müzesi gibi örnekler, koruma sürecinin planlanması ve yönetilmesi açısından farklı bir yaklaşım üzerine kurulmuş ve amacına ulaşmış uygulamalardır. Koruma alanlarının potansiyeli ve gereksinimlerinin doğru değerlendirilmesi, stratejilerin belirlenmesi ve gerekli iş birliklerinin yapılması korumanın sürekliliğinin sağlanmasında oldukça önemlidir. Bu bağlamda, ülkemizde arkeolojik alanların yönetiminde ilerleme kaydedilmiş olmasına karşın, kırsal geleneksel dokuların korunmasında etkin bir yöntem geliştirilmediği belirtilebilir. Ancak, Dünya Miras Listesi'nde yer alan yerleşimlerde Alan Yönetim Planları hazırlanmakta olup, yerleşimin korunmasına ilişkin karar ve uygulama mekanizmasının oluşturulduğu görülmektedir.

Ülkemizde ise daha çok ören yerleri ile doğal ve kültürel mirasın bir arada bulunduğu sit alanları, açık hava müzesi olarak adlandırılmaktadır. Kapadokya bölgesi, bu anlamda en çok tanınan miras alanıdır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 Göreme Açık Hava Müzesi (Kişisel arşiv, 2019)

Beypazarı Yaşayan Müze – Ankara ise, Kültür Bakanlığı tarafından açık hava müzelerinin Türkiye’deki ilk örneği olarak tanıtılmaktadır. Açık hava müzelerindeki sergileme tekniğinin “bağlamı kurgulamaya yönelik” olarak ifade edilirken, Osmanlı Dönemi’nde inşa edilmiş geleneksel bir konut içinde düzenlenen sergi ve etkinliklere ziyaretçilerin aktif olarak katılım gösterdiği belirtilmektedir.

Bir diğer müze uygulaması ise, terk edilmiş yerleşimlerde bulunan yapıların konservasyonunun yapılması ve ziyaretçilere sergilenmesidir. Bu kapsamda, bir ören yeri gibi sergilenen yapılarda, bozulma ve yıkılmalara karşı uygun restorasyon teknikleri ile önlemler alınmakta, ancak bütünleme ve yeniden inşa gibi uygulamalar yapılmamaktadır. Örnek yapı restorasyonu, üst örtünün yenilenmesi ya da koruma çatısı yapılması da mümkündür.

Yunanistan’ın Sakız Adası’nda bulunmakta olan Anavatos yerleşimi bu kapsamda bir örnektir. Ziyaretçilere açık bir müze olarak düzenlenmiş yerleşim, 19. yüzyıldaki büyük bir deprem sonrasında terk edilmiş bir Orta Çağ kasabasıdır. Savunma amaçlı, yüksek bir tepede konumlanmış, taş yapılardan oluşan yerleşimde, okul, kilise ve konutlar bulunmaktadır. Yapıların bir bölümünde yalnızca dış duvarlarda değil, iç mekânlarda da konservasyon ve sağlamlaştırma çalışmaları yapılmış olup, güvenlik önlemleri de alınmış durumdadır. Yüksek bir konumda ve bir duvarla çevrili olan yerleşim, ulaşımı zor ve korunaklı yapısı dolayısıyla da günümüze dek özgün kalabilmiştir (Şekil 3.12).

Şekil 3.12 Anavatos, Sakız Adası, Yunanistan (Anavatos Village in Chios, b.t)

Açık hava müzesi uygulamaları, yukarıda aktarılan örneklerde olduğu gibi, yerleşim özelliklerine göre farklılaşmaktadır. Beamish, ‘yaşayan müze’ konsepti üzerine kurulu iken, Avatanos bir ‘özen yeri’ gibi sergilenmektedir. Dolayısıyla uygulanan modellerin yerleşimin özelliği ve potansiyeline göre biçimlendirildiği görülmektedir.

3.2.2 Türkiye’den Kırsal Koruma Proje ve Uygulama Örnekleri:

Ülkemizde son yıllarda artan kırsal araştırmalar ve projelerde, kırsal alan sorunları farklı yönleriyle ve farklı ölçeklerde ele alınarak öneriler geliştirilmiştir. Coğrafya, ziraat, peyzaj, antropoloji, jeoloji, sosyoloji gibi pek çok disiplinde çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada mimari ve planlama disiplininde öne çıkan proje ve uygulamalar ele alınarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda aktarılan çalışmaların her biri kırsalın iyileştirilmesi amacını taşımakta olup, kapsam ve yöntemleri birbirinden farklıdır. Yalnızca envanter çıkartılmasına yönelik çalışmalarla birlikte, tasarım rehberi hazırlanması, örnek yeni yapı projeleri oluşturulması, planlama ilkelerinin belirlenmesi gibi farklı içerikler göze çarpmaktadır.

Envanter çalışmaları, akademik düzeyde özellikle yüksek lisans tezleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. İzmir ili sınırları içinde, Birgi, Tire kırsalı, Ödemiş kırsalı, Karaburun, Ildırı, Şirince ve Bayındır Kırsalı ile sınırlı olan tezler, doku analizi, rölöve ve tipoloji çalışmalarını kapsamaktadır.

Aşağıda detayları aktarılan proje ve uygulamalarda ise, farklı kurum, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği yaptıkları görülmektedir.

T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü Kırsal Alan Çalışmaları:

- Kırsal Alanda Yöresel Doku ve Mimari Özelliklerin Belirlenmesi Projesi

Bu projede bakanlık, üniversiteler ve 6360 sayılı kanun ile kapatılmış olan İl Özel İdareleri'nin iş birliğinde, seçilen pilot bölgelerdeki yerleşimlerin doku ve mimari özellikleri araştırılarak, envanter çalışması yapılmış ve rehber kitaplar hazırlanmıştır. Yöresel dokuların korunmasına yönelik olarak da öneriler geliştirilerek, örnek yapı projeleri oluşturulmuştur. Proje, Kayseri (2008), Balıkesir (2010), İzmir (2012) olmak üzere üç ilde tamamlanmıştır. Bu çalışma kapsamında İzmir ilinde yapılmış olan proje sonuçları detaylı olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

İzmir Valiliği İl Özel İdaresi ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü iş birliğinde hazırlanmış olan İzmir Kırsal Yerleşim ve Mimarlık Envanteri çalışması, İl Özel İdaresi yetki alanında bulunan 416 yerleşimin envanteri ile 27 adet yerleşimde bulunan konutların ayrıntılı incelemesini kapsamaktadır (Akış ve diğer., 2013). Çalışmanın envanter bölümünde yerleşimlerin coğrafi özellikleri, doku ve mimari özellikleri, sosyo – ekonomik özellikleri ile fiziki ve sosyal altyapıya ilişkin bilgiler yer almaktadır. Envanter çalışması, geleneksel dokuların korunmuşluk ve özgünlük düzeylerini de ortaya koymaktadır. İzmir'in kırsal alanında özgün niteliklerini koruyarak günümüze ulaşmış çok sayıda geleneksel yerleşim bulunmaktadır. 1970'lerden itibaren yeni yapı üretiminin arttığı birçok yerleşim bulunmakta iken, bazı yerleşimlerde yeni yapılaşma oranının daha düşük olduğu görülmektedir (Akış ve diğer., 2013). Geleneksel konutların özgünlük düzeyi de yerleşime göre farklılıklar göstermektedir. Çalışmaların bütünü değerlendirildiğinde, kırsal geleneksel yerleşimlerin korunmasında çok çeşitli etkenlerin bulunduğu görülmektedir. İzmir kırsalında yer alan, kırsal yaşamın devam ettiği ve doku özelliklerini korumuş çok sayıda yerleşimin yanı sıra özgün niteliklerini tümüyle koruyan ancak terk edilmiş yerleşimler de bulunmaktadır.

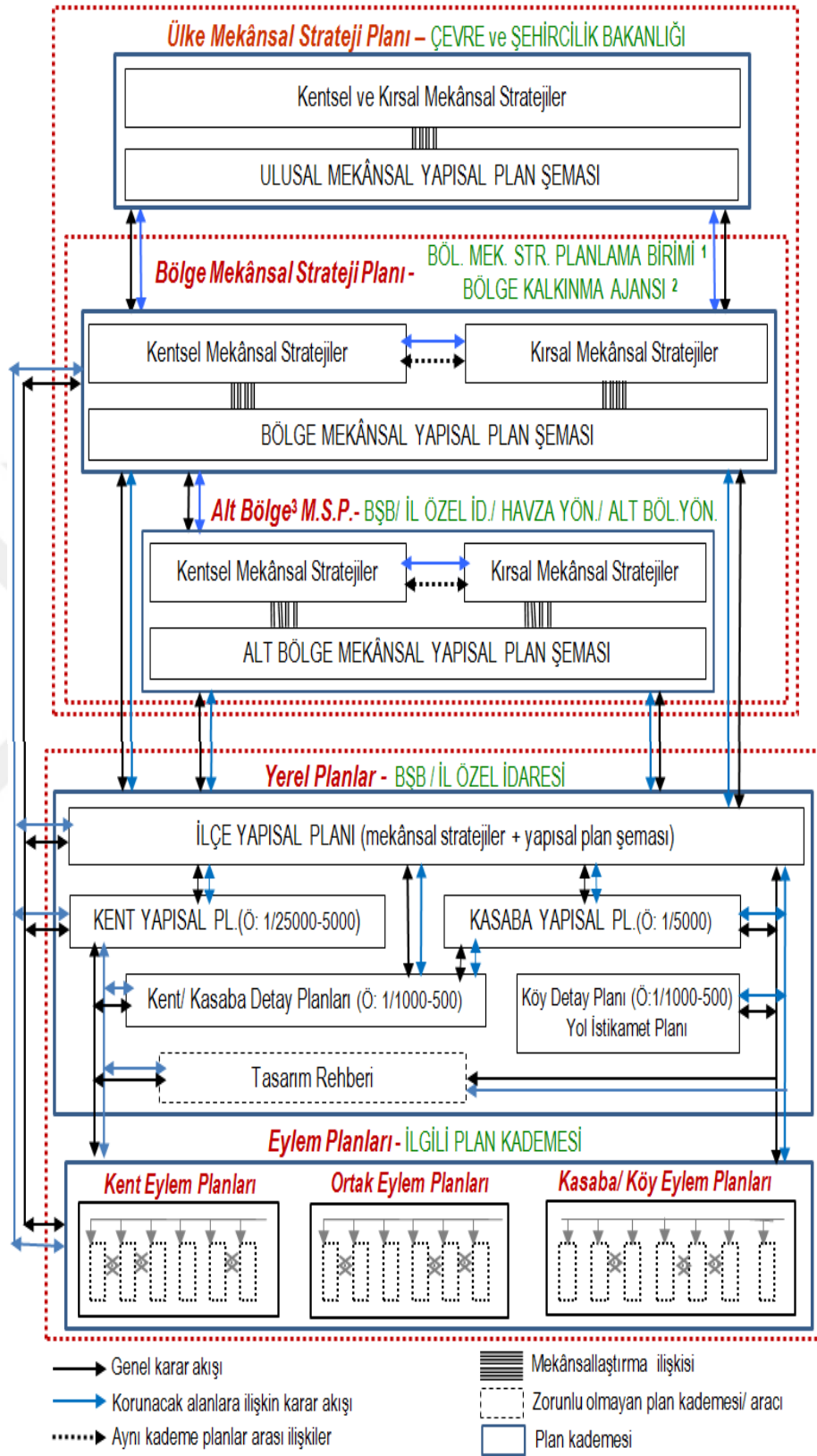
- Kırsal Alan Planlama Projesi

Bakanlık tarafından desteklenen bir diğer proje olan “Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması-Bir Model Önerisi Projesi” [KOKAP], TÜBİTAK desteğiyle Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi iş birliği ile yürütülerek 2015 yılında tamamlanmıştır. Çalışmanın sonuç raporunda, yapılan tüm araştırmalar ve modele ilişkin bilgiler detaylı biçimde aktarılmaktadır. Konya ve Trabzon’da yürütülen alan araştırmaları doğrultusunda kırsal yerleşimlerdeki eksiklik ve gereksinimler ortaya konulmuş, planlama mevzuatına ilişkin öneri model geliştirilmiştir. Önerilen yeni planlama kademesinde “Mekânsal Strateji Planları ve Mekânsal Yapısal Plan Şeması” yanı sıra yerleşimlerin kırsal – kentsel niteliklerinin baskınlığına ve gelişme baskısının yoğunluğuna bağlı olarak, “Yapısal, Detay, Yönlendirici planlar, Eylem Planı ve tasarım Rehberleri” yer almaktadır (Şekil 3.13).

Proje sonunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, çalışmanın sonuçlarını uygulamayı TÜBİTAK nezdinde taahhüt etmiş ve Proje Sonuçları Uygulama Planı’nı [PSUP] imzalamıştır. Bu kapsamda, KOKAP sonucunda ortaya konulan modelin farklı yerleşmelerde denenmesi öngörülmüştür. Bu uygulama için ise, 2017 yılında bakanlık ve İstanbul Ticaret Üniversitesi arasında protokol imzalanarak “Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması Modeli Uygulaması ve Köylerde Yöresel Özellikler ve İhtiyaçlar Dâhilinde Yapılaşma Koşullarının Belirlenmesi Projesi [KODAKAP]” başlamıştır. Proje kapsamında yedi adet pilot ilçe seçilmiştir: Kocaeli – Kartepe İlçesi, Sivas – Gürün İlçesi, Aydın – Söke İlçesi, Hatay – Erzin İlçesi, Şanlıurfa – Halfeti İlçesi, Nevşehir – Acıgöl İlçesi, Rize – Çamlıhemşin İlçesi.

KODAKAP dört aşamalı bir proje olarak öngörülmüş olup, KOKAP modelinin pilot yerleşimlerde test edilmesinin yanı sıra, yöresel özelliklere uygun olarak yapılaşma koşullarının belirlenmesi, köy tasarım rehberlerinin hazırlanması ile uygulamaya yönelik gerekli mevzuat çalışmaları yapılmaktadır. Proje şu an üçüncü aşamadır ve belirlenen yerleşimlere ilişkin raporlama çalışmaları devam etmektedir.

MEKÂNSAL STRATEJİ PLANLARI

Şekil 3.13 KOKAP çalışmasında önerilen plan kademelenmesi (Öksüz, 2015)

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Kırsal Alanda Yöresel Mimari Özelliklerine Uygun Konut Projeleri:

Bakanlığın bu çalışmasında, kırsal yerleşimlerde yeni yapılaşma için rehber niteliği taşıyacak, yöresel mimari özelliklere uygun tip projeler geliştirilmesi amaçlanmıştır. 28 adet ile ait projeler üç kitap halinde yayınlanmış olup, bakanlığın web sayfasında da yer almaktadır.

Yerel mimari karakterin yeni yapılara uyarlanması ile özgün dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçilmesi, aynı zamanda geleneksel konut mimarisinin yerel coğrafi ve kültürel değerlere dayalı tasarım anlayışının çağdaş yapılaşmada da sürdürülmesi hedeflenmiştir. Ancak, tasarlanan tip projelerin yerel mimari özellikler barındırıyor olmasına karşın, uygulanacağı yer ve bağlamından bağımsız olarak üretilmiş olmaları projenin eleştirilmesine yol açmıştır. Önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, yerel geleneksel mimarinin tasarım ilkeleri, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, topoğrafya ve iklim koşulları ile uyumlu, geleneksel yaşam kültürünün mekâna dönüştürülmesi üzerine kuruludur. Belirtilen projede ise, geleneksel yapıların cephe elemanları ve süslemeleri betonarme yapılar üzerine giydirilmiş durumdadır. Dolayısıyla, kütle ve gabari olarak da geleneksel yapılarla ilişkili olmayan projeler, tümüyle özgün yapılardaki detayların yeni cephelerde farklı biçimlerde kopyalanmasından oluşmaktadır. Projelerin ücretsiz olarak yerel halka sunulacak olması, ekonomik anlamda olumlu bir yaklaşım olmakla birlikte, mimari dili, karakteri ve korumaya katkısı bağlamında tartışmalara sebep olmuştur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Kırsal Dönüşüm Projesi:

Bakanlık tarafından yürütülen bu çalışmada, kırsal alanlardaki demografik değişim ve ekonomik sorunlardan yola çıkılarak, “devlet desteğine muhtaç” kırsal yerleşimlerin yenilenmesi ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Kırsal Dönüşüm Çalıştayı (2015) düzenlenerek sonuç raporu yayınlanmıştır. Projenin amaçları şöyle sıralanmaktadır:

“• İşlevini kaybeden, aşırı derecede küçülen ve işletilmeyen tarım alanlarının yeniden düzenlenmesi,

- Hayvancılığın geliştirilmesi ve yaşam alanlarıyla hayvancılık alanlarının ayrılması,
- Bölgeye has yapı özelliklerini barındıran köy yapılarının dönüştürülmesi,
- Tarım işletmeciliği ile doğa arasındaki dengenin sağlanması ve kırsal alanın gelişimi,
- Bölgelerin özgün niteliklerini ortaya koyarak turizmin gelişmesinin desteklenmesi,
- Çevre düzenlemesi yapılması,
- Tarım ve hayvancılık için ortak kullanılan mekânların oluşturulması,
- Köylerde yerleşim için uygun parsellerin oluşturulması,
- Kentsel yaşam için alternatif alan oluşturulması,
- Kırsal alanlarda kültürel değerlerimizin canlandırılması.
- Kırsal alandaki sağlık, eğitim, enerji, iletişim ve ulaşım altyapılarının iyileştirilmesi”

Bu proje, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi Raporlarına bağlı olarak, kırsal alanların kalkındırılması için yapılması gerekli görülen uygulamaların bakanlık tarafından hayata geçirilmesinde bir adım olarak görülebilir. Farklı disiplinlerden katılımcılarla gerçekleştirilen çalıştayın raporunda, kırsala yönelik istatistiki verilerin aktarıldığı, kırsal yerleşimlerde yapılan örnek çalışmaların ortaya konulduğu, bürokrat ve akademisyen görüşlerinin alındığı görülmektedir (Kırsal Dönüşüm Çalıştay Sonuç Raporu, 2015). Bununla birlikte 2015 yılından günümüze dek geçen süre içinde proje ile ilgili yapılmış başka bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla, amacı ve kapsamı bağlamında kırsal kalkınmanın sağlanması için önemli bir adım olmasına karşın, projenin yürütülmesine ilişkin sorunlar olduğu algılanmaktadır.

Kastamonu Küre Ersizlerdere Köyü Tasarım Rehberi:

T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ve Mimar Sinan Üniversitesi iş birliği ile gerçekleştirilen çalışmada, köye ve mimari karakterine ilişkin genel bilgiler, yerleşme

dokusu analizleri, mimari analizler ve bu tespitler doğrultusunda hazırlanmış tasarım rehberi yer almaktadır (Öğdül ve Olgun ve Çalışkan, 2015).

Özellikle İngiltere ve İrlanda’da çok sayıda uygulaması bulunan köy tasarım rehberleri, mevzuatta bağlayıcı niteliği olmamasına karşın, yerleşimin planlama politikalarının geliştirilmesinde ve yeni yapılaşmanın mevcut dokuyla uyumunun sağlanması bağlamında önemli yönlendirmeler içermektedir. Söz konusu çalışma da köyün kimliğinin korunması, koşullarının iyileştirilmesi ve çevre düzenlemesi, üst yapı çalışmaları ile yeni yapılaşma tasarımlarındaki ilkeleri ortaya koymaktadır. Türkiye’de bu kapsamda yapılmış olan ilk çalışma özelliği taşıyan projede yerel halkın çalışmalara ve kararlara katılımının önemi vurgulanmaktadır (Öğdül ve diğer., 2018).

Köyünü Yaşat Projesi:

Mimar Sinan Üniversitesi (MSGSÜ) Bilimsel Araştırmalar Birimi ve MSGSÜ Yapı Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından desteklenen proje, Bilecik Gölpazarı İlçesinde Tongurlar köyünde hayata geçirilmiştir. Projeyi “köyün özgün değerlerini bozmayan, çok yönlü faaliyetlerin olduğu değişken bir model” olarak niteleyen Arpacıoğlu (2016), akademisyen, öğrenci ve yerel halkın katılımıyla gerçekleştirilen uygulamaların çeşitliliğini aktarmaktadır. Köy yapılarının onarımının sağlanması, kamusal alanlarda düzenleme ve heykel çalışmaları gibi sanatsal faaliyetlerin farklı disiplinleri ve yaş gruplarını kapsayan atölyeler olarak düzenlenmesi, köylü ile “şehir insanı”nın buluşmasını da sağlamıştır. Proje, 2018 yılında Kültür Bakanlığı Şehir Ödülleri kapsamında ‘En İyi Proje’ ödülünü almıştır.

ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği Projeleri:

- Güney Marmara Kırsal Miras Strateji Planı (2013)

Çalışma, “Türkiye Belediyeler Birliği’nin desteğiyle, Tarihi Kentler Birliği adına, ÇEKÜL Vakfı tarafından yürütülen Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları 2013 yılı programı kapsamında hazırlanmıştır”.

Güney Marmara Bölgesi, yapı, doku, ürün, alan ve yaşam olmak üzere beş farklı tema altında incelenerek değerlendirilmiştir. Alanın içerdiği miras değerleri ve sorunlar ele alınarak, ‘Yaşayan Köyler’, ‘Kendine Yeten Kırsal’ ve ‘Paylaşan Yerleşimler’ başlıkları altında öneriler geliştirilmiş ve altı kategoride eylem senaryoları oluşturulmuştur. Plan, “Kırsal Atlas, Miras Elçileri, Yerel Tohum Yerel Besin, Güney Marmara Eko – Turizm Ağı, Kırsal Mimari ve Yapı Ustalığı, Kırsal Miras Müzeleri” başlıklarını taşıyan altı farklı proje önerisinin açıklamalarıyla son bulmaktadır.

- Kent Atölyeleri

ÇEKÜL Vakfı’nın önderliğinde, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimlerin ortaklığında yürütülen atölyeler, tarihi kentlerde geleneksel üretim tekniklerinin sürdürülmesi, bu bağlamda hem iş gücü sağlanması hem de bilginin gelecek nesillere aktarılması hedefini taşımaktadır. Kastamonu, Midyat, Gümüşhane, Ağırnas, Söke, Taraklı, Diyarbakır, Vezirköprü’de kent atölyeleri kurulmuştur. Sille’de 2009 yılında hizmete açılan Metin Sözen Sille Kent Atölyesi ise ağaç işleri, dülgerlik, sıvacılık, demircilik, kerpiç işçiliği, taş duvar ustalığı konularında eğitim vermekte olup, programın en başarılı örneği olarak belirtilmektedir. Uygulama, bir yandan yapı onarımlarında gereksinim duyulan ustaların yetiştirilmesini, diğer yandan somut olmayan kültürel miras değerlerinin de korunmasını sağlamaktadır.

3.2.3 Yurtdışında Kırsal Planlama ve Koruma

Türkiye’de kırsal alanların korunmasına yönelik model geliştirilebilmesi amacıyla, farklı ülkelerdeki kırsal koruma ve planlama çalışmaları araştırılarak, ilgili yasal düzenlemeler derlenmiştir. Bu kapsamda, koruma disiplini öncü ülke olan İtalya ile, etkin kırsal planlama politikalarına sahip İngiltere, örnek ülkeler olarak seçilmiştir.

İtalya:

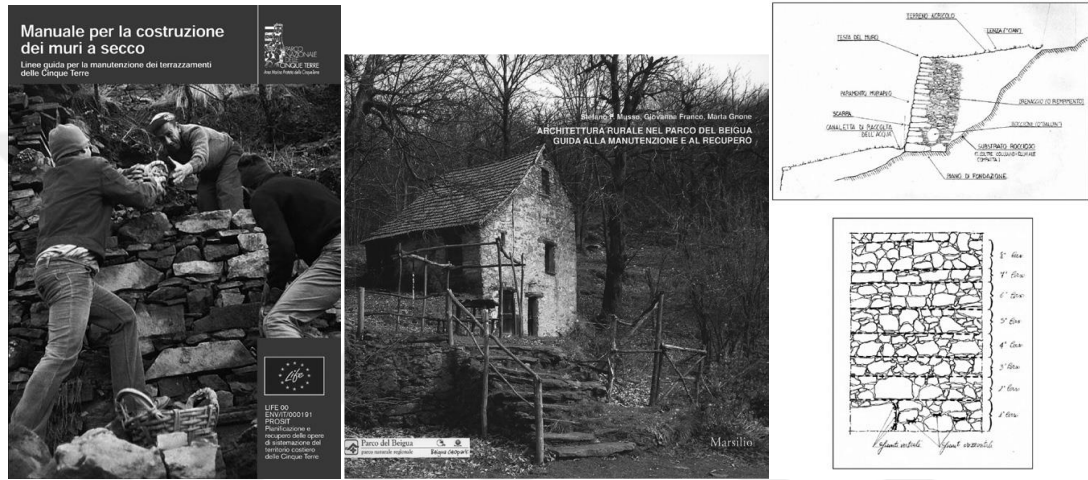
İtalya’daki güncel koruma yasası ‘Code of the Cultural and Landscape Heritage’ (Kültürel ve Doğal Miras Yasası) 2004 yılında çıkartılmıştır. Yasada, taşınır ve

taşınmaz kültürel varlıkların tanımlanmasının yanı sıra, müdahale biçimleri, yaptırımlar, cezalar ve sorumluluklarla ilgili tüm düzenlemeler yer almaktadır. Bu yasayla uyumlu olarak çıkartılan diğer yönetmelik ve kararnameler de koruma ve uygulamaya yönelik esasları içermektedir. İtalya koruma pratiğinde sanat eserlerinin önemli bir yer tutmasına bağlı olarak, yasal düzenlemeler içinde taşınır kültür varlıklarına ilişkin çok sayıda madde bulunmaktadır. Bununla birlikte, anıtların ve arkeolojik alanların yanında ‘kırsal mimari örnekleri’ de taşınmaz kültürel miras değerleri kapsamında belirtilmektedir.

İtalya’da kırsal alanlara ilişkin ilk yasal düzenlemeler 1939 yılında, “Tutela delle cose d’interesse Artistico o Storico” (*Artistik ve Tarihi Değerlerin Korunması*) kanunda kırsal mimarinin de ‘korunması gerekli varlıklar’ arasında anılması ile başlamıştır. 2003 yılında ise kırsal mimarinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla bölgesel planlara maddi destek sağlanmasına yönelik olarak “Disposizioni per la tutela e la valorizzazione dell’architettura rurale” (*Kırsal Mimarinin Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Hükümler*) yeni bir düzenleme yapılmıştır. (Parlavecchia, Pascuzzi, Anifantis, Santoro ve Ruggiero, 2019). 2005 yılında, Kültürel Miras ve Etkinlikler Bakanlığı tarafından, kırsal mimari örnekler ve çevrelerine ilişkin tipoloji, koruma ölçütleri, müdahale tekniklerini içeren bir kararname çıkartılmıştır. Giannini (2013), bu kararnamenin, 13. ve 19. yüzyıllar arasında inşa edilmiş, aynı zamanda tarihi, antropolojik, kentsel doku değerlerini, kırsal toplulukların tarihini, geleneksel tarım ekonomilerini ve doğal çevresinin gelişimini yansıtan kırsal yapıların ve yerleşimlerin iyileştirilmesine yönelik oluşturulduğunu aktarmaktadır.

2008 yılında ise her iki düzenleme bakanlık tarafından “Interventi in materia di tutela e la valorizzazione dell’architettura rurale” (Interventions on the protection and enhancement of rural architecture) adı altında toplanmıştır. Parlavecchia ve diğer. (2019), bu düzenlemelerin bölgesel planlamada önemli bir etkisinin olmadığını ve yeterli sayıda bölgede uygulamaya geçilmediğini aktarmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği’nin kırsal kalkınma politikalarında, geleneksel mimarinin korunmasının öncelikli amaç olduğunu vurgulayan yazarlar, bu kapsamda Avrupa Peyzaj Konvansiyonu’nda yer alan ifadelerin de İtalya’da konuyla ilgili düzenlemelere

aktarıldığını belirtmektedir. Bölgesel olarak yapılan düzenlemelerde ise, planlama politikaları içinde kırsal taşınmazların iyileştirilmesi, bakım, onarım ve yeniden kullanımı ile kuru taş duvar yapıların korunması, restorasyonu ve müdahalelere ilişkin rehberlerin hazırlandığı örnekler bulunmaktadır (Parlavecchia ve diğer., 2019). Giannini (2013) de benzer şekilde birçok koruma alanında korunacak yapıların iyileştirilmesi ve değer kazandırılması için rehber kitaplar hazırladığını aktarmaktadır (Şekil 3.14).

Şekil 3.14 Kuru taş duvar örülmesine yönelik el kitabı ve kırsal yapıların korunmasına yönelik rehber kitap örneği (Giannini, 2013)

Giannini (2013), İtalya'dan örnek çalışma olarak aktardığı 'Puglia' bölgesindeki koruma planlama politikalarının temelini "miras unsurlarının değerinin arttırılması" ve "yaşam kalitesinin yükseltilmesi" olarak belirtmektedir. Yanı sıra, doğal ve kültürel değerlerin sentezlendiği kimliklerin ortaya çıkartılması ve tanınması ile peyzaj unsurlarına verilen büyük öneme de vurgu yapmaktadır. Bölgede uygulanan yeni yaklaşımların temel hedefleri ise şöyle sıralanmaktadır:

- Yerel planlama pratiklerinin yenilenmesi ile yaşam ve çevre kalitesinin arttırılması
- Avrupa Konvansiyonu düzenlemeleri ile Kültürel Miras ve Peyzaj Yasası doğrultusunda peyzaj değerlerinin korunması ve geliştirilmesi
- Bölgesel planlama sistemi içinde altyapı planlamasının daha verimli ve sürdürülebilir duruma getirilmesi
- Prosedürlerin sadeleştirilmesi ve yerel örgütlerin sorumluluklarının dağıtılması,

bölgesel planlama içinde kullanılmayan alanların da değerlendirilmesi,

- Bölgesel idarenin seçeceği uygulamaların, çevre koruma ve planlama girişimleri ile ilişki kurularak, zamanında yapılacağının garanti edilmesi (Giannini, 2013, s. 94).

Puglia bölgesinde yeni planlama yaklaşımı ile gerçekleştirilen çalışmalar üç aşamalı olarak kurgulanmıştır: Çevresel, Peyzaj ve Miras Atlası, Stratejik Senaryo ve Kurallar (Giannini, 2013, s. 99). ‘Atlas’ çalışmaları ile bölgenin miras değerlerinin ve kırsal morfolojinin belgelenerek haritalanması; ‘Senaryo’ ile planlama hedeflerinin, iletişim ve sorumluluk ağının oluşturulması, ‘Kurallar’ ile de yapılaşma ve korumaya yönelik sınırların belirlenmesi ve rehber kitaplar hazırlanması ve tüm aşamalarda yerel halkın kararlara katılımının sağlanması öngörülmüştür.

İtalya’nın Puglia bölgesinin heterojen yapısı içinde çok farklı doğal unsurlar, farklı mimari karakterde yerleşimler, geleneksel kimlikler bulunmaktadır (Şekil 3.15). Bu oluşum içinde kültürel ve doğal değerlerin korunması için geliştirilen planlama yaklaşımında, geleneksel üretim teknikleri ve yerel gıdalara da büyük önem verilmektedir. “Ruritage” adlı Avrupa Birliği tarafından desteklenen projede, “Rol Model” listesinde yer alan bölgede ürün çeşitliliği dikkat çekmektedir.

Şekil 3.15 Dünya Miras Listesi’nde yer alan Alberobello, Puglia, İtalya (Beautifulpuglia, b.t)

Güler (2019), İtalya’da da 20. yüzyılda göçe bağlı olarak kırsal yerleşimlerdeki nüfusun azaldığını, olumlu sonuçların alındığı çeşitli yaklaşımların geliştirildiğini aktarmaktadır. Örnek olarak, günümüzde kırsal turizm odaklarından biri olan Toskana bölgesinde 1951 – 1971 yılları arasında nüfusun yarı yarıya azaldığı ancak, İtalyan hükümetinin uygulamalarıyla bugünkü canlılığına yeniden kavuştuğu belirtilmektedir. Güler (2019), kırsal turizmde başarılı olunmasında, “yerel kaynakların zenginliği, pitoresk peyzaj, kaliteli tarımsal ürünler ve kırsal alanların çevresinde tarihi kasaba merkezlerinin bulunması” gibi kültürel ve doğal varlıkların etkili olduğunu vurgulamaktadır.

İtalya’da kırsal yerleşimlerin ve alanların korunmasına yönelik özel olarak hazırlanmış yasal düzenlemelerle birlikte, bölgesel ölçekte temel yasalarla uyumlu yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmektedir. Avrupa Birliği kırsal politikaları çerçevesinde, ulusal düzeyde kırsal yenileme ve gelişmenin önemsendiği, kapsayıcı ve sürdürülebilir stratejilerle kırsal mirasın korunması ve çağdaş yaşam koşullarının oluşturulması için uygulamaların desteklendiği görülmektedir.

Türkiye’deki düzenlemelerden farklı olarak, İtalya’da yerel yönetimlerin ve örgütlerin sorumluluk ve yetkilerinin daha fazla olması, alana özgü kararlarda sürdürülebilir ve katılımcı politikaların hazırlanması, koruma kültürünün geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin ülkenin temel politikası olması belirtilebilir.

İngiltere:

Aşağıda yer alan bilgiler, İngiltere yasal düzenlemelerinin resmî internet sayfası ile devletin koruma konusundaki yasal danışmanı olan kurumun internet sayfasından derlenerek aktarılmıştır.

İngiltere planlama mevzuatında, Ulusal Planlama Politika Çerçevesi (National Planning Policy Framework (NPPF) planlama politikalarının belirlendiği üst ölçekli temel düzenlemedir (Çörek ve Karaaslan, 2017). Alt ölçekli planlar ise Planlama ve İstimlak Yasası (Planning and Compulsory Purchase Act 2004) ile 2011 tarihli

Yerelleşme Kanunu'na (Localism Act) göre hazırlanmaktadır.

Yerel planlar (Local Plan), yerel planlama otoriteleri tarafından hazırlanan, yerleşimin ve bölgenin geleceğine yönelik uzun vadeli stratejileri içeren gelişme planlarıdır. Bu kapsamda, konut, ticaret, kamusal ve özel gelişme alanları, altyapı ve çevrenin korunmasına ilişkin kararlar ile yapılaşmaya yönelik kurallar belirlenmektedir. Mahalle planları ise, yerel konsey, kasaba konseyi ya da mahalle forumu tarafından hazırlanabilen, yeşil alanların korunması, düşük bütçeli konut uygulamaları gibi alanın gelişiminde öncelikleri olan konuları daha detaylı ele alan planlardır. Yerelleşme Kanunu'nda yer alan 'Topluluk Planlaması' uygulaması ise, yerel halkın katılımını artırarak kırsal kalkınma politikalarının oluşturulmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Yerel konsey tarafından geliştirilen bu planlarda, yerel halkın tamamının görüşünün alınması zorunlu olup, önemli kamusal hizmetler ve tesislerin belirlenmesi, yerleşimin ayırt edici özelliklerinin ve karakterinin ortaya çıkartılarak korunması gibi kararlar yer almaktadır. Köy tasarım rehberleri de yasal zorunluluk olmamasına karşın, önceki bölümde de aktarıldığı gibi, etkin olarak kullanılmaktadır.

İngiltere'de 1940'larda başlayan kırsal planlama çalışmaları, 1970'lerden başlayarak Çevre Departmanı'na bağlı olarak hazırlanan bölge planları kapsamında ele alınmış, 1993'te ise 'Köy Tasarım Raporu' (Village Design Statement) hazırlanmasına yönelik ilk adımlar atılmıştır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005, s. 75). Kır komisyonları tarafından hazırlanan tasarım raporları, bölgenin gelişimine yönelik detaylı stratejiler içermekte olup, yerel planlamayı tamamlayan belgeler niteliğindedir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005).

İngiltere planlama sisteminde yeşil kuşak uygulaması da önemli yer tutmaktadır. Kentsel genişlemeyi önlemek amacıyla 1955'te hayata geçirilen proje ile kentsel alanların çevresini saran tarım arazisi ve yeşil alanlardan oluşan bölgeler oluşturulmuş, bu sayede kent içinde terk edilmiş alanların yeniden kullanılması sağlanmış, tarım arazileri geliştirilmiş ve oluşturulan orman ile ekolojik gelişime destek olunmuştur (Çörek ve Karaaslan, 2017). İngiltere'de ülkenin toplam yüzölçümünün %12,4'ünü

kaplayan 14 adet yeşil kuşak bulunmaktadır. Çörek ve Karaaslan'ın (2017) aktarımına göre, ülkedeki doğal rezervlerin %33'ü ve eski ormanlık alanların %19'u yeşil kuşaklar içinde yer almaktadır. Ancak son yıllarda, özellikle Londra gibi büyük kentlerdeki konut stokunun yetersizliği, gelişme alanlarına duyulan ihtiyaç ve buna bağlı konut pahalılığı gibi sorunlar sebebiyle yeşil kuşak uygulamasını eleştiren, Londra çevresindeki kuşağın 'yarım mil' daraltılması ile 800.000 konut için alan açılacağını savunanlar bulunmaktadır (Moore, 2014). Bu karşıt görüş ve tartışmalara karşın, uygulama sürdürülmekte ve İngiltere'de yeni yeşil kuşak alanları için çalışmalar yapılmaktadır.

Koruma alanında ise, İngiltere'deki faaliyetler 1877 yılında William Morris tarafından kurulan 'Society for The Protection of Ancient Buildings' [SPAB] (Tarihi Binaları Koruma Cemiyeti) ile başlamış, kurumun öncülüğünde 1882 yılında 'Ancient Monument Protection Act' (*Anıtları Koruma Yasası*) çıkartılmıştır. 1932 yılında çıkartılan 'Planning Act' (*Planlama Yasası*) ile anıtlar dışındaki tarihi yapılar da koruma altına alınmış, 1967 tarihli 'Civic Amenities Act' ile 'Conservation Area' (*Koruma Alanı*) kavramı kabul edilmiştir. 1983 yılında çıkartılan 'National Heritage Act' (*Ulusal Miras Yasası*) ise çeşitli müzeler ve koruma faaliyetlerine ilişkin komisyon ve fonların kuruluşuna yöneliktir.

1983 yılında Ulusal Miras Yasası ile kurulan 'Historic Buildings and Monuments Commission for England' (yaygın bilinen adıyla English Heritage), 2015 yılında 'Historic England' [HE] ve 'The English Heritage Trust' [EHT] olmak üzere iki ayrı kuruma dönüştürülmüştür. HE, ulusal miras politikalarını belirleyen, yapı tescilleriyle ilgili görüş bildiren, diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği sağlayarak İngiltere'nin tarihi mirasını koruyan, bu kapsamda devlete danışmanlık yapan bağımsız bir kamu kurumudur. EHT de benzer bir yapılaşmaya sahip olup, yaklaşık olarak 400 koruma alanından sorumlu bir fon kuruluşudur.

Günümüzde koruma alanındaki temel yasa, Department for Digital, Culture, Media and Sport [DDCMS] (*Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı*) tarafından hazırlanan 'Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990' (*Planlama Yasası*)

olup, bu yasada yapı ve alan tescillerine ilişkin ana çerçeve sunulmaktadır. Ministry of Housing, Communities and Local Government (*İskân, Toplum ve Yerel Yönetim Bakanlığı*) tarafından hazırlanan National Planning Policy Framework (2019) (*Ulusal Planlama Politikaları Çerçevesi*) ise, yerel yönetimlerin hazırlayacağı imar planlarıyla birlikte doğal ve kültürel miras alanlarının planlanmasına esas olan maddeleri içermektedir.

İngiltere’de korunması gerekli kültürel ve doğal varlıkların sınıflandırılması uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde önem derecesine göre yapılmakta ve sorumlu kuruluşlar da ilgili yasalar çerçevesinde değişmektedir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5 İngiltere’de korunacak varlıkların önem düzeyi ve sorumlu kurumlar (Orbaşlı, 2008: 67’den uyarlanarak düzenlenmiştir)

Korunacak varlıklar	Sistemdeki tanımı	Önem Düzeyi	Sorumlu Kurum
Arkeolojik alanlar ve antik anıtlar	<i>Scheduled Ancient Monuments</i>	Ulusal	Bakanlık [DDCMS]
Dünya Miras Listesi’nde yer alan kültür mirasları	<i>National Heritage List for England</i>	Ulusal / Uluslararası	Bakanlık ve UNESCO
Anıtlar ve ulusal önemi olan yapılar		Ulusal	Bakanlık ve ilişkili danışman kurumlar [HE]
Diğer tescilli / korunacak yapılar	<i>Local Listed Buildings</i>	Yerel (ulusal düzeye katkı)	Yerel otorite (bakanlık ve yerel birimleri, danışman kurumlarla bağlantılı)
Koruma alanları	<i>Conservation Areas</i>	Yerel	Yerel belediye
Tarihi alanlar ya da yapı grupları		Yerel / Ulusal	Yerel planlama otoritesi
Tarihi bahçeler, parklar ve önemli peyzaj alanları	<i>Historic Gardens and Landscape</i>	Bağlı olduğu yasal düzenlemeye göre değişkendir.	

Planning Act 1990, National Heritage List for England [NHLE] (*İngiltere Ulusal Miras Listesi*) ile ilgili, tespit, tescil, onay, uygulama ve denetim konularındaki esasları içermektedir. Bu liste ulusal düzeyde korunması gerekli görülen, tescilli yapılar, anıtlar, batıklar, yeşil alanlar ve savaş meydanlarını kapsamaktadır. Kanuna dayalı olarak çıkartılan ‘Principles of Selection for Listed Buildings’ (*Yapıların Tescillenmesine İlişkin İlkeler*) tarihi yapıların tescillenmesine yönelik kriterleri belirtmektedir. Buna göre listede yer alacak yapılar üç sınıfa ayrılmaktadır:

Grade I: Exceptional special interest (*olağanüstü özel öneme sahip olan yapılar*) (Şekil 3.16)

Grade II*: Particularly important buildings of more than special interest (*özel önem taşımaktan daha fazla belirli niteliği olan yapılar*) (Şekil 3.17)

Grade II: Special interest (*özel öneme sahip yapılar*) (Şekil 3.18)

Şekil 3.16 Grade I kategorisinde tescilli yapı örneği, Oxford (Christchurch Library, b.t)

Şekil 3.17 Grade II* kategorisinde tescilli yapı örneği, Oxfordshire (Appleton Manor, b.t)

Şekil 3.18 Grade II kategorisinde tescilli yapı örneği (Abingdon Court Farmhouse, b.t)

İngiltere'deki yaklaşık 500.000 tescilli yapının %2,5'i Grade I, %5,8'i Grade II*, %91,7'si Grade II sınıfındadır. Heritage England'ın resmî web sayfasında tescilli yapı listesine ulaşmak mümkündür. Aynı zamanda ülke haritası üzerinde işaretli olan yapılarla ilgili tescil derecesi, tescil tarihi, yasal dayanağı ve yapıyla ilgili genel bilgiler ile yapının fotoğrafı yer almaktadır.

Yapıların tescilinde aynı zamanda özel mimari ya da tarihi değere sahip olmaları şart koşulmaktadır. Bununla birlikte genel ilkeler şöyle sıralanmıştır:

Yapının yaşı ve enderliği:

1700'den önce yapılmış olan tüm yapılar

1700 – 1850 arasına tarihlenen yapılar içinde eleme gerektirenler hariç tümü

1850 – 1945 arasına tarihlenen yapılar içinde özel eleme yapılması şartıyla belirlenenler

1945 sonrası yapılan yapılar içinde mimarlıkta ayrı bir dönem olması kabulüyle özel eleme ile belirlenenler

Yapının yaşının 30 yıldan daha az olması durumunda: Modern mimarlık alanında olağanüstü değere sahip yapılar

Tescilli yapı listesine eklenebilir.

HE'nin tematik başlıklar altında yayınlamış olduğu 20 adet tescilli yapı değerlendirme rehberi, yapı tipleri, tarihsel ve mimari değerleri, korunması gerekli özellikler ve tescil ölçütleriyle ilgili ayrıntılı bilgi vermektedir. Bu rehberler arasında tarımsal yapılar, konutlar, ticaret yapıları, endüstriyel yapılar, eğitim yapıları, ibadet yapıları gibi başlıklar yer almaktadır. Rehberler, yapıların korunmasının yerel ve ülke ölçeğinde önemini de vurgulamakta, koruma kültürüne katkı sağlamaktadır.

Tescilli yapıların iç ve dışında, mimari karakterini ve özelliklerini değiştirecek, her türlü müdahale, ekleme ve görünümde değişiklik izne bağlıdır. İzinsiz uygulamaların önlenmesi, gerekli cezai işlemlerin başlatılması yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. I. ve II* gruplarındaki tescilli yapılarla ilgili yenileme, genişleme ve yıkım işlemleri için HE'nin onayı zorunlu olup, bu yapılarda mimari karakteri değiştirecek uygulamalara izin verilmemektedir. Yapının önemi ve yasal düzenlemedeki yerine bağlı olarak, yerel, bölgesel ya da ulusal düzeyde ilgili çeşitli kurumlar koruma sorumluluğuna sahip olup, yerleşimlerin gelişmelerinin yönetimi ve kontrolünün sorumluluğu yerel yönetimlerde (Orbaşlı, 2008, s. 79).

Yerel planlama otoriteleri, tescilli bir yapının acil onarım gerektirmesi durumunda, yasal süreci başlatarak bina sahibine yedi günlük bir ihbarname göndermek zorundadır. Bu süre sonunda yapının kullanılmayan kısımlarında, yerel ekipler yapıyı onarmaya başlayabilir ve masrafların ödenmesi için yapı sahibine tebligat gönderebilir. Mülk sahibinin, çıkartılan masraflara tutarın gerekenden yüksek olduğu ya da ödeme gücünün bulunmaması gerekçesiyle itiraz hakkı bulunmaktadır. Gerekli durumlarda, bakanlık ya da yerel yönetim, mal sahibine bildirimde bulunarak, tescilli yapının iki ay içinde onarılmaması durumunda kamulaştırma işlemlerini başlatma hakkına sahiptir.

Ulusal Miras Listesi'nde yer alan tescilli yapılar dışında, yerel otoriteler tarafından alanın karakterine uyumluluğu ve bütünlüğü sağlaması dolayısıyla korunması gerekli görülen yapılar 'Local Listed Buildings' (*Yerel tescilli yapılar*) olarak belirlenebilmektedir. Ulusal Miras Listesi'nin tamamlayıcısı olarak görülen yerel listeler, yerleşimlerin gelişim planlarının hazırlanmasında etkili olacak tarihi ve mimari değere sahip yapılardan oluşmaktadır. Tümüyle yerel yönetimin girişimiyle, uzman görüşleri alınarak, halkın katılımıyla hazırlanan bu listede yer alan taşınmazlar alanda uygulanmakta olan plan hükümlerine tabidir. Bununla birlikte, yerel planların tamamı korunması gerekli değerler öncelikli olarak dikkate alınarak hazırlanmaktadır.

Yerleşim ya da alan ölçeğinde 'Koruma Alanları'nın tespit edilmesi ve sınırlarının belirlenmesi yetkisi yerel otoritelere aittir. Bu alanlarla ilgili gerekli tespit, değerlendirme çalışmaları yapılarak Bakanlığa bilgi verilmesi, gelişme planları içinde bu alanlarla ilgili özel çalışmalara yer verilmesi zorunludur. Bölgesel planlamada, Koruma Alanları'nın mimari, doğal, tarihi değerleriyle birlikte korunmasının yanı sıra alanın iyileştirilmesi ve ekonomik değerinin artırılması için stratejilerin geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Yerel yönetimler, alanın karakterine göre koruma ve uygulamada gerekli koşulları ve izne tabi olan durumları belirleme hakkına sahiptir.

İngiltere'de koruma uygulamalarına fon sağlamak, envanter çalışmaları yapmak ve koruma bilincinin arttırılması için kurulmuş çeşitli vakıf ve yardım kuruluşları

bulunmaktadır. 1957’de kurulmuş olan ‘Civic Trust’ bu kuruluşların başında gelmektedir (Orbaşlı, 2008, s. 71). Bunun dışında The National Trust ve Landmark Trust gibi korumaya katkı sağlayan birçok kurum bulunmaktadır. The National Lottery Heritage Fund (*Ulusal Piyango Miras Fonu*) da piyango fonundan kültürel mirasın korunmasına aktarılan katkıyı kapsamaktadır.

Yukarıdaki aktarımlar doğrultusunda, İngiltere’deki kırsal koruma ve planlamaya ilişkin yasal düzenlemeler ve uygulama sisteminin Türkiye’den farklı olan unsurları şöyle sıralanabilir:

- Ulusal Miras Listesi’nde (Listed Buildings) yer alan yapılar, mimari ve tarihi değeri ulusal düzeyde önem taşımaktadır. Tescil işlemlerinde onay makamı bakanlık olup, danışman kurum olan HE’nin görüşü alınmak zorundadır.
- Ulusal Miras Listesi’nde yer alan yapılar üç ayrı kategoriye ayrılmaktadır. İlgili yasada tüm kategoriler için yapının mimari karakterinde değişikliğe sebep olacak müdahaleler için izin şartı bulunmakta olup onay verecek kurum HE ya da gerekli durumlarda bakanlıktır. Yerel yönetimlerin ise bu yapılarla ilgili denetim ve ilgili kurumları bilgilendirme sorumluluğu bulunmaktadır.
- Yerel listede (Local Listed Buildings) yer alan yapılar ise, alanın karakterinin sürdürülebilmesi için yerel yönetim tarafından önemli mimari değere sahip olduğu tespit edilen yapılardır. Bu listedeki yapılar için sınıflandırma olmayıp, müdahale biçimlerinin belirlenmesi, izinler ve diğer tüm yetkiler yerel otoritede bulunmaktadır.
- Koruma Alanları, mimari, tarihi ve doğal alanları kapsayabilir. Bu alanların tespiti, planlanması ve korunması ilgili kurumlarla iş birliğinde olunması şartıyla yerel yönetimlerdedir.
- İmar planları (Development Plan) dışında koruma amaçlı imar planı tanımı ayrıca bulunmamakta, ancak Koruma Planları (Conservation Plan) koruma altına alınan alanlarda yerel yönetimlerin planlama aşamasında ele alması gereken çalışmaları aktaran rehberler aracılığıyla sunulmaktadır.
- Yerel yönetimlerin sorumluluk ve yetkileri fazladır. Yönetim birimlerinde koruma uzmanı (Conservation Officer / Specialist) bulundurulması zorunlu olmayıp, önemine vurgu yapılmakta ve tavsiye edilmektedir.

- Yerel planlama otoriteleri, ilgili planın uygulanmasına ilişkin yerel halka danışmanlık yapmaktadır.
- Yerel yönetimlerin hazırlamış olduğu ‘yürürlükte olan planların nasıl uygulanacağı, hangi durumlarda izin alınması’ gerektiği gibi çokça bilgiyi içeren rehber kitaplar, taşınmaz sahiplerine yol gösterici niteliktedir.
- Köy tasarım rehberleri etkin olarak kullanılmaktadır.
- Halkın katılımı, koruma alanı sınırlarının belirlenmesi, tasarım rehberi hazırlanması gibi birçok aşamada gerçekleşmektedir.
- Bakanlığın tescil, tespit ve envanter işlerini yürüten ve yasal danışmanı olan bağımsız bir kamu kuruluşu (Historic England) bulunmaktadır.
- Historic England, temel çalışmalarının yanı sıra, koruma bilincinin geliştirilmesi ve uygulamalarla ilgili bilgi verilmesi yönünde de görev üstlenmiş olup, tüm yasal düzenlemelere ilişkin hem halka hem de yerel yönetimlere rehberlik edecek açıklayıcı metinler düzenlemiştir.
- Koruma, toplumun öncelikli kültür değerlerinden biridir.
- Korumaya katkı sağlayan çok sayıda fon ve yardım kuruluşu bulunmaktadır.
- Tescilli yapılar listesi, yapılarla ilgili envanter bilgileri ve harita üzerindeki yerlerine HE’nin internet sayfasından kolaylıkla erişilebilmektedir.

Orbaşlı (2008, s. 79), tescilli yapılara yapılacak müdahaleler bağlamında, İngiltere’deki koruma sistemini, diğer Avrupa ülkelerinin birçoğunda var olan ve yönetmeliklerle işletilen katı sistemlerle karşılaştırıldığında, temel bir yasaya bağlı ancak daha esnek bir sistem olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, İngiltere’de kültürel ve doğal mirasın korunması, tüm planlama ve gelişme politikalarının ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Sistem aynı zamanda yerel yönetimle birlikte kullanıcıların da karar mekanizmasına katılımını sağlamakta, bu sayede koruma bilinci toplumsal kültürün bir parçası durumuna gelmektedir.

İngiltere’nin koruma ve planlama politikalarındaki başarılı uygulamaları dolayısıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı 2003 yılında bir müfettişi yerinde inceleme ve araştırma yapmak üzere görevlendirmiş, çalışmanın sonuç raporu ise bakanlığın web sayfasında yayınlanmıştır. Başmüfettiş Şahin (2004)

hazırladığı raporda yasal düzenlemeler, uygulamalar, fonlar ve paydaşlarla ilgili ayrıntılı bilgi vermekte ve sistemin temel özelliklerini “uzun dönemli programlama yapılarak onarım yapılması, fonksiyon kazandırılması, ilgili kurum ve kişilerin katılımının sağlanması ve bilgilendirilmesi” olarak aktarmaktadır. Bununla birlikte ülkemiz şartlarına göre uyarlanması için ilgili birimlerce gerekli çalışmaların yapılmasının uygun olacağını belirtmektedir.

Farklı ülkelerdeki uygulamaların karşılaştırılması:

Çörek Öztaş ve Karaaslan (2017, s. 457), Türkiye’deki kırsal planlama sistemini irdeledikleri çalışmalarında, Amerika, İngiltere, İtalya, İspanya ve Fransa olmak üzere, beş farklı ülkedeki düzenlemeleri de inceleyerek aktarmışlardır. Tablo 3.6’da “planlama hiyerarşisi, yasal düzenlemeler, kır – kent ilişkisi, katılımcılık” başlıkları altında incelenen ölçütlerde, ülkelere göre değişkenlik olduğu açıkça görülmektedir.

Yazarlar, incelenen ülkelerin çoğunda kent ve kır arasında tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu geçiş bölgeleri oluşturulduğunu, tarım sektörüne ilişkin çeşitli stratejilerin de planlama aracı olarak yaygın biçimde kullanıldığını belirtmektedir. İtalya ve İspanya’da gıda üzerine kurulu endüstriyel çeşitliliğin ve coğrafi işaretlerin öne çıktığı, Amerika ve İspanya’da ise kent – kır ilişkisini güçlendirmekte kullanılan çiftçi marketlerine sıkça rastlandığı aktarılmaktadır. Belirtilen tüm ülkelerde yerelleşmeye önem verilmekte, yerel halkın gereksinim ve isteklerinin kararlara aktarıldığı “aşağıdan yukarıya” planlama sistemi uygulanmakta, “katılımcılık ve kurumlar arası iletişim” de önemsenmektedir.

Tablo 3.6 Kırsal koruma ve planlamada ülkelere göre değişkenlik (Çörek Öztaş ve Karaaslan'dan düzenlenerek aktarılmıştır)

Ana başlıklar	Ölçütler	Amerika	İngiltere	İtalya	İspanya	Fransa
Planlama Hiyerarşisi	Ulusal bazlı planlama kararları		+			+
	Bölgeleme (zonlama)	+				+
	Planlar arası ilişki		+	+	+	+
	Sektör bazlı planlar			+	+	
	Arazi kullanım planı	+	+	+	+	+
	Bireysel girişimcilik	+		+	+	
Yasal düzenlemeler	Kentsel yayılmayı sınırlayıcı hükümler	+				
	Kent tarımının kanunda yer alması	+				
	Yerelleşme yasası		+			
	Ulusal strateji planı			+		
	Kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınma yasası				+	+
Kır - kent ilişkisi	Günlük iş gidiş gelişleri		+			
	Yeme içme/test etme günleri				+	
Kentsel yayılma araçları	Yeşil kuşak- geçiş bölgesi	+	+		+	
	Alternatif gıda ağları		+		+	
Katılımcılık	Yerel konseyler	+	+			
	Bireysel girişimcilik	+				
	Kırsal alanda gözden geçirme		+			
	Müzakereci programlama			+		
	Yerel eylem grupları			+		
	Çiftçi birlikleri				+	
	Yerel komisyonlar					+
	Kurumlar arası diyalog			+		
Planlama Sistemi	Mahalle planları		+			
	Topluluk planları		+			
	Köy tasarım rehberi		+			
	Karma kullanım	+	+			
	Yenilenebilir enerjiye dayalı planlama		+	+		
	Aşağıdan yukarı-yukarıdan aşağı planlamanın karma		+			
	Aşağıdan yukarı planlama			+		
	Stratejik planlama			+		
	Arazi kullanım planı	+	+	+	+	+
	Bölge planına bağlı hazırlanan kırsal alan planlaması			+		

BÖLÜM DÖRT

KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASI SORUNSALININ ÖRNEK ALANLAR ÜZERİNDEN ARAŞTIRILMASI

Önceki bölümde aktarıldığı üzere kırsal geleneksel yerleşimlerin korunmasına ilişkin farklı disiplinlerde yapılmış çalışmalar ve tespitler bulunmaktadır. Literatür araştırmasıyla ortaya konulan bu tespitler, alan çalışmaları ile irdelenmiş, söylemler ve yürürlükteki koruma – planlama mevzuatının pratikteki karşılığı incelenmiştir. Bu kapsamda belirlenen örnek alanlarda doku araştırmaları, anket ve sözlü bilgi çalışmaları yapılmıştır.

Alan çalışmaları öncelikle araştırmanın hipotezinin irdelenmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla, mevcut koruma mekanizması içinde söylemlerin ve mevzuatın pratikte nasıl karşılık bulduğu ortaya konulmaktadır. Bu amaçla yapılan doku araştırmalarında mevzuata uygun olarak sit ve tescil ile koruma altına alınmış yerleşim ve yapılarda sistemin hangi ölçüde koruma sağladığı, hangi unsurların eksik ya da hatalı olduğu ele alınmaktadır. Bununla birlikte korumaya farklı biçimlerde etkisi bulunan ekonomik ve sosyal yapıdaki sorunlar ile koruma arasındaki ilişki de irdelenmektedir.

Alan çalışmasında önceki bölümde de aktarılan üst ölçekli ve korumaya ilişkin sorunlarla ilgili yerinde inceleme yapılması hedeflenmiştir. Her yerleşimin kendine özgü değerleri ve sorunları olduğu kabulü ile yapılacak irdeleme sonucunda ortak unsurların ortaya konulması ve bu bağlamda kırsala özgü kapsayıcı bir koruma sistemi önerisi geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Alan seçimiyle eş zamanlı yürütülen literatür taraması, örnek alan çalışmalarında hangi verilerin araştırılacağına belirlenmesini ve araştırma yöntemine ilişkin kararların verilmesini sağlamıştır. Literatürde yer alan ‘kırsal alanların korunması sorunsalına ilişkin tespitler’in alan çalışmaları ile değerlendirilmesi, söz konusu tespit ve söylemlerdeki eksikliklerin ortaya konulması öncelikli amaç olmuştur. Bu aşamada, kırsala ilişkin çok sayıda yayın, araştırma ve proje çalışması bulunmasına karşın kırsal dokuların korunmasına ilişkin sorunların artarak devam ediyor olması sorgulanmıştır.

Bununla birlikte, kırsal yerleşmeler özelinde literatürde var olan farklı alan ve ölçekteki koruma önerileri de alan çalışmaları ile irdelenmiştir.

Örnek alan çalışmalarında aşağıda belirtilen soruların yanıtları aranmıştır:

Sit, tescil ve varsa KAİP'in korumaya katkısına ilişkin:

- Sit alanı olarak belirlenen yerleşimlerde korumaya yönelik gerçekleştirilen uygulamalar (bakım, onarım, restorasyon, sokak sağlıklaştırma vb.) nelerdir?
- Tescilli yapıların yapısal durumu ve kullanım durumları tescil tarihinden günümüze nasıl değişim göstermiştir?
- Sit alanı ve tescile ilişkin yerel halkın (kullanıcılar) görüşleri ve bilgi düzeyleri nedir?
- Yerel yönetimlerin yerleşimlerde gerçekleştirmiş oldukları KAİP kapsamındaki uygulamalar nelerdir?
- Günümüzde kötü ya da harap durumda olan tescilli yapıların korunmamış ya da terk edilmiş olmalarının sebepleri nelerdir?
- İdari statüdeki değişikliğin olumlu – olumsuz etkileri nelerdir?
- Yerel halkın ihtiyaçları ve beklentileri nelerdir?
- Kullanıcıların geleneksel yapıda oturmaktan memnuniyet düzeyi, bakım – onarım sorunları, ihtiyaçları nelerdir?

Alan çalışmalarında, yukarıda sıralanan sorulara ilişkin araştırmaların yanı sıra yerel ölçekteki sorunlar, alana ilişkin değerler ve demografik veriler de incelenmiştir. İncelenen yerleşimlere ait tarihsel araştırma, literatür taraması, arşiv araştırması çalışmalarının yanı sıra aşağıda belirtilen yöntemler izlenmiştir.

Doku analizi: Yerleşimlerde yapılan doku analizlerinde araştırmanın soruları doğrultusunda öncelikle tescilli ve korunması gerekli görülen geleneksel yapılarla ilgili mimari analizler yapılmıştır. Bu yapıların kullanım durumları ve yapısal durumları incelenmiştir.

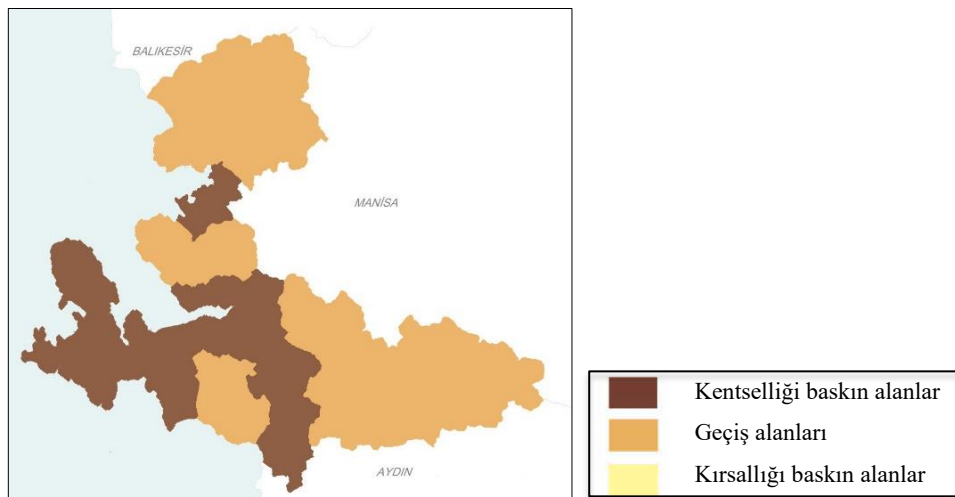
Anket çalışması: Araştırma kapsamında öncelikle tescilli yapılarda oturan yerel halk ile anket yapılmıştır. Yanı sıra yerel yönetim ve planlama çalışmasını yapan firma ile görüşmeler yapılmıştır.

Karşılaştırmalı analiz: Seçilen yerleşmelere ait eski fotoğraflar, önceden yapılmış analiz ve çizimler ile günümüzdeki durumları karşılaştırılmıştır. Aynı zamanda örnek iki yerleşim arasındaki sorunlar da karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

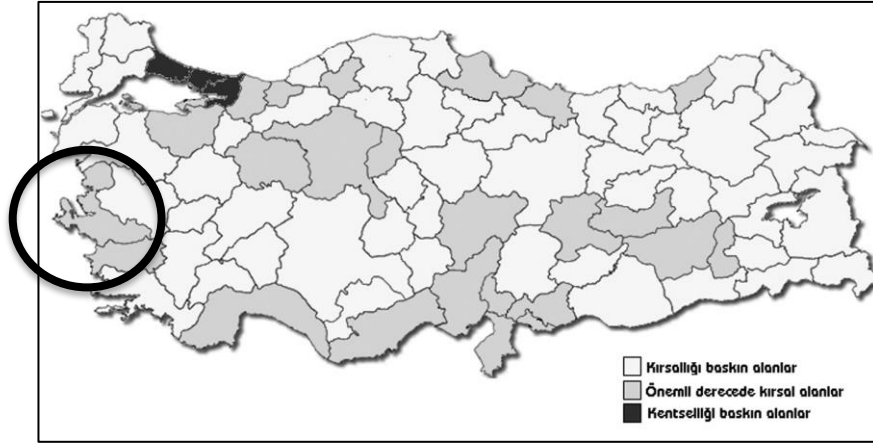
4.1 Çalışma Alanı Seçimi

Çalışma alanı sınırı olarak İzmir ili kabul edilmiş ve alan araştırmasının amacı doğrultusunda, il sınırları içinde yer alan, SİT alanı olarak tescillenmiş ve KAİP çalışması tamamlanmış kırsal yerleşmeler tespit edilerek alan seçimi yapılmıştır.

Öğdül (2010, s. 1534)'ün araştırmasında yer alan, Türkiye'nin NUTS 4 düzeyinde hazırlanmış kırsallık analizi haritasına göre İzmir'de 18 ilçenin kentsel niteliği baskın alan, 12 ilçenin geçiş alanı olduğu buna karşın kırsal niteliği baskın alan bulunmadığı görülmektedir (Şekil 4.1). Öngel ve diğer. (2013, s. 254) ise, Türkiye kırsallık haritasında yalnızca iki ilin kentselliği baskın alan olduğunu belirtmiş, İzmir'i ise önemli derecede kırsal alanlar kategorisinde göstermişlerdir (Şekil 4.2).

Şekil 4.1 NUTS 4 düzeyinde İzmir ili kırsallık analizi (Öğdül, 2010)

Şekil 4.2 Türkiye kırsallık haritasında İzmir (Öngel ve diğer., 2013)

İzmir ili içinde yer alan ve 6360 sayılı kanun ile köy tüzel kişiliği kaldırılarak, mahalleye dönüştürülen yerleşme sayısı 597'dir. 2012 yılına ait nüfus verilerine göre, bu köylerde yaşayan toplam nüfus 280.299 olup, İzmir'in toplam nüfusu aynı yılda 4.005.459'dur. Köy tüzel kişiliklerinin kaldırılması öncesinde yapılmış bu son sayımın rakamlarına göre, İzmir kırsalında yaşayanların toplam il nüfusuna oranı %7'dir. Günümüzde ise İzmir nüfusu 4.320.519 olup, TÜİK verilerinde tüm yerleşmeler mahalle statüsünde olduğu için kırsal yerleşmelere ait bilgi edinilmesi mümkün olmamaktadır.

Alan çalışmaları için kırsal alan seçiminde, yerleşimin il ve ilçe merkezi dışında bulunması öncelikli kriter olarak ele alınmıştır. Bir diğer kriter ise, nüfus ve idari statü olmuştur. Nüfusu 2.000'in altında olan ve ilgili yasa öncesinde köy tüzel kişiliği bulunan yerleşimler 'kırsal' kabul edilmiştir.

Örnek alan seçiminde çalışılacak yerleşmenin çok sayıda yayına konu olmaması, turizm baskısı altında bulunmaması, dokunun çok müdahale görmemiş olması ve bu yüzden özgünlüğünü koruyor olması da diğer ölçütler olarak belirlenmiştir. Bu sayede, kırsala özgü değerleri ve özgün konut dokusunu diğer yerleşimlere göre daha iyi korumuş ancak koruma disiplini üzerinde yeterince çalışılmamış, dolayısıyla çalışmanın amacına ve özgünlüğüne katkı sağlayacak bir yerleşimin seçilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte Koruma Amaçlı İmar Planlarının korumaya ve

yerleşime olan etkilerinin değerlendirilebilmesi amacıyla, seçilecek olan yerleşimde yürürlükte olan KAİP bulunması da bir diğer kriter olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.1 İzmir ili içindeki Kentsel Sit alanları listesi (Kültür Bakanlığı, 2014)

no	İlçe	Mahalle / Alan	SİT karar tarihi	SİT niteliği
1	KARŞIYAKA	Bayraklı	1986, 2002	Kentsel ve Arkeolojik
2	KONAK	Halil Rıfat Paşa çevresi	1984, 2002	Kentsel Sit
3	KONAK	Kemeraltı	1978, 1991	Kentsel Sit
4	KONAK	Kemeraltı, Antik tiyatro alanı	1991	Kentsel Sit
5	KONAK	Kemeraltı, antik stadyum alanı	1991	Kentsel Sit
6	KONAK	Mimar Kemalettin	1988	Kentsel Sit
7	KONAK	Alsancak	1976	Kentsel Sit
8	KONAK	Mithatpaşa (askerlik şubesi çevresi)	1989	Kentsel Sit
9	KONAK	Gazi Bulvarı çevresinde	2005	Kentsel Sit
10	MERKEZ	Göztepe	1980	Kentsel Sit
11	FOÇA	Merkez	1977, 1993	Kentsel Sit
12	FOÇA	Merkez	1993	Kentsel Arkeolojik
13	FOÇA	Yeni Foça	1977, 1988	Kentsel Sit
14	FOÇA	Kozbeyli	2003	Kentsel Sit
15	BUCA	Merkez	1983, 1997	Kentsel Sit
16	BUCA	Merkez	2007	Kentsel Sit
17	ÇEŞME	10 nolu alan	1992	Kentsel Sit
18	ÇEŞME	Alaçatı	1997, 2004	Kentsel Sit
19	ÇEŞME	1/1000 de sınırları belirlenen_1	1997	Kentsel Sit
20	ÇEŞME	1/1000 de sınırları belirlenen_2	1997	Kentsel Sit
21	ÇANDARLI	Kale çevresi	1993, 1998	Kentsel Arkeolojik
22	TİRE	Merkez	2003, 2009	Kentsel Sit
23	ÖDEMİŞ	Birgi	1990	Kentsel Sit
24	ÖDEMİŞ	Birgi, Taşpazar ve Demirbaba Mah.	1995	Kentsel Sit
25	ÖDEMİŞ	Birgi, Camikebir ve Kurtgazi Mah.	1988	Kentsel Sit
26	ÖDEMİŞ	Tarihi Arasta	1986, 2006	Kentsel Sit
27	ÖDEMİŞ	Bademli	2008	Kentsel Sit
28	BAYINDIR	Kanlı dere üzerindeki su kemeri çevresi	2009, 2012	Kentsel Sit
29	SELÇUK	Şirince	1984, 2004	Kentsel Sit
30	SELÇUK	St. Jean, Artemis	1989	Kentsel Sit
31	URLA	Merkez	1984, 1992	Kentsel Sit
32	KINIK	Merkez	2005	Kentsel Sit
33	SEFERİHİSAR	Sığacık	1991 - 2009	Kentsel Sit
34	SEFERİHİSAR	Dilek yarımadası, Ayasuluk	1976, 1991	Kentsel ve Arkeolojik (I. Ve III. Derece)
35	BERGAMA	Sağancı Köyü	2011	Kentsel Sit
36		Merkez	2004	Kentsel Arkeolojik
37		Ertuğrul ve Maltepe Mah.	2003	Kentsel Arkeolojik
38	MENEMEN	Merkez	1992	Kentsel Sit
39	KARŞIYAKA	Bayraklı	1986, 2002	Kentsel Arkeolojik
40	ÇANDARLI	Kale çevresi	1993, 1998	Kentsel Arkeolojik

Alan seçiminin ilk aşaması olarak İzmir ili içindeki ‘kırsal’ sit alanlarının tespit edilebilmesi için 2014 yılında Kültür Bakanlığı’ndan İzmir’de bulunan Kentsel Sit alanlarının listesi temin edilmiştir (Tablo 4.1). Listeye göre 2014 yılı itibariyle, İzmir ilinde 32 adet Kentsel Sit alanı, altı adet Kentsel Arkeolojik, iki adet Kentsel ve Arkeolojik Sit alanı olduğu belirlenmiştir. Çalışma alanının tespiti için, liste üzerinde öncelikli olarak il ve ilçe merkezi dışında kalan yerleşmeler belirlenmiş olup, bu alanlar Tablo 4.1’de gri renkli olarak gösterilmiştir.

Belirlenen yedi yerleşim içinde üç tanesinin 6360 sayılı yasa öncesinde ‘köy’ statüsünde olduğu, bir alanın mahalle diğer üç alanın ise belde belediyesi olduğu görülmüştür. Nüfus sayılarına bakıldığında da benzer şekilde ‘köy’ statüsündeki üç yerleşimin nüfuslarının 2000’in altında olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla 40 adet sit alanı içinde yalnızca üç adet yerleşim bu kriterlere göre ‘kırsal’ niteliği taşımakta olup Tablo 4.2’de gri renk ile gösterilmiştir. Bu yerleşimler Foça Kozbeyli, Selçuk Şirince ve Bergama Sağancı Mahalleleridir. Bununla birlikte listede yer alan yerleşimlerde onaylı KAİP bulunup bulunmadığı da araştırılmış ve tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.2 İzmir ili içinde olup, il ve ilçe merkezi dışında olan sit alanları

no	Kentsel SİT Alanı		KAİP		Nüfus				Nüfusa Göre	İdari olarak	
	İlçe	Yerleşim Adı	Var	Yok	2007	2012	2015	2018		6360 öncesi	6360 sonrası
1	ÇEŞME	Alaçatı	X		7206	9380	10107	10060	Kentsel	Belde	Mahalle
2	ÖDEMİŞ	Birgi	X		2393	2398	2018	1894	Geçiş Alanı	Belde	Mahalle
3	ÖDEMİŞ	Bademli	X		2900	2801	2677	2589	Geçiş Alanı	Belde	Mahalle
4	SEFERİHİSAR	Sığacık	X		1790	2285	2601	3320	Geçiş Alanı	Mahalle	Mahalle
5	FOÇA	Kozbeyli		X	553	565	627	626	Kırsal	Köy	Mahalle
6	SELÇUK	Şirince	X		562	530	492	468	Kırsal	Köy	Mahalle
7	BERGAMA	Sağancı Köyü		X	417	369	330	309	Kırsal	Köy	Mahalle

Tabloya göre, kırsal yerleşimler arasında yalnızca Selçuk ilçesine bağlı Şirince Mahallesi’nin imar planı tamamlanmış durumdadır. Buna karşın, kırsal turizmden büyük ölçüde etkilenmiş ve hakkında çok sayıda yayın yapılmış bir yerleşim olduğundan tez çalışması kapsamının dışında bırakılmıştır. Bergama ilçesi, Sağancı Mahallesi’nde yapılan araştırmada da yerleşimde tescilli endüstri yapıları dışında

korunmuş bütüncül bir konut dokusu olmadığı belirlenmiştir (Şekil 4.3). Bu yerleşimin de listeden çıkartılması sonucunda, KAİP çalışması henüz proje aşamasında olmasına karşın, yerleşimin sit alanı ilanı ve KAİP onayı arasında geçen sürecin etkilerinin irdelenmesi bağlamında araştırmaya katkı sağlayacağı öngörülerek Kozbeyli Mahallesi çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.3 Sağancı'da bulunan endüstri yapılarından örnek (Kişisel arşiv, 2017)

Yukarıda belirtildiği gibi 'kırsal' niteliği bulunan SİT alanları arasında, çalışmanın alan seçim kriterlerine uygun olan ve KAİP onaylanmış bir yerleşim bulunmamaktadır. Bu sebeple, araştırmanın amacı doğrultusunda, geçiş alanı niteliğinde ve KAİP bulunan bir yerleşimin de çalışmaya eklenmesi uygun görülmüştür. Bu yerleşimler arasında yer alan Sığacık Mahallesi (Şekil 4.4), nüfus sayısına göre 'geçiş alanı' olmasına karşın, kentsel dokunun içinde yer alan 'mahalle' niteliği taşıması dolayısıyla çalışma kapsamına alınmamıştır. Birgi Mahallesi ise, çok sayıda yayına konu olması ve yerel turizm içinde tanınırlığı yüksek bir yerleşim olması sebebiyle araştırmaya katılmamıştır (Şekil 4.5). Ödemiş Bademli Mahallesi ise, önceden belde olmasına ve nüfusu 2000'in üzerinde olmasına karşın, alanla ilgili yapılan tüm çalışmalarda 'kırsal yerleşme' olarak değerlendirilmiş olması ile dikkat çekmiş ve yürürlükte olan KAİP bulunması dolayısıyla çalışma kapsamına alınmıştır. Bu yerleşimin seçilmesinin aynı zamanda kırsal yerleşme ve kırsal SİT kavramlarının irdelenmesi bağlamında çalışmaya ayrıca katkı sağlayacağı da öngörülmüştür.

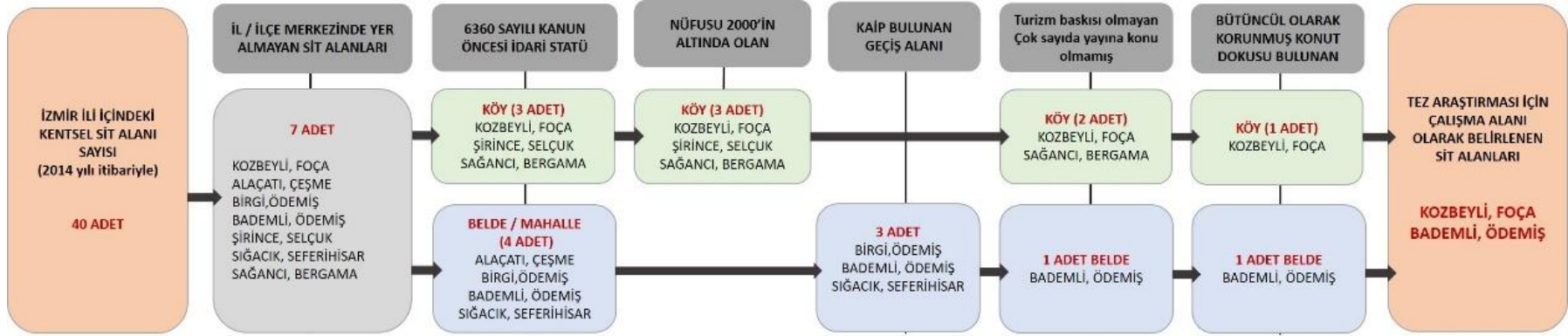

Şekil 4.4 Seferihisar, Sığacık Mahallesi (Sığacık, b.t)

Şekil 4.5 Ödemiş, Birgi Mahallesi (İmam Birgivi'nin izinde, b.t)

Dolayısıyla, çalışma kapsamında İzmir’de yer alan SİT alanları içinden Foça Kozbeyli ve Ödemiş Bademli olmak üzere iki mahalle, araştırmada örnek yerleşimler olarak belirlenmiş ve alan seçimi detayları Şekil 4.6’da aktarılmıştır.

Şekil 4.6 Örnek çalışma alanı seçimi aşamaları

4.2 Foça, Kozbeyli Mahallesi

Konum:

İzmir ili Foça İlçesi'ne bağlı Kozbeyli Mahallesi, şehir merkezine 60 km uzaklıkta, İzmir – Çanakkale anayolu ile bağlantılı olan Foça ve Yeni Foça yollarını birbirine bağlayan kuzey – güney hattı üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.7). Şaphane dağı eteklerine kurulmuş olan yerleşim, dağın kuzeydoğu yönüne bakan eğimli arazisi üzerinde olup Gencelli Körfezi'ni gören deniz manzarasına hâkim konumdadır (Şekil 4.8). Köyün güney ve batısını çevreleyen dağın yüksek bölümleri ise orman arazisidir. Kuzeybatıda Yeni Foça, doğuda Bozköy, güneyde Yeniköy ve kuzeyde Cumhuriyet ve Horozgediği mahalleleri ile çevrilidir.

Şekil 4.7 Kozbeyli'nin İzmir içindeki konumu (İzmir otoyol haritası, b.t)

Şekil 4.8 Kozbeyli Mahallesi genel görünüm ve Gencelli Körfezi manzarası (Kişisel arşiv, 2019)

Tarihçe:

Kozbeyli'nin bağılı olduğu Foça ilçesinin tarihi, kazı buluntularına göre M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzanmakta olup, yerleşim İyon döneminin önemli liman kentlerinden biri olarak bilinmektedir. Sonraki dönemlerde de önemini koruyan kent, 13. yüzyılda Çaka Bey'in, sonrasında Saruhan Beyliği'nin hâkimiyetine geçmiş, 1455'te Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Kozbeyli'nin tarihçesi ve kuruluşuna ilişkin yeterli bilgi ve belge bulunmamakla birlikte, köy meydanında sergilenmekte olan antik dönem kalıntıları (Şekil 4.9) ve civarda yer alan kaya mezarları gibi antik buluntular, bölgenin tarihçesiyle ilgili ipuçları vermektedir. Buna karşın, antik dönemlerden Beylikler Dönemi'ne kadar olan süreçle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Şekil 4.9 Kozbeyli köy meydanında sergilenen antik buluntular (Kişisel arşiv, 2019)

Yurttaş (2001) yaptığı araştırmalara dayanarak köyün batısında Yolmuş / Yolmuş adıyla anılan bölgede yer alan yapı kalıntılarının (Şekil 4.10) ilk yerleşim alanı olduğunu savunmaktadır. 150 – 200 yıl kadar yaşamın devam ettiği düşünülen bu yerleşimde yaşayanların daha sonra kurulmuş olan Kozbeyli'ye taşındığı aktarılmaktadır (Yurttaş, 2001). Kozbeyli köyünün, Kuzubeyi adında bir derebeyi tarafından yaklaşık 500 yıl kadar önce kurulduğu söylenmektedir (Yurttaş, 2001). Doğer (1998, s. 240) ise, Kozbeyli köyünün 16. yüzyılda Menemen kazasına bağılı, bölgenin en eski yerleşimlerinden biri olduğunu belirtmektedir. 1890 yılında Aydın Vilayeti Salnamesi'nde, o dönemde kaza statüsünde olan Foça'ya bağılı Yeni Foça Nahiyesi'nde bir köy olarak görünmektedir.

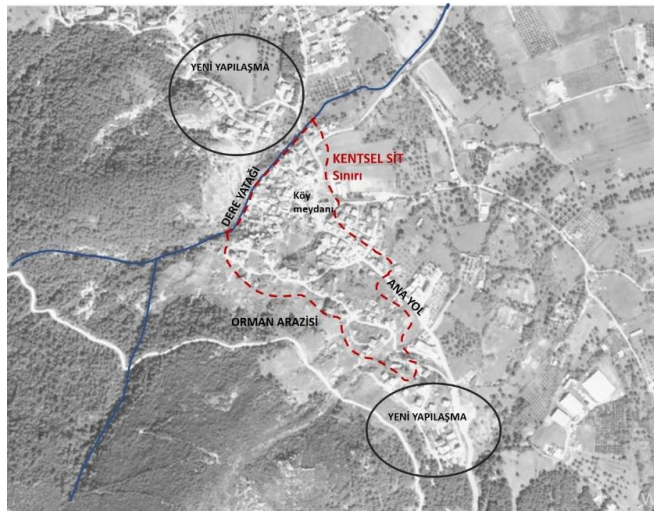

Şekil 4.10 Yolmuş bölgesindeki hamam kalıntısı (Yurttaş, 2001)

Köyün kurucusunun Kuzubeyi adında bir derebeyi olduğu ve köyün adının da buradan geldiği rivayet edilmektedir (Yurttaş, 2001, s. 7). Doğır bu ismin 13 – 14. yüzyıllarda bölgede konargöçer yaşayan bir Türkmen aşiret ya da oymağı ile ilişkili olduğu varsayımını aktarmaktadır (Doğır, 1998, s. 240).

Çevresel unsurlar:

Yerleşim batıdan başlayarak kuzeydoğuya doğru devam eden Pınarderesi adındaki dere ile sınırlanmaktadır. Doğı yönündeki zeytin ağaçlarının ve tarlaların bulunduğu düz arazi ise yerleşimden ana yol ile ayrılmaktadır. Güney yönünde ise orman arazisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, yerleşimin dere, orman ve yol ile sınırlanmış olduğu belirtilebilir (Şekil 4.11). Bununla birlikte, güney ve kuzey yönlerinde, köyün uzantısı niteliğinde yeni yapılaşma alanları mevcuttur.

Şekil 4.11 Yerleşimi sınırlayan unsurlar (Uydu görüntüsü: Google Earth, 2019)

Köyün kuzey sınırını oluşturan dere ve çevresi batıdaki ormanlık arazinin devamı görünümündedir. Bu bölgede, uzun zaman önce yapılmış olan mesire alanı içinde çocuk oyun parkı bulunmaktadır. Parkın hemen kenarında su deposu ve hidrofor sistemi için yapılmış bir yapı vardır (Şekil 4.12). Yapının hemen arkasında yer alan ağaçlık alanda ise, eski bir lahit kalıntısı bulunmaktadır (Şekil 4.13). Ancak mevcut lahit kapağının, köy meydanında yer alan diğer buluntular gibi yakın çevrede başka bir alandan getirilmiş olması da olasıdır. Dolayısıyla konunun uzmanları tarafından araştırılması gereklidir. Yurttaş (2001, s. 22), geçmişte bu alanda, pınar, hamam ve çamaşırhane yapılarının bulunduğunu, ancak 1970’li yıllarda köye içme suyu taşıyacak sistemin yapılması amacıyla yapıların yıkıldığını ve taşlarının su deposunun inşa edilmesi için kullanıldığını belirtmektedir. Yurttaş’a göre köyün tarihsel zenginliği içindeki en büyük kaybı bu yıkım olmuştur. Bu alan, doğal güzelliğine karşın günümüzde oldukça bakımsız durumda olduğundan kullanılmamaktadır.

Şekil 4.12 Pınarderesi kıyısındaki su deposu ve çocuk oyun alanı (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.13 Su deposu arkasında bulunan yapı kalıntısı (Kişisel arşiv, 2017)

Derenin doğu yönünde devam eden bölümünde ise, dere kıyısında bulunan alanda, kk ve bykbaş hayvancılık için yapılmış damlar bulunmaktadır. Burada ortaya çıkan her türlü artık ve pisliğin dereye bırakıldığı dolayısıyla o bölgede derenin tümüyle kirlendiği gözlenmiştir.

Yerleşimin batısında yer alan şaphane Dağı sırtları ormanlık alan olup, bölge için önemli çevresel değerlerdendir. Ancak 1940'lı yıllardaki kadastral çalışmalar sırasında orman sınırının köyün içinden geçen düz bir çizgi olarak gösterilmesi, yıllar içinde zlemeyen bir sorun haline gelmiş ve yerel halk bu durumdan mağdur olmuştur. 157 evle birlikte 10 adet arsa özel şahsa ait tapulu taşınmazlar olmasına karşın, tümüyle ya da kısmen hazine arazisi niteliğine alınmıştır. Ancak 1980'lere doğru durumun fark edilmesi, bölgenin orman niteliğini yitirmiş arazi olarak 2B statüsüne alınması sonrasında, hazinenin bu taşınmazları satışa çıkartması ile yerel halk durumdan haberdar olmuştur. Bunun sonucunda, işletilen yasal süreç doğrultusunda taşınmaz sahipleri, ev ve arsalarını hazineden tekrar satın almak durumunda kalmışlardır. Söz konusu orman arazisinin yer aldığı tepenin arka sırtlarında, yakın dönemde, rüzgâr enerjisi santralleri kurulmuştur (şekil 4.14).

şekil 4.14 Köyün batı sırtlarında yer alan orman arazisi ve arkasında kurulmuş rüzgâr enerji santralleri (Kişisel arşiv, 2019)

Yerleşimin kuzey ve güney uçlarında, 1990'lı yıllarda Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü tarafından onaylanmış Mevzii Planları olan iki yeni yapılaşma bölgesi bulunmaktadır. Bu alanlarda yapılmış olan iki ya da üç katlı betonarme yapılar,

yerleşimin özgün dokusu içinde bulunmamalarına karşın, sit alanı sınırına dayanmış olup, geleneksel yapılarla uyumsuz mimarileri dikkat çekmektedir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Kentsel sit sınırının güneyindeki yeni yapılar (Kişisel arşiv, 2019)

Nüfus:

Köyün 1890 tarihli Aydın Vilayeti Salnamesi'nde nüfusu 524 iken, 1927 / 1928 tarihli İzmir Vilayeti Salnamesi'nde nüfusu 665 olarak görünmektedir (Doğer, 1998, s. 241).

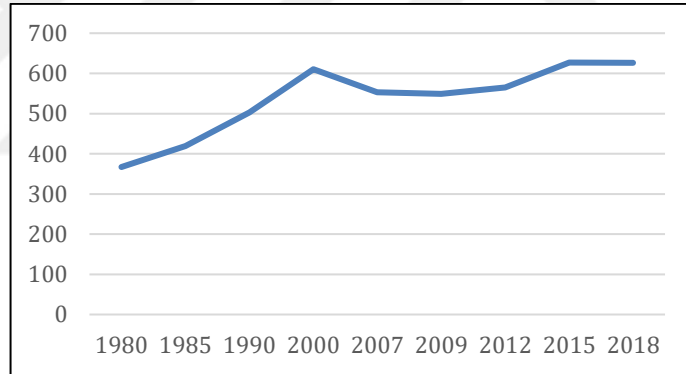
Aksu (1985), 1913'lerde toplam nüfusu 7000 olan Foça'da 5500 Rum yaşadığını belirtmektedir. Foça ve çevresinde çok sayıda Rum yerleşimi olmasına karşın, Kozbeyli Türk köyü olarak kurulmuş olup, Rumlar daha sonra gelmiş ve Kurtuluş Savaşı sonuna kadar yirmi – yirmi beş hane yerleşmiştir (Yurttaş, 2001). Mübadele döneminde ise, köydeki Rumlar Yunanistan'a giderken, çoğunluğu Limni Adası'ndan olan mübadil göçmenler Kozbeyli'ye gelip yerleşmişlerdir. Köyün güneybatı yönünde, yamacın üst kotlarında yer alan bölge, yerel halk tarafından Rum mahallesi olarak anılmaktadır. Bu bölgede konut tipolojisi farklılık göstermekte olup, yapıların çoğunluğu terk edilmiş ve harap durumdadır. Günümüzde nüfusun çoğunluğu köy meydanını çevreleyen bölgede ve yeni yapılaşmanın bulunduğu genişleme alanlarında yaşamaktadır.

Tablo 4.3'te 1980 – 2018 yılları arasında Kozbeyli Mahallesi'nin nüfustaki değişim görülmektedir. Mahalle nüfusu, 1980'den 2000'e kadar olan yirmi yıllık süreçte, %66 gibi yüksek bir oranda artış göstermiştir (Foça özel çevre koruma Bölgesi sosyo-ekonomik araştırması, 2008). Buna karşın, TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt

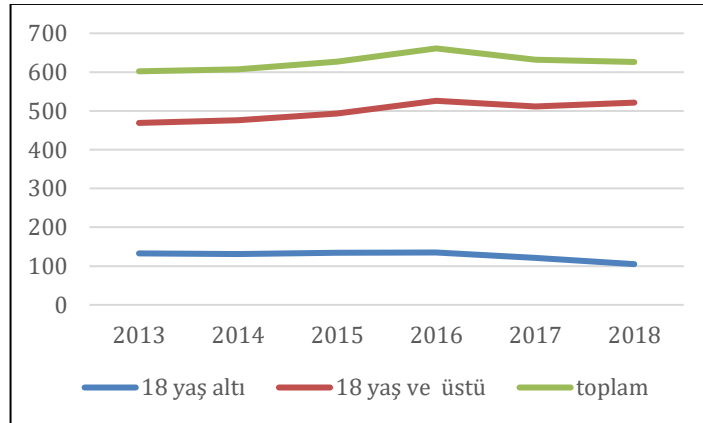
Sistemi’nden alınan veriler, 2000 ve 2007 yılları arasında nüfus sayısında belirgin bir düşüş yaşandığı ve bunun bir süre daha devam ettiğini göstermektedir (Şekil 4.16). Ancak bu yalnızca Kozbeyli’ye özgü bir durum olmayıp, söz konusu yıllar arasında Türkiye genelinde görülen kırsal yerleşmelerdeki nüfus sayısının azalmasının yansımasıdır (Yılmaz, 2015). 2009’dan 2018’e kadar olan süreçte ise, toplamda yaklaşık %13 artış olduğu anlaşılmaktadır. Bu artış ise, yerleşimin son yıllarda tanınırlığının artmasına, günübirlik turizme bağlı olarak istihdam olanaklarının gelişmesine bağlanabilir.

Tablo 4.3 Yıllara göre Kozbeyli nüfusu (Foça özel çevre koruma bölgesi sosyo-ekonomik araştırması, 2008 ve TÜİK)

Yıl	1980	1985	1990	2000	2007	2009	2012	2015	2018
Toplam Nüfus	367	419	503	610	553	549	565	627	626

Şekil 4.16 1980 – 2018 arası Kozbeyli nüfusunun değişimi

Şekil 4.17 2013 – 2018 yılları arasında 18 yaş ve üstü ile 18 yaş altı nüfus değişimi

Yerleşimde yaşa bağlı nüfus verilerine bakıldığında ise, 2013 yılında toplam nüfusun %78'ini 18 yaş ve üzeri kişiler oluşturmakta iken, bu oranın 2018 yılında %83'e çıktığı görülmektedir. 2013 – 2018 yılları arasındaki değişim Şekil 4.17'de gösterilmiştir.

Geçim kaynakları:

Yurttaş (2001) geçmişte köyde var olan tarımsal üretimlerden bağcılık ve tütüncülüğün günümüzde sürdürülmediğini, ancak zeytinciliğin süregelen en önemli geçim kaynağı olduğunu belirtmektedir. Günümüzde ise Foça Kaymakamlığı İlçe Gıda ve Tarım Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre Kozbeyli'de iki adet zeytinyağı fabrikası bulunmaktadır (İlçemizde tarım potansiyeli, b.t). Özellikle süt üretimine yönelik küçük ve büyükbaş hayvancılık da benzer şekilde yöre halkının geçiminde önemli yer tutmaktadır. Yanı sıra, bölgede hububat, baklagiller ve sebze üretimi de yaygın olarak görülmektedir (Çınar ve diğer., 2012).

Bununla birlikte, küçük perakende ticaret ile günübirlik turizme yönelik kahvaltı salonu, kafe, lokanta ve butik otel gibi faaliyetler de son yıllarda artmış durumdadır. Günümüzde bu kapsamda faaliyet gösteren 12 adet ticari işletme bulunmaktadır (Şekil 4.18). Bu işletmelerden hiçbirisi tescilli bir yapıda bulunmamaktadır. Sit alanı içindeki dört farklı geleneksel yapıda bulunan kafeden ikisi köy meydanında yer almaktadır. Diğer işletmeler, sit alanı sınırları dışında yer alan yeni yapılarda faaliyet göstermektedir (Şekil 4.19).

Şekil 4.18 Sit alanı sınırları dışında, restoran ve butik otel olarak faaliyet gösteren bir işletme (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 4.19 Köyün güney girişinde yeni açılmış kahvaltı salonu (Kişisel arşiv, 2019)

Öte yandan, doku içinde yer alan 908 parseldeki tescilli yapının “fiziki müdahale olmaksızın açık alanda kahvaltı salonu” olarak kullanılabilmesi için Koruma Bölge Kurulu’na başvuru yapılmış; ancak onaylı KAİP ve Geçici Yapılaşma Koşulları’nda işlev değişikliğine ilişkin hüküm bulunmaması gerekçesiyle reddedilmiştir. Dolayısıyla, bu kararın diğer başvurular için emsal oluşturacağı göz önünde bulundurulduğunda, doku içerisinde bir yapının KAİP onaylanıncaya kadar farklı işleve yönelik olarak restore edilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Doku ve mimari özellikler:

Şaphane Dağı’nın kuzeye bakan eteklerinde kurulmuş olan yerleşme, eğimli topoğrafya ile uyumlu bir şekilde araziye yerleştirilmiş konutlar ve organik sokak dokusuna sahiptir. Köy meydanı, alt kottaki ana yola yakın bir yerde konumlanmış olmasına karşın, köyün camisi üst kotta yer almaktadır. Bu bağlamda, geleneksel yerleşmelerde sıklıkla görülen meydan, kahvehane ve cami birlikteliği, Kozbeyli köyünde bulunmamaktadır.

Köyün dikdörtgen plana sahip camisi, kırma ahşap çatılı olup, son cemaat yeri üst örtüsü ahşap direklerle taşınmaktadır (Şekil 4.20). Yapının kuzey giriş duvarı üzerinde bulunan onarım kitabesinden caminin 19. yüzyıl sonlarında kapsamlı bir onarım geçirdiği anlaşılmakta olup, mihrap ve ahşap tavan bezemelerinin bu onarım sırasında yapıldığı düşünülmektedir (Çınar ve diğer., 2012: s.114).

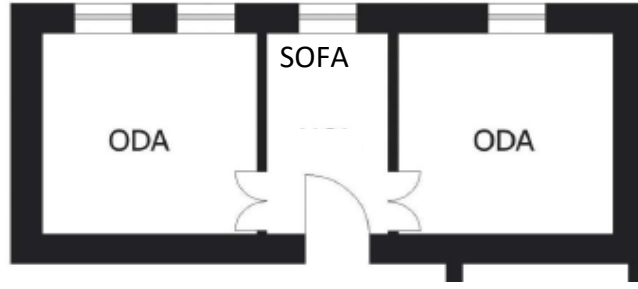

Şekil 4.20 Kozbeyli Camii (Kişisel arşiv, 2019)

Yerleşimde köy camisi ve sivil mimarlık örneklerinin yanı sıra iki adet tarihi çeşme ve bir de mezarlık bulunmaktadır.

Konut yapıları incelendiğinde, alt kottaki köy meydanını çevreleyen bölgede organik doku içerisinde dışa kapalı geleneksel konutlar bulunmakta iken, üst kotlarda Rum Mahallesi denilen bölgede Kule Ev tipi yapılar algılanmaktadır. Bu açıdan yerleşimde farklı kültürlere ait plan şemaları ve parsel kullanım biçimlerini bir arada görmek olanaklıdır. Yapılan envanter çalışmasında plan şemaları üç ayrı grupta değerlendirilmiştir: Yatayda gelişen orta hollü plan, kule ev ve münferit planlar (Çınar ve diğer, s. 116).

Yerleşimde orta sofalı plan şemasına sahip yapılar en yoğun görünen konut tipidir. Girişi karşılayan kapalı sofanın her iki yanında yaşam birimleri bulunmaktadır (Şekil 4.21). Bir ya da iki katlı yapılar, arazinin eğimine göre biçimlenmiş olup, bodrum ve zemin katlar ahır, depo gibi yan işlevlerle kullanılırken, üst katlar ana yaşam alanını oluşturmaktadır (Şekil 4.22). Islak hacimler çoğunlukla bahçede bulunmaktadır.

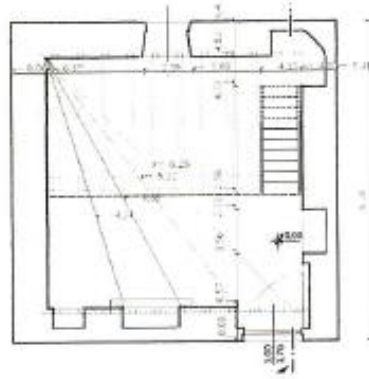

Şekil 4.21 Orta sofalı plan şeması örneği (Çınar ve diğer., 2012)

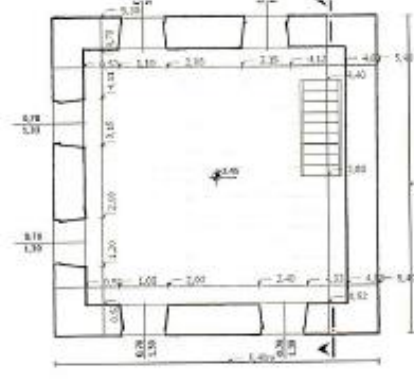

Şekil 4.22 Orta sofalı plan şemalı yapı örneği (871 parsel) (Kişisel arşiv, 2019)

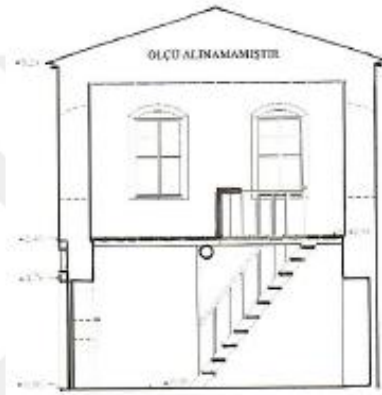
Foça yöresinde çok sayıda örneği bulunan Kule Ev tipi konutlar ise, kare plan şemalı tek odalı, çoğunlukla iki ya da daha fazla katlı yapılardır. Kule evlerin kökenine ve tarihçesine ilişkin çeşitli savlar olmakla birlikte, yaygın olarak korsan saldırılarına karşı savunma amaçlı yapılmış yapılar olduğu düşünülmektedir. Yapıların dışı kapalı ve küçük açıklıklara sahip olması bu görüşü destekler niteliktedir. Konutların alt kotta yer alan katına dışarıdan direkt giriş bulunmakta olup, bu kat tavan yüksekliği az olan ve ahır, depo amaçlı kullanılan alanlar niteliğindedir (Şekil 4.23). Üst katlara erişim ise dışarıdan taş merdivenlerle sağlanmaktadır. Kozbeyli’de kule evlerin en çok tanınan örneği, köy camisinin yanında yer alan Kuzubeyi Kulesi’dir (Şekil 4.24). Rum Mahallesi’nde yer alan Kule Ev formundaki diğer örneklerde ise zemin katın ticari işlev için düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bu yapıların cephe üzerinde açıklıkları daha fazla olup, daha özenli işçiliğe sahip oldukları görülmektedir.

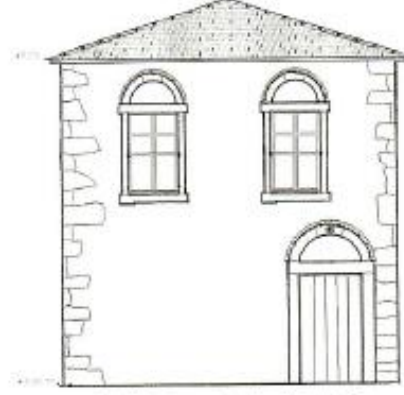
Şekil 30. Zemin kat, Hasan Ergülbüz Evi
(E.C. Esenalp tarafından çizilmiştir, 2016).

Şekil 31. Birinci kat, Hasan Ergülbüz Evi
(E.C. Esenalp tarafından çizilmiştir, 2016).

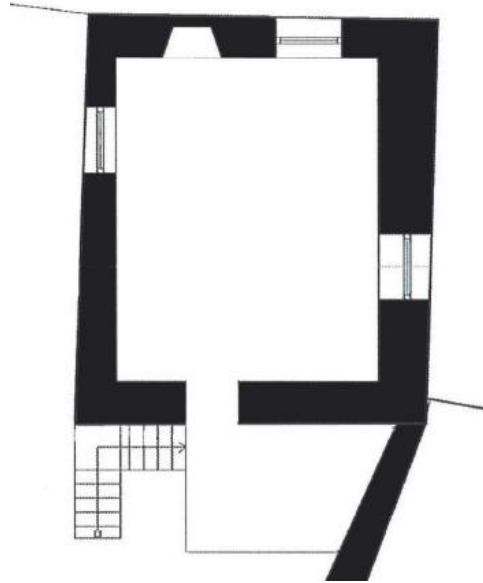

Şekil 32. A-A Kesit, Hasan Ergülbüz Evi
(P.C. Fierstein tarafından çizilmiştir, 2016).

Şekil 33. Giriş cephesi, Hasan Ergülbüz Evi
(E.C. Esenalp tarafından çizilmiştir, 2016).

Şekil 4.23 864 parselde yer alan Kule Ev'e ait rölöve çalışması (Karabağ Aydeniz ve Ballice, 2018)

Şekil 4.24 Kuzubeyi Kulesi plan şeması (Çınar ve diğer., 2012)

Münferit plan şemasına sahip olan yapılar ise, yukarıda tanımlanan iki plan tipine de uymayan, çeşitlilik gösteren yapılardır (Çınar ve diğer., 2012). Bu yapılar içindeki en önemli örnek, köy meydanında bulunan 925 parseldeki yapıdır. Bitişik nizam içinde ara parselde yer alan yapının plan şeması, cephe düzeni ve malzeme kullanımı diğer örneklerden çok farklıdır (Şekil 4.25). Yapı günümüzde ticari işlevle kullanılmaktadır.

Şekil 4.25 925 parselde yer alan münferit plan şemasına sahip yapı (Kişisel arşiv, 2019)

Konutların hemen hepsinde yaşam alanı içinde ocak ve nişler bulunmaktadır. Aynı zamanda bahçe içinde ya da müştemilatta düzenlenmiş olan ocaklara da rastlanmaktadır (Şekil 4.26).

Şekil 4.26 Bahçe içerisinde yer alan ocak örneği (Kişisel arşiv, 2019)

Yapıların tamamı oldukça yalın mimariye sahip olup, bezemeli örneklerle rastlanmamıştır. Bununla birlikte dış cephede tuğla ile yapılmış motifler görülmektedir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27 Yuvarlak kemerli, taş söveli pencere ve tuğla bezeme örneği (Kişisel arşiv, 2019)

Üst kat yaşam alanlarında bulunan pencereler büyük oranda dikdörtgen formu, ahşap hatıllı pencerelerdir. Hem yapı girişleri hem de pencereler Rum Mahallesi'nde yer alan yapılarda farklılaşmaktadır. Kule tipi evlerin tamamında taş söveli, dikdörtgen formu ya da yuvarlak kemerli pencere ve kapı girişleri bulunmaktadır.

Konut yapılarının hemen hepsi moloz taş – tuğla almaşık duvar örgüsüne sahip olup dış yüzeyde sıva bulunmamaktadır. Döşemeler ahşap strüktür olup, ahşap kaplamadır. Ara duvarlar bağdadi tekniğiyle yapılmıştır. Özgün niteliğini korumuş olan yapıların tümünde çatıların düz toprak dam olduğu görülmektedir (Şekil 4.28). Buna karşın kullanılan yapıların tamamında çatılar kırma ahşap çatı olarak yenilenmiş ve kiremit kaplanmış durumdadır (Şekil 4.29).

Şekil 4. 28 Özgün düz toprak dam örneklerinden detaylar (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 4.29 Özgün düz toprak çatısı beşik çatıya dönüştürülmüş yapı örneği (Kişisel arşiv, 2019)

SİT alanı ve tescilli yapılar:

Kozbeyli Mahallesi'nde bulunan 25 adet taşınmaz kültür varlığı, 05.08.2003 tarihinde İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu (KVKK) Bölge Müdürlüğü tarafından tescillenmiş, 03.12.2003 tarihli 12209 sayılı karar ile Kentsel Sit sınırı belirlenmiştir. Daha sonraki tarihlerde Koruma Bölge Kurulu tarafından tespit – tescil çalışmaları aralıklarla devam etmiş ve 23.07.2019 tarihi itibarıyla, tescilli taşınmaz sayısı 51'e yükselmiştir.

Tescil listesinde sivil mimarlık örnekleri dışında bir cami, iki çeşme, bir ocak ve bir mezarlık bulunmaktadır. Mezarlık ve bir adet çeşme köy yerleşiminin kuzeyinde, kentsel sit alanı sınırlarının dışında bulunmaktadır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30 622 numaralı parselin kenarında bulunan Alıçeşme (Kişisel arşiv, 2014)

816 parseldeki ocak ve konut yapısı ile 1114 parseldeki iki yapının listede ayrı taşınmazlar olarak belirtildiği görülmektedir. Dolayısıyla liste değerlendirildiğinde, 45 adet parselde tescilli sivil mimarlık örneği yapı ya da yapı grupları bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.4).

Sivil mimarlık örneği yapılar arasında konut işlevinin yanı sıra, bir ticaret, bir konut ve ticaret, bir de gazino yer almaktadır. 781 numaralı parselde bulunan gazino ile yanındaki 1114 numaralı parselde yer alan konut ve ticaret yapıları, Çapkınoğlu adında bir Rum tarafından 1878 yılında yaptırılmış olan yapı grubunu kapsamaktadır. Yapılar, Foça Belediyesi tarafından kamulaştırılarak restore edilmiş, Çapkınoğlu Konağı ve Meyhanesi adıyla hizmete sunulmuştur (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 Çapkınoğlu Konağı ve Meyhanesi (781 ve 1114 parseller) (Kişisel arşiv, 2019)

Tescil listesinde ticaret ve konut olarak belirtilmiş yapı ise, 969 parselde yer almaktadır. Zemin katı ticaret, üst katı ise konut olarak kullanılan iki katlı yapının, tescil işleminden sonraki dönemde onarım geçirdiği görülmektedir (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Ticaret + Konut olarak tescillenmiş 969 parsel (Kişisel arşiv, 2019)

1007 parselde yer alan konut yapısı da kamulaştırılıp restore edilmiş olup, günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33 1007 parselde bulunan tescilli yapı (Kişisel arşiv, 2019)

Kozbeyli Mahallesi Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları 2012 yılında başlamış olup, Temmuz 2019 tarihi itibarıyla devam etmektedir. Süreç içinde plan çalışmasını yapan kurumun değişmesi, buna bağlı olarak önceden tamamlanmış yazışmaların yeniden yapılması, çizim ve analizlerin revize edilmesi gerekliliği dolayısıyla plan çalışması öngörülenden daha uzun bir süreye yayılmıştır. 2003'te alınan sit kararından günümüze dek geçen 16 yıllık süreçte Koruma Bölge Kurulu tarafından belirlenmiş olan Geçici Yapılaşma Koşulları geçerli olmuştur. Tamamlanmış bir plan bulunmaması dolayısıyla, plan kararları ve notlarının incelenmesi mümkün olmamıştır. Buna karşın plan çalışması kapsamında yapılmış olan doku analizleri, yapıların süreç içindeki değişimlerinin tespit edilmesi bağlamında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte sit kararı ve yürürlükte bir plan bulunmamasının yerleşim üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

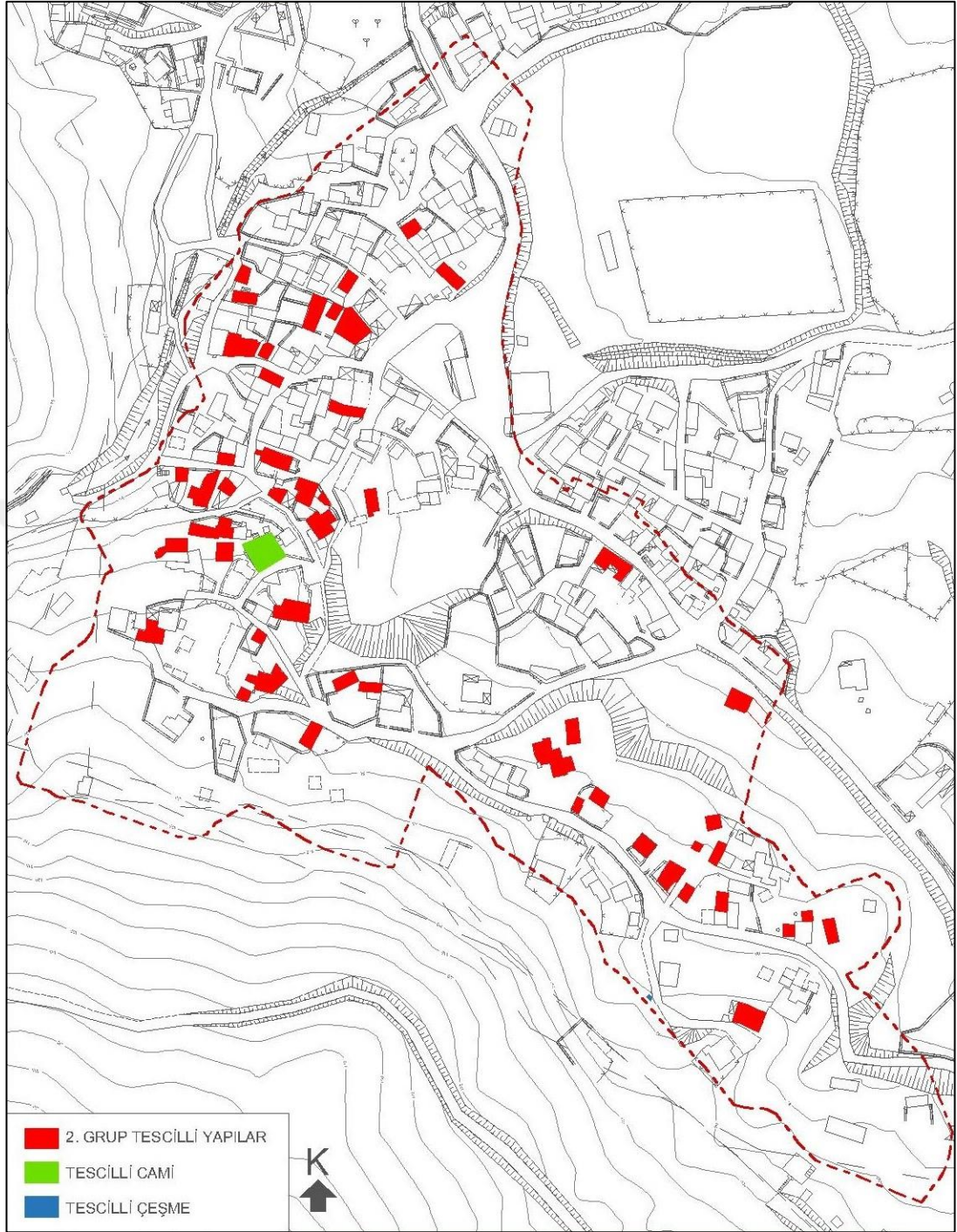
Doku analizleri:

Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmaları kapsamında 2013 yılında yapılmış olan doku analizlerinde arazi kullanım, kat adedi, yapım sistemi, doluluk boşluk, yapısal durum, tescil durumu, sokak döşemesi, bina büyüklükleri, parsel büyüklükleri, TAKS dağılımı incelenmiş ve envanter çalışmasıyla birlikte yayına aktarılmıştır (Çınar ve diğer., 2012). Bu çalışma kapsamında söz konusu analizlere ilişkin yapılan ön araştırmalarda

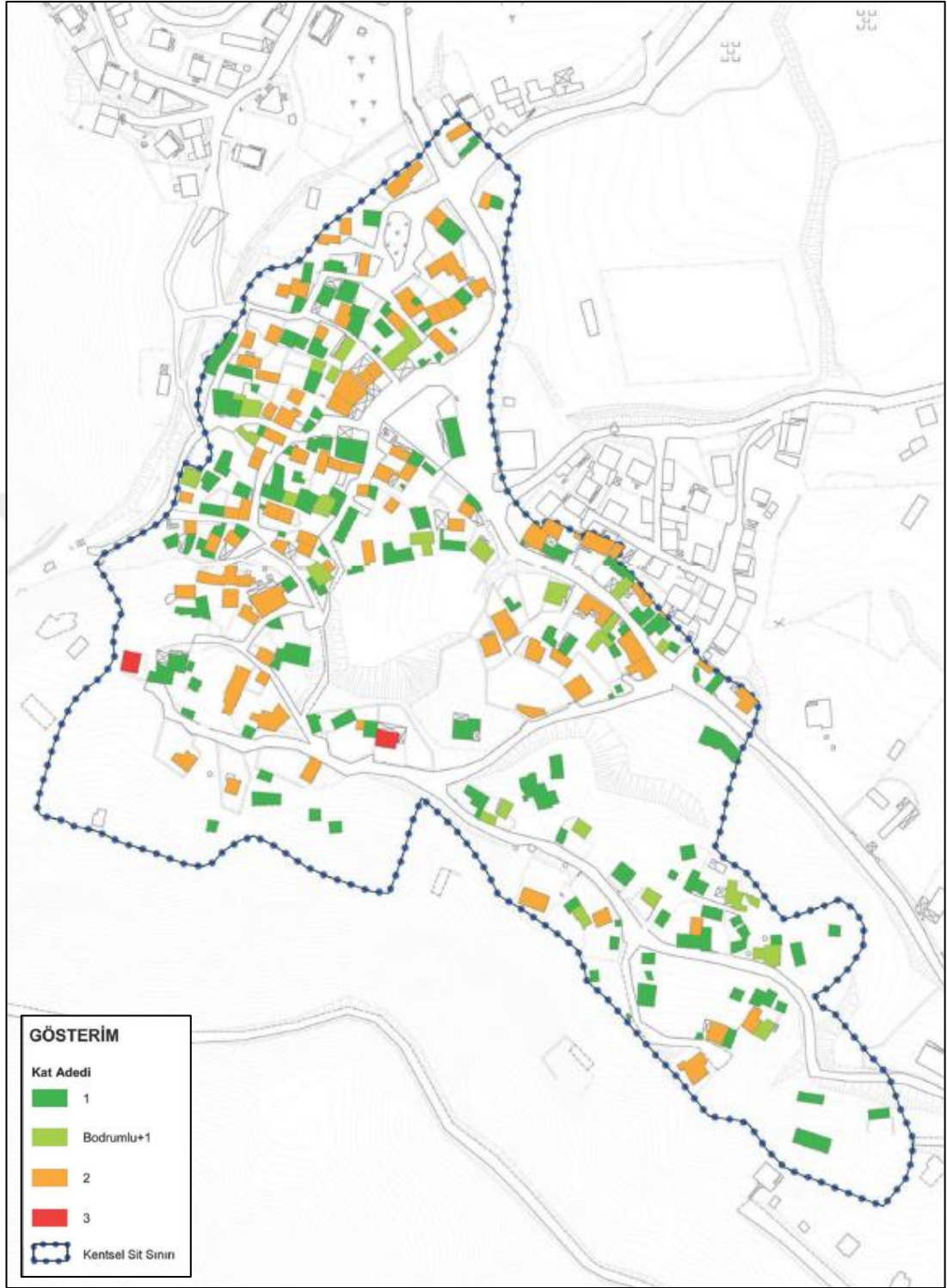
ise, günümüze dek geçen altı yıllık süreçte, doku içinde çok belirgin değişikliklerin olmadığı, ancak sit alanı çeperinde birkaç adet yeni yapılaşmanın bulunduğu gözlenmiştir. Buna karşın, çalışmanın amacı doğrultusunda, korumaya ilişkin sorunların tespiti ve koruma yaklaşımlarının belirlenmesi bağlamında önem kazanan tescil durumu, arazi kullanım ve yapısal durum analizleri revize edilerek, önceki analizlerle karşılaştırılmıştır.

Şekil 4.34'te sit alanı sınırları ile tescilli yapılara ait parseller gösterilmektedir. Köy meydanının batısından başlayarak güneye doğru uzanan hat üzerinde yoğunlaşan yapılar, mahallenin güneybatı kesiminde yer alan Rum Mahallesi'nde de ana yolu izleyen çizgisel bir alanda yer almaktadır.

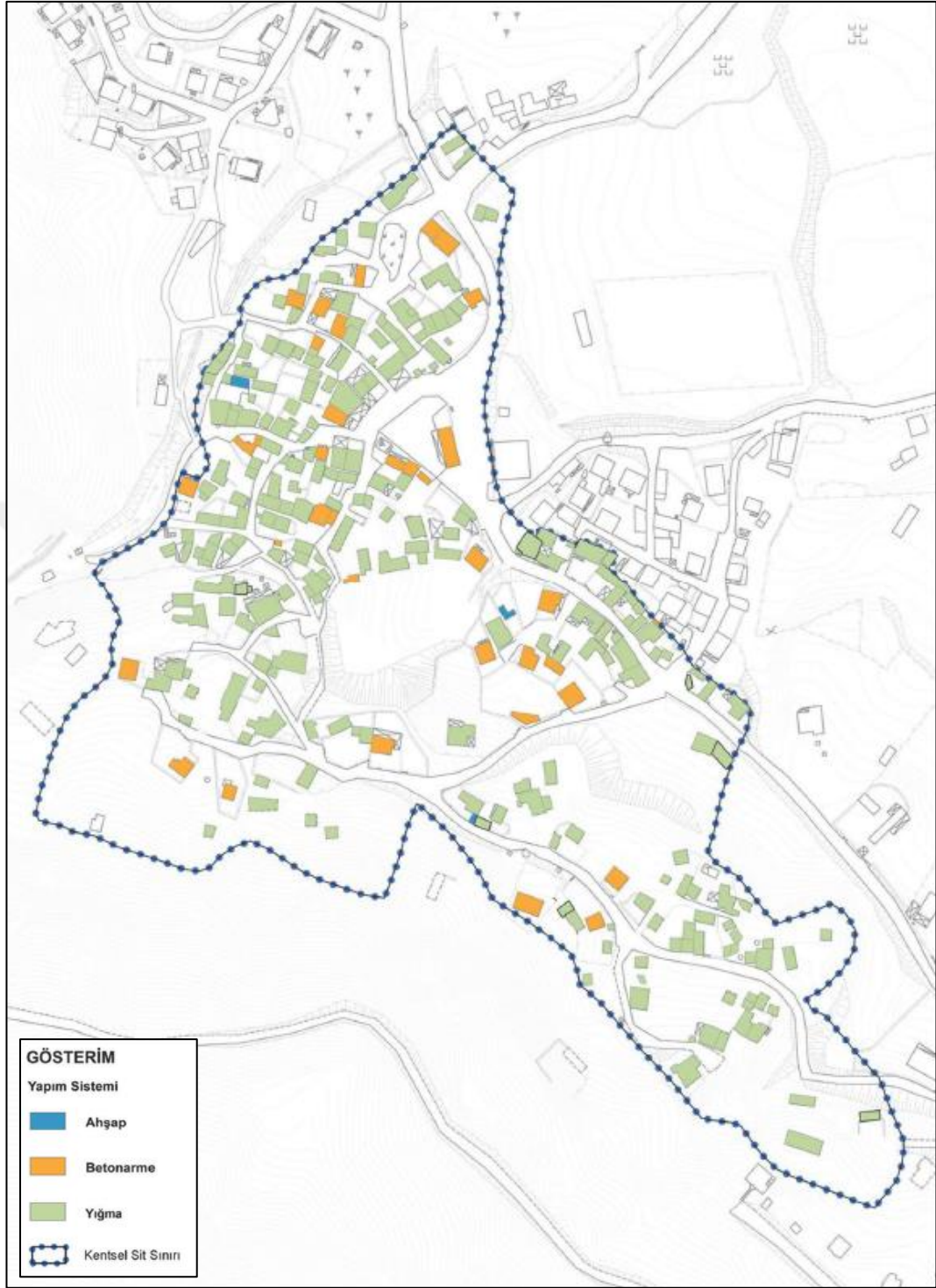
Şekil 4.35'te yer alan kat analizi, sit alanı içinde bulunan yapıların büyük çoğunluğunun bir ya da iki katlı olduğunu, göstermektedir. Üç katlı olarak belirtilmiş olan parsellerde ise yeni inşa edilmiş yapılar yer almaktadır. Şekil 4.36 ise, yapıların büyük ölçüde yığma yapım sisteminde olduğunu, betonarme yapıların ise doku içinde dağılmış olduğunu göstermektedir. 2012 yılına ait bu analizlerle günümüzdeki durum karşılaştırıldığında ise bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.34 Sit alanı sınırları içinde kalan tescilli yapılar

Şekil 4.35 Kat adedi analizi (Çınar ve diğer., 2012)

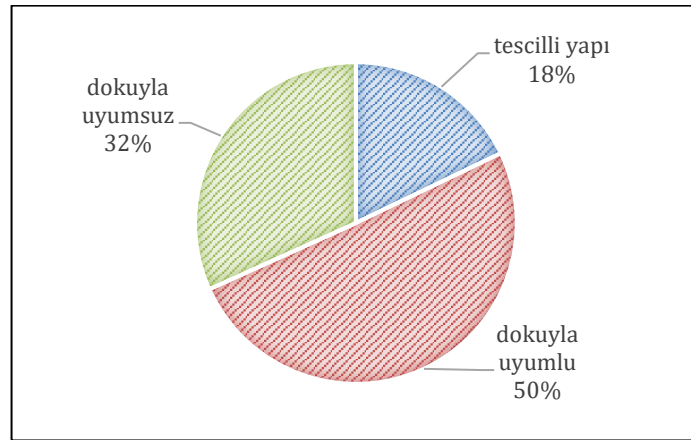

Şekil 4.36 Yapım sistemi analizi (Çınar ve diğer., 2012)

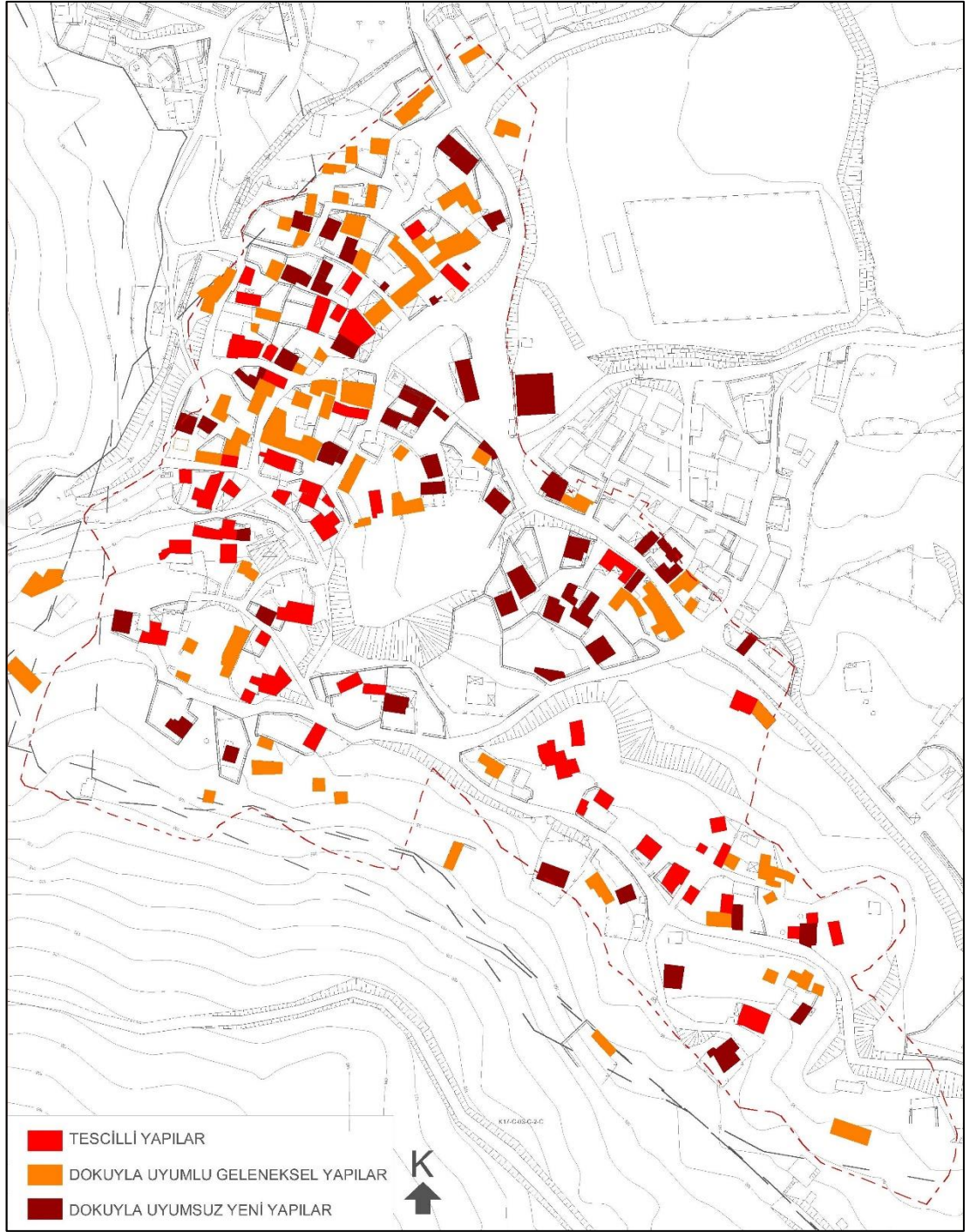
Yukarıda aktarıldığı gibi, yerleşimde farklı dönemlerde tescil edilmiş toplam 45 adet parsel bulunmaktadır. Doku içerisinde tescilli yapılarla birlikte, tescilli olmayan ancak geleneksel dokuyla uyumlu kâgir yapılar (Şekil 4.37) ve gerek malzeme gerek kütle boyutları, biçimleri bakımından dokuyla uyumsuz betonarme yapılar da vardır. Şekil 4.38’de gösterildiği gibi, tescilli yapıların toplam yapı sayısı içindeki oranı %18 iken, yapıların yarısı geleneksel dokuyla uyumlu, %32’si ise tümüyle uyumsuzdur. Yapıların alan içindeki dağılımları ise ‘Şekil 4.39’da gösterilmiştir. Köy meydanı çevresinde yoğunlaşan uyumsuz yapılaşma dikkat çekmektedir (Şekil 4.40). Diğer uyumsuz yapılar ise doku içinde ve çeperlerde dağınık olarak konumlanmıştır (Şekil 4.41).

Şekil 4.37 Tescilli olmayan ancak dokuyla uyumlu yapı örneği (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 4.38 Tescilli, uyumlu ve uyumsuz yapıların doku içindeki oranları

Şekil 4.39 Sit alanında yer alan tescilli yapılar ve diğer yapıların dokuyla uyumlulukları, 2019

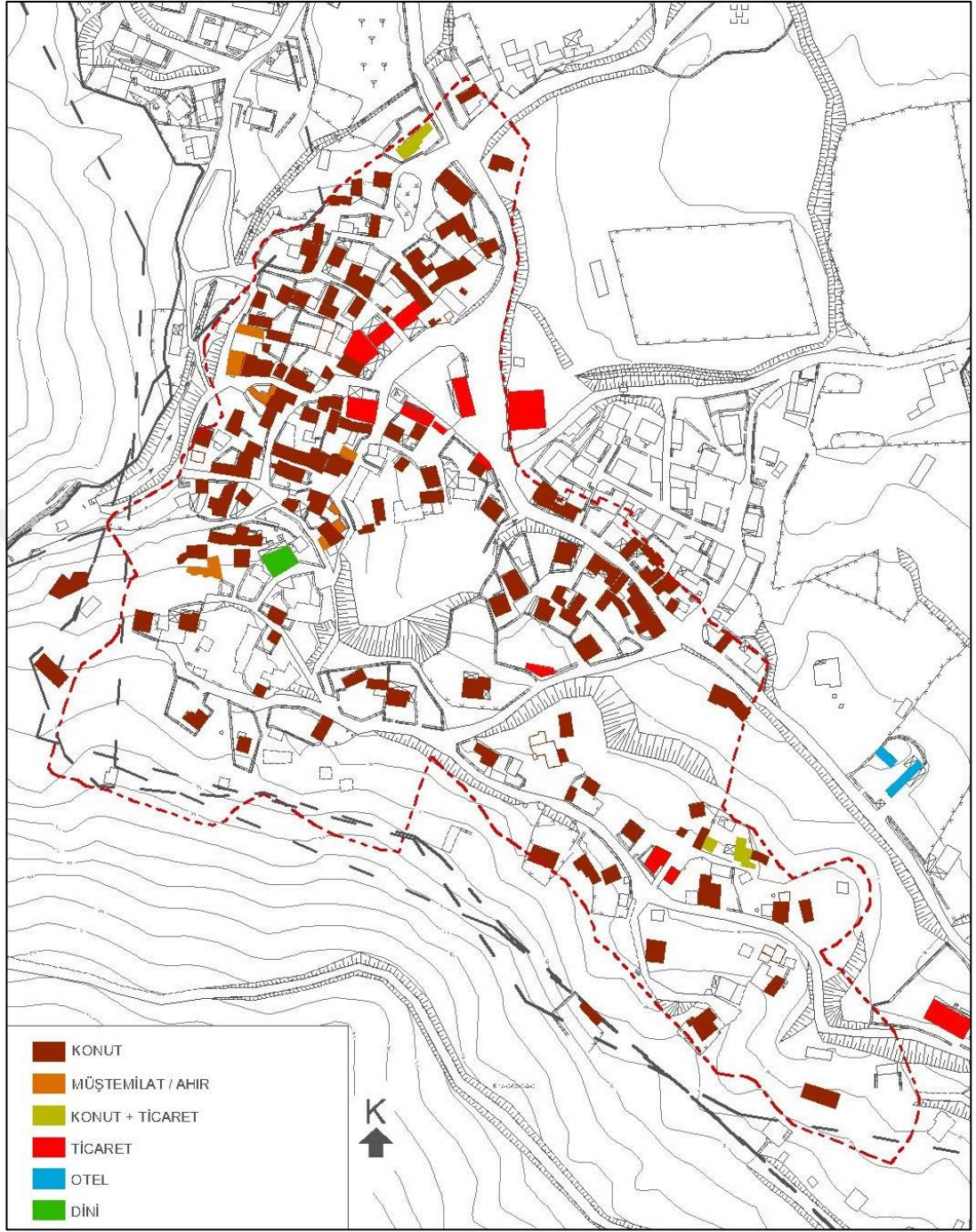
Şekil 4.40 Köy meydanını çevreleyen ticaret işlevli yapılar (Kişisel arşiv, 2019)

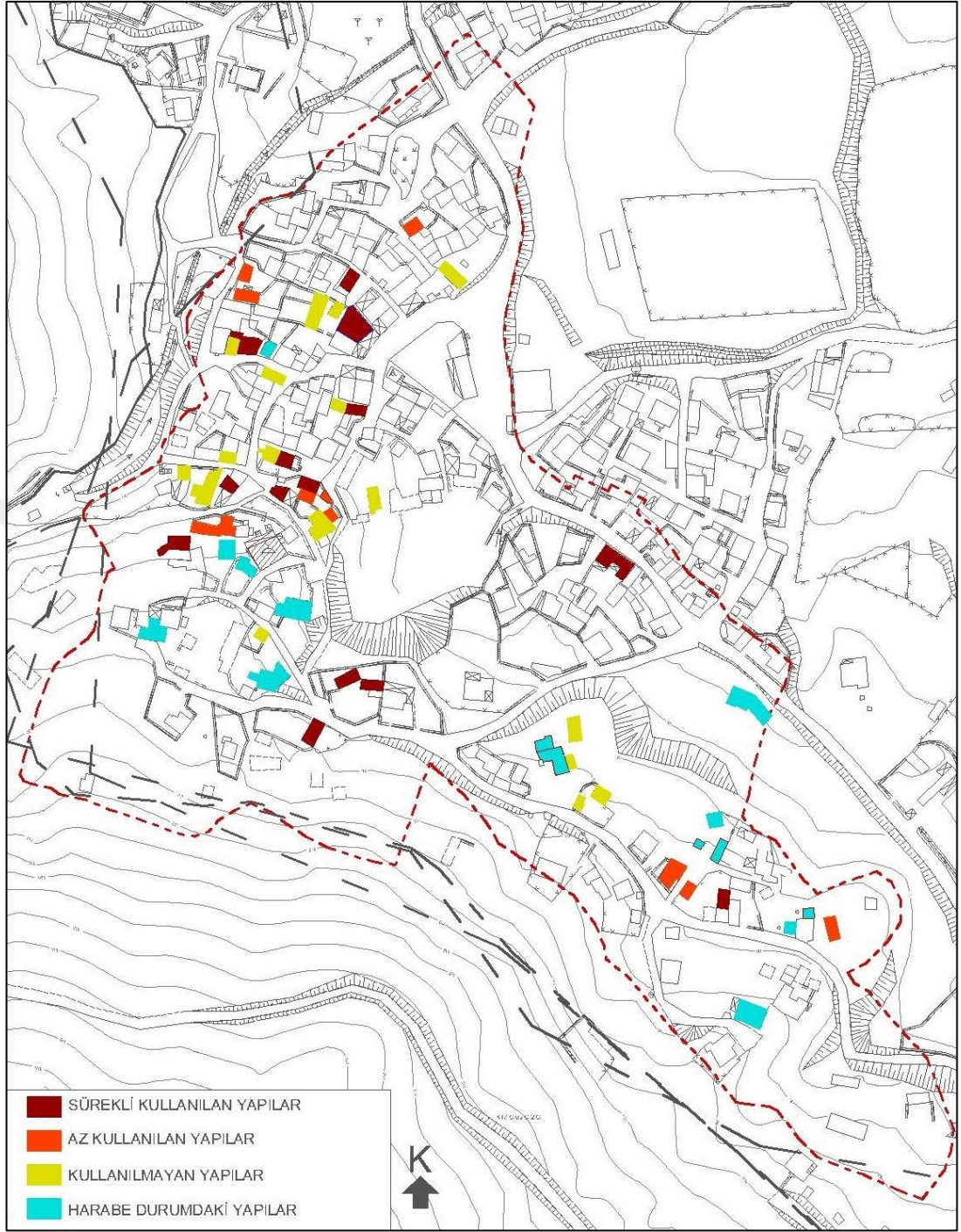
Şekil 4.41 Doku içindeki uyumsuz yapılara örnekler (Kişisel arşiv, 2019)

Yerleşimde arazi kullanım durumuna bakıldığında ise, kullanılmakta olan yapıların çok büyük oranda konut işlevinde olduğu, ticari amaçla kullanılan yapıların ise köy meydanı çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 4.42). Meydanda iki adet kafe – kahvaltı salonu, bir kahvehane, üç market, iki lokanta ve dükkânlar yer almaktadır. Köy muhtarlığının da içinde yer aldığı iki katlı yapı, meydanla ana yolu birbirinden ayıran kahvehane yapısı ve ana yolun karşısında yer alan çok katlı yapı köy meydanını oluşturan yapı grubudur. Ancak yerleşimin mimari özellikleri ve doku bütünlüğü ile tümüyle uyumsuz olan bu yapılar, özgün dokunun algılanmasını da zorlaştırmaktadır.

Yukarıda sözü edilen ticari yapılar dışında, köye kuzey ve güney yönünden ulaşan ana yol üzerinde ve bağlantılı yollarda yer alan toplam 10 adet kahvaltı salonu – kafe işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerden bir tanesi aynı zamanda butik otel olarak hizmet vermektedir. 2013 yılındaki analizlerle karşılaştırıldığında, sit alanı içinde iki geleneksel yapının ticari işletmeye dönüştürüldüğü, yerleşme çevresinde ise sayının belirgin düzeyde arttığı görülmektedir.

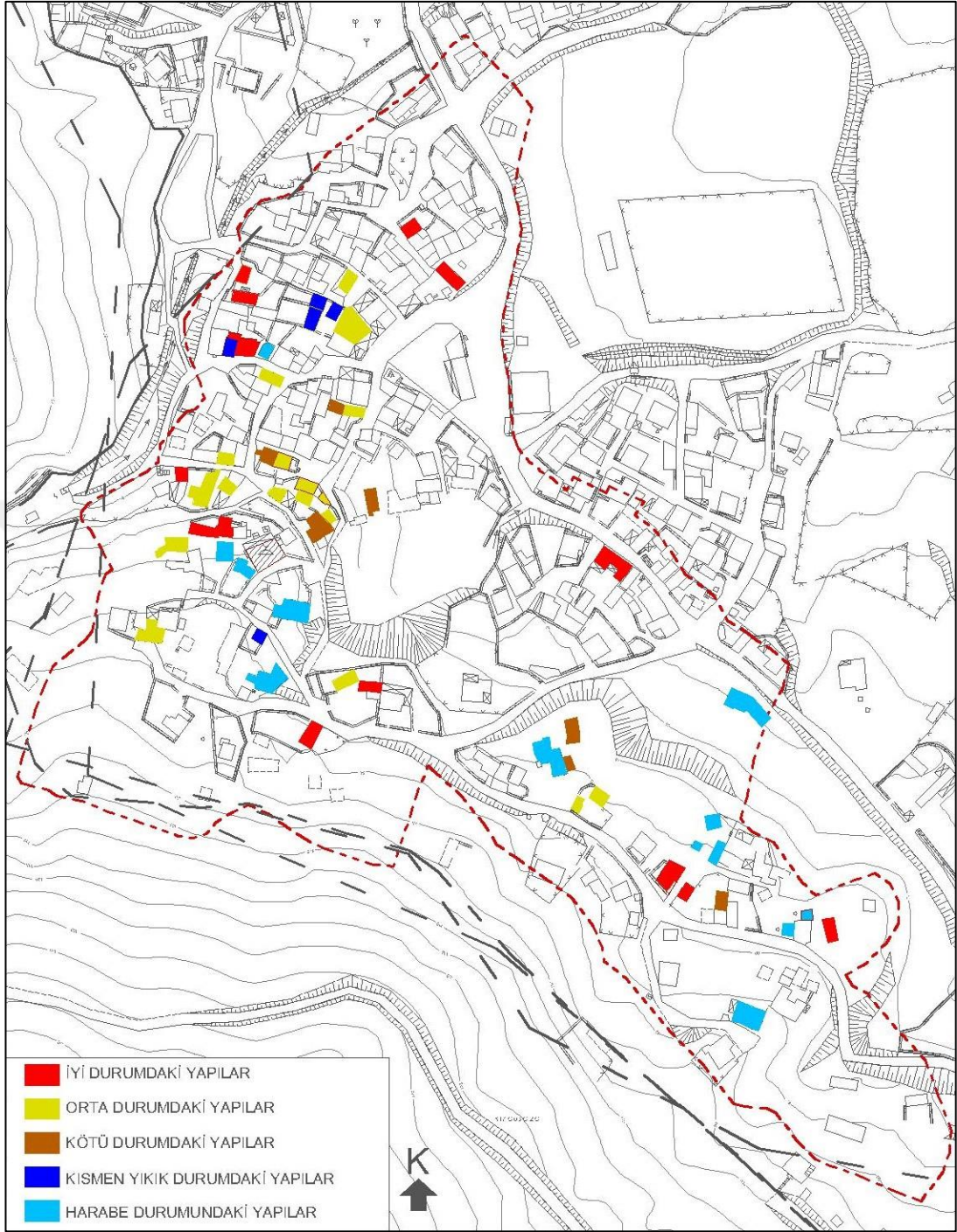

Şekil 4.42 Arazi kullanım analizi, 2019

Şekil 4.43 Tescilli yapıların kullanım durumları_2019

Sit alanını kapsayacak biçimde yapılan arazi kullanım ve yapı uyumluluk analizleri dışında, tescilli yapılar özelinde kullanım ve yapısal durum analizleri yapılmıştır (Şekil 4.43 ve 4.44). Bu çalışmayla, yapıların tescil edilmesi ile günümüze dek geçen sürede nasıl bir değişim olduğunun ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Şekil 4.44 Tescilli yapıların yapısal durumları_2019

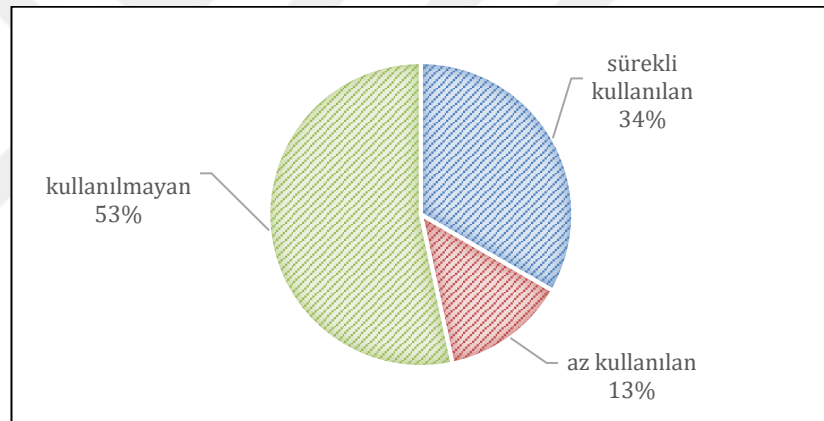
Tescilli yapılara ilişkin yukarıda aktarılan bilgiler ile 2013 – 2019 yıllarına ait karşılaştırma, Tablo 4.4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4 Kozbeyli Mahallesi 2. grup tescilli yapılar ve analizler

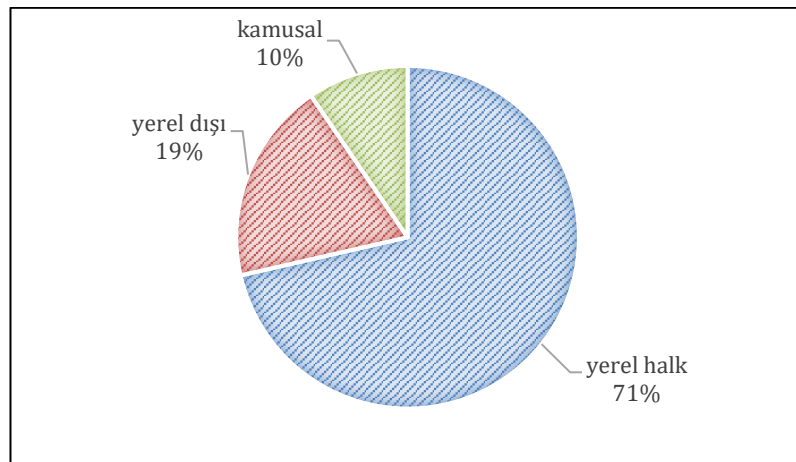
NO	TESCİL TARİHİ	PARSEL NO	İŞLEV	KULLANIM		YAPISAL DURUM	
				2014	2019	2013	2019
1	5.08.2003	1007	kamusal	-	-	Y	I
2		969	konut	+	+	I	I
3		925	T+K	+	+	I	O
4		781	ticaret	x	x	I	I
5		906	konut	+	+	I	O
6		794	konut	-	x	KY	I
7		1114	T	x	x	I	I
8		818	konut	+	+	I	O
9		819	konut	+	+	I	I
10		908	konut	x	-	I	I
11		933	konut	+	+	I	O
12		827	konut	+	+	I	I
13		864	konut	-	-	I	KY
14		862	konut	x	x	I	I
15		859	konut	-	-	H	H
16		890	konut	x	-	I	O
17		897	konut	x	-	I	O
18		888	konut	x	-	K	K
19		871	konut	+	+	I	O
20		957	konut	x	x	I	I
21	16.07.2014	884	konut	+	+	I	O
22	22.04.2015	843	konut	-	-	H	O
23		861	konut	+	+	I	O
24		1167-920	konut	x	x	I	I
25		923-1135	konut	-	-	O	H
26		868	konut	x	-	O	K
27		870	konut	+	+	I	O
28		873	konut	+	+	O	O
29		883-1140	konut	-	-	O	K
30		993-1143	konut	x	-	I	K
31	11.02.2016	769-770	konut	-	-	K	H
32		783	konut	+	+	O	K
33		792	konut	-	-	KY	H
34		802-1165	konut	x	-	O	O
35		807	konut	-	-	KY	H
36		813-815-1184	konut	-	-	H	H
37		816	konut	x	-	O	K
38		852-853-854	konut	-	-	H	H
39		866 - 867	konut	-	-	H	H
40		869	konut	+	+	I	O
41		907	konut	x	-	I	O
42		964	konut	-	-	K	H
43	26.06.2019	915	konut	+	+	I	I
44		916	konut	-	-	KY	KY
45		1147	konut	-	-	K	H

(T: ticaret; K+T: konut+ticaret; +: sürekli kullanılan; x: az kullanılan; -: kullanılmayan; I:iyi; O: orta; K:kötü; KY: kısmen yıkılmış; H: harabe)

Yapılan araştırmada, 45 adet tescilli yapının 15 adedinin sürekli olarak kullanıldığı, altı adedinin az kullanıldığı, 24 adedinin ise kullanılmadığı belirlenmiştir (Şekil 4.45). Az kullanılan altı adet parselden ikisi belediye tarafından restore edilmiş olan yapıları kapsamaktadır. Söz konusu 781 ve 1114 parselde yer alan Çapkınoğlu Konağı ve Meyhanesi, 2014 yılında restorasyonu tamamlanarak faaliyete geçmiş olup, etkinlik düzenlenmesi durumunda kullanılmaktadır. Az kullanılan diğer dört yapı ise, 794, 862, 957 ve 1167 – 920 numaralı parsellerde bulunmaktadır. Bu konutlar mülkiyet değişimine uğramış, ikincil konut olarak hafta sonları ve çoğunlukla yaz aylarında kullanılan yapılardır. 794, 862 ve 957 parsellerde bulunan yapılar, yeni sahipleri tarafından restore edilmiştir. Sürekli kullanılan 15 adet yapının tamamı yerel halk tarafından kullanılmaktadır. Tüm tescilli yapılar değerlendirildiğinde ise %71'inin yerel halk tarafından kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.46).

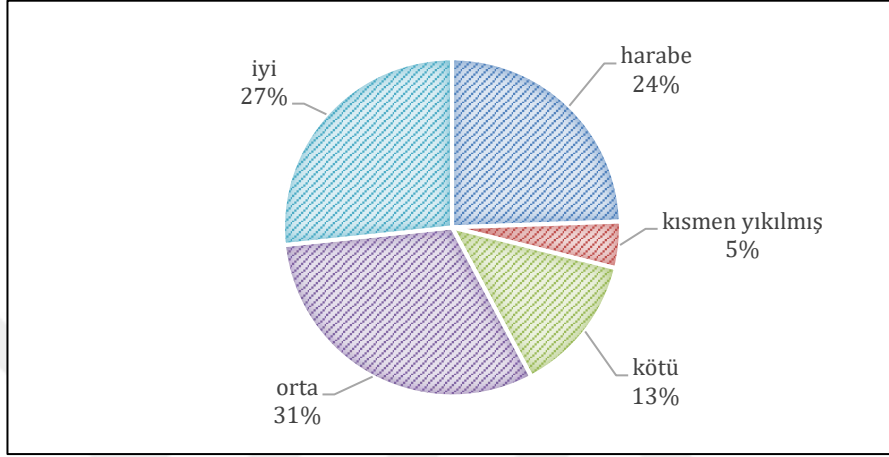

Şekil 4.45 Tescilli yapıların kullanım durumları_2019

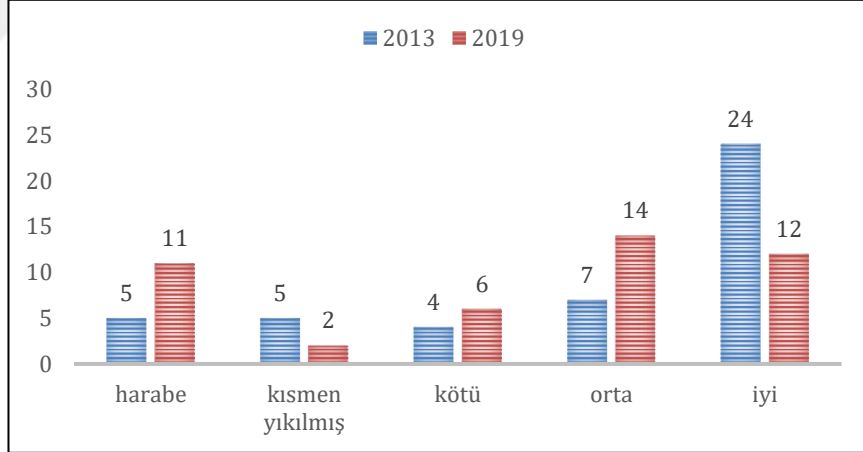

Şekil 4.46 Tescilli yapı kullanıcıları_2019

Alan çalışmasında yapıların günümüzdeki yapısal durumları araştırılmış, 12 adet iyi, 14 adet orta, altı adet kötü durumda, iki adet kısmen yıkılmış ve 11 adet harabe durumda yapı bulunduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.47). Dolayısıyla yapıların %42'si kötü ya da yıkık durumdadır. İyi durumda olan yapıların, kamusal işlevi olan yapılar dışında tamamı kullanılmaktadır.

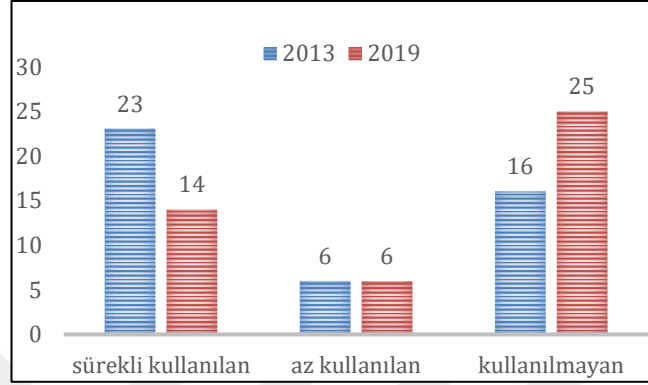
Şekil 4.47 Tescilli yapıların yapısal durumları_2019

Şekil 4.48 Tescilli yapıların yapısal durumlarının 2013 – 2019 yılları arasındaki değişimi

Yapıların 2013 ve 2019 yıllarındaki yapısal durumları karşılaştırıldığında, iyi durumdaki yapıların %50 oranında azaldığı, harabelerin sayısının ise yaklaşık iki katına çıktığı görülmektedir (Şekil 4.48).

Yapıların 2013 ve 2019 yıllarındaki kullanım durumları karşılaştırıldığında ise, altı yıl önce sürekli kullanılmakta olan altı yapının günümüzde kullanılmadığı görülmektedir (Şekil 4.49). Araştırmada bu yapıların tamamında, konutu kullanmakta olan yaşlı kullanıcıların vefat etmiş olduğu öğrenilmiştir.

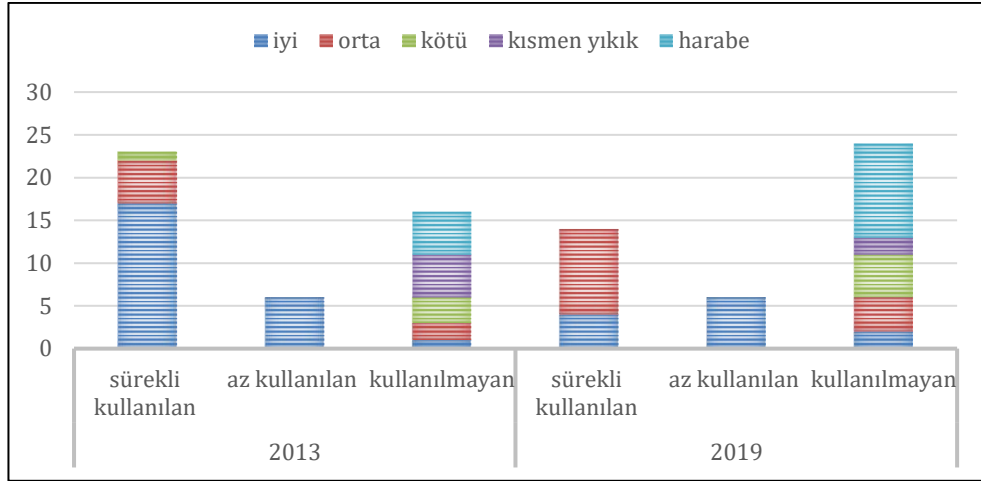
Şekil 4.49 Tescilli yapıların kullanım durumlarının 2013 – 2019 yılları arasındaki değişimi

Tescilli yapıların yapısal durum ve kullanım durumu ilişkisi incelendiğinde, günümüzde, sürekli kullanılmakta olan yapıların bir kısmı iyi durumda iken çoğunluğu orta düzeydedir. Az kullanılmakta olan yapıların tamamının yapısal olarak iyi durumda olduğu belirlenmiştir. Kötü, yıkık ve harabe durumundaki yapıların yanı sıra iyi ve orta durumda olmasına karşın altı adet yapı daha kullanılmamaktadır.

Kullanım ve yapısal durum ilişkisinin altı yıllık süreçteki değişimine bakıldığında, sürekli kullanılmakta olan iyi durumdaki yapıların yapısal olarak orta düzeye gerilediği, kullanılmayan harabe sayısının arttığı, az kullanılan iyi durumdaki yapı sayısının ise aynı kaldığı görülmüştür (Tablo 4.5). Değişim grafiği ise Şekil 4.50’de aktarılmıştır.

Tablo 4.5 2013 – 2019 yıllarında kullanım durumu ve yapısal durum ilişkisi

		iyi	orta	kötü	kısmen yıkık	harabe
2013	sürekli kullanılan	17	5	1	-	-
	az kullanılan	6	-	-	-	-
	kullanılmayan	1	2	3	5	5
2019	sürekli kullanılan	4	10	-	-	-
	az kullanılan	6	-	-	-	-
	kullanılmayan	2	4	6	2	11

Şekil 4.50 2013 – 2019 yıllarındaki kullanım ve yapısal durum ilişkisi grafiği

Yapılan çalışma, sürekli kullanılmakta olan yapıların yapısal durumlarında belirgin değişiklikler olmadığını, yüzeysel bozulmalar görüldüğünü ortaya koymaktadır. Az kullanılan yapılarda ise, kullanıcıların yapıların bakımını sağladığı, bu sayede bozulmaların en az düzeyde kaldığı görülmüştür. Ancak, kullanılmayan yapılarda bozulmaların hızla arttığı, özellikle çok yağışlı geçen 2019 bahar aylarından sonra yapısal bozulma ve yıkılmaların artmış olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla yapılar tescillenmiş olmalarına karşın, korunmaları mümkün olmamıştır.

Günümüzde yapısal durumu ‘iyi’ olarak belirtilen 11 yapının dokuzunda esaslı onarım yapılmıştır. Bu yapıların bulunduğu üç parsel (1007, 781, 1114) kamusal amaçlı kullanılmakta olan yapıları kapsamakta olup, diğer altı parsel özel mülkiyettir. Yapıların onarım öncesi fotoğrafları ile günümüzdeki restore edilmiş durumları karşılaştırıldığında özgünlüğünü yitirmiş yapılar bulunduğu görülmüştür. 862 numaralı parseldeki özgün yapı onarılırken, bitişiğine betonarme yapı eklenmiştir (EK 1, Yapı no:14). Yeni ekin taş malzeme ile kaplanmış olması, benzer cephe dokusunun devam ettirilmesi nedeniyle, özgün ve yeni yapı arasındaki fark ancak uzman kişiler tarafından anlaşılabilecek durumdadır. Bununla birlikte özgün yapı kütlelerinin boyutları ve oranlarının algılanması da güçleşmiştir. Benzer şekilde 794 parselde yapılmış olan esaslı onarım ise, yapı üst örtüsünün kırma çatı olarak yenilenmesi dolayısıyla yapının özgün kütle oranları ve cephe özelliklerinin yitirilmesine sebep olmuştur (EK 1, Yapı no:06). 969 parselde yapılmış olan onarımda da, dış cephede uygulanmış olan kabartma derz ve bitişiğine eklenmiş yapı, özgün niteliklerine zarar

vermiş durumdadır (EK 1, Yapı no:02). Bu bağlamda, tescilli olmalarına karşın esaslı onarım proje ve uygulamalarında birtakım sorunlar ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla, hazırlanan projelere ne şekilde onay verildiği ve yapılan uygulamaların ne ölçüde denetlendiği sorgulanmalıdır.

Anket çalışmaları:

Yerleşimde sit alanı, yapı tescilleri ve KAİP çalışmalarının etkisinin belirlenmesi ve yerel halkın bu süreçle olan ilgi ve bilgilerinin araştırılması amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda tescilli yapılara öncelik verilmiş, yanı sıra diğer yapı kullanıcıları ile de anket yapılmıştır. Çalışma, hedeflenen kullanıcılara ulaşılabilmesi için 2018 yılı Nisan, Temmuz, Ekim ve 2019 yılı Mart aylarında gerçekleştirilmiştir. Buna karşın, tescilli yapılar içinde sürekli kullanılan 15 yapının dört adedinde kullanıcılara ulaşılamamış, bir yapı sahibi katılmayı kabul etmemiş, dolayısıyla 10 adet tescilli yapının kullanıcısıyla görüşme yapılmıştır. Az kullanılmakta olan dört adet tescilli yapı arasından da ancak bir yapının kullanıcısına ulaşılabilmiştir. Günümüzde kullanılmayan bir yapının sahibine ulaşılması ile toplamda 12 adet tescilli yapı kullanıcısı ile anket yapılmıştır. Bu yapılar dışında dokuz adet de tescilli olmayan yapının kullanıcısı ile görüşülmüştür.

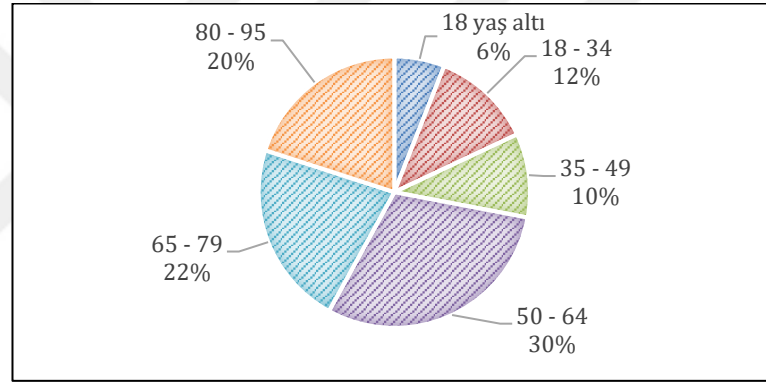
Anket çalışması, kullanıcılara ilişkin bilgiler, ekonomik ve sosyal veriler, yerleşime ilişkin düşünceler, geleneksel konuta ilişkin bilgiler ile koruma algısı ve bilgisini ölçmeye dair soruları kapsamaktadır. Bu doğrultuda, kapalı ve açık uçlu olmak üzere farklı soru tipleri bir arada kullanılmıştır. Beş adet açık uçlu soru, kullanıcıların konuyla ilgili gözlem, düşünce ve yorumlarını aktarmalarını sağlamıştır. Diğer soruların tümü kapalı uçlu olup, seçenekler soruya uygun biçimde sıralı ya da birden fazla seçenekli olacak biçimde düzenlenmiştir (EK 3).

Toplam 21 yapının kullanıcılarıyla yapılan anketler sayesinde, 20 erkek ve 30 kadın olmak üzere 50 kişinin demografik verilerine ulaşılmıştır. Yapılardan üçünde İzmir ve İstanbul'dan gelen ikincil konut kullanıcıları bulunmaktayken, 18 konutta yerel halk oturmaktadır. Yapılan görüşmelerde, aynı zamanda evden ayrılmış olan 27 kişinin de

bilgileri alınmıştır. Bu kişilerden yedisi Kozbeyli’de yaşamaya devam ederken diğerlerinin İzmir’in farklı ilçelerine taşındığı belirlenmiştir. Evden ayrılanların 18’i kadın olup, ayrılma sebepleri tümünde evlilik olarak belirtilmiştir.

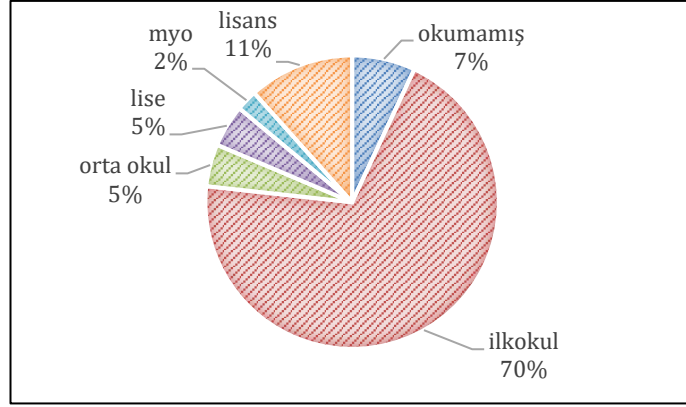
Kullanıcıların doğum yerleri incelendiğinde, 31 kişinin Kozbeyli doğumlu olduğu, iki kişinin yakın köylerde, 12 kişinin İzmir’in farklı ilçelerinde ve ikincil konut sahibi olan iki ailedeki beş kişinin de İstanbul’da doğmuş olduğu görülmektedir.

Kullanıcıların yaş gruplarına bakıldığında, 50 kişiden yalnızca üçünün 18 yaşın altında olduğu, 36 kişinin ise 50 ve üstü yaşta olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte 10 kişinin 80 yaş ve üzerinde olması dikkat çekicidir (Şekil 4.51).

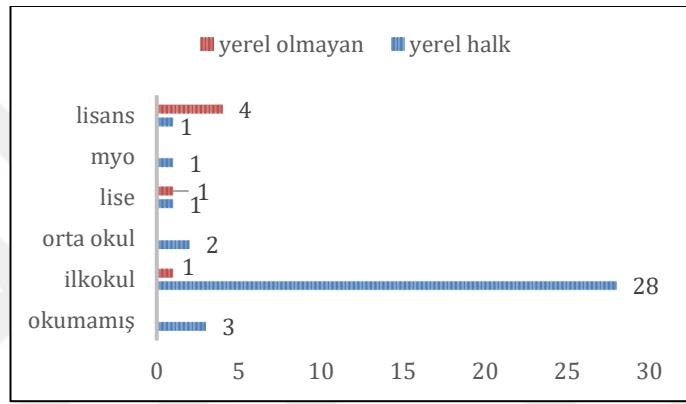

Şekil 4.51 Kullanıcıların yaş grupları

Kullanıcılar arasında iki ilköğretim, bir lise, iki meslek yüksekokulu ve iki üniversite olmak üzere toplam yedi öğrenci bulunmaktadır. Eğitimini tamamlamış olan 43 bireyin ise büyük çoğunluğunu ilkokul mezunları oluşturmaktadır (Şekil 4.52). Bununla birlikte, yaşları 86, 90 ve 92 olan üç kadın kullanıcı ise hiç okula gitmediğini belirtmiştir.

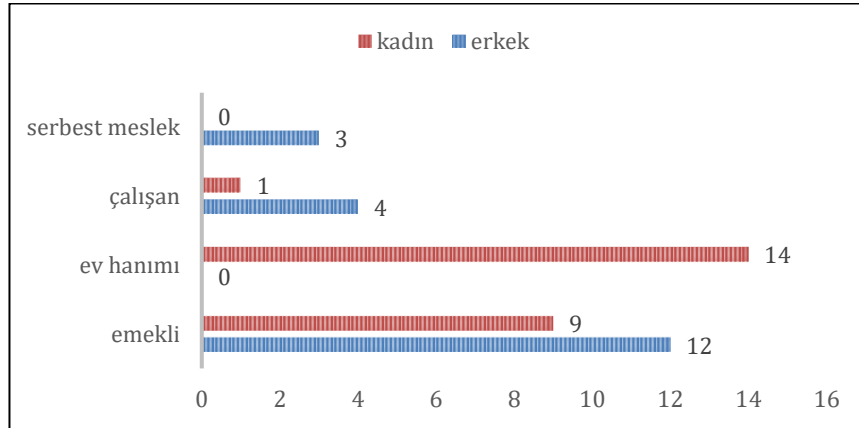

Şekil 4.52 Kullanıcıların eğitim durumları

Şekil 4.53 Kullanıcıların eğitim durumlarının yerel halk ve yerel olmayan bireyler arasındaki dağılımı

Eğitim durumları ile kullanıcıların yerellik durumları karşılaştırıldığında, yerel halk içinde lisans ve üzeri eğitim seviyesinde yalnızca bir kişi bulunmaktayken, kentten gelerek köye yerleşen altı kişiden dördünün eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 4.53).

Şekil 4.54 Kullanıcıların çalışma durumu

Kullanıcıların çalışma durumlarına bakıldığında, yetişkin ve yaşlı nüfusun fazla olmasının da etkisiyle, çoğunluğunun emekli olduğu görülmektedir. Yirmi erkekten yedisi serbest ya da bir işverene bağlı olarak çalışmayı sürdürmekte iken, yalnızca bir kadının çalışmakta olduğu görülmektedir (Şekil 4.54). Kullanıcılar arasında tarım ya da hayvancılığı gelir kaynağı olarak belirten kimse bulunmamaktadır. Ancak, on bir kullanıcı tarım arazisi mülkiyeti olduğunu ve zeytincilik yaptığını belirtmiştir.

Yerleşimle ilgili bilgi ve görüşleri alınan 21 yapının kullanıcılarından, 19'u yerleşimin köy tüzel kişiliğinin kaldırılması ve mahalle statüsüne geçmesinden haberdar olduğunu belirtmiş, yaşı 86 ve 90 olan iki kullanıcı ise konuyla ilgili bilgi sahibi olmadıklarını aktarmıştır.

Yerleşimin en belirgin sorunlarının neler olduğu sorulduğunda kullanıcılar tarafından en çok dile getirilen unsurlar şunlardır: mahalle içindeki yolların düzenlenmemiş olması, sokakların ve kamusal alanların yeterince temiz olmaması, Foça ilçe merkezine direkt ulaşımın olmaması, hafta sonları ve gün içinde belirli saatlerde trafiğin yoğun olması, otopark sıkıntısı yaşanması. Bu sorunlara karşılık, yerel yönetimin yerleşimdeki hizmetleriyle ilgili kullanıcıların görüşleri sorulduğunda, anket yapılan 21 kişiden yalnızca beş kişi, belediyenin çalışmalarından memnun olduğunu belirtmiş, 12 kişi memnun olmadığını ifade ederken, yaşları 80 ve üzeri olan dört kişi fikir sahibi olmadıklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte, memnun olmadığını dile getiren kullanıcılar, yerleşimdeki sorunların belediyenin hizmetlerinin yetersiz olmasından kaynaklandığını savunmuşlardır.

Kullanıcıların son yıllarda artan günübirlik turizm faaliyetlerinden memnuniyetleri sorulduğunda, 21 kişiden 16'sı memnun olduğunu, üçü memnun olmadığını, 85 yaş üstü iki kişi ise fikri olmadığını belirtmiştir. Burada dikkat çeken durum, memnun olanların tamamı, yerleşime yeni bir gelir kapısı açılmasından ve esnafın kazanmasından dolayı turizmin gelişmesine olumlu bakan yerel halk bireylerinden oluşurken, memnun olmadığını dile getirenler Kozbeyli'ye sonradan yerleşmiş olan ikincil konut sahipleridir. Bu kişiler, kentin gürültüsünden ve karmaşasından uzaklaşmak ve sakin bir köy hayatı yaşamak için Kozbeyli'ye yerleştiklerini ancak

günübirlik turizm dolayısıyla Kozbeyli’de aradıkları huzurlu ortamı bulamadıklarını belirtmekte, trafik ve gürültüden şikâyet etmektedirler.

Araştırmada aynı zamanda, geleneksel konutlara ilişkin bilgiler ve kullanıcıların konfor koşullarıyla ilgili görüşleri de ele alınmıştır. 21 konuttan 14 tanesinde mutfak zemin katta, beş tanesinde bahçede ve iki tanesinde müştemilatta yer almaktadır. Tuvaletler ise 13 adet yapıda zemin katta iken, sekiz yapıda bahçede yer almaktadır. Islak hacimlerin konumlarına karşın, kullanıcılardan yalnızca iki kişi konfor koşullarından memnun olmadığını belirtmiş, iki kişi de kararsız olduklarını aktarmıştır. Bu durum, kullanıcıların büyük çoğunlukla ileri yaş grubunda olup geleneksel yapıdaki yaşam koşullarına alışkın olmaları ve aidiyet duygusunun da bu bağlamda yüksek olması ile ilişkilidir. Bu sebeple, yeni bir eve taşınmayı tercih edeceğini söyleyen yalnızca bir kişi olmuş, diğerleri basit onarımlarla yapıda yaşamaya devam etmek istediklerini belirtmiştir.

Anket yapılan kişilerin tamamı, geleneksel dokuda yaşamaktan memnun olduklarını ve eski eserlerin korunması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte 17 kişi, yerleşimin sit alanı olduğundan haberdar olduğunu aktarırken, dört kişi konuyla ilgili bilgi sahibi olmadığını söylemiştir. Yerleşimin sit alanı olmasından duyulan memnuniyet sorulduğunda, 10 kişi olumlu yanıt verirken beş kişi olumsuz görüş bildirmiştir. Bununla birlikte, sit alanı ilan edilmesini olumlu bulmasına karşın iki katılımcı, sit alanı ilanının ve yapıların tescil edilmesinin yerleşimi korumaya yetmediğini belirtmiştir. Sekiz kişi sit ve tescil uygulamalarının yerleşimin korunmasına olan katkısı ile ilgili fikir sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. 14 kişi ise benzer şekilde Koruma Kurulu’nun alanda yaptığı çalışmalarla ilgili bilgilerinin olmadığını aktarmıştır.

Alanda devam etmekte olan KAİP çalışmasıyla ilgili yöneltilen sorular doğrultusunda, yalnızca altı kişi süreçten haberdar olduğunu, iki kişi de 2014 yılında yapılan bilgilendirme toplantısına katıldığını aktarmıştır. Diğer kullanıcılar ise durumu çoğunlukla “imar gelecek diyorlar” ve “evlerimiz onarılacak diyorlar” gibi tümüyle çevrelerinden aldıkları duyumlarla ifade etmişlerdir.

Son olarak, yapıların restorasyon projelerinin hazırlanması, uygulamanın yapılması için gerekli prosedürlerle ilgili bilgi sahibi olup olmadığı sorulan katılımcılardan dört kişi tümüne ilişkin bilgisi olduğunu, dört kişi proje hazırlanması sürecini bildiğini belirtmiş, 13 kişi ise hiçbir fikri olmadığını aktarmıştır. Bununla birlikte proje ve uygulamalar için Kültür Bakanlığı tarafından verilen hibe ve TOKİ tarafından verilen destek kredisi ile ilgili bilgisi olan kimse bulunmamaktadır.

Yukarıda aktarılan katılımcılara ilişkin bilgiler ile sorulara verdikleri yanıtların sayısal karşılıkları Tablo 4.6’da bir arada gösterilmiştir.

Tablo 4.6 Anket sorularına verilen yanıtların sayısal değerleri

ANKET BİLGİLERİ									
	YERLEŞİMİN ADI: KOZBEYLİ				İL: İZMİR		İLÇE: FOÇA		
	ANKET ÇALIŞMASI YAPILAN KİŞİ SAYISI		21	ANKET İLE BİLGİ ALINAN TOPLAM KULLANICI SAYISI					50
DEMOGRAFIK BİLGİLER	Cinsiyet	Erkek	20	K	30				
	Yaş grupları	18 yaş altı	3	18 - 34	6	35 - 49	5	50 - 64	15
		65 - 79	11	80 ve üstü	10				
	Doğum yeri	Kozbeyli	31	İzmir	14	İzmir dışı	5		
	Kozbeyli'de yaşama süresi	1 yıldan az	0	1 – 4yıl	1	5 – 9 yıl	12	10 yıl üzeri:	37
	Kozbeyli'ye nereden geldiği	İzmir içi	17	Ege B.	0	diğer	3		
	Kozbeyli'ye yerleşme sebebi	doğum yeri	28	eğitim	2	aile	7	kentten kaçış	6
		evlilik	4	Limni'den göç	3				
Kozbeyli'den göç etme nedenleri	eğitim	0	çalışma	2	evlilik	16	köyden kaçış	0	
EĞİTİM		ilkokul	29	ortaokul	2	lise	2	okumamış	3
		önlisans	1	lisans	4	lisansüstü	1	öğrenci	7
EKONOMİK BİLGİLER	Çalışma düzeyi	çalışan	8	emekli	21	ev hanımı	14	öğrenci	7
	Çalışma yeri	Kozbeyli	6	Aliğa	3	İzmir	0	şehir dışı	0
	Konut mülkiyeti	mülk sahibi	21	kira	0				
	Başka konut mülkiyeti	Kozbeyli	3	İzmir	8	yok	7	İstanbul	1
	Araç sahipliği	otomobil	10	minibüs	0	kamyonet	0	kamyon	0
		traktör	1	motorsiklet	1	at arabası	0	diğer:	0
	Geçim kaynağı	tarım	0	hayvancılık	0	ticaret	0	turizm	0
		emekli maaşı	10	çalışan	1				
	Önceki geçim kaynakları	tarım	10	hayvancılık	10	ticaret	0	turizm	0
		çalışan	5	serbest	1	devlet memuru	1		
	Tarım arazisi mülkiyeti	var	6	yok	6				
	İşletilen tarım arazisi	mülk sahibi	5	kira	0	yok	6		
	Yetiştirilen ürünler	zeytin	3	pamuk	0	üzüm	0	narenciye	0
ekin		2	sebze	0	diğer:	0			
Yetiştirilen hayvanlar	büyükbaş	3	küçükbaş	0					
SOSYAL	Mahalle dışına çıkma sıklığı	haftada birkaç	0	haftada bir	4	onbeş günde bir	1	ayda bir	0
		yılda birkaç	0	gereklikçe	15	hiç	1		
	Mahalle dışına çıkma sebebi	Alışveriş	8	Kamu hizmetleri	0	Akraba ziyareti	12	Sağlık	6
		Çalışma	0	Eğitim	0	Tatil / gezi	0		

Tablo 4.6 devamı

YERLEŞİME İLİŞKİN	Mahalle Statüsünden haberdar olma	haberdar	19	haberi yok	2			
	Belediye çalışmalarından memnuniyet	memnun	5	memnun değil	12	kararsız	4	
	Yerleşimdeki sorunlar	altyapı	0	ulaşım	4	geçim kaynakları	0	kente göç
		eğitim	1	sosyal faaliyet	0	ikincil konut alımı	0	kentten göç
		sağlık	2	düzensiz yapı	0	dini tesis	0	otopark
		spor alanı	0	kamusal alan	0	köy içi yollar	2	diğer:
GELENEKSEL KONUTA İLİŞKİN	Günübirlik turizmden memnuniyet	memnun	16	memnun değil	3	kararsız	2	
	aynı evde oturan kişi sayısı	1 - 2 kişi	14	3 - 4 kişi	5	5 - 6 kişi	1	7 ve fazlası
	geleneksel evde yaşama süresi	1 yıldan az	1	1 - 4yıl	1	5 - 9 yıl	2	10 yıl üzeri:
	Evdeki oda sayısı	1 oda	0	2 oda	7	3 oda	11	4 oda
	Altyapı	elektrik	21	su	21	kanalizasyon	21	
	Isınma sistemi	soba	16	klima	2	kalorifer	2	şömine
	Isınma sistemi yeterli mi?	evet	21	hayır	0	kararsız	0	
	Mutfak konumu	bahçede	6	müştemilatta	2	zemin katta	13	yaşam katında
	Tuvalet konumu	bahçede	8	müştemilatta	0	zemin katta	13	yaşam katında
	Konfor koşullarından memnuniyet	evet	16	hayır	2	kararsız	2	
	Geleneksel yapıda oturmaktan memnuniyet	evet	17	hayır	0	kararsız	3	
	Yeni bir eve taşınmak isteği	evet	0	hayır	18	kararsız	2	
	SİT öncesinde yapılan onarımlar	basit	10	kapsamlı	2	yok	8	eklenti
	SİT sonrası yapılan onarımlar	basit	5	kapsamlı	3	yok	12	eklenti
	Yapılmak istenen onarımlar	basit	2	kapsamlı	4	yok	15	
KORUMA ALGISI	Tarihi bir dokuda bulunmaktan memnuniyet	evet	21	hayır	0	kararsız	0	fikri yok
	Eski yapılar korunmalı mı?	evet	21	hayır	0	kararsız	0	fikri yok
	SİT alanından haberdar	evet	17	hayır	4			
	SİT alanı olmasından memnuniyet	evet	10	hayır	5	kararsız	2	fikri yok
	KAİP süreci bilgisi	var	6	yok	15			
	KAİP halk toplantısına katılım	evet	2	hayır	3	haberi yok	16	
	SİT alanın korunmasını sağlıyor mu?	evet	8	hayır	5	kararsız	1	fikri yok
	TESCİL yapının korunmasını sağlıyor mu?	evet	8	hayır	5	kararsız	1	fikri yok
	Koruma Kurulu çalışmaları olumlu mu?	evet	2	hayır	2	kararsız	3	fikri yok
ONARIM	Restorasyon prosedürleri bilgisi	proje	7	Kurul	6	uygulama	4	denetim
	Restorasyon hibe / fon bilgisi	Kültür B.	0	TOKİ	0			

Kozbeyli Mahallesi Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi:

Kozbeyli Mahallesi'nde yapılan doku analizi, karşılaştırmalı analiz ve anket çalışmaları sonucunda yerleşimin günümüzdeki fiziksel koşulları, mimari dokuya ilişkin veriler, kullanıcıların gereksinim ve beklentileri tespit edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular aşağıda ilgili başlıklar altında aktarılmaktadır:

Demografik:

- Nüfusun çoğunluğu yetişkin ve yaşlı bireylerden oluşmaktadır.
- Genç nüfus, iş olanakları dolayısıyla kente göç etmiştir. Ancak Foça, Aliğa gibi yakın merkezlerde iş bulan gençler mahallede yaşamını sürdürmektedir.

Eğitim:

- Kullanıcıların eğitim düzeyi çok düşüktür. Ancak mahallede kalan az sayıdaki genç ortaokul ve lise düzeyinde eğitimlerine devam etmektedir.

Ekonomik:

- Yerel halkın ana geçim kaynağı tarım – hayvancılık değildir, ancak ürün toplamayı sürdürdükleri zeytin bahçeleri mevcuttur.
- Halkın küçük bir bölümü, günübirlik turizme yönelik olarak açılan kafe, kahvaltı salonu, lokanta ve az sayıdaki konaklama tesisini işletmektedir.
- Yerel halk, yeni bir gelir kaynağı oluşturması dolayısıyla günübirlik turizmden memnundur.

Yerleşimdeki sorunlar:

- Köy tüzel kişiliğinin kaldırılmış olması ve belediye hizmetlerinin yeterli olmaması
- Mahalle içindeki yolların düzenlenmemiş olması
- Evlerin bakımsız ve harap olması, güvenlik sorunu bulunması
- Belediyenin temizlik yapmaması
- Foça'ya direkt ulaşım olmaması
- Günübirlik turistler için otopark bulunmaması
- Pınarderesi kenarındaki alanın pis olması ve güvenlik sorunu bulunması
- Orman niteliğini yitirmiş olan taşınmazlara ilişkin 2B adıyla tanınan düzenleme dolayısıyla yaşanan mağduriyet olarak belirtilebilir.

Konutlara ilişkin tespitler:

- Çok sayıda konut günümüzde kullanılmamaktadır.
- Büyük bölümünde çoklu mülkiyet bulunmaktadır.
- Kullanılmayan yapılar gün geçtikçe yapısal bozulmalara uğramaktadır. Tescilli ancak kısmen yıkık ve harap durumda çok sayıda yapı bulunmaktadır. Buna karşın onarım yapılan yapıların tescilli olmadığı görülmektedir.
- Yaşlı bireylerin aidiyet duygusu yüksektir, bulundukları geleneksel dokudan da yaşadıkları evlerden de memnundurlar. Yeni eve taşınma isteği ancak genç nüfusta ortaya çıkmaktadır.
- Konutların büyük çoğunluğunda basit onarımlar yapılmış, çatıların tamamı kırma çatıya dönüştürülmüş, zemin katta mutfak ve tuvalet düzenlenmiş ya da eklenti yapılmış durumdadır. Onarım yapılan evlerin hemen hepsinde özgün doğramalar plastik doğrama ile yenilenmiştir.

Koruma algısı ve bilgisi:

- Halkın geleneksel dokunun ve konutların korunmasına yönelik yaklaşımları olumlu olmasına karşın, yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Gerek proje hazırlanması gerekse uygulama prosedürleri konusunda fikir sahibi değildirler.
- Koruma Bölge Kurulu'nun faaliyet alanlarını ve hangi durumlarda başvurulması gerektiğini bilmemektedirler.
- KAİP konusunda bilgi sahibi olan az sayıda kullanıcı vardır; bu kişiler de çalışmaların aşamalarından ve nasıl bir etkisi olacağından haberdar değildir.
- Proje ve uygulamalara yapılan hibe ve krediler konusunda kimsenin bilgisi bulunmamaktadır.

Koruma çalışmalarına ilişkin sorunlar:

Yerleşim 2003 yılında SİT alanı olarak tescillenmiş olmasına karşın, aradan geçen 16 yıl içinde KAİP tamamlanamamıştır. Dolayısıyla bu süreçte yerleşimin fiziki koşullarının iyileştirilmesi ve dokunun korunması adına hiçbir uygulama yapılmamıştır. Restorasyonu tamamlanmış olan iki yapı da öngörüldüğü biçimde faaliyete geçmemiştir. 2003 yılında 25 adet taşınmaz tescillenmiş, 2014'ten sonra eklenen diğer yapılarla birlikte bu sayı 50'ye ulaşmıştır. Ancak bu süreçte yapılardan

yalnızca kamulaştırılan parsellerde ve 862 numaralı parselde Koruma Kurulu onayı alınarak uygulama yapılmış, diğer parsellerde izin alınmaksızın onarım gerçekleştirilmiştir. Diğer yapıların tamamında yapısal bozulmalarda artış olduğu tespit edilmiş, bununla birlikte 2013 yılında çatısı kısmen yıkık durumda olan yapıların harabeye dönüştüğü tespit edilmiştir. Bu duruma karşın yapılar tescil edilmiştir. Bununla birlikte, yaşlı bireylerden oluşan kullanıcıların vefat etmeleri sebebiyle yapıların günümüzde kullanılmadığı görülmektedir. Tescilli yapılar, büyük oranda yapısal bozulmaların bulunduğu terk edilmiş yapılardır.

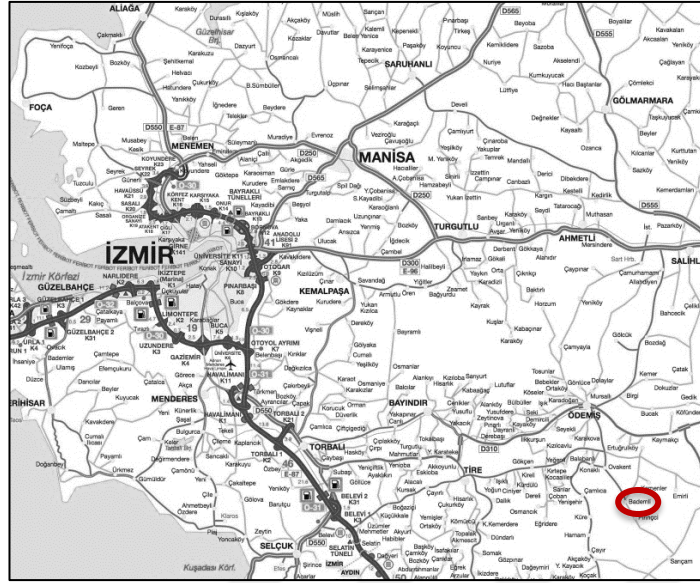
Tescilli yapılar dışında dokuyu tamamlayan diğer geleneksel yapılarda da benzer durumlar söz konusudur. Özellikle Rum Mahallesi olarak anılan bölgede harabe durumunda çok sayıda Kule Ev bulunmaktadır. Bu yapılardan en çok bilineni ise Kuzubeyi Kulesi'dir.

Tüm bu veriler ışığında, yerleşimin SİT alanı ilan edilmesinin ve yapıların tescil edilmesinin dokunun korunması bağlamındaki olumlu tek katkısından söz edilebilir: SİT alanı içerisinde uyumsuz yapılaşmanın ve tescilli yapılara izinsiz müdahalelerin engellenmesi. Ancak, yukarıda aktarılan olumsuz unsurlar bağlamında değerlendirildiğinde, mevcut düzenlemenin yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sonraki bölümde irdelenecek olan odak tartışma konusunu oluşturmaktadır.

4.3 Ödemiş, Bademli Mahallesi

Konum:

Bademli Mahallesi, İzmir il merkezine 114 km uzaklıkta bulunan Ödemiş ilçesinin 21 km güneyinde yer almaktadır (Şekil 4.55). Doğusunda Beydağ ilçesi, güneyinde Aydın iline bağlı Köşk ilçesi, batısında Ovakent Mahallesi ile çevrili olan yerleşim, Aydın Dağları ve Bey Dağı arasındaki Hacetdede Tepesi'nin kuzeye bakan eteklerinde konumlanmıştır (Şekil 4.56).

Şekil 4.55 Bademli'nin İzmir içindeki konumu (İzmir otoyol haritası, b.t.)

Şekil 4.56 Bademli'nin genel görünümü (Bademli, b.t.)

Tarihçe:

Yerleşimin geçmişten günümüze Potamia, Bodamya, Bodemya ve Bademiye isimleriyle anıldığı bilinmektedir. 12. – 13. yüzyıllarda kullanıldığı öngörülen 'Potamia' Rumca 'ırmak yurdu' anlamına gelmektedir (Bilge Umar'dan aktaran Akan, 2011, s. 8).

Ödemiş ilçesini içine alan Küçük Menderes Ovası'ndaki yerleşimlerin tarihi geç kalkolitik döneme kadar uzanmakta olup, bölge sırasıyla Frig, Lidya, Pers, Yunan, Roma, Bizans, Aydınogulları ve Osmanlı egemenliğine girmiştir. Bu çevredeki

yerleşimler, 13. yüzyılda Cenevizlilerin ticari kontrolünde bulunan pazar yerlerini de kapsamaktadır.

Bademli ile ilgili Bizans öncesine ilişkin yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yerleşimde bulunan Potamia Kalesi, Bizans dönemine ait küçük bir yapıdır. 15. yüzyıl başlarında Aydınoğulları Beyliği'nden Osmanlı idaresine geçen yerleşim, 20. yüzyıl başında Tire Şeriye Sicili'nde ilçe olarak belirtilmektedir (Yavuz, 2009, s.53). Bademli Belediye Teşkilatı ise 1932 yılında, Cumhuriyet Dönemi'nde, kurulmuştur.

Yerleşim 2013 yılına kadar Ödemiş ilçesine bağlı belde belediyesi idaresinde iken, 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Kanun öncesinde beldeye beş köy (Mescitli, Emirli, Kemenler, Pirinççi, Bıçakçı köyleri) bağlı bulunmaktadır.

Çevresel unsurlar:

Bademli, içinde bulunduğu doğal çevrenin güzelliği ile bilinmektedir. Aydın Dağı ormanları, yerleşimin içinden geçen dereler ile çam, kestane ve ceviz ağaçları çevrenin en önemli doğal unsurlarıdır (Şekil 4.56). Bununla birlikte, Küçük Menderes Ovası'na doğru uzanan kuzey bölgesinde bulunan zeytin ve meyve bahçeleri ile fidanlıklar doğal çevreyi oluşturmaktadır. Tarımsal sulama amacıyla Devlet Su İşleri tarafından inşa edilen Bademli Barajı göleti ise, yerleşimin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Şekil 4.57). Söz konusu doğal çevre, yerleşimin kültür turizminin yanı sıra foto – safari ve bisiklet turları için tercih edilmesine de olanak vermektedir.

Şekil 4.57 Yerleşimin içinden geçen dere (Kişisel arşiv, 2019)

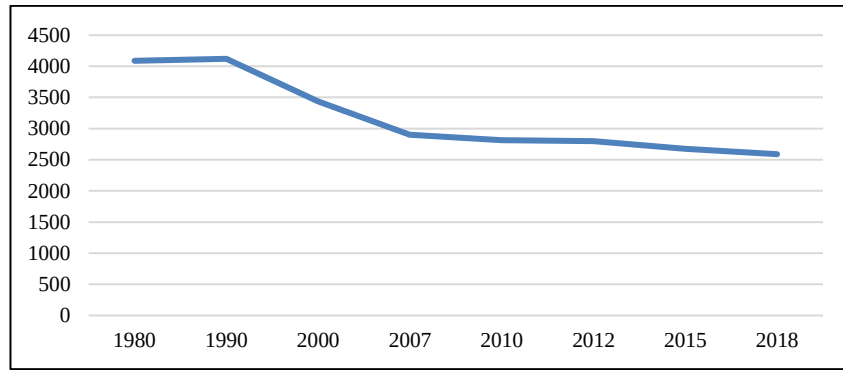
Nüfus:

Bademli nüfusu, TÜİK verilerine göre, 1980 yılında 4089 iken, 2000 yılında 3435'e gerilemiştir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin ilk verilerinin alındığı 2007 yılında nüfusun 2900'e düştüğü, 2018 yılında ise 2589 olduğu görülmektedir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7 Bademli Mahallesi'nin yıllara göre toplam nüfusu (TÜİK verilerinden hazırlanmıştır)

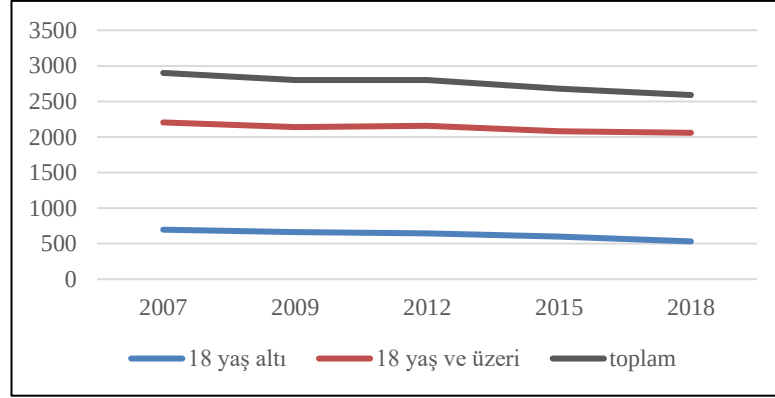
yıl	nüfus	yıl	nüfus	yıl	nüfus	yıl	nüfus
1980	4089	2007	2900	2011	2856	2015	2677
1985	4151	2008	2846	2012	2801	2016	2639
1990	4120	2009	2798	2013	2762	2017	2596
2000	3435	2010	2815	2014	2696	2018	2589

Yavuz (1998), 1985 – 1990 arasındaki nüfus azalmasını, gençlerin okumak için yerleşimden gitmesi ve sonrasında geri dönmemelerine dayandırmaktadır. Yavuz'a göre, tarımsal faaliyetler halkın geçimi için yeterli gelmektedir ve iş bulmak için belde dışına gidenlerin sayısı çok azdır (s. 15). Buna karşın, 1990 ve 2007 yılları arasında nüfusun toplamda %30 oranında azaldığı ve en fazla nüfus kaybının bu dönemde olduğu görülmektedir (Şekil 4.58).

Şekil 4.58 1980 – 2018 yılları arasında Bademli nüfusunun değişimi

2007 – 2018 yılları arasındaki nüfus değişimi yaş grupları bağlamında incelendiğinde, toplam nüfusta %10 azalma varken, 18 yaş altında bu oranın %23,7, 18 yaş üstünde ise %6,6 olduğu görülmektedir (Şekil 4.59).

Şekil 4.59 2007 – 2018 yılları arasında 18 yaş ve üstü ile 18 yaş altı nüfus değişimi

Geçim kaynakları:

Ödemiş ilçesi, verimli toprakları dolayısıyla bölgenin önemli tarım merkezlerinden biridir. İzmir Ticaret Odası'nın 2006 yılında hazırlamış olduğu rapora göre, ilçenin %30'u tarım arazisi olup, 29.000 aile tarımla geçimini sağlamaktadır (Ödemiş, b.t).

Bademli, tarımsal faaliyetlerin geçim kaynakları arasında önemli yer tuttuğu bir yerleşimdir. Kiraz, kestane, ceviz, erik gibi meyveler ile birlikte hububat ve patates üretimi de yapılmaktadır. Bununla birlikte, yöredeki fidan yetiştiriciliği Türkiye üretiminin %50'sini karşılamakta olup, bölge için en önemli geçim kaynağı durumundadır. Meyve fidanı dışında, dış mekân süs bitkisi üretimi de yapılmaktadır.

Bademli'de tarımsal faaliyetlerin önemli bir yer tutması, kooperatifçilik sisteminin de gelişmesini sağlamıştır. Günümüzde iki ayrı kooperatif bulunmaktadır: Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Yeşil Bademli Tarımsal Kalkınma Kooperatifi. Kooperatif bünyesinde zeytinyağı, yoğurt, peynir ve doku kültürü fabrikaları bulunmaktadır. Türkiye'deki 28 adet 'Doku Kültürü ile Tohumluk Üretici Belgesine Sahip Kuruluş' arasında bulunan 'Bademli Biyoteknoloji San. Tic. Ltd. Şti' anaç tohum üretimi bağlamında üreticilere destek sağlamaktadır (Bitkisel üretim, b.t).

Tarım Bakanlığı verilerine göre, günümüzde Bademli'de iki kooperatifle birlikte dört ayrı şahıs firması 'Yetkilendirilmiş Fidan ve Fide Üreticisi Kuruluşlar' arasında yer almaktadır (Bitkisel üretim, b.t).

Yerleşimde fidan üretimi ve diğer tarımsal üretimlerin yanı sıra sınırlı düzeyde büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Mahalle içindeki kahvehane, lokanta, berber ve benzeri küçük esnaf işletmeleri de yerel halkın diğer geçim kaynaklarıdır.

Aydın Dağları, Kozluk ve Karlık dereleri bölgesinden gelen kaynak sularından alınarak şişelenen ‘Badem Su’, yöre için önemli değerlerden biri olup, 6360 sayılı kanun sonrasında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından devralınmıştır.

Ödemiş Belediyesi, 2014 stratejik planına göre Bademli’de yer alan hane sayılarına bakıldığında, yerleşimde 47 kamu ve 181 adet özel işyeri bulunmaktadır (Ödemiş 2015-2019 Stratejik Planı, 2014).

Kamusal donatılar:

Yerleşimde Şükrü Saraçoğlu İlkokulu ve Bademli Ortaokulu bulunmaktadır. Ödemiş 8 No’lu Aile Hekimliği Merkezi de Bademli’de hizmet vermektedir.

6360 sayılı kanun öncesinde var olan jandarma karakolu ve belde belediyesi hizmet binası ise ilgili yasa sonrasında kapatılmıştır. Ödemiş Belediyesi verilerine göre, Bademli’de belediyeye ait sekiz adet taşınmaz bulunmaktadır. Bunlar, ‘eski belediye hizmet binası, şehir salonu, düğün salonu, dere restoran, halı saha ve üç adet konukevi’ olarak belirtilmiştir (Ödemiş 2015-2019 Stratejik Planı, 2014).

Gelenekler:

Haziran ayının ilk haftasında yapılan Kiraz Festivali, yerleşimin en bilinen ve en renkli geçen etkinliğidir. İlk olarak 1964 yılında yapılan ve 2019 yılında 50. si gerçekleştirilen festival, 17. Bademli Fidan Festivali ile aynı anda düzenlenmiştir. En iyi kirazın ve kiraz güzeline seçildiği festivale çevre mahallelerden katılım yüksektir.

Yerleşimin bir diğer geleneksel festivali, Selli Festivali’dir. Dini bayramlardan sonra gelen ikinci pazar günü yapılan geleneksel etkinlikte panayır kurulmaktadır.

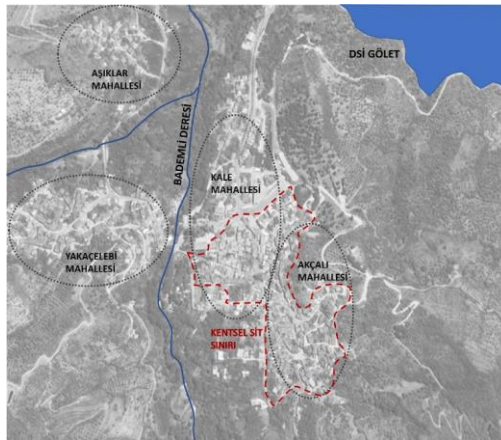
Yavuz (1998, s. 25), yerleşimde geleneksel yemekler, halk oyunları, yerel giysiler, el işi üretimler ve düğünleri aktarmaktadır. Günümüzde bu gelenekler kısmen de olsa sürdürülmektedir.

Yerleşimin geleneksel üretimleri arasında aynı zamanda keçe ve sırık yapımı da bulunmaktadır. Zeytin ve diğer meyveleri ağaçlardan düşürmek için yapılan sırıklar, geçim kaynağı oluşturmamakta, ancak geleneksel hasat yöntemi olarak sürdürülmektedir.

Doku ve Mimari Özellikler:

Bölgenin kalkolitik çağa kadar uzanan tarihsel geçmişi içinde, küçük bir kasaba olarak kalan Bademli çevresinde farklı dönemlere ait çeşitli mimari kalıntılar bulunmaktadır. Yerleşimin tarihçesine ilişkin yeterli bilgi bulunmaması ve buluntularla ilgili ayrıntılı çalışma yapılmamış olması dolayısıyla kaynaklarda aktarılan bilgiler de sınırlı düzeydedir. Bizans Dönemi'nde yapıldığı öngörülen Potamia Kalesi'nin duvar kalıntıları, yerleşimin girişinde yer alan Pazaryeri Köprüsü ve çevresindeki antik buluntuların bu bağlamda incelenmesi gerekmektedir.

Yerleşim, Aşıklar, Akçalı, Yakaçelebi ve Kale Mahalleleri olmak üzere dört bölgeden oluşmaktadır. Geleneksel konut dokusu ise Kale ve Akçalı Mahalleleri içinde yer almaktadır (Şekil 4.60). Diğer iki mahalle yeni yapılaşma alanlarıdır.

Şekil 4.60 Bademli'nin mahalleleri ve kentsel sit sınırı (Google Earth, 2019)

Geleneksel dokunun bulunduğu bölge, güneydeki tepenin eteklerinden ovaya doğru inen alanda yer almaktadır. Topoğrafya ile uyumlu kıvrımlı sokaklar ve bulundukları parselde göre biçimlenmiş geleneksel yapılar, avlu duvarları ile bahçelerden sarkan yeşillikler dokunun karakterini oluşturan unsurlardır.

Cami, kahvehane ve bir anıt çınar ağacının yer aldığı meydan, mahallenin kuzeyinde nispeten düzlük alanda konumlanmıştır (Şekil 4.61). Geleneksel konut dokusu dışında, yerleşimde iki adet de cami bulunmaktadır. Hayrettin Efendi Camii Meydanda yer almaktadır. Kare plan şemasına sahip, iki cephesi ahşap revakla çevrili, ahşap kırma çatılı cami 18. yüzyıl ortalarında inşa edilmiştir. Yapı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından, hazırlanan rölöve – restorasyon projelerine uygun olarak restore edilmiştir.

Şekil 4.61 Bademli Hayrettin Efendi Camii ve köy meydanı (Kişisel arşiv, 2017)

Yerleşimde bulunan bir diğer anıtsal yapı olan Kılıczade Mehmet Ağa Camii, Aşıklar Mahallesi'nde bulunmaktadır. 18. yüzyılda inşa edilmiş olan caminin kitabesinde, 1810 yılında Mehmet Ağa tarafından yenilendiği belirtilmektedir (Yavuz, 1998, s. 60). Kareye yakın dikdörtgen planlı harime sahip olan caminin son cemaat yeri ahşap kemerli revakla çevrili olup, üst örtüsü ahşap kırma çatıdır (Şekil 4.62). Yapının en belirgin özelliği duvar resimleri ve tavan süslemeleridir. Özellikle iç mekânda farklı biçimlerde tekrar eden orman tasvirinin mihrap duvarındaki örneğinin benzeri bulunmamaktadır (Şekil 4.63).

Şekil 4.62 Kılıczade Mehmet Ağa Camii, Restorasyon öncesi (Kişisel arşiv, 2006) ve sonrası (Kılıczade Mehmet Ağa Camii, b.t)

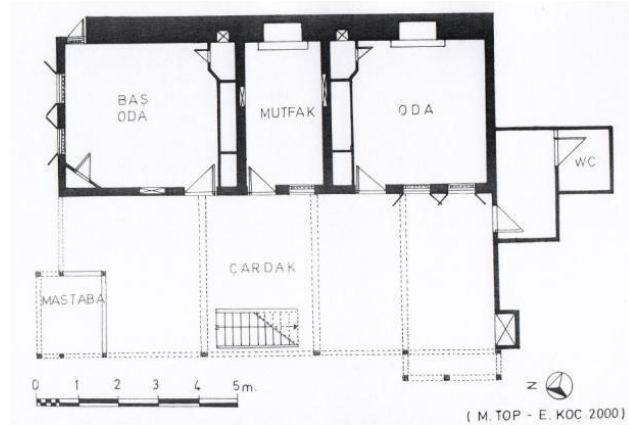
Şekil 4.63 Kılıczade Mehmet Ağa Camii, duvar ve tavan bezemeleri (Kişisel arşiv, 2006)

Geleneksel dokuyu oluşturan sivil mimarlık örneği yapılar, yığma taş, ahşap karkas ve bir arada kullanıldıkları karma yapım sisteminde inşa edilmişlerdir. Yalın ancak geleneksel Türk Evi karakteristik özelliklerini barındıran ve bir bölümü müdahale edilmemiş olması dolayısıyla tüm özgün niteliklerini günümüze taşıyabilmiş yapılar, bütüncül bir doku oluşturmaktadır (Şekil 4.64). Dokunun bazı bölümlerinde tümüyle korunmuş sokaklar yer almaktadır. Basit kırsal mimari özelliğindeki çok sayıdaki yapı dışında gerek kütle boyutları gerekse yapım sistemi ve işçilik bağlamında ön plana çıkan konak niteliğinde konutlar bulunmaktadır.

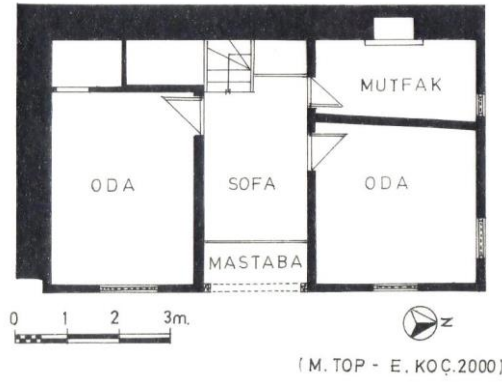

Şekil 4.64 Kasaplar Sokağı (Yavuz, 1998 – Kişisel arşiv, 2019)

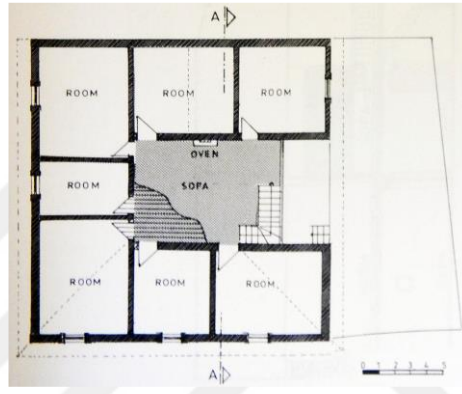
Konutlar, zemin katta avluya ya da doğrudan yapı içine açılan ahşap kapılı ve yüksek duvarlı olup, üst katta odaların bağlı olduğu ortak yaşam mekânı olan çoğunlukla açık sofalı plan şemasına sahiptir. Bademli’de yapılan tipoloji çalışmaları sofasız plan şemasına sahip yapı bulunmadığını ortaya koymuştur (Akan, 2011, s. 27). Yazar, açık sofalı (Şekil 4.65), iç sofalı (Şekil 4.66) ve orta sofalı plan tiplerine (Şekil 4.67) ilişkin örnek yapıların plan çizimlerini aktarmıştır.

Şekil 4.65 Açık sofalı plan tipi (Akan, 2011)

Şekil 4.66 İç sofalı plan tipi örneği (Akan, 2011)

Şekil 4.67 Orta sofalı plan tipi örneği (Akan, 2011)

Yerel ağızda ‘*çardak*’ olarak adlandırılan sofalar ahşap direklerle taşınan ahşap karkas çatı ile örtülüdür (Şekil 4.68). Yerel mimarının bir diğer karakteristik özelliği, sofalara bitişik, zeminden 50 – 60 cm kadar yüksekte ve sokağa doğru çıkma biçiminde oturma amaçlı yapılan ahşap ‘*mastaba*’lardır (Şekil 4.69).

Şekil 4.68 Çardak mekânı ve ahşap çatı (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 4.69 Mastaba örnekleri (Kişisel arşiv, 2019)

Üst kat yaşam mekânlarıyla birlikte, çardak ve mastabaları örtecek biçimde geniş saçaklı olarak yapılmış ahşap kırma çatılar alaturka kiremit ile kaplıdır (Şekil 4.70).

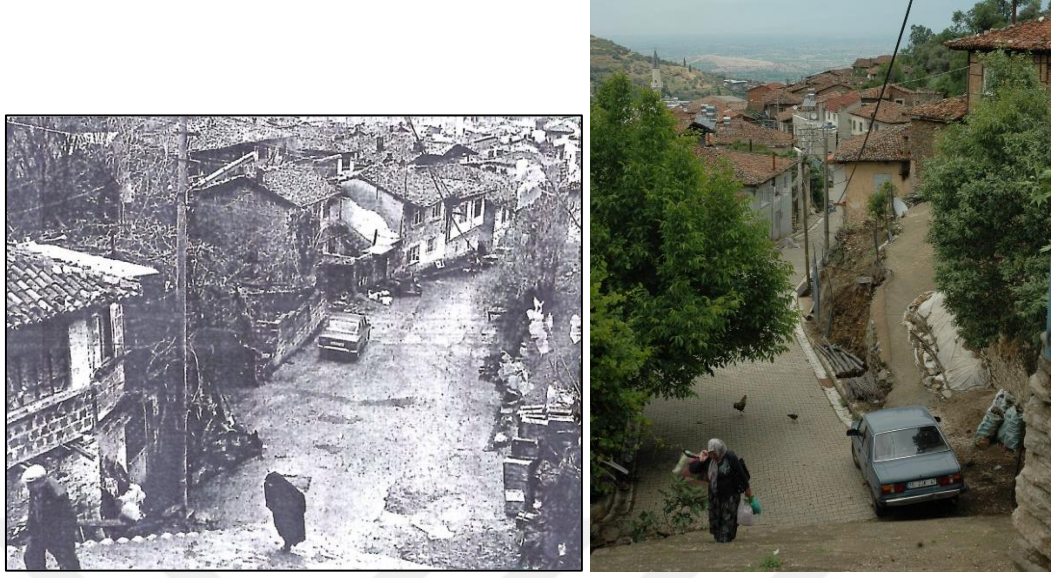

Şekil 4.70 Özgün çatı kaplaması ve baca örneği (Kişisel arşiv, 2019)

Sit alanı ve tescilli yapılar:

Yerleşim, 23.04.2008 tarihinde İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından Kentsel Sit alanı olarak tescillenmiş, Koruma Amaçlı İmar Planı ise 28.09.2011 tarihli koruma kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Sit alanı içerisinde bir cami ve bir çeşme olmak üzere iki adet 1. grup tescilli anıtsal yapı bulunmaktadır. Köy meydanında yer alan çınar ağacı da anıt ağaç olarak tescillenmiştir. 2. grup tescilli yapı grubunda ise, 1935 yılında inşa edilmiş olan ilköğretim okulu yapısı dışında 42 adet sivil mimarlık örneği yapı bulunmaktadır (Şekil 4.71).

Şekil 4.71 Kosam Sokağı eski (Yavuz, 1998) ve günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2019)

Koruma Amaçlı İmar Planı'nda, tescilli yapıların yanı sıra korunması gerekli görülen diğer yapılar da belirtilmiştir. Planda 58 adet konut 'mevcut özellikleri ile korunacak' olarak tanımlanırken, beş adet yapı da 'korunacak sırk fırını' olarak belirlenmiştir (Şekil 4.72). Tescilli yapılar dışında kalan bu yapıların korunmasına ilişkin ilkeler ise plan açıklama raporunda ayrıca belirtilmiştir.

Şekil 4.72 Sırk Fırını (Kut Görgün, 2017)

Koruma Amaçlı İmar Planı:

2008 yılında sit alanı ilan edilen yerleşimin KAİP çalışmaları 2011 yılında İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır. Şekil 4.73'te yerleşimin sit sınırları içinde, tescilli yapılar ve korunması gerekli diğer yapılar, plan üzerinde gösterilmektedir.

Plan Açıklama Raporu'nda doku ölçeğindeki sorun / potansiyeller başlığı altında, dokunun korunmuşluğu önemli bir değer olarak belirtilirken, nüfusun son yıllardaki durağanlığı, yeni yapılaşma baskısını engellemesi bağlamında olumlu; ancak yapıların terk edilmesi açısından olumsuz bir durum olarak nitelendirilmektedir. Raporda aynı zamanda, kullanıcıların ekonomik kaynaklarla ilgili bilgilendirilmesi, korumaya aktif katılımın sağlanması ve turizm potansiyelini değerlendirmeye yönelik girişimlerin yapılmasının gerekliliği belirtilmektedir.

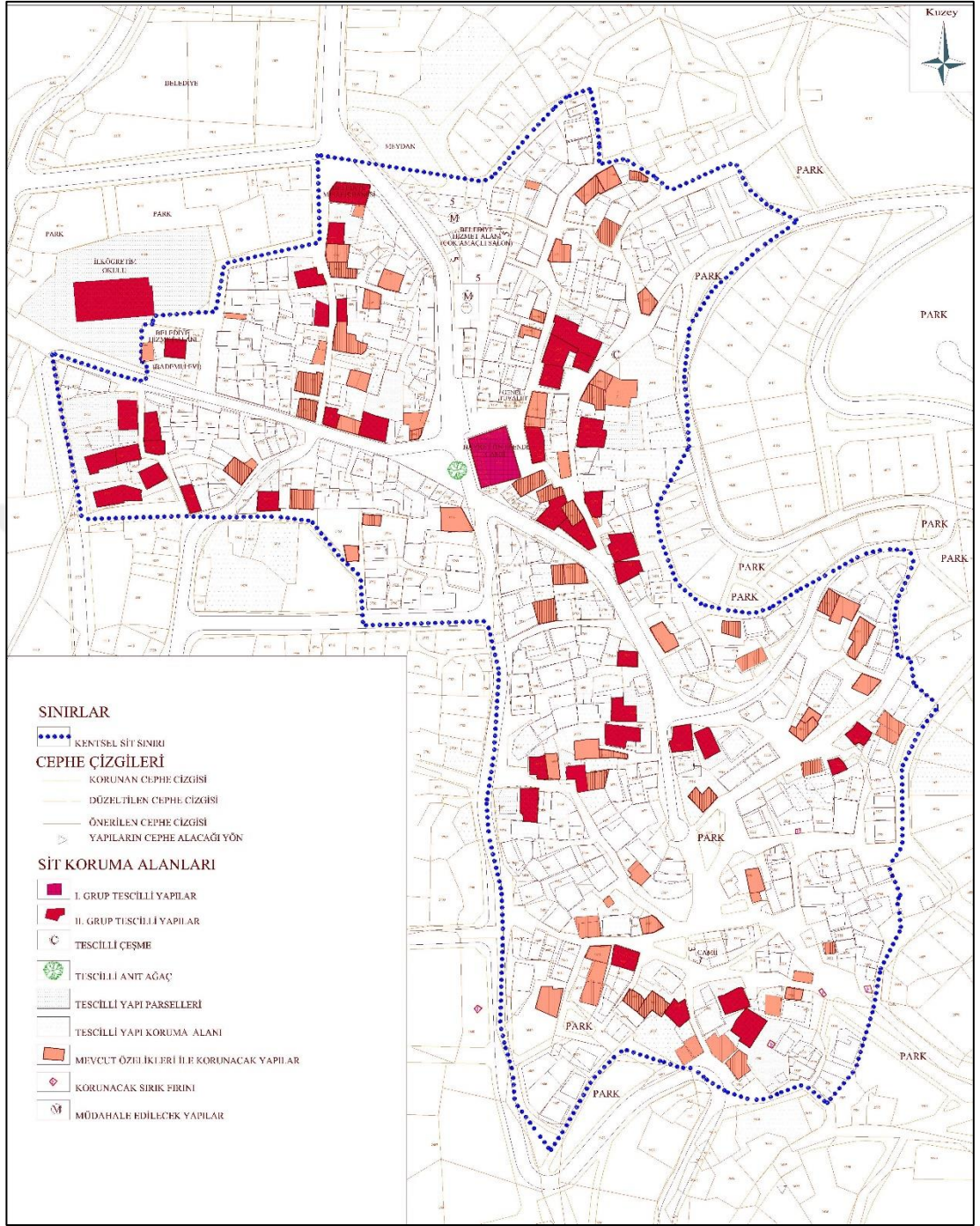
Plan Uygulama Hükümleri'nde ise, alanda yapılacak her türlü müdahaleye ilişkin koşullar ortaya konulmaktadır. Buna göre, tüm tescilli yapıların onarımları, ilgili yasa, yönetmelik ve ilke kararlarına uygun olarak gerçekleştirilecek ve belirtilen hükümler doğrultusunda Koruma Kurulu kararlarına uygun olarak uygulama yapılacaktır. 1. ve 2. grup tescilli yapılar dışında doku bütünlüğünün korunması için 'Mevcut Özellikleriyle Korunacak Yapılar' olarak belirtilmiş parseller bulunmaktadır. Bu yapılar ise "dönemin mimari özelliklerinden bir bölümünü günümüze taşıyan, tescilli taşınmaz kültür varlığı yapılar ile birlikte geleneksel dokuyu bütünleyen, tespit ve analiz çalışmalarında planlama ekibince saptanan, plan üzerinde ayrıştırılarak gösterilen yapılar" olarak tanımlanmıştır. Bu yapı grubu için oluşturulan uygulama hükümlerinde ise, söz konusu yapıların basit ve esaslı onarımlarında özgün nitelikleriyle korunması gerektiğine işaret edilmektedir. Buna karşın, "tescilli yapıya komşu ya da koruma alanı içindeyse" Koruma Kurulu'nun, değilse Belediye'nin denetiminde olmak ve mevcut durumu belgeleyen rölöve çalışmalarının yapılması kaydıyla yapının yıkılıp yeniden yapılabileceği hükmedilmektedir. Yeniden yapımda ise, "taban oturma alanı, parsel içindeki yatay ve düşeydeki konumu, kütlesi, gabarisi, cephe özellikleri, yapı malzemesi ve yapım sistemi" nin korunması gerekliliği

belirtilmektedir. Dolayısıyla, tescilli yapılar dışındaki korunacak yapı grubunda “rekonstrüksiyon” uygulaması yapılabilecektir. Planda sit alanı sınırları içinde 43 adet tescilli sivil mimarlık örneği yapı işaretlenmiş olmasına karşın, bu gruptaki yapı sayısı 60’ın üzerindedir.

Tescilli ve diğer korunacak yapılara ilişkin koşullar dışında Plan Hükümleri’nde yeni yapılaşmaya ilişkin maddeler sunulmaktadır. Yeni yapılaşmanın 1/500 ölçekli plan üzerinde belirtildiği biçimde, yeni yapı konumu esas alınarak, belirtilen kat yüksekliği ve gabariler doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerektiği; pencere, kapı, çatı ve bacaların ise belirtilen boyut ve malzemelere uygun olarak yapılması hükümler arasında yer almaktadır.

Planda aynı zamanda yıkılarak plan hükümlerine göre yeniden inşa edilmesi gereken yapılar da belirlenmiştir. Bu yenilemenin mal sahibi tarafından ya da kamulaştırma yoluyla yapılabileceği aktarılmıştır.

Bademli Koruma Amaçlı İmar Planı gerek plan gerekse plan hükümleri ile ilgili mevzuata uygun olarak hazırlanmış, bu doğrultuda dokunun ve yapıların korunması için gerekli koşulları ortaya koymuştur. Buna karşın, projenin onayından günümüze kadar geçen sekiz yıllık süreçte, sınırlı sayıda uygulama yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, uygulamaya ilişkin sorunları ortaya koymak amacıyla alanda yapılan çalışmalar, KAİP öncesi ve sonrasına ilişkin doku analizleri, bulgular ve karşılaştırma sonuçları aşağıda aktarılmaktadır.

Şekil 4.73 Bademli Kentsel Sit alanı sınırları, tescilli yapılar ve korunması gerekli görülen diğer yapılar

Doku Analizleri:

Bademli Mahallesi ile ilgili ilk analiz çalışmaları 1998 yılında Adem Özçelik tarafından hazırlanan ‘The Research of Historical Environment in Bademli / Bademli tarihsel çevre dokusu araştırması’ başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yapılmıştır. Yerleşimin SİT alanı olarak tescillenmesinde Özçelik’in Koruma Kurulu’na sunmuş olduğu tescil önerisine ilişkin dilekçenin büyük katkısı olmuştur. Özçelik tarafından yapılmış olan çalışmada yerleşimdeki 80 adet yapı incelenmiştir. Bu yapılardan 32 tanesi Kentsel SİT alanı sınırları içinde kalmakta olup, KAİP’e göre 10 yapı tescilli, 9 yapı ise ‘mevcut özellikleri ile korunacak’ yapı niteliğindedir. Çalışma kapsamında bu yapıların günümüzdeki yapısal ve kullanım durumları incelenerek, Özçelik’in analizleri ile karşılaştırılmıştır.

2011 yılında onaylanan KAİP çalışmaları kapsamında ‘kat adedi, çatı tipleri, arazi kullanımı, bina büyüklükleri, çatı örtüsü, ada ölçeğinde TAKS, yapı sistemleri, parsel tipolojisi, yapısal durum, KAKS, TAKS ve parsel büyüklüğü’ analizleri yapılmıştır. Çalışma kapsamında, tescilli ve mevcut özellikleri ile korunacak yapıların arazi kullanım ve yapısal durum analizleri ile günümüzdeki durumları karşılaştırılmıştır. Ancak, plan kapsamında ‘kullanım durumu’ analizi yapılmadığından karşılaştırma yapılması mümkün olmamıştır.

2017 yılında Esra Kut Görgün’ün tamamlamış olduğu ‘6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrası Kırsal Yerleşimlerin Planlanmasında Köy Tasarım Rehberlerinin Geliştirilmesi: Ödemiş/İzmir Örneği’ başlıklı yüksek lisans tezi ise, Bademli Mahallesi’nin karakteristik mimari özelliklerini ortaya koymakla birlikte, doku analizleri ve yerel halk ile yapılan anket çalışmasını kapsamaktadır. Kut Görgün (2017) tarafından yapılmış olan anket çalışmalarına ilişkin veriler de çalışmada ele alınarak değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, belirtilen tüm çalışmalardan ve Bademli Mahallesi ile ilgili diğer yayınlardan ulaşılan eski fotoğraflar da çalışma kapsamında yapıların günümüzdeki durumlarıyla karşılaştırılmak üzere değerlendirilmiştir.

Tablo 4.8 Bademli Mahallesi'ndeki Tescilli yapılar ve analizler

NO:	PARSEL NO:	İŞLEV	KULLANIM DURUMU		YAPISAL DURUM		
			1998	2019	1998	2011	2019
1	3431	Konut		-		K	K
2	3434	K + T		+		K	K
3	3435	Konut		-		K	Y
4	3436	Konut		-		K	Y
5	3437	Konut		-		O	K
6	3442	Konut		-		O	O
7	3469	Konut	-	-	O	O	H
8	3473	Konut	+	-	I	O	H
9	3479	Konut		+		O	O
10	3480	Konut	+	-	O	O	K
11	3513	Konut		+		O	I
12	3514	Konut		+		O	O
13	3528	Konut		+		O	K
14	3531	Konut		+		O	K
15	3598	Konut		-		K	K
16	3603	Konut		-		K	K
17	3605	Konut		-		O	K
18	3613	Konut		+		K	K
19	3657	Konut		-		O	K
20	3679	Konut		-		K	K
21	3683	Konut		-		O	K
22	3687	Konut		-		O	O
23	3694	Konut		+		O	O
24	3705	Konut	+	+	I	O	K
25	3722	Konut		+		K	K
26	3724	Konut		+		K	Y
27	3758	Konut		-		O	K
28	3848	Konut		+		O	K
29	3849	Konut		-		O	O
30	3850	Konut		+		O	O
31	3851 - 52	Konut	+	+	I	O	K
32	3857	Konut		-		O	K
33	3865	Konut		-		O	K
34	3867	Konut		+		O	O
35	3876	Konut	+	+	I	K	I
36	3882	T		-		O	O
37	3899	Konut	-	+	O	O	I
38	3912 - 15	Konut	+	-	I	O	I
39	3916	Kütüphane	-	+	K	I	I
40	3917	Konut		-		O	I
41	3918	Konut		+		O	I
42	4577	Konut	+	-	I	K	K

T: ticaret, K+T: Konut + Ticaret, +: Kullanılan, -: Kullanılmayan, I: iyi, O:orta, K:Kötü, Y: Yıkılmış

Tablo 4.9 Bademli Mahallesi'ndeki 'mevcut özellikleri ile korunacak' yapılar ve analizler

NO:	PARSEL NO:	İŞLEV	KULLANIM DURUMU		YAPISAL DURUM		
			1998	2019	1998	2011	2019
1	3369	Konut		-		O	K
2	3370	Konut		+		K	K
3	3372	Konut		+		O	K
4	3374	Konut	+	-	I	O	K
5	3396	Konut		+		K	K
6	3398	Konut		+		O	O
7	3421	Konut		-		O	K
8	3438	Konut		+		I	O
9	3439	Konut		+		K	O
10	3452	Konut		+		O	O
11	3466	Konut		-		K	K
12	3467	Konut		-		O	O
13	3488	Konut		+		O	O
14	3491	Konut		+		O	O
15	3493	Konut	+	+	I	K	K
16	3502	Konut		+		O	O
17	3503	Konut		-		O	O
18	3504	Konut		+		O	K
19	3506	Konut		-		K	K
20	3509	Konut		-		K	H
21	3510	Konut		-		K	H
22	3516	Konut		-		O	H
23	3527	Konut		+		O	K
24	3533	Konut		+		O	O
25	3534	Konut		+		O	O
26	3540	Konut		-		K	K
27	3553	Konut		-		K	K
28	3592	Konut		-		K	K
29	3600	Konut		-		K	K
30	3601	Konut		+		O	K
31	3606	Konut		+		K	K
32	3607	Konut		+		K	K
33	3608	Konut		+		K	K
34	3615	Konut	+	+	I	O	O
35	3616	Konut		+		K	K
36	3617	Konut		+		K	K
37	3640	Konut		-		K	K
38	3648	Konut		-		K	K
39	3651	Konut		+		O	K
40	3670	Konut		-		O	K
41	3677	Konut		-		O	K
42	3678	Konut	+	+	I	O	O
43	3680	Konut		+		O	O
44	3693	Konut		-		K	K
45	3710	Konut	+	+	O	K	K
46	3711	Konut		+		O	O
47	3712	Konut		-		O	O
48	3723	Konut	+	+	O	K	K
49	3726	Konut		-		O	H
50	3732	Konut	+	-	I	O	O
51	3879	Konut		+		O	O
52	3881	Konut		+		K	O
53	3884	Konut		+		O	O
54	3896	Konut		-		O	I
55	3897	Konut		+		O	O
56	3901	Konut		-		O	I
57	3902	Konut		+		K	I
58	3905	Konut		+		O	O
59	3923	Konut	+	+	O	O	I
60	3924	Konut	+	+	I	O	I
61	3925	Konut		+		O	I

T: ticaret, K+T: Konut + Ticaret, +: Kullanılan, -: Kullanılmayan, I: iyi, O:orta, K:Kötü, Y: Yıkılmış

Tescilli yapılar ve korunması gerekli diğer yapıların kullanım ve yapısal durumlarına ilişkin eski tarihli analizler ile günümüzdeki verilerin karşılaştırması Tablo 4.8 ve Tablo 4.9’da aktarılmıştır. Karşılaştırma çalışmasıyla ilgili tespit ve değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

Alanda yapılan araştırmada, mahallenin girişindeki 3916 parselde yer alan Halk Kütüphanesi dışında esaslı onarımı yapılan yapıya rastlanmamıştır (Şekil 4.74). Bununla birlikte, belirtilen yapının batısından başlayarak güneye doğru uzanan Kaleiçi Sokak’ta, 2017 yılı Ekim ayında başlayan ve İzmir Valiliği ile Ödemiş Belediyesi tarafından yürütülen Sokak Sağıklaştırma çalışmalarının sürdüğü görülmüştür (Şekil 4.75).

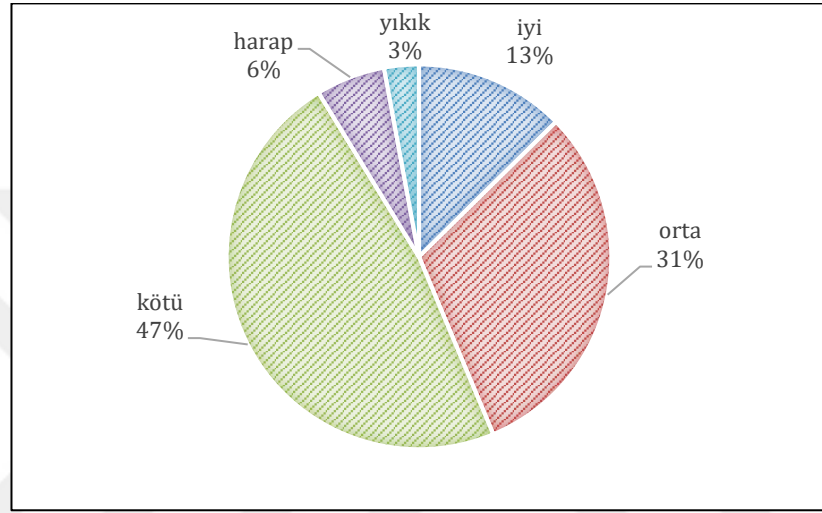

Şekil 4.74 3916 parsel – Belediye Konuk Evi ve Halk Kütüphanesi (Kişisel arşiv, 2019)

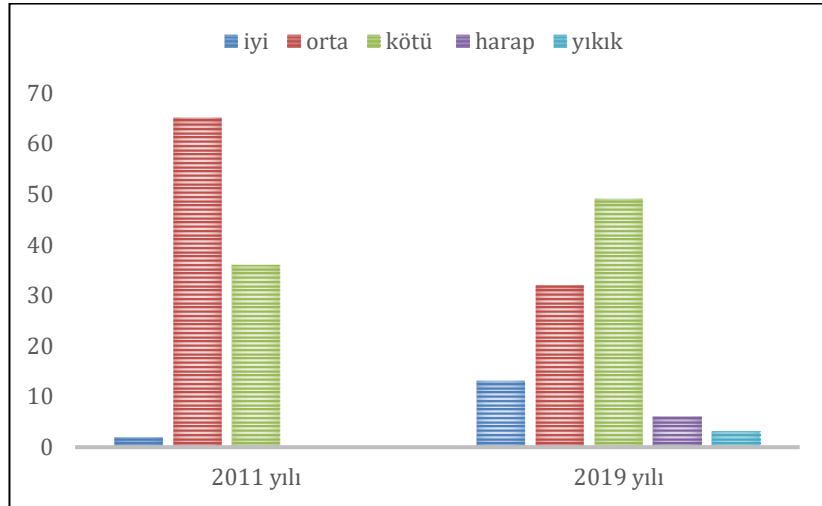

Şekil 4. 75 Kaleiçi Sokak’ta sürdürülen sağıklaştırma çalışmaları (Kişisel arşiv, 2019)

Plan üzerinde tescilli ve mevcut özellikleriyle korunacak olarak işaretlenmiş toplam 103 adet yapının yapısal durumları incelendiğinde, günümüzde yalnızca %13 oranında iyi durumda yapı olduğu; buna karşın %31 orta, %48 kötü ve %8 oranında harap durumda olan yapı bulunduğu görülmüştür (Şekil 4.76). KAİP çalışmaları kapsamında yapılmış olan analizlerden yararlanılarak söz konusu yapıların 2011 ve 2019 yıllarındaki yapısal durumları karşılaştırılmıştır (Şekil 4.77).

Şekil 4.76 2019 yılı analizlerinde 103 adet yapının yapısal durumu

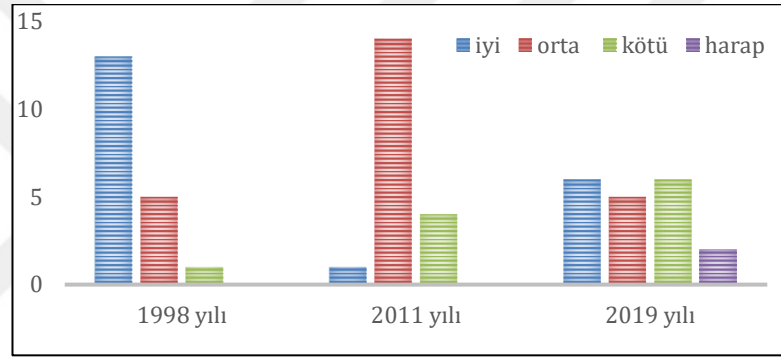

Şekil 4.77 2011 – 2019 analizlerinde 103 adet yapının 'yapısal durum' karşılaştırması

Bu karşılaştırmada dikkat çeken durum, KAİP çalışmasında yapılan analizlerde biri onarımı gerçekleştirilmiş olan kütüphane binası olmak üzere, yapısal durumu 'iyi' olarak belirtilen yalnızca iki yapı bulunmasıdır. Çok sayıda yapı orta durumda olarak

nitelendirilmiş olup, günümüzde bu yapıların büyük ölçüde daha kötü durumda oldukları görülmektedir.

Özçelik'in (1998) hazırlamış olduğu yapısal durum analizleri incelendiğinde, sit alanı sınırları içinde kalan toplam 19 yapıdan 13 tanesinin iyi durumda olduğu görülmektedir. Aynı yapıların, KAİP kapsamında yapılan analizleri ve günümüzdeki durumları karşılaştırıldığında ise, 2011 yılına kadar olan 13 yıllık süreçte 11 yapının durumunun daha kötü duruma geldiği anlaşılmaktadır (Şekil 4.78). Buna karşın, günümüzde iyi durumda olan yapı sayısının artması, Kaleiçi Sokak'ta yapılmakta olan sağlıklılaştırma çalışmalarına dayanmaktadır (Şekil 4.79).

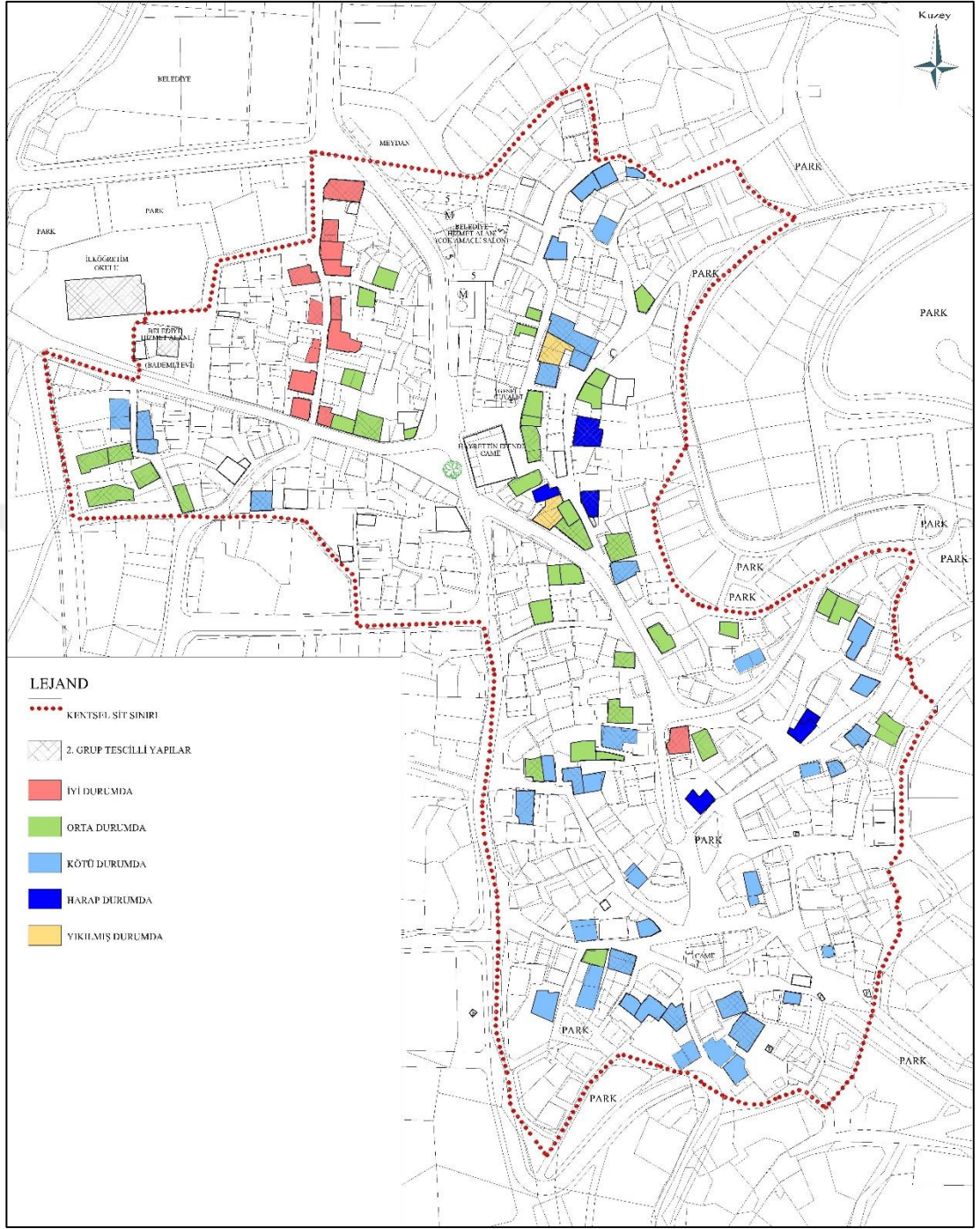

Şekil 4.78 1998'den günümüze 19 adet yapının 'yapısal durum' karşılaştırması

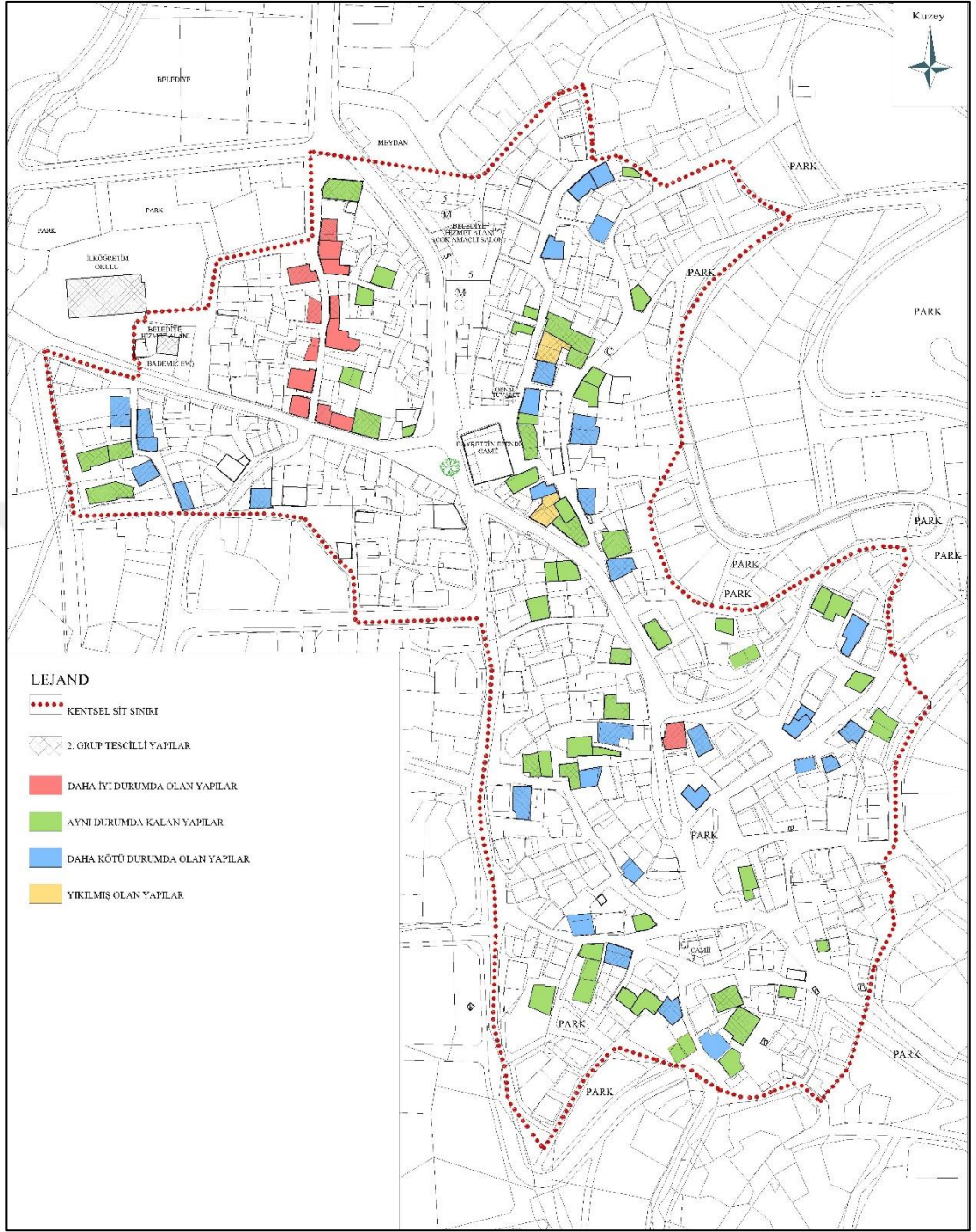

Şekil 4.79 Kaleiçi Sokak (Özçelik, 1998 ve Kişisel arşiv, 2019)

İncelenen yapılara ilişkin 2011 yılına ait yapısal durum analizleri (Şekil 4.80), günümüze ait analizler (Şekil 4.81) ve süreç içindeki değişim (Şekil 4.82) yerleşim planı üzerinde gösterilmiş olup, belirtilen şekil numaralarıyla aşağıda aktarılmaktadır.

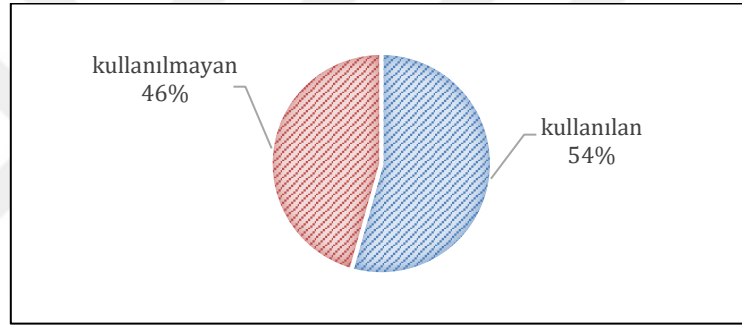

Şekil 4.81 2019 yılı yapısal durum analizi

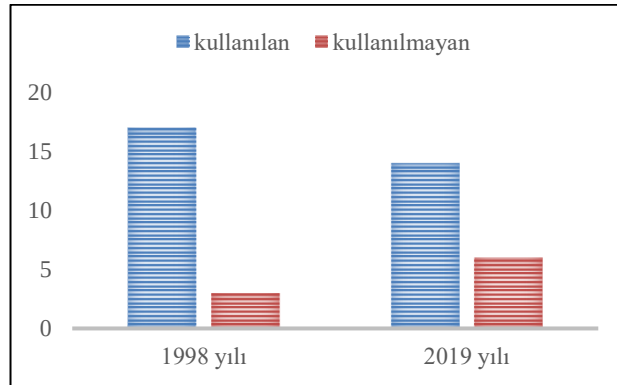

Şekil 4.82 2011 – 2019 yılları arasında yapısal durum değişimi (2011 yılı verileri, İzmir 1 No’lu K.V.K.K Bölge Müdürlüğü arşivinde bulunan KAİP analiz paftalarına göre düzenlenmiştir)

Günümüzde, plan üzerinde tescilli ve mevcut özellikleriyle korunacak yapı olarak işaretlenmiş olan 103 adet yapının 56 tanesi kullanılmaktayken, 47 tanesi kullanılmamaktadır (Şekil 4.83). Belirtildiği üzere, KAİP çalışması kapsamında kullanım durumu analizi yapılmadığından, 2011 – 2019 yılları arasında karşılaştırma yapılması mümkün olmamıştır. Ancak, Özçelik’in incelediği ve sit sınırları içinde kalan 19 adet yapının 1998 yılındaki ve günümüzdeki kullanım durumları karşılaştırılmıştır (Şekil 4.84). O dönemde kullanılmakta olan beş adet yapının günümüzde terk edilmiş olduğu, buna karşın iki adet boş durumda olan yapının günümüzde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu yapılardan biri Belediye Misafirhanesi ve Halk Kütüphanesi olarak kullanılmakta olup, diğeri de sokak sağlıklaştırma çalışması yapılan Kaleiçi Sokak’ta bulunan bir konuttur.

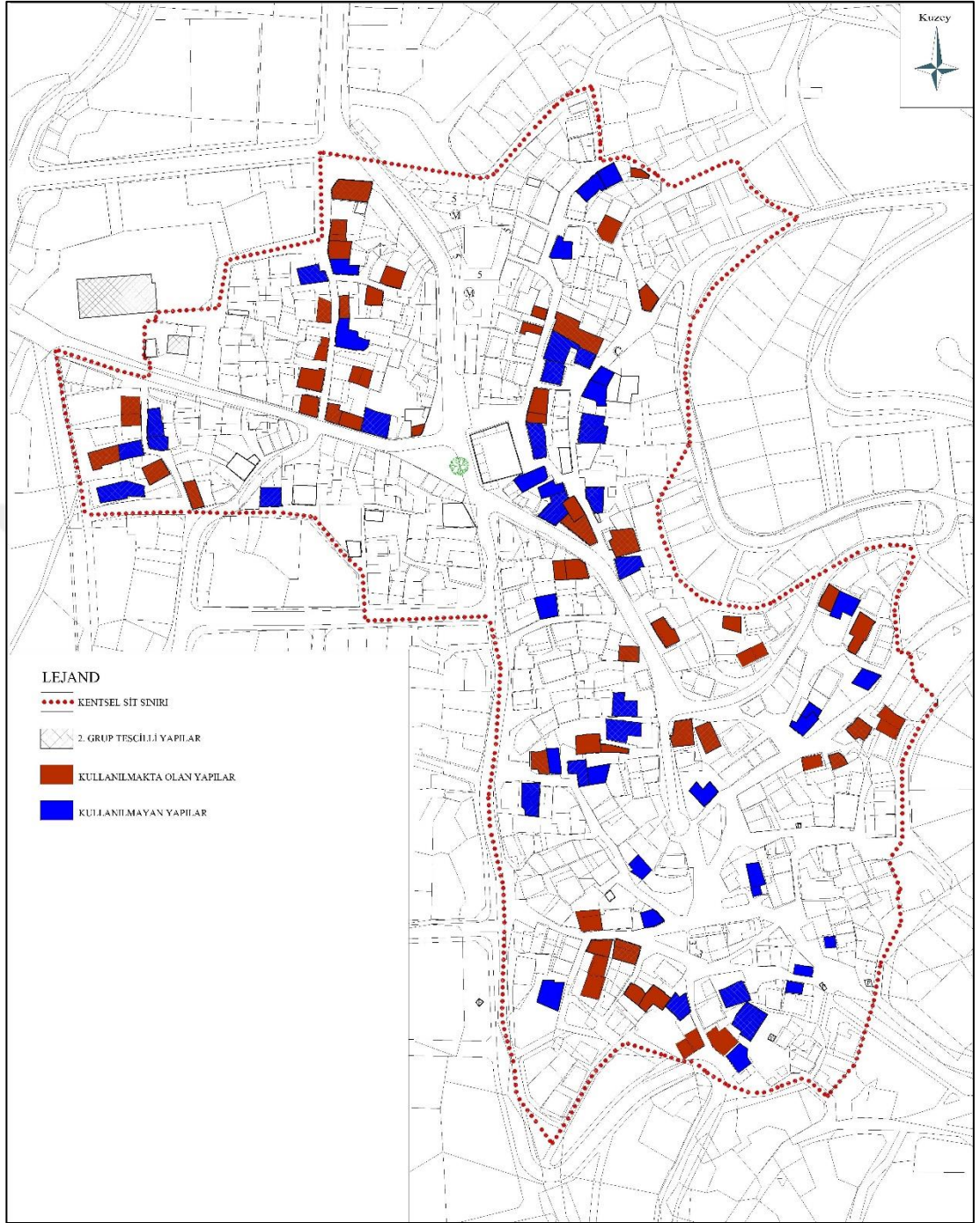

Şekil 4.83 103 adet yapının günümüzdeki kullanım durumu

Şekil 4.84 19 adet yapının 1998 – 2019 yıllarındaki kullanım durumlarının karşılaştırması (1998 yılı verileri Özçelik’in yüksek lisans tezinden alınmıştır)

2019 yılına ait kullanım durumu analizinin yerleşim planı üzerindeki gösterimi Şekil 4.85’te yer almaktadır.

Şekil 4.85 Bademli 2019 yılı kullanım durumu analizi

Sit alanı sınırları içinde yer alan tescilli yapılar ile KAİP üzerinde mevcut özellikleriyle korunacak yapı olarak belirtilmiş yapılara ait analiz çalışmaları ve fotoğraflar katalog düzeninde bir araya getirilmiştir (EK 2 ve 3). Bu yapılardan Özçelik'in çalışmasında yer alan yapıların 1998 yılındaki kullanım durumları katalogda yer alan analiz bölümünde belirtilmiş, diğer yapıların yalnızca günümüzdeki kullanım durumları aktarılmıştır. KAİP analiz paftalarında ise, tüm yapıların bilgileri bulunduğu için, karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, yapısal durum analizinde 2011 yılına ait KAİP verileri kullanılmıştır. Fotoğraf bölümünde, tüm yapıların bu çalışma kapsamında 2019 yılında çekilmiş olan fotoğraflarına yer verilirken, İzmir II numaralı KVKK Bölge Müdürlüğü arşivi ile Özçelik (1998), Akan (2011), Gönül (2018)'ün çalışmalarından elde edilen eski fotoğraflar da aktarılmıştır.

Katalog çalışmasında araştırma kapsamında değerlendirilen 42 adet tescilli yapının tümüne yer verilmiş, ancak korunacak yapı olarak belirtilen yapılar arasından yalnızca eski fotoğraflarına ulaşılan altı adet yapı seçilerek kataloga aktarılmıştır.

Anket Verileri:

Bademli Mahallesi ile ilgili Kut Görgün (2017) tarafından hazırlanmış olan yüksek lisans tezinde, 18 yaş üzerinde 70 kişi ile anket çalışması yapmıştır. Bu çalışmada kullanıcıların eğitim durumları, gelir kaynakları, göç durumu, halkın koruma algısı ve mahalledeki sorunlar tespit edilmiştir. Kut Görgün'ün elde etmiş olduğu veriler, bu çalışma kapsamında değerlendirilmek üzere ele alınmış olup, aşağıda aktarılmaktadır.

Yazarın yapmış olduğu anket sonuçları özetle şöyledir:

Eğitim durumu: katılımcıların %69'u ilkokul mezunudur.

Geçim kaynakları: katılımcıların %54'ünün temel geçim kaynağı tarımdır.

Tarımsal faaliyet: %48 oranında fidan, %36 oranında ise meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Hane dışına göç: %56 oranında hane dışına göç yaşanmakta olup, büyükşehir ve yakın ilçeler en çok tercih edilen alanlardır (Kut Görgün, 2017, 119-129).

Yapılan anket çalışmasına göre, “Geleneksel mimari ve köy dokusunun korunması için neler yapılabilir?” şeklindeki açık uçlu soruya, tarihi dokuda yaşayan katılımcıların %13’ü “eski yapılar yıkılmalı”, %13’ü “geleneksel doku korunmalı”, %20’si eski yapılar onarılmalı”, %20’si “yeni yapılar yapılmalı”, %4’ü “betonarme yapıların önüne geçilmeli” yanıtını vermişlerdir. %30 oranında katılımcı ise, “sit kararının tadilata izin vermeme sorunu ortadan kalkmalı” şeklinde öneride bulunmuşlardır (Kut Görgün, 2017, s. 128). Kut Görgün’ün aktardığına göre, sit alanı içinde konut sahibi olan katılımcılar, yapıların tescilli olması dolayısıyla istedikleri tadilatları yapamadıklarını belirtmekte ve çok sayıda yapının kapsamlı onarıma gereksinimi olduğunu vurgulamaktadır. Anket sonuçlarıyla benzer şekilde, alan çalışmaları sırasında tescilli yapıların korunmasıyla ilgili görüş bildiren kullanıcılar da, onarım yapmak için ekonomik güçleri olmadığını belirterek, “devlet restorasyon yapmalı” düşüncesini dile getirmişlerdir.

Belirtilen anket çalışmasında, katılımcılara belde belediyesinin kaldırılarak mahalleye dönüştürülmesi sonrasında yaşanan sorunlar sorulmuş, “sokakların bakımsız olması, temizlik sorunu” %32 oranıyla en çok verilen yanıt olmuştur. “Karakolun kaldırılması (%23), itfaiyenin kaldırılması (%19), su hizmet bedellerinin artması (%13), belediyeye erişimin zorlaşması (%11), yol ve alt yapı sorunları (%3)” da belirtilen oranlarda dile getirilen diğer sorunlardır (Kut Görgün, 2017, s. 127).

Alanda yapılan analiz çalışmaları sırasında görüşlerini aktaran kullanıcılar, Kut Görgün’ün anket çalışmalarında tespit ettiği sorunlardan söz etmişlerdir. Belediyenin kaldırılması ile önceden doğrudan erişim sağladıkları hizmetlerin hiçbirine ulaşamadıklarını belirten halk, en çok temizlik ve güvenlik konularında sorunlar yaşandığını belirtmiştir.

Yapılan analiz çalışmaları, yerel halkın aktarımları ve gözlemler doğrultusunda tespit edilen sorunlar ve değerlendirmeler aşağıda aktarılmaktadır.

Bademli Mahallesi alan çalışmalarının değerlendirilmesi:

Alanda yapılan analiz çalışmalarından elde edilen bulgular dokuya ilişkin günümüzdeki tespitlerin yapılmasını sağlamıştır. Öte yandan, 1998 yılında yapılmış olan analizler ve KAİP çalışmalarında yer alan verilerin günümüzdeki tespitlerle karşılaştırılması sonucunda, yerleşimin süreç içindeki değişimi ortaya konulmuştur. Bu çalışmaların sonuçları farklı başlıklar altında aşağıda aktarılmaktadır.

Demografik:

- Nüfusun çoğunluğu yetişkin ve yaşlı bireylerden oluşmaktadır.
- Genç nüfus, iş olanakları dolayısıyla Ödemiş ilçe merkezi ve büyükşehir başta olmak üzere farklı yerlere göç etmiştir.
- Yerleşim, dışarıdan göç almamaktadır.

Eğitim:

- Kullanıcıların eğitim düzeyi çok düşüktür. Çoğunluk ilkokul mezunudur. Ancak yerleşimde ortaokul bulunması olumludur. Gençler ortaokul ve lise düzeyinde eğitimlerine devam etmektedir.

Ekonomik:

- Yerel halkın ana geçim kaynağı başta fidancılık ve meyve üretimi olmak üzere tarımsal faaliyetlerdir.
- İki adet tarım kooperatifinin bulunması olumlu ise de, tarımdan elde edilen gelirin düşük düzeyde olması üreticiyi memnun etmemektedir.

İdari sorunlar:

- Belde belediyesinin kaldırılmış olmasıyla ilişkili sorunlar yerel halkın en çok işaret ettiği konudur.
- Jandarmanın kaldırılmış olması güvenlik sorunu olarak görülmektedir.
- İtfaiye ve ambulans gibi hizmetlerin uzaktan geliyor olması sorun olarak belirtilmektedir.

- Yerleşimin temizliği, çöplerin toplanması gibi konularda belediyenin çalışmalarının yetersiz olduğu belirtilmektedir.
- Dere boyunda yer alan eski restoran alanının düzenlenmemiş olması, çevre kirliliği ve güvenlik açısından sorun olarak gösterilmektedir.

Konutlara ilişkin tespitler:

- Çok sayıda tescilli ve korunması gerekli konut günümüzde kullanılmamaktadır.
- Geleneksel konutların bir kısmı yıkılmış durumdadır.
- Yapıların terk edilmesinde en büyük etken yapı sahiplerinin vefat etmesi sonrasında çoklu mülkiyetin ortaya çıkmasıdır.
- Konutların büyük çoğunluğunda basit onarımlar yapılmış, ancak erişimi kolay ve ucuz yeni malzemeler kullanılmıştır. Duvar onarımlarının çoğunluğunda taş duvar örgüsü yerine, tuğla ve briket kullanıldığı görülmüştür.

Koruma algısı ve bilgisi:

- Halkın geleneksel dokunun ve konutların korunmasına yönelik yaklaşımlarının olumlu olmasına karşın, sit alanı olmasının yeterli olmadığı düşüncesi egemendir.
- Tescilli yapıya hiçbir müdahaleye izin olmadığı görüşü bulunmaktadır.
- Gerek proje hazırlanması gerekse uygulama prosedürleri konusunda fikir sahibi değildir.
- Koruma Bölge Kurulu'nun faaliyet alanlarını ve hangi durumlarda başvurulması gerektiğini bilmemektedirler.
- Proje ve uygulamalara yapılan hibe ve krediler konusunda kimsenin bilgisi bulunmamaktadır.

Koruma çalışmaları:

Yerleşim 2008 yılında sit alanı ilan edilmiş, 2011 yılında ise KAİP onaylanmıştır. Buna karşın çok çeşitli etkenlerle planın uygulamaya geçirilmediği görülmektedir. En büyük sorun, belde belediyesinin kapatılmış olması olarak belirtilmektedir. Ödemiş Belediyesi alana yeterli hizmeti sunamamakta, bununla birlikte dokunun korunması için kısıtlı faaliyetler yürütülebilmektedir.

Ödemiş Belediyesi, 2017 yılında Bademli Sokak Sağlıklaştırma Projesi ile, Tarihi Kentler Birliği'nin 'Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nda ödül almıştır (TKB'den Ödemiş Belediyesi'ne 2 Ödül, 2018). "Kırsal mimarinin korunmasına yönelik bütüncül yaklaşımları, bölgesel ölçeğe yayılan turizm odaklı gelişim stratejisini kent merkezi ile buluşturmaları ve bütünlük arz eden restorasyon programları" dolayısıyla ödül verilen proje, 2017 yılında İzmir Valiliği desteği ile uygulamaya geçirilmiştir. Çalışmada 50 parselde cephe iyileştirme çalışmaları ile sokaktaki elektrik, telefon kablolarının düzenlenmesi, yol kaplamalarının yapılması gibi uygulamalara yer verilmektedir.

Koruma Amaçlı İmar Planının ödül almış bir proje ile uygulamaya geçirilmiş olması olumlu bir gelişmedir. Ancak restorasyon uygulamalarının uzman kişiler tarafından nitelikli malzemeler kullanılarak yapılması yapıların özgün niteliklerinin korunabilmesi açısından önem kazanmaktadır. Devam eden cephe iyileştirme çalışmalarında, müdahale kararlarının, kullanılan malzeme, renk ve işçiliğin bu bağlamda gözden geçirilmesi gereklidir. Çoğunlukla sokak sağlıklaştırma uygulamaları, bir çeşit makyaj niteliğinde olmasına karşın doğru uygulamalar yapıldığında yapıların ömrünü uzatmaya da yardımcı olacak müdahaleleri kapsamaktadır. Dolayısıyla, müdahalelerin hangi noktalarda ne şekilde yapılacağı oldukça önemlidir. Kaleiçi Sokak, Bademli'nin bütüncül olarak özgün kalabilmiş korunması gerekli önemli bir yapı topluluğunu kapsamaktadır. Ancak, cephe iyileştirme çalışmaları sonrasında yapılar özgün niteliklerinden uzaklaşmış görünmektedir (Şekil 4.86).

Şekil 4.86 Aynı yapı cephesinde özgün ahşap malzeme ve yeni uygulama (Kişisel arşiv, 2019)

Sokak sağlıklaştırma çalışması dışında kalan, sit alanı içindeki diğer konut yapılarının birçoğu yapısal olarak kötü durumdadır. Kullanılan yapıların birçoğunda çeşitli basit onarımlar yapıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte yapılan müdahalelerde bakımı zor olan özgün malzemeler yerine çoğunlukla erişimi daha kolay ve ucuz olan yeni malzemelerin tercih edildiği görülmektedir. Doğramaların ahşap yerine plastik doğrama ile yenilenmesi, ahşap zeminlerin muşamba kaplanması ya da laminat parke yapılması, bozulan taş duvar örgüsü yerine tuğla / briket duvar örülmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda sıralanan kullanıcı müdahaleleri yapıların özgün niteliklerinin kaybolmasına sebep olmaktadır. Ancak kullanıcılarda, yapıların tescil edilmesinden sonra hiçbir müdahalenin yapılamadığı dolayısıyla yapısal bozulmaların daha da arttığı görüşü egemendir. Kullanıcılar, kendilerince uygun gördükleri basit müdahalelerle yapıları koruyarak, yaşamlarını sürdürebileceklerini, ancak mevcut koruma sisteminin buna izin vermediğini düşünmektedirler.

Gönül (2018), geleneksel konutların modern yaşamın baskısı altında olduğunu belirtmekte, buna karşın yeni yapı üretimi yerine geleneksel olanı korumanın ülke ekonomisi için de gerekli bir yaklaşım olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, geleneksel yapıların günümüze adaptasyonunun ne şekilde sağlanacağı, restorasyon ve koruma uygulamalarının mevcut sistem içerisinde hangi ekonomik kaynaklarla kim tarafından yürütüleceği gibi uygulamaya yönelik konular belirsiz kalmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın odak konularından biri de öngörülen yaklaşımların uygulanmasına yönelik bir öneri geliştirilmesidir.

4.4 Alan alışması Sonuçlarının Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi

Alan alışmaları, Foça ilçesi Kozbeyli Mahallesi ile demiş ilçesi Bademli Mahallesi'nde yürütülmüştür. Her ikisi de Kentsel Sit Alanı olarak tescil edilmiş olan yerleşimler gerek mimari gerekse sosyo – ekonomik bağlamda farklı nitelikler taşımaktadır. Alan çalışmalarının temel amacı kırsal yerleşimlerin korunmasındaki

ortak sorunların ortaya konulmasıdır. Bu nedenle farklı özellikler barındırmasına karşın her iki yerleşimde de analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Tespit ve analizler bir araya getirildiğinde yerleşimler arasındaki farklılıklar ve benzerlikler net biçimde okunabilmektedir (Tablo 4.10).

Öncelikli olarak dikkat çeken durum, Bademli'den daha önce tescil edilmiş olmasına karşın Kozbeyli Mahallesi imar planının henüz tamamlanmamış olması, buna karşın Bademli KAİP çalışmasının Sit alanı olarak tescil edilmesinden sonra üç yıl içinde onaylanmış olmasıdır. Bu durumu, o dönemde Kozbeyli henüz köy statüsünde iken, Bademli'nin beş köyün bağlı olduğu bir belde belediyesi olması ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. 2013 yılına kadar faal olan Bademli Belde Belediyesi'nin bu anlamda KAİP çalışmalarını kısa sürede tamamlamış olması yönetimin yerel ölçekte ne denli önemli olduğunu da ortaya koymaktadır. Buna karşın, Kozbeyli'de köy tüzel kişiliği statüsünde olduğu dönemde başlayan KAİP çalışması, çeşitli etkenler dolayısıyla çalışmanın kesintiye uğraması sebebiyle Foça Belediyesi'nin gerekli adımları atmasına karşın tamamlanamamıştır. Bu durum da KAİP hazırlanması süreçlerinde yaşanan sorunların irdelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yerleşimlerin demografik yapılarına bakıldığında nüfus sayısı 2000'in üzerinde olan Bademli, Köy Kanunu'na göre 'kasaba' niteliği taşımaktadır. Kozbeyli ise 6360 sayılı kanun öncesinde olduğu gibi 'köy' tanımına uymaktadır. Buna karşın, önceki bölümlerde aktarıldığı gibi, bir yerleşimin kırsal olarak tanımlanabilmesi için nüfus sayısı tek başına yeterli gelmemektedir. Nüfus yoğunluğuna bağlı sınıflandırmalar günümüzde geçerli yöntem olmakla birlikte, kır – kent ayrımında keskin çizgilerden söz etmek de mümkün değildir. Aynı zamanda kırsal yerleşimler, tarıma dayalı geçim kaynakları, yerel sosyal ve kültürel değerler, geleneksel üretim ve yaşam biçimi ile tanımlanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, nüfusu Kozbeyli'nin neredeyse dört katı olmasına karşın, Bademli Mahallesi'nin tarıma dayalı geçim kaynakları, geleneksel üretimin devam etmesi gibi kırsal yerleşim özelliklerini daha fazla taşıdığı belirtilebilir.

Tablo 4.10 Kozbeyli ve Bademli Mahallelerinde yapılan analiz ve tespitler

		KOZBEYLİ	BADEMLİ
SİT ALANI TESCİLİ		03.12.2003 / 12209	25.04.2008 / 3822
KAİP ONAY TARİHİ		-	2011
6360 SAYILI YASA ÖNCESİ STATÜ		KÖY	BELDE
NÜFUS (2018 YILI)	TOPLAM	626	2589
	18 YAŞ ALTI	105 (%17)	531 (%20)
	18 YAŞ VE ÜZERİ	521 (%83)	2058 (%80)
NÜFUS DEĞİŞİMİ	2007 - 2013 arası	(+) 2,6%	(-) 4,75%
	2013 - 2018 arası	(+) 10,79%	(-) 6,26%
	toplamda	(+) 13,2%	(-) 10,72%
NÜFUSA GÖRE KIRSALLIK DURUMU		KIRSAL	GEÇİŞ ALANI
TEMEL GEÇİM KAYNAKLARI		Günübirlik turizm, emekli maaşı	Tarım, fidancılık
GELENEKSEL ÜRETİM		yok	Sırkıcılık, keçecilik
MERKEZE UZAKLIK		22 Km	20 Km
KIYIYA YAKINLIK		Yakın	Uzak
ARAZİ BİÇİMİ		Eğimli	Eğimli
DOĞAL ÇEVRE		Orman, dere, deniz manzarası	Orman, dere, gölet
TOPLU TAŞIMA		Menemen - Kozbeyli arası belediye otobüsü (bir saat aralıklarla)	Ödemiş - Bademli arası minibüs (yarım saat aralıklarla)
TURİZM ÇEŞİTLİLİĞİ		Gastronomi turizmi	Doğa turizmi
GÖÇ DURUMU	KENTE GÖÇ	var	var
	KENTTEN GELEN GÖÇ	var	yok
KORUNACAK YAPILAR	Sit alanı içindeki toplam yapı sayısı	250	320
	Tescilli yapı sayısı (2. grup)	45 adet	42 adet
	Tescilli olmayan yapı sayısı	0	61 adet
KULLANIM DURUMU (Korunacak yapılar)	Kullanılan yapı oranı	34%	44%
	Az kullanılan yapı oranı	13%	0%
	Kullanılmayan yapı oranı	53%	56%
YAPISAL DURUM (Korunacak yapılar)	İyi	27%	13%
	Orta	31%	30%
	Kötü	13%	49%
	Harap	29%	8%
ONARIM DURUMU	Sit sonrası esaslı onarım	9 adet	2 adet
	Onaylı restorasyon projesi	4	1

Bu durum, mevzuata Kırsal Sit tanımının eklenmesi gerektiği yönündeki görüşlerin irdelenmesi bağlamında ele alınmalıdır. 6360 sayılı kanun gereğince belde belediyelerinin kapatılmış ve köylerin mahalleye dönüştürülmüş olması sebebi ile tümü mahalle statüsünde olan yerleşimlerin kırsal ya da kentsel sit olarak tanımlanabilmesi için gerekli kriterler net biçimde ortaya konulmalıdır.

Nüfus değişimlerine bakıldığında, Kozbeyli nüfusunun 11 sene içinde %13 oranında arttığı, Bademli nüfusunun ise %10 oranında azaldığı görülmektedir. Buna karşın 18 yaş altı nüfus oranı ise benzerlik göstermektedir. Her iki yerleşimde de toplam nüfusun %80'i 18 yaş üzerindedir. Bademli nüfusu yerel halktan oluşmaktayken, Kozbeyli'de ikincil konut mülkiyeti de bulunmaktadır. Kozbeyli'nin İzmir şehir merkezine ve özellikle kıyıya yakın olması bu sonuçta önemli bir etkidir.

Her iki yerleşimde de geleneksel konut dokusu korunmuş durumdadır. Bununla birlikte Kozbeyli bir Türk yerleşimi olmasına karşın, Rum mimarisi özelliklerini yansıtan Kule Ev tipindeki konutları ile bilinmektedir. Bademli ise, geleneksel Türk evi ve doku özelliklerini taşımaktadır. Kozbeyli evleri Bademli'deki örneklerle kıyasla daha sade, mütevazı ve küçük boyutlarda taş yapılardır. Ancak Bademli'de geniş mekânlara sahip, büyük boyutlu ve ahşap malzemenin yoğun olarak kullanıldığı yapılar bulunmaktadır. Bu farklılık kültürel unsurların ve doğal kaynakların mimarideki yansımalarını ortaya koymakla birlikte, yerleşimin geçmişteki ekonomik gücüyle ilgili de fikir vermektedir.

Bu çalışmada, yerleşimlerin mimari ve doku özelliklerinden çok korunmuşluk durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Yerleşimlerdeki 2. grup tescilli yapı sayısı yaklaşık aynı olmakla birlikte, toplam hane sayıları ile kıyaslandığında Kozbeyli'deki tescil oranı %18, Bademli'de ise %13 civarındadır. Bademli'de tescilli olmamasına karşın 'mevcut özellikleriyle korunacak yapı' olarak belirlenmiş geleneksel konutlar tescilli yapı sayısına eklendiği zaman, korunması gerekli geleneksel konut sayısının toplam yapı sayısı içindeki oranı %30'u bulmaktadır. Bununla birlikte Kozbeyli'de tescilli yapılar dışında da geleneksel konut dokusuyla uyumlu, dokuyu tamamlayan dolayısıyla bütüncül korunmanın sağlanması için korunması gereken çok sayıda yapı

bulunmaktadır. Ancak plan çalışması tamamlanmamış olduğu için bu yapılarla ilgili nasıl bir hüküm getirileceği henüz belirsizdir.

Yerleşimlerdeki korunması gerekli yapıların kullanım durumlarına bakıldığında, her iki yerleşimde de bu yapıların %50'sinden fazlasının kullanılmadığı görülmüştür. Bu durum, yerleşimin konumu, yapıların niteliği, üretim biçimleri, ekonomik faaliyetler gibi birçok unsurdaki farklılıklara karşın, korunması gerekli yapıların büyük oranda terk edildiğini ortaya koymaktadır. Bademli'de kalan yapıların tamamı sürekli kullanılırken, Kozbeyli'de ikincil kullanıma bağlı olarak dönemlik kullanılan konutlar da bulunmaktadır.

Alanda araştırılan bir diğer unsur, korunması gerekli yapıların yapısal durumlarıdır. Her iki yerleşimde de yapıların %30'u orta düzeyde sağlam durumdadır. Bademli'de yapıların yarısından fazlası kötü ve harap durumdadır. Bu oran Kozbeyli'de yaklaşık %42 olup, çoğunluğu harabe durumundadır. Yapısal durumlar arasındaki bu farklılık, Bademli'deki yapılarda ahşap malzemenin yoğun olarak kullanılmasıyla ilişkilidir. Sürekli bakım gerektiren malzemenin özellikle açık alanda ve dış cephede kullanımı, malzemenin bozulma sürecini hızlandırmaktadır. Ahşap malzemedeki yüzeysel bozulmaların onarılmaması da zaman içerisinde yapısal bozulmaların oluşmasına sebep olmaktadır. Kozbeyli'de ise, yapı cepheleri taş duvar örgüsünden oluştuğu ve açık sofalı konut yapısı az sayıda olduğu için bozulmalar nispeten daha yavaş olmaktadır. Kozbeyli'deki yapıların harap duruma gelmesindeki en büyük etken, uzun süre kullanılmayan ve bakımı yapılmayan yapıların çatıdan su almaya başlamasıdır. Çatıların zaman içinde çökmesi ile yapısal bozulmalar hızlanmaktadır. Bu tespitler ışığında, Bademli'deki yapıların korunması için yapılması gereken uygulamaların ekonomik olarak da kullanıcıları zorlayıcı nitelikte olduğunu belirtmek mümkündür.

Esaslı onarım yapılmış olan yapı sayılarına bakıldığında, Bademli'de çok sayıdaki korunması gerekli yapı arasında yalnızca iki adet yapının restore edildiği görülmektedir. Buna karşın Kozbeyli'de dokuz parselde restorasyon yapılmış olup, bunlardan üçü kamusal diğerleri özel mülktür. Bademli Kaleiçi Sokak'ta devam eden

sokak sağlıklaştırma çalışmaları ise, önceki bölümde de aktarıldığı üzere, ‘esaslı onarım’ amacıyla yapılmadığı için bu kapsamda belirtilmemiştir.

Analiz çalışmalarının sonuçlarıyla ilgili belirtilmesi gereken önemli konu, birbirinden farklı niteliklere sahip yerleşimlerin sorunlarıyla ilgili karşılaştırma yapılmasının mümkün olmadığdır. Buna karşın, farklı mimari, kültürel ve demografik yapıya sahip her iki yerleşimde de yapıların korunmasıyla ilgili benzer sonuçlar elde edilmiş olması önem kazanmaktadır. Yerleşimlerin sit alanı olarak tescil edilmesi, yapı tescilleri ve Bademli’de onaylı KAİP bulunması, korunması gerekli yapıların terk edilmesine, bozulmaların hızlanmasına engel olmamıştır ve bu doğrultuda önleyici ve koruyucu adımlar atılmasını sağlamamıştır. Hatta bazı kullanıcılar, sit ve tescil dolayısıyla yapıların terkedildiğini iddia etmişlerdir, ancak bu çalışma kapsamında bu iddiaları doğrulayacak verilere ulaşılamamıştır. Ancak yapıların terk edilmesinde  etken ön plana çıkmaktadır: Çoklu mülkiyet (yaşlı ev sahibinin vefat etmesi, mirasçıların yerleşim dışında yaşıyor olmaları ve yapıyla ilgili ortak tasarrufları olmaması); yapıların bakımının zor olması dolayısıyla kullanıcının yeni yapıya taşınması; kullanıcının iş, evlenme gibi sebeplerle farklı bir yerleşime taşınması.

Tüm bu tespitler sonucunda, kırsal yerleşimlerin korunmasıyla ilgili çok yönlü sorunların olduğu, ancak yerleşimin niteliğinden bağımsız olarak bu sorunların etkisi altında yapı ve dokuların her geçen gün daha kötü duruma geldiğı belirtilmelidir. Bademli Mahallesi kırsal niteliğini koruyan, özellikle fidancılık konusunda ve diğer tarımsal faaliyetlerde iyi seviyede olan bir yerleşim olmasına karşın, kullanıcıların yapıların özgün niteliklerini koruyarak esaslı onarımının yapılmasını karşılayacak ekonomik gücü bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kırsal yaşamın canlandırılması ile yapıların korunmasının sağlanabileceğı düşüncesi uygulamada tek başına yeterli görünmemektedir.

BÖLÜM BEŞ

KIRSAL YERLEŞİMLERİN KORUNMASINA YÖNELİK MODEL ÖNERİSİ

GELİŞTİRİLMESİ

Önceki bölümlerde, kırsal yerleşmelerin günümüzdeki durumu ve sorunlarına ilişkin literatürde yer alan tespitler ile İzmir il sınırları içinden seçilen iki adet sit alanında sorunsalın tanımlanmasına yönelik yapılan analiz çalışmaları aktarılmıştır. Bu bölümde ise, yapılan alan çalışmaları ile literatür taraması doğrultusunda kırsal yerleşmelerin korunmasına ilişkin sorunlar ve yaklaşımlar irdelenmekte olup çalışmanın temel amacı doğrultusunda model önerisi geliştirilmektedir.

5.1 Sorunsalın İrdelenmesi ve Öneri Geliştirilmesi

Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin sorunlar iki başlık altında irdelenmektedir. Öncelikle alan çalışmalarından elde edilen sonuçlar değerlendirilerek modelin geliştirilmesine katkıları ortaya konulmakta, sonraki aşamada ise mevcut sistemin ve yaklaşımların değerlendirmesi yapılmaktadır.

5.1.1 Alan Çalışması Sonuçlarının İrdelenmesi

Araştırmada örnek alanlar olarak belirlenen Kozbeyli ve Bademli yerleşimlerinde yapılan alan çalışması sonuçları, çalışmanın öngörülen yöntemi ile karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir. Bu doğrultuda, iki yerleşim arasında sonuçların karşılaştırılması, yerleşimlerin her birinde farklı zaman dilimlerindeki korunmuşluk durumlarının karşılaştırılması ve belirlenen değişimlerin iki yerleşim arasında karşılaştırması yapılmıştır.

Farklı nitelikteki iki yerleşimde gerçekleştirilen alan çalışmaları sonuçları, öncelikle kırsal yerleşimlerdeki ortak sorunları ortaya koymaktadır. Üst ölçekli sorunlar başlığı altında önceki bölümlerde ele alınan kırsal ekonomi, demografik yapı, eğitim düzeyi ve yerel idari sisteme ilişkin sorunlar, alan çalışmalarının sonuçlarında da yer bulmuştur. Bu unsurlar, geleneksel dokuların korunmasını da doğrudan ya da

dolaylı olarak etkilemektedir. Aynı zamanda etki derecesi ve niteliği de yerleşimlerin özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Her iki yerleşimde, geleneksel dokunun korunmuşluk durumları incelenmiştir. Farklı dönemlerde yapılmış çalışmalarda yer alan analizlere ilişkin veriler ile dokuların günümüzdeki durumları karşılaştırılmıştır. 2003 yılında sit alanı olarak ilan edilmiş Kozbeyli Mahallesi'nde 2012 – 2013 yıllarında yapılan analizler ile 2019 yılında bu çalışma kapsamında elde edilen veriler karşılaştırıldığında, 45 adet tescilli yapının altı yıllık süreçte terk edilmeye devam ettiği ve daha harap duruma geldiği tespit edilmiştir. 2008 yılında sit alanı olarak ilan edilmiş Bademli Mahallesi'nde ise, 1998 ve 2011 yıllarına ait veriler derlenmiş, bu sayede 103 adet yapının farklı zaman dilimlerindeki korunmuşluk ve kullanım durumları karşılaştırılmıştır. Bademli'de de geleneksel yapıların yapısal durumları daha kötü duruma gelmiş ve yapılar büyük ölçüde terkedilmiştir. Bu karşılaştırmalar çalışmanın eki olarak kataloglar şeklinde sunulmuştur.

Her iki yerleşimde de tarihsel süreçteki değişim benzerlik göstermektedir. Yerleşimler sit alanı ilan edilmiş ve yapılar tescillenerek '*koruma altına alınmış*' olmalarına karşın, mevcut sistemde korumanın sağlanamadığı görülmektedir. Bu durum da bir yerleşimi sit alanı ilan etmenin koruma için tek başına yeterli olamadığını yansıtmaktadır. Dolayısıyla, mevcut koruma sisteminin sorgulanması ve yerleşimlerdeki sorunlar da göz önüne alınarak uygulamaya yönelik bir sistem geliştirilmesi gerekmektedir.

Yerleşimlerde yapılan çalışmalar, yerel halkın konuya yaklaşımını ve bilgi düzeyini de ortaya koymaktadır. Sit ve tescil '*kısıtlamalar sistemi*' olarak algılanmakta ve yöre sakinleri konuyla ilgili bilgilendirilmemektedir. Korumanın başlıca ilkeleri arasında yer alan '*yapıların kullanılarak yaşatılması*', mevcut sistem ile sağlanamamaktadır. Yerel halkın koruma sistemi içinde yer almaması, koruma kültürünün gelişmesine, koruma bilincinin yerleşmesine ve bilgi düzeylerinin yükselmesine engel olmaktadır.

Alan çalışmaları, yerleşimlerin farklı niteliklere, değerlere, potansiyel ve tehditlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yerel ölçekte alınan planlama kararlarına karşın koruma mevzuatı, yere özgü kararlar alınmasına izin vermemektedir. Dolayısıyla, Kozbeyli ve Bademli konutlarının korunması, yerleşimlerdeki yapıların mimari özellikleri çok farklı olsa da Koruma Kanunu ve ilgili diğer yasal düzenlemelerde tanımlı aynı yapı sınıflandırmaları ve müdahale biçimlerine bağlıdır. Buna karşın, planlama ve koruma bir bütün olarak ele alınmalı ve yere özgü kararların alınmasına olanak sağlayan bir sistem geliştirilmelidir.

Alan çalışması sonuçlarına dayanarak ortaya konulan bu irdelemelerin yanı sıra, yapılan değerlendirmeler aşağıda maddeler halinde aktarılmaktadır:

- Kır – kent kavramlarının ayrımı günümüzde yer yer muğlak bir nitelik yansıtmaktadır.
- Mevcut koruma sistemi, dokuların ve yapıların korunmasını sağlamamaktadır.
- Geleneksel konutlar terkedilmekte ve harap duruma gelmektedir.
- KAİP çalışmaları yalnızca fiziksel öğeler ve yeni yapılaşma koşulları üzerine yoğunlaşmaktadır.
- KAİP kapsamında tescilli yapıların onarımına ilişkin maddeler bulunmamaktadır.
- Yerleşimlerin barındırdıkları miras değerleri farklı olup, koruma sistemi içinde yere özgü yaklaşımlara gereksinim bulunmaktadır.
- Sivil mimarlık yapılarının mimari özellikleri yerleşime göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla çağdaş yaşama uyarlanmaları için yere özgü müdahale kararları alınması gerekmektedir.
- Planlama ve koruma kararları, yerel sorunlar ve potansiyeller doğrultusunda oluşturulmalıdır.
- Yerel yönetimlerin koruma ile olan ilişkisi güçlendirilmelidir.
- Yerel halkın koruma sistemi hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir.
- Bakım onarım çalışmaları için ekonomik desteklerin arttırılması gerekmektedir.

5.1.2 Koruma Yaklaşımları ve Uygulamalarına İlişkin İrdelemeler

Alan çalışmalarının sonuçlarına dayanarak yapılan irdelemeler, çalışma kapsamında model oluşturulabilmesi için gerekli altyapıyı sağlamaktadır. Bununla birlikte, sorunların giderilmesine yönelik öneriler geliştirilebilmesi için mevcut koruma yaklaşımları ve uygulamaların da yapılan irdelemelerle ilişkili olarak değerlendirilmesi gerekli görülmüştür. Önceki bölümlerde aktarılan, Türkiye ve yurtdışındaki örnekler bu bağlamda ele alınarak, ilgili sorunlara hangi kapsamda ve ölçüde çözüm sunulduğu incelenmiştir. Aynı zamanda, kullanılan yöntem ve teknikler, uygulama sonuçları ve kırsal yerleşimlerin korunmasına olan katkıları ile olumlu – olumsuz yönleri değerlendirilmiştir.

Günümüzde kırsal yerleşmelerin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, tarımsal faaliyetlerin azalması ve tarihi dokuların terkedilmeye başlanması sebebiyle bu alanların korunmasında ‘turizm’ öncelikli yöntem olarak görülmeye ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda olumlu örnekler olduğu gibi, yerleşmenin korunması gerekli değerleri üzerinde baskı oluşturan olumsuz örneklerden söz etmek de mümkündür. Günümüzde sosyal medyanın da aracılığıyla belirli yerleşimler popüler duruma gelmekte, yoğun ilgi görmekte ve çabuk tüketilmektedir. İzmir’de bütüncül geleneksel dokuları ile koruma altına alınan, ancak yoğun turizm etkisi ile özgün kimliği bozulan yerleşimler arasında Şirince ve Alaçatı belirtilebilir. Bu bağlamda 2019 yılında çok tartışılan Burdur, Salda Gölü ve Rize, Ayder Yaylası da farklı bölgelerde yer alan diğer örneklerdir. Kırsal turizm koruma uygulamalarında bir araç olarak kullanıldığı zaman, yerleşimin korunmasına katkı sağlayan, ekonomik olarak kalkınmayı ve fiziksel iyileşmeyi destekleyen bir yaklaşım olarak görülmektedir. Ancak, belirtilen örneklerde olduğu gibi, turizm bir amaç durumuna geldiğinde, koruma olgusu geri planda kalmakta, yerel değerlerin bozulmasına ya da yitirilmesine sebep olan olumsuz etkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla, turizm potansiyeli bulunan kırsal alanlarda yerel ölçekte planlama kararları alınırken, olumsuz etkilere karşı sürecin nasıl yürütüleceğinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, kapsamlı analizlerin yapılması, farklı disiplinlerden görüş alınması ve eylem planı oluşturulması da turizm ve koruma arasındaki dengenin yakalanmasını sağlayacaktır.

Bir diğerkoruma aracı olarak görülen köy tasarım rehberleri, yurtdışında planlama ve korumada etkin olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde ise yakın zamanda yapılmış az sayıda örnek bulunmaktadır. Köy tasarım rehberleri, yerel halkın katılımıyla gerçekleştirilen, doğal ve yapılı çevreye ait değerlerin ortaya konulması, özgün karakterin sürdürülmesi, alanın gelişiminde ve yeni yapılaşmada öneriler sunması bağlamında korumaya katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, tasarım rehberleri, özgün geleneksel yapıların nasıl korunacağına, müdahale biçimlerine, proje ve uygulama süreçlerine dair bilgi ve yönlendirme içermemektedir. Bu konular yerleşim karakteriyle birlikte var olan dokunun korunması anlamında önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, tasarım rehberlerinin yanı sıra, koruma sistemi, müdahale biçimleri, sınırlar ve esneklikler ile ilgili yerel halkı bilgilendirecek koruma rehberlerine de gereksinim bulunmaktadır. Ülkemizde bu bağlamda yapılmış bir çalışma olmaması öncelikle ilgili mevzuatın kısıtlarıyla ilişkili olup, ancak yerel ölçekte kararlar alınmasını sağlayacak esnek politikaların geliştirilmesi ile uygulanabilecektir.

Yurtdışında farklı konseptlerde örnekleri görülen açık hava müzelerinin Türkiye’de en çok bilinen örneği Muğla ili Fethiye ilçesinde yer alan Kayaköy (Levissi) yerleşimidir. 1922 Mübadele döneminde bölgede yaşayan Rumların göç etmesi sonucu tümüyle boşalan yerleşimdeki yapılar günümüzde kullanılmamaktadır. Bu sayede özgün nitelikleriyle kalabilen yapılar, diğeryandan gerekli koruma önlemleri alınmadığı için her geçen gün biraz daha bozulmaktadır. İzmir’de bulunan Lübbey ve Hacıömerli köyleri gibi günümüzde çok sayıda terk edilmiş geleneksel yerleşim bulunduğu da göz önüne alındığında hem yerleşimlerin korunmasını hem de turizme entegrasyonu ile ekonomik değer elde edilmesini sağlayacak açık hava müzelerine yönelik uygulama politikalarının geliştirilmesine gereksinim bulunmaktadır. Ancak, kırsal turizm başlığında da belirtildiği gibi, yerleşimlerin niteliklerini ön plana çıkartacak ve korumanın amaç, turizmin araç olarak belirlendiği yaklaşımların benimsenmesi, özgün değerlerin yitirilmemesi bağlamında önem kazanmaktadır.

Önceki bölümde aktarılan Türkiye’deki kırsal koruma proje ve uygulamaları da, belirtilen kapsamda irdelenmiştir. Sıralanan projeler arasında doğrudan ‘kırsal miras ve kırsal yaşam’ kavramları üzerinden hareket eden ve korumaya yönelik eylem planları ile projeleri kapsayan tek çalışma Güney Marmara Kırsal Miras Strateji Raporu’dur. Ancak, bu çalışma da, stratejik adımlar ve pilot yerleşimler belirlenmiş olmasına karşın, henüz uygulamaya geçirilmemiştir. Kent atölyeleri ise koruma pratiğindeki önemli sorunlardan birine çözüm sunması ve doğrudan uygulama ile ilişkili olması bağlamında değerli bir girişimdir.

Bakanlık düzeyinde hazırlanmış olan Kırsal Dönüşüm Çalıştay Raporu’nda (2015), önceki bölümde de aktarıldığı gibi, kırsal kesimin temel sorunları “kırsal yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği, işsizlik” olarak aktarılmaktadır. Bu noktada dikkat çeken ifade ise, kırsalda eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlerden yararlanamama durumunun yoksullukla ilişkilendirilmesidir. Kırsal yoksulluk başlıca sorun olmakla birlikte, devlet tarafından ulaştırılması gerekli temel hizmetlere ulaşılamamasının yoksullukla ilişkilendirilmesi anlamlı görülmemektedir. Bu konuda ancak, yoksulluğun giderilmesi yönünde devlet tarafından atılması gerekli adımlar ve yerel yönetimler ile kamu idarelerinin kırsala yeterli hizmeti götürmemesinin ardındaki sebeplerin ortaya konulması gerekmektedir. Ancak çalıştay raporunda bu bağlamda bir söylem göze çarpmamaktadır. Rapor, kırsal sorunlarının ortaya konulmasındaki bu yaklaşımı ile geleneksel dokuların ve yaşamın korunması üzerine söylem geliştirilmemiş olması dolayısıyla eleştirilebilecek unsurlar içermektedir.

Türkiye’de geliştirilmiş kırsal korumayla ilişkili proje ve uygulamalar, Tablo 5.1’de bir araya getirilmiş, amaç, kapsam, paydaşları belirtilerek, olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konulmuştur. Tümü, kırsalın kalkınması, planlanması, belgelenmesi, korunması ve tasarlanması bağlamında önemli sonuçların elde edildiği kapsamlı çalışmalardır. Toplam dokuz adet çalışma içinde beş tanesi ilgili bakanlık, iki proje de kalkınma ajansı tarafından desteklenmiştir. Beş çalışmada üniversitelerin katılımı görülmektedir. Yalnızca iki çalışmada model önerisi geliştirilmiş, üçünde ise tip proje hazırlanmış, ancak uygulanmamıştır. Üç çalışmanın pilot uygulaması gerçekleştirilmiş olup bir proje de sürmektedir. Dört adet çalışmada halkın anket, görüşme, uygulama

gibi farklı ölçeklerde katılımı bulunmaktadır.

Belirtilen projeler, disiplinler arası çalışmaların yapıldığı, çok paydaşlı ve kapsamlı araştırmaları içermekte olup kırsal alanların kalkındırılması ve iyileştirilmesi adına her birinin farklı düzeyde katkıları bulunmaktadır. Ancak, uygulamaya geçirilmiş projelerin sınırlı sayıda olması olumsuz bir durum olarak belirtilebilir. Geliştirilen yaklaşımların ya da modellerin pilot uygulamalar ile çalıştırılması sayesinde, uygulamadaki yeterlilik düzeylerinin ortaya konulması mümkün olacaktır. Bununla birlikte, geleneksel yerleşimlerin, mimarinin ve kırsal yaşamın korunmasına ilişkin uygulanabilir bir yöntemin henüz geliştirilmemiş olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda aktarılan araçlar, yaklaşımlar ve uygulamalar, kırsal yerleşimlerin korunması için çok yönlü bütüncül çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Her uygulamanın kırsalın korunmasına katkısı farklı ölçeklerde ve bağlamdadır. Bununla birlikte yerleşimin karakterinin incelenmesi, somut ve somut olmayan miras değerlerinin koruma ölçütlerine göre değerlendirilmesi, yerel kullanıcıların katkısının sağlanması ve tüm bunlara bağlı olarak uygulamaya dönük gelecek planlamasının yapılması ve sürecin yönetilmesi gerekmektedir. Bu unsurlar, çalışma kapsamındaki modelin geliştirilmesinde temel sorunlardan biri olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5.1 Türkiye’den kırsal araştırma, proje ve uygulama örneklerinin karşılaştırması

PROJENİN ADI	AMAÇ	İLGİLİ ALAN	KAPSAM							PAYDAŞLAR							OLUMLU YÖNLER	OLUMSUZ / EKSİK YÖNLER	
			Doku analizi	Envanter	Tip proje	Anket / Görüşme	Tasarım rehberi	Model önerisi	Pilot uygulama	Bakanlık	İl Özel İdare	Yerel yönetim	Üniversite	TÜBİTAK	Kalkınma Ajansları	STK			Yerel halk katılımı
Kırsal Alanda Yöresel Doku ve Mimari Özelliklerin Belirlenmesi ve Örnek Yapı Projelerinin Oluşturulması Projesi	Kırsal yerleşmelerde doku analizi, envanter çalışması yapılması ve örnek projeler oluşturulması	Mimari	X	X	X					X	X		X					Kapsamlı belgeleme ve analiz çalışmaları yapılması Yeni yapılaşma için geleneksel dokularla uyumlu proje üretilmesi	Korumaya ilişkin öneri geliştirilmemesi Mevcut yapı stokunun değerlendirilmesi yerine, yeni yapılaşmayı teşvik etmesi.
KOKAP	Kırsal alanların nasıl planlanması gerektiğine yönelik bir model oluşturması ve planlama el kitabının hazırlanması	Planlama				X		X	X	X			X	X			X	Planlama mekanizmasına ilişkin kapsamlı araştırma sonucu uygulanabilir model geliştirilmesi	Planlama sistemi içinde geleneksel yerleşimlerin korunmasına ilişkin öneri bulunmaması Koruma mevzuatı ile ilişkilendirilmemesi
KODAKAP	KOKAP çalışmasının uygulamaya geçirilmesi, yapılaşma koşulları ve rehber hazırlanması	Planlama + Mimari	X	X			X		X	X			X	X				Hazırlanmış model önerisinin örnek yerleşimlerde uygulanabilirliğinin test edilmesi	(Çalışma henüz tamamlanmadığı için değerlendirme yapılamamıştır.)
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü Kırsal Alanda Yöresel Mimari Özelliklerine Uygun Konut Projeleri	Yöresel mimariye uygun tip konut projeleri oluşturulması	Mimari			X					X								Yöresel mimari değerlere vurgu yapılması anlamında olumludur.	Özgün detayların yeni yapı üzerinde kullanılmasının geleneksel mimari tasarım ilkeleriyle çelişmesi. Mevcut yapı stokunun değerlendirilmesi yerine, yeni yapılaşmayı teşvik etmesi.

Tablo 5.1 devamı

PROJENİN ADI	AMAÇ	İLGİLİ ALAN	KAPSAM								PAYDAŞLAR								OLUMLU YÖNLER	OLUMSUZ / EKSİK YÖNLER
			Doku analizi	Envanter	Tip proje	Anket	Tasarım rehberi	Model önerisi	Pilot uygulama	Bakanlık	İl Özel İdare	Yerel yönetim	Üniversite	TÜBİTAK	Kalkınma Ajansları	STK	Yerel halk katılımı			
Kırsal Dönüşüm Projesi	Kırsal dönüşümün sağlanmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi	Kırsal Dönüşüm								X								Türkiye’de kırsal alanların dönüştürülmesi gerekliliğine dikkat çekmesi.	Çalıştay dışında herhangi bir proje ve uygulamanın yapılmamış olması.	
Kastamonu Küre Ersizlerdere Köyü Tasarım Rehberi	Tasarım rehberi hazırlanması	Tasarım Rehberi	X	X	X		X					X	X		X		X	Türkiye’de hazırlanmış ilk örnek çalışma olması. Yerel halkın sürece aktif katılımı.	Mevcut geleneksel yapı stokunun değerlendirilmesine yönelik öneri geliştirilmemesi, yeni yapılaşmayı teşvik etmesi.	
Köyünü Yaşat Projesi	Çok yönlü faaliyetler ile yerleşmelerin yenilenmesi ve kalkınmasının sağlanması	Kırsal Kalkınma ve Koruma							X				X				X	Farklı disiplinleri bir araya getiren çalışmalarla, doğrudan uygulamaya yönelik olması, yerel halkın çalışma sürecinde aktif katılımı.	Yaygın bir uygulamaya dönüşebilmesi için bir model olarak sunulmaması.	
Güney Marmara Kırsal Miras Strateji Planı	Kırsal mirasın korunmasına yönelik stratejiler geliştirilmesi	Kırsal Koruma						X								X		Doğrudan miras korumayla ilişkili stratejilerin belirlenmesi.	Rapor ve öneri aşamasında kalması, pilot uygulama yapılmamış olması.	
Kent Atölyeleri	Geleneksel üretim tekniklerinin öğretildiği atölyeler kurulması	Geleneksel üretim							X			X				X	X	Somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülmesi açısından örnek oluşturması.	Yaygın bir uygulamaya dönüştürülememiş olması.	

5.1.3 Sorunlara İlişkin Değerlendirme ve Öneriler

Yapılan literatür araştırmasında tespit edilen ortak görüş kırsal alanların kentsel alanlardan farklı olarak ele alınması ve bu doğrultuda özel çözümler geliştirilmesinin gerekli olduğudur. Alan çalışmaları da gerek mevzuat gerekse uygulamada, kırsal yerleşimlerle ilgili yeni yaklaşımların zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Sorunsala ilişkin yapılan tespitler ve değerlendirmeler aşağıda farklı başlıklar altında aktarılmaktadır.

Kırın Tanımlanmasına Yönelik Sorunlar

Önceki bölümlerde aktarıldığı gibi, kır – kent ayrımına yönelik farklı yaklaşımlar ve yöntemler geliştirilmiş durumdadır. Bununla birlikte hem teknik unsurlar hem de geçmişten gelen genel algı ‘köy’ statüsünde olan yerleşimlerin ‘kırsal’ nitelikte olduğu yönündedir. Ancak, 6360 sayılı kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmüş olması sonucu idari ve istatistiki birçok sorun ortaya çıkmıştır. Buna karşın, resmi evrakta ya da akademik yazında artık mahalle olarak adlandırılan bu yerler, hafızalarımızda ‘köy’ olarak yer ettiği için günlük dilde kullanımı sürmektedir.

Bu noktada ‘kırsal alan’ ve ‘köy’ tanımlarındaki farklılıkları ortaya koymak gerekir. Kırsal alanlar, doğal unsurlar ve nüfus yoğunluğuna göre tanımlanırken, kırsal alanlarda yer alan her yerleşim ‘köy’ niteliği taşımamaktadır. Dolayısıyla, kırsal yerleşme kavramı, köy ve kasabaları içine alan, doğal unsurları ve geleneksel yaşam biçimleriyle bir bütün olan dokuları kapsamaktadır. Bu bir balıkçı köyü, orman köyü, maden köyü, tarım köyü olabileceği gibi, tümünde geleneksel mimariyi yansıtan yapıların bulunmasını beklemek de doğru olmayacaktır.

Bu kavramsal karmaşa, günümüzde devam etmekte olup, farklı disiplinlerde yapılacak özel tanımlar, çalışmalara ışık tutacak biçimde düzenlenmelidir. Örnek olarak, planlama ve istatistik disiplinlerinde nüfus yoğunluğu esas alınarak yapılan çalışmalarla kır- kent ayrımı oluşturulurken, mimarlık ve koruma disiplinlerinde farklı bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Alan çalışmaları iki farklı yerleşimde gerçekleştirilmiştir. Kozbeyli Mahallesi'nin nüfusunun Bademli'den çok daha az olmasına karşın, geleneksel faaliyetlerin sürdürülmediği, kentsel öğelerin daha yoğun olduğu görülmüş; Bademli'de ise nüfusun 2000'in üzerinde olmasına karşın 'kırsal' niteliklerin daha çok korunduğu gözlenmiştir. Ancak Kozbeyli kentsel bir yerleşim olmadığı gibi Bademli de köy değildir. Tekeli'nin (2016) ifadesiyle kent – kır ayrımı gün geçtikçe bulanıklaşırken, yerleşimleri net olarak birbirinden ayıran sınıflandırmalar yapmak mümkün görünmemektedir. Bugün 'köy' niteliği taşıyan bir yerleşimin gelecekte 'kentsel' özelliklere sahip olması olasılığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Korunması gerekli alanlarda öncelikle, her yerleşimin barındırdığı değerlerin belirlenmesi, potansiyelinin ortaya konulması, koruma stratejilerinin oluşturulması ve bu doğrultuda eylem planının tasarlanması gerekmektedir. Yerleşimin kırsal ya da kentsel nitelikte olması da bu planlama süreci içinde barındırdığı değerler ve özellikler ile ortaya konulmuş olacaktır. Bu çalışma kapsamında yer alan model önerisi de bu bağlamda hazırlanmıştır.

Sit ve Tescil Kararlarına İlişkin Sorunlar

Mevcut koruma mevzuatı, bir yerleşimin bütüncül olarak korunması için sit alanı olarak tescil edilmesini, tek yapı ölçeğinde ise Tescilli Yapı olarak belirlenmesini öngörmektedir. Sit alanı olarak belirlenen alanda Koruma Amaçlı İmar Planı yapılmalı, bir yapının esaslı onarımı için ise rölöve – restorasyon projeleri hazırlanmalıdır. Bu süreçteki karar ve onay verici kurum ise, Kültür Bakanlığı Koruma Kurulu Müdürlükleri'dir. Önceki bölümde aktarıldığı gibi, mevcut koruma mekanizmasının işleyişi bu bağlamda tek bir kurum üzerinde yük oluştururken, aynı zamanda kararların zaman içinde değiştirildiği durumlar bulunması sistemin güvenilirliğini de sarsmaktadır.

Koruma sisteminde anıtsal yapılar dışındaki tüm yapılar II. grup tescilli yapı olarak sınıflandırılmakta olup, kırsal yerleşmelerdeki geleneksel konut yapıları da bu grupta yer almaktadır. Bu konudaki en temel sorun yapıların tescil edilmesinde kullanılan

kriterlerdir. Koruma Kanunu’nda 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış yapılar kültür varlığı olarak tanımlanırken, daha sonraki tarihte yapılmış yapılarla ilgili karar verici kurumun Kültür Bakanlığı olduğu belirtilmektedir. Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri tarafından yapılan tespit ve tescil çalışmalarında, arşivler incelendiğinde çok sayıda yapının tescil önerisiyle kurula sunulduğu, ancak reddedildiği de görülmektedir. Belirli niteliklere sahip yapılarda kararların oldukça net olduğu, ancak basit köy evi niteliğindeki yapıların çelişkili kararlar içerdiği belirtilebilir. Dolayısıyla, kırsal yerleşmelerde tescil kararı verilmesine ilişkin net kriterlerin ortaya konulması gerekmektedir.

Kozbeyli’de yapılan araştırmada, benzer niteliklere sahip yapılardan bazılarının tescilli, bazılarının ise tescilsiz olduğu görülmüştür (Şekil 5.1). Harabe durumundaki bazı yapılar tescillenmiş durumdayken, birçoğunda tescil bulunmamaktadır. Yerleşimin sit alanı ilan edildiği 2003 yılında yalnızca 25 parsel tescil edilirken, ilerleyen yıllarda bu sayının 45’e yükseldiği, buna karşın tescil edilmemiş çok sayıda yapı bulunduğu görülmektedir.

Şekil 5.1 Kozbeyli’de tescilli bir yapı (solda) ve benzer niteliklere sahip tescilli olmayan bir yapı (sağda) (Kişisel arşiv, 2019)

Bademli’de de benzer şekilde, 42 adet konut tescilli iken, 61 adet yapının KAİP çalışmaları sırasında ‘mevcut özellikleriyle korunacak yapı’ olarak tanımlandığı görülmektedir. Ancak yapılar incelendiğinde, bazı tescilli ve tescilsiz yapılar arasındaki nitelik ve değer farkı algılanmamaktadır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Bademli’de tescilli bir yapı (solda) ve benzer niteliklere sahip tescilli olmayan bir yapı (sağda) (Kişisel arşiv, 2019)

Bununla birlikte bu yerleşimlerdeki yapıların kesin yapım tarihlerine ulaşılamamaktadır. Kullanıcıların çoğu aile büyüklerinin anlatımlarından yola çıkarak tarihlendirme yapmaya çalışırken, oturduğu evin 40 – 50 yıl kadar önce babası tarafından inşa edildiğini anlatan bireyler de bulunmaktadır. Bu durumda yapım tarihinden çok, mekân, malzeme ve yapım sistemi açısından geleneksel doku içindeki yeri anlam kazanmaktadır. Yakın tarihli olmasına karşın geleneksel sistemle inşa edilmiş olan yapıların, bulunduğu sokağın karakterini tamamlayıcı niteliği ve doku bütünlüğüne sağladığı katkı yapıları değerli kılmaktadır.

Geleneksel malzeme ile üretilmiş her yapının tescil edilmesi gerekli olmadığı gibi, koruma ölçütlerinin net olması ve yapıların tescil edilmesinde kullanılacak bir değerlendirme sistemi oluşturulması, koruma mekanizmasının işleyişinde önem kazanmaktadır.

Koruma Kültürüyle İlişkili Sorunlar

Koruma kültürü toplumumuzda yeterli düzeyde gelişmemiştir ve buna dayalı olarak literatürde genel yargı ‘halkın koruma konusunda bilinçsiz olması’ yönündedir. Ancak, bilgi eksikliği ve bilinçsizlik, tümüyle eğitim sistemiyle ilişkili olup toplumsal bir kültür meselesidir. Kültürel mirasın korunması, örgün ve yaygın temel eğitim içinde yer almadığı sürece, konuyla ilgili eğitim almış uzmanlar dışındaki kişilerin bilinçli olmasını beklemek mümkün değildir.

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde yer alan 'Uygulama İlkeleri'nde, yöre halkına uygulamaya yönelik destek eğitimler verilmesinin yanı sıra özellikle gençlerin geleneksel mimari konusunda bilinçlendirilmesine yönelik programların geliştirilmesi önerilmektedir. Bu eğitimler için ise "hükümet, ilgili kuruluş ve derneklerin" sorumlu olduğu vurgulanmaktadır.

Türkiye'de ise koruma kültürü temel eğitim sistemi içinde gerektiği kadar yer bulmamakta, bir sonraki bölümde aktarılan kısıtlı sayıdaki proje dışında da koruma bilincinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmamaktadır. Yapılan alan çalışmalarında ve anket sonuçlarında aktarıldığı gibi, kullanıcılar arasında onarıma ilişkin gerekli yasal prosedürleri bilenlerin sayısının çok az olduğu, bakanlık ve TOKİ tarafından verilen destekler konusunda ise hiç kimsenin bilgi sahibi olmadığı saptanmıştır.

Sit alanı olarak tescil edilen yerleşimlerde, kullanıcılara koruma ve kullanma koşullarına ilişkin mevzuatla ilgili bilgilerle birlikte özellikle alanın miras değeri, korumanın kültürel ve toplumsal önemi ile yerleşime katkısının neler olacağı aktarılmalıdır. Yerel halka, yapılara hangi koşullarda ne tür müdahaleler yapabilecekleri anlatılmalıdır. Böylelikle, 'sit ve tescil' kavramlarına ilişkin olumsuz algıları ortadan kaldırılmalı, süreç 'kısıtlamalar ağı' değil, halkın sahiplenebileceği ve yarar sağlayacağı bir 'iyileştirme projesi' olarak yürütülmelidir.

Ekonomik Sorunlar

Kırsal yerleşimlerdeki en belirgin sorunlardan biri yoksulluktur. Gelir seviyesinin düşük olması, tarım politikaları ile ilişkili olup, kırsal kalkınma, kırsal dönüşüm gibi üst ölçekli çözümleri gerektirmektedir.

Bu çalışmada ise kırsal yerel halkın ekonomik gücünün yetersiz olmasının korumayla olan ilişkisi irdelenmektedir. Önceki bölümde aktarıldığı gibi, iş olanaklarının daha iyi olması sebebiyle genç nüfusun kente göç etmesi, yaşlı nüfusun tarımsal faaliyetleri sürdürememesi, yapıların onarımlarının yapılamaması ve

yerleşimlerin terkedilmesi gibi birçok sorun kırsal ekonomi ile bağlantılıdır.

Yapılan alan çalışmaları ise, geleneksel yapıların restorasyon maliyetleri dolayısıyla kullanıcıların onarım yapmakta zorlandığını ortaya koymaktadır. Günümüzde, yeni yapı inşaatının maliyeti, endüstriyel üretimin getirdiği olanaklar dolayısıyla, özel işçilik ve malzeme gerektiren restorasyon uygulamalarından daha düşüktür. Bu sebeptir ki, kullanıcılar, maliyeti yüksek ve sürekli bakım gerektiren ahşap doğrama yerine plastik doğramayı, geleneksel taş – tuğla duvar örgüsü yerine briket kullanmayı tercih etmektedir. Bununla birlikte, esaslı onarım için gerekli olan rölöve – restorasyon projelerinin maliyeti de kırsal halkın karşılayabileceğinden yüksektir. Proje ve uygulamadaki maliyet farklılıkları, tarihi yapı kullanıcısının öncelikle gerekli onarımı yapamamasına sonrasında ise daha iyi konfor koşullarına sahip yeni bir yapıya taşınmasına yol açmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TOKİ tarafından verilen maddi destekler, gerekli tüm maliyeti karşılamadığı gibi, bu destekleri almak için şart koşulan prosedürlerin gereği gibi tamamlanabilmesi için de uzman desteğine gereksinim bulunmaktadır.

Tüm bunlar ekonomik olarak korumanın önündeki engeller olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, önceden de belirtildiği gibi, Bademli yerleşimi tarımsal üretim bağlamında oldukça iyi düzeyde olmasına karşın, tarihi yapıların birçoğu kullanılmamakta, yarısı ise yapısal olarak kötü durumdadır. Dolayısıyla hem kırsal kalkınma hem de korumanın sağlanması için sorunların tümüne yönelik kapsamlı uygulamaların gerekliliği açıktır. Model önerisinin temel yaklaşımı da bu bağlamda, sorunlar arasındaki ilişkilerden yola çıkılarak oluşturulmuştur.

Planlamaya İlişkin Sorunlar

Kırsal planlamanın Türkiye’deki gelişimi ve ilişkili sorunlar önceki bölümlerde aktarılmıştır. Çalışmanın odağında ise, koruma sorunsalının içinde planlamanın etkisi yer almaktadır. Alan çalışmalarından elde edilen veriler, gözlemler ve literatürde bulunan söylemler bu bağlamda irdelenmektedir.

Güncel mevzuata göre korunması gerekli alanların planlanmasına yönelik olarak Koruma Amaçlı İmar Planı [KAİP] hazırlanması gerekmektedir. İlgili yönetmelikte, fiziki düzenlemeler ve yapılaşma koşullarıyla birlikte, alanda yaşayan halkın sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştirecek stratejilerin belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Kapsamlı analiz ve alan çalışmalarından elde edilen verilerin, alanın korunması ve iyileştirilmesi için gerekli kararlara ışık tutacak nitelikte ve detayda olması da önemlidir. Aynı zamanda yönetmelikte belirtilen uzmanlıklara sahip kişiler ya da kurumlar tarafından hazırlanmak durumundadır. Dolayısıyla, analizler, çizimler, raporlar ile bir bütün olarak hazırlanan kapsamlı bir çalışmadır ve süreci de uzundur. Yerel idarelerin üç yıl içinde KAİP hazırlaması gerekmektedir, ancak belirtilen koşullarda Koruma Kurulu onayı ile bu süre uzatılabilmektedir.

İncelenen yerleşimlerden Kozbeyli’de planlama çalışmalarının ilk adımları 2012 yılında atılmış, ancak çalışmayı yürüten kurumun değişmesi ve sürecin yeniden başlaması dolayısıyla henüz tamamlanamamıştır.

Planlama bürosu ile yapılan görüşmelerde (Ecem Demirden ile kişisel görüşme, 10.07.2019) KAİP hazırlanma süreciyle ilgili aşağıda belirtilen sorunlar aktarılmıştır:

- Kurum yazışmalarının uzun sürmesi, gelen bilgilerin eksik ya da yetersiz olması
- Planlama süreci devam ederken Koruma Kurulu tarafından yeni tescil kararları alınması
- Kurum arşivlerine erişimde güçlük yaşanması

Foça Belediye Başkan Yardımcısı Mimar İsmail Arı ile yapılan 09.10.2018 tarihli kişisel görüşmede ise, sit alanlarında plan hazırlanmasına yönelik koruma sistemindeki sorunlar sorulduğunda öne çıkan yanıtlar şöyledir:

- Kurumlar arası iletişimsizlik
- İmar planı hazırlanmasının yalnızca inşaat yapmak olarak algılanması
- Süreçte çok sayıda kurumun yetki sahibi olması

Bu doğrultuda uygulamanın tek elden yönetilmesi ve belediye yetkilerinin arttırılması gerekliliği, bu sayede yetki karmaşasının ortadan kaldırılabilceği görüşü

savunulmaktadır.

Kozbeyli’de planın henüz tamamlanmamış olması dolayısıyla, belediye tarafından bir düzenleme yapılmamakta, her türlü yapılaşma ve onarım kararı için Koruma Kurulu’ndan izin alınmaktadır. İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’nün 06.06.2018 tarihli kararında 908 parselde bulunan yapının ‘kahvaltı salonu’ olarak kullanılmak için işlev değişikliğine yönelik karar talebi reddedilmiş ve plan onaylanmadan bu kararın verilemeyeceğine hükmedilmiştir. Bu durum, mal sahipleri ve kullanıcılar açısından ekonomik bağlamda da sıkıntı yaratmaktadır.

Bademli Mahallesi KAİP ise alanın sit olarak tescillenmesinden sonra üç yıl içinde tamamlanmıştır. Plan, tescilli yapılar ve yeni yapılaşmayla ilgili hükümleri ile uygulanmakta olup, alanda sokak sağlıklılaştırma çalışması dışında belediye tarafından yapılan bir düzenleme bulunmamaktadır.

KAİP hazırlanması sürecinde halkın katılımının sağlanması, paydaş toplantıları yapılarak görüş alınması gerekmektedir. Bu toplantılar bir zorunluluk olarak yerine getirilmekle birlikte, plan kararlarındaki etkisi tartışmalıdır. Bademli’de 25.06.2010 tarihinde yapılan 2. KAİP halk toplantısı tutanağında (Koruma Kurulu arşivi) aktarılmış olan, bir kullanıcının “Yaşamsal çözümler getirilmezse biz nasıl yaşayacağız?” sorusu dikkat çekicidir. Yerel halkın, yapıların korunmasından öte yaşamsal gereksinimlerine yönelik yanıt aradıklarının bir göstergesi olan bu ifade, kullanıcı istek ve görüşlerinin karar mekanizması içinde daha etkin biçimde yer alması gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

KAİP yönetmeliği ve şartnamesi, planlama disiplininin temel ilkelerine dayanarak hazırlanmış, kentsel ya da kırsal tüm koruma alanlarında ‘iyileştirme’yi öngören, kullanıcı odaklı, gelecek hedef ve stratejilerinin önemine vurgu yapan hükümler içermektedir. Ancak, uygulamada imar planından farklı işletilmemektedir. Bununla birlikte, şartnamede yer alan ve “saptanan amaç ve hedeflere erişim için gerekli çözüm/strateji/yöntemlerin belirlenme aşaması” olarak belirtilen “planın

uygulanmasına yönelik model üretimi, eylem planı” bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Bademli KAİP kapsamında eylem planı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, planın uygulamasına yönelik iş aşamaları ortaya konulmamıştır.

Bu çalışma kapsamında KAİP kapsamında yapılması gerekli görülen eylem planları, kırsal yerleşimler özelinde değerlendirilmiş ve model önerisinde ele alınmıştır.

Geleneksel Mimarinin Korunmasına İlişkin Sorunlar

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü’nde, değişim ve gelişmenin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapılmakla birlikte, yapılar çağdaş yaşam standartlarına uygun duruma getirilirken özgün karakter ile uyumlu malzemelerin kullanılması gerektiği belirtilmektedir.

Kırsal konutlar, mekân organizasyonu, cephe düzeni ve çevreyle olan ilişkisi ile geleneksel yaşam biçimini temsil etmektedirler. Günümüz yaşam koşulları, aile yapısı ve konfor anlayışı ise oldukça farklıdır.

Yapılan alan araştırmalarında, geleneksel konutlarda yaşamını geçirmiş olan yaşlı bireylerin alışmış oldukları konfor düzeyleri dolayısıyla beklentilerinin yüksek olmadığı görülmüştür. Genç nesil ise geleneksel konutta yaşamın zorluklarından söz etmektedir. Isınma sorunu, yapının bakımının ve temizliğinin zor olması, ıslak hacimlerin ana mekânlarla bağlantılı olmaması, olumsuz etkenler olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeplerle birçok yapıda, çoğunlukla zemin katlarda tuvalet, banyo ve mutfak hacimlerinin özgün yapı içinde ya da ek olarak oluşturulduğu görülmektedir.

Gönül (2018), Bademli konutlarındaki değişimleri incelediği çalışmasında eskime ve bozulmalardan kaynaklanan fiziksel değişimlerden bağımsız olarak kullanıcıların

yaptığı müdahaleleri “eklemlenme, genişleme/daralma, bölünme, dönüşüm, iptal” olarak farklı biçimlerde tanımlamıştır. Gönül’ün tespitlerine bakıldığında, mekânsal değişimin daha çok ıslak hacimlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Avluda bulunan tuvaletin yenilenmesi ya da banyo eklenmesi, zemin kata ıslak hacim eklenmesi, gusülhanelerin modern malzemelerle yenilenmesi, bir odanın ya da sofanın mutfığa dönüştürülmesi gibi çağdaş yaşam koşullarına uyarlamaya yönelik değişimler bulunmaktadır.

Geleneksel konutların özgün niteliklerine en az müdahale ile çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmasına ilişkin yöntemler çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Perker (2010, s. 132) bu kapsamdaki çalışmasında, malzeme ve yapısal iyileştirmenin yanı sıra konfor koşullarına ilişkin olarak özellikle tesisat sistemlerinde yapılması gereken yeniliklere vurgu yapmaktadır (Tablo 5.2).

Tablo 5.2 Geleneksel konutların günümüze uyarlanmasında gerekli olan müdahaleler (Perker, 2010)

Islak Hacimlerin Yapı İçine Alınması		Günümüz konfor koşullarının sağlanması amacıyla ıslak hacim konumlarında değişiklik gerekebilmektedir.
Tesisat Sistemleri Entegrasyonu	Su Tesisatı	Islak hacimlerin (tuvalet, banyo, mutfak) yapı içinde yer alması gereksinimine bağlı olarak temiz su, pis su ve sıcak su tesisatının yapıya entegrasyonu gerekmektedir
	Elektrik Tesisatı	Teknolojik ilerlemeler ile ilintili olarak kullanılmaya başlanan buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon, bilgisayar gibi elektrikli cihazlar elektrik tesisatının yapıya entegrasyonunu gerektirmektedir.
	Isıtma Tesisatı	Konutun özgün oluşumunda ısıtma elemanı olarak kullanılan ocak, soba vb. günümüz konfor koşulları açısından yetersiz kalmakta, söz konusu durum ısıtma tesisatı entegrasyonunu gerekli kılmaktadır.
	İklimlendirme Tesisatı	İç ortam konfor koşulları açısından gereksinim duyulabilmektedir.
	Yangın Tesisatı	Yangına karşı çözüm üretilmesi önem taşımaktadır.

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, geleneksel yapılara ilişkin kavramsal bakış açısında da değişikliğe gereksinim vardır. Vellinga’nın (2006) deyimiyle, akademik yazında gelenekseli “zamanda donmuş, tamamlanmamış ve romantik” olarak gösteren “dar, kısıtlı yaklaşımlar” öne çıkmaktadır. Buna karşın bu “statik ve tarihsel perspektif” yerine gelenekselin dinamik bir yapısı olduğu kabulüyle, günümüz ve gelecekteki kültürel ve çevresel değişime nasıl adapte edileceği yönünde yaklaşımlar geliştirilmelidir (Vellinga, 2006).

Foruzanmehr ve Vellinga (2011) İran geleneksel konutlarında konfor ve kullanışlılık üzerine yapmış oldukları çalışmada, çevresel performans değerleri ve sürdürülebilirlik bağlamında idealize edilen bu konutlara ilişkin analiz ve değerlendirmelerini sunmaktadırlar. Gerek termal konfor gerekse temizlik, bakım, havalandırma ve kullanışlılık açısından yapıların öngörüldüğü gibi uygun koşulları sağlamadıkları ortaya koyulmaktadır. Ancak bu değerlendirme günümüzdeki kullanıcıların yaşam biçimi ve gereksinimlerine bakılarak yapılmaktadır. Yapıların pasif iklimlendirme sisteminin modern yapılara uyarlanmasına ilişkin görüşlerin de bu bağlamda sorgulanması gerektiği belirtilen araştırmada, günümüz yaşam koşullarına uyum sağlayamamış geleneksel yapıların ‘sürdürülebilir’ yapılar olarak değerlendirilmesi de tartışılmaktadır. Kullanıcıların bu yapılarda yaşamaya devam etme ya da terk etme kararını etkileyen faktörler de “mekânların çevresel performans değerleri, mimari biçim ve özellikler ile maliyet, temizlik, estetik, kullanışlılık ve sağlık” olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla, kapsayıcı, bütünleşik ve eleştirel yaklaşımların geliştirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Foruzanmehr ve Vellinga, 2011).

Gerek Kozbeyli gerekse Bademli’de kullanıcılarla yapılan görüşmelerde, yukarıda aktarılan çalışmadaki sonuçlara benzer şekilde, yapıların konfor koşullarıyla günümüzdeki yaşam biçiminin uyumsuzluğu dolayısıyla olumsuz olarak nitelendirilen unsurlar olduğu görülmüştür. Bademli’de çok sayıdaki yapıda bulunan yarı açık ‘çardak’ mekânı, birçok kullanıcı tarafından odalar arasındaki geçişi sağlayan sirkülasyon alanı olmasına karşın, temizliği ve ısıtması çok zor olan kullanışsız bir alan olarak nitelendirilmiştir.

Tüm bu aktarımlar ışığında, geleneksel konutların günümüzde işlevini sürdürebilmesi için çağdaş yaşam koşullarına uyarlanması gerektiği açıktır. Mekânlar fonksiyon, sağlık, termal konfor, kullanışlılık, aile yapısına uyumluluk gibi çeşitli unsurlar açısından değerlendirilmeli ve bu bağlamda yapılacak müdahaleler konusunda ise esnek yaklaşımlar geliştirilmelidir. Bu doğrultuda, kullanıcıların özgün yapıya müdahale etmeksizin yaşamaya devam etmelerini beklemek yerine, yapıların özgün niteliklerini korurken çağdaş koşullara uyarlanmasını sağlayacak çözümler

geliştirilmelidir. Yapıların yaşatılmasının öncelikli koşul olarak görüldüğü koruma disiplinde, uygulamada geçerliliği olacak yaklaşımların ortaya konulması önem kazanmaktadır. Bu çalışmada sunulan koruma modelinde bu bağlamda eksikliğin giderilmesine yönelik öneriler de aktarılmaktadır.

Yukarıda belirtilen sorunlar doğrultusunda, mevcut koruma mekanizmasının işleyişinin irdelenmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda, öncelikli ve en önemli adım gibi algılanan ‘sit ve tescil’ in doku bütünü ve yapıların korunmasında hangi ölçüde etkili olduğu ortaya konulmalıdır. Kozbeyli ve Bademli’de yapılan alan araştırmaları, bu kapsamda verilerin elde edilmesini sağlamıştır.

2003 yılında sit alanı olarak belirlenen Kozbeyli’de 16 yıl içinde KAİP’nin tamamlanmamış olması, doku bütününde korumayı engelleyen neden olarak görülebilir. Buna karşın, 2008 yılında sit alanı olan Bademli’de üç yıl içinde KAİP onaylanmış olmasına karşın doku ve yapıların korunmuşluk durumlarında fark bulunmamaktadır. Alan çalışmalarının sonuçlarında yapıların korunmuşluk ve kullanım durumları aktarılmıştır. Dolayısıyla KAİP olmasının uygulamada önemli ölçüde fark yaratmadığı görülmektedir. Her iki yerleşimde de yapıların bir bölümü terk edilmiş, yapısal olarak ise daha kötü duruma gelmişlerdir.

İzmir ili içinde farklı kırsal yerleşimlerde de tescil kararlarının korumaya katkısı sorgulanabilir. Aliağa ilçesine bağlı Eski Hacıömerli Köyü (Şekil 5.3) ile Ödemiş ilçesi, Lübbey Köyü (Şekil 5.4) terkedilmiş yerleşimlere örnek olup, 2019 yılı içinde sit alanı olarak tescillenmiştir. Hacıömerli Köyü, yerleşimde su olmaması, Lübbey ise elektrik hizmetinin gelmemesi sebebiyle terk edilmiştir. Her iki yerleşimde de kullanıcılar, altyapı hizmetlerinin sağlanmış olduğu yakın mahallelere taşınmışlardır. Terk edilen her yerleşimde olduğu gibi bu köylerde de yapılar ve doku bütünü tümüyle özgün niteliktedir. Ancak, yapıların çoğu harabe durumundadır ve gün geçtikçe bozulmalar artmaktadır.

Şekil 5.3 Terkedilmiş yerleşim Hacıömerli Köyü'nde bir konut (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 5.4 Terkedilmiş yerleşim Lübbey Köyü, Ödemiş (Kişisel arşiv, 2016)

Bu örnekler ışığında, sit ve tescil kararlarının ancak yeni yapılaşmanın denetim altına alınması ve özgün niteliklerin kaybedilmesine sebep olacak müdahalelerin önlenmesi bağlamında korumaya katkı sağladığı belirtilebilir. Yapıların konservasyonu, onarımı, alanın gelişimi, kalkınması ve somut olmayan kültürel mirasın korunması kapsamında bir etki yaratmadığı kabul edilmelidir. Yerleşimlerin özelliklerine uygun yaklaşımlar ve koruma stratejileri geliştirilmediği sürece, sit alanı olsa dahi, gelecekte ayakta kalmaları mümkün görünmemektedir. Bu tespit, mevcut mekanizmanın tümüyle yanlış olduğu anlamını taşımamakta ancak yeterli olmadığını göstermektedir. Çalışma kapsamında geliştirilen modelde söz konusu eksikliklerin giderilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır.

Yukarıda aktarılan sorunlara ilişkin tespitler, bu doğrultuda yapılan değerlendirmeler ve öneriler Tablo 5.3'te bir araya getirilerek aktarılmıştır. Sorunsalın tespitinde önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, literatür taraması ve alan

araştırmalarından faydalanılmıştır. Değerlendirmeler ise, belirlenen sorunlara yönelik olarak örnek alanlardaki doku analizlerinden elde edilen bulgular, anket sorularına verilen yanıtlar ve yerleşimde yapılan gözlemler ile uygulamadaki eksiklerin tespiti için ilgili mevzuatın incelenmesi sonucu oluşturulmuştur. neriler ise, sistemdeki eksiklerin giderilmesine yönelik olarak, yurtdışı ve yurtiçinde incelenmiş olan yaklaşım ve uygulamaların olumlu ve uyarlanabilir unsurları da irdelenerek geliştirilmiştir.

Tablo 5.3 Kırsal alanların korunmasına yönelik sorunlar, değerlendirme ve öneriler

SORUNLAR ve TESPİTLER		DEĞERLENDİRME	ÖNERİLER
Kırsalın tanımlanması	6360 sayılı kanun ile mahalleye dönüştürülen köyler, kırsal sit tanımının mevzuatta yer almaması.	Kır - kent ayrımı günümüzde keskin farklarla yapılamamaktadır. Kırsal Sit tanımı yapılması tek başına yeterli değildir. Kentsel / Kırsal Sit ayrımının nasıl yapılacağı belirsizdir.	Söz konusu yerleşimlerde ' Koruma Alanı ' kavramı geliştirilmeli, alanın özellikleri ve değerlerinin ortaya koyulması esas alınmalıdır.
Sit ve tescil kararlarının alınması	Koruma Kurulları üzerindeki yükün çok fazla olması, Sit kararlarının değişmesi, Koruma ölçütlerinin net olmaması, Kararlar arasında tutarsızlık olması,	Sit ve tescilin değişebilir, politik unsurlar olduğu algısı ortadan kaldırılmalıdır. Koruma ölçütleri net olmalıdır.	Yerel yönetimlerde kurulacak birimler ile kurul üzerindeki yük azaltılmalıdır Yapı ölçeğinde koruma ölçütleri belirlenmelidir Bu doğrultuda açıklayıcı rehber kitaplar yayınlanmalıdır
Koruma kültürü	Halkın koruma konusunda bilinçsiz olması, Halkın ilgili yasalar konusunda bilgi sahibi olmaması, Sit ve tescilin kısıtlamalar ağı olarak görülmesi,	Koruma, ancak uzman mimarların uygulayabileceği 'elit' bir olgu olarak sunulmamalı, kültürel bir gereklilik olarak eğitim sisteminde yer almalıdır.	Milli Eğitim ve Kültür ve Turizm Bakanlıklarının konuyla ilgili ortak proje geliştirmeleri mümkündür Koruma alanlarında halka bilgilendirme kitapçıkları, rehberler hazırlanmalı ve dağıtılmalıdır Bu çalışmaları yapacak yerel danışma birimleri bulunmalıdır
Ekonomik	Yüksek onarım maliyetleri; Koruma katkı paylarının yetersiz olması; Proje maliyetlerinin yüksek olması; Katkı fonları ve hibelerin yetersiz, prosedürlerin uzun olması.	Kırsalda en temel sorun yoksulluk iken, yerel halkın yüksek onarım ve proje maliyetlerini karşılaması mümkün değildir. Hibe ve fonların, prosedürleri de ayrıca maliyet anlamına gelmektedir.	Kültürel mirasa katkı fonu dışında fonlar yaratılmalıdır. Halka konuyla ilgili bilgiler içeren rehberler sunulmalıdır Proje ve uygulama konusunda teknik destek sağlanmalı, maliyetleri azaltacak çözümler üretilmelidir.

Tablo 5.3 devamı

SORUNLAR ve TESPİTLER		DEĞERLENDİRME	ÖNERİLER
Planlama	Halkın sürece katılımının yetersiz olması Yerel yönetimlerin gerekli teknik personele ve ekonomik güce sahip olmaması Kurumlar arası iletişimde sorunlar olması Kurul kararlarının takip edilememesi Sürecin uzaması	Planlar fiziksel düzenleme araçları olarak görülmekte, halkın yaşamına ve yerleşimin geleceğine ilişkin kararlar içermemektedir. Yerel yönetimlerin sorumluluk ve yetkileri azdır, tüm kararlar için kurul görüşü alınmaktadır.	Yerel yönetimin sorumluluk ve yetkilerinin artırılması gerekmektedir. Tüm planlar 'koruma' odaklı olmalı, yerleşimin özelliklerine göre stratejik kararları ve eylem planlarını içermelidir. Yerel halkın karar mekanizmasına katılımı mutlaka sağlanmalıdır.
Geleneksel mimari	Konutların çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmasındaki güçlükler Geleneksel teknikte bakım – onarım zorlukları Usta ve malzeme bulunamayışı	Geleneksel konutlar geçmiş yaşam biçimlerine göre inşa edilmiş yapılar olup, sürdürülebilir koruma için mutlak değişimlere gereksinim vardır. Proje, kurul onayı, uygulama denetimi gibi konuların kırsal halk için oldukça güç olduğu kabullenilmelidir Anıt yapı ve köy evi aynı kategoride değerlendirilmemelidir.	Geleneksel konutların onarımında, anıtsal yapılardan farklı ve daha esnek yaklaşımlar geliştirilmelidir. Konfor koşullarının sağlanması için yapılabilecek müdahaleler belirlenmeli ve yerel halka aktarılmalıdır. Yerel ölçekte analiz ve düzenleme yapılmalıdır. Kırsal yapıların korunmasına yönelik 3.grup tescilli yapı sınıflandırılması yapılmalıdır
Koruma Mekanizması	Sit alanı ve yapı tescillerini esas alan koruma mekanizmasının uygulamada yetersiz kalması	SİT ve tescil, ancak yeni yapılaşmanın denetlenmesi ve özgün yapılara müdahalelerin kısıtlanması amacıyla taşımakta olup, yapıların onarımı ve alanın gelişimine yönelik etki yaratmamaktadır	SİT ve tescil, koruma uygulamalarında yalnızca araçtır, korumanın temel aşaması olarak görülmemelidir. Korumanın sağlanabilmesi için ek düzenlemeler yapılmalıdır.

5.2 Kırsal Koruma Modeli Önerisi

Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin sorunlar, literatürde yer alan çözüm önerileri, sorunların irdelenmesine yönelik alan çalışmaları, Türkiye ve yurtdışındaki farklı yaklaşım ve uygulamalar ile yasal düzenlemeler önceki bölümlerde aktarılmıştır. Çalışma kapsamında, belirtilen tespit ve değerlendirmeler ışığında çözüm önerileri geliştirilerek kırsal koruma modeli oluşturulmuştur.

Kırsal alanlardaki değişim süreci, tarım ve kırsal kalkınma politikaları, kırsal yoksulluk, eğitim olanaklarının yetersizliği gibi 'üst ölçekli' sorunlar, çalışma kapsamında yalnızca korumaya olan etkileri ile değerlendirilmiş; ancak, konunun disiplinler arası tartışılması ve ülke ölçeğinde kırsal kalkınma modeli geliştirilmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Kırsal alanların korunmasındaki sorunların çok yönlü, geniş kapsamlı ve birbiriyle ilişkili olduğu göz önünde bulundurularak, çalışmanın hipotezleri doğrultusunda, mevcut koruma mevzuatı ve yaklaşımlarının, doku ve yapı ölçeğinde koruma uygulamalarındaki yetersizliği odak sorun kabul edilmiş ve bütüncül bir değerlendirme yapılarak öneriler geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda, önceki bölümde aktarılan, kırsal alan yaklaşım ve çalışmaları ile farklı ülkelerin ilgili yasal düzenlemeleri ve uygulamalarında tespit edilen ortak unsurlar dikkate alınmış ve modelin temel ilkeleri belirlenmiştir:

- Disiplinler arası çalışma
- Kurumlar arası iletişim
- Yerel yönetimlerin kırsal koruma mekanizmasında yetkilendirilmesi
- Yerel halkın gereksinim ve isteklerinin karşılanması
- Yerel halkın karar sürecine katılımı
- Tüm planların koruma amaçlı olması
- Planların yalnızca fiziksel müdahale amacı taşımaması
- Planların yerleşime özgü stratejiler içermesi
- Korumada sürdürülebilirliğin sağlanması
- Bilgilendirme ve rehber kitapçıklarının etkin kullanımı

- Esnek koruma yaklaşımları
- Koruma kararlarının kamuya açık olması
- Koruma kültürünün geliştirilmesi

Yukarıda sıralanan ilkeler doğrultusunda oluşturulan öneriler, sorunsalın irdelenmesinde kullanılan başlıklar referans alınarak aktarılmıştır. Bu başlıklar, ‘kırsalın tanımlanması, sit ve tescil kararlarının alınması, koruma kültürü, ekonomik, planlama, geleneksel mimari ve koruma mekanizması’ olarak sıralanmaktadır.

Bu doğrultuda modelin oluşturulmasını sağlayan iki ana başlık altında sistem önerileri geliştirilmiştir: ‘kırsal koruma yönetim sistemi’ ve ‘kırsal koruma mekanizması’. Yönetim sistemi, kurulması öngörülen idari birimler, diğer kurumlarla ilişkiler, korumadaki aktörler ve paydaşları ortaya koymaktadır. Öneri model içerisindeki yetki ve sorumluluklar ile organizasyon şeması da bu sistem ile açıklanmaktadır. Koruma mekanizması ise, koruma faaliyetlerini aşamalara ayırarak, her aşamada yapılması gerekli görülen işleri, sorumluları, karar ve onay makamlarını tanımlamaktadır. Bu kapsamda aynı zamanda, alan ve yapı ölçeğinde miras değerlerinin belirlenmesinden uygulama aşamasına kadar izlenecek süreç belirtilmektedir. Mekanizma içinde, mevcut sistemdeki eksiklerin giderilmesine yönelik araçlar da önerilmektedir. Yönetim sistemi ve koruma mekanizmasının bir arada aktarıldığı süreç ise, ‘kırsal koruma modeli’ olarak sunulmuştur.

5.2.1 Kırsal Koruma Modeli _ Yönetim Sistemi

Mevcut planlama ve koruma sistemindeki merkeziyetçi düzenden uzaklaşılması, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının artırılması, karar mekanizmasına yerel halkın, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşları [STK] ve özerk kurumların katılımının sağlanması oluşturulan yönetim sisteminin temel yaklaşımını oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda, yerel yönetim bünyesinde ‘Yerel Koruma ve Planlama Müdürlüğü [YKPM]’ oluşturulması, kırsal alanlara ilişkin kararların bu birimler tarafından alınması öngörülmüştür (Şekil 5.5). Farklı disiplinlerden uzmanların ‘teknik personel’

olarak yer alacağı bu birim, oluşturulan sistemin yönetim merkezi olarak düşünülmektedir. Birimlerin çalışma alanı sınırları, ilçeye bağlı mahalle sayıları, nüfus ve yapı stokuna bağlı olarak, tek bir ilçe ya da birkaç ilçenin bir araya geleceği bölgesel düzeyde kurulabilir. Kurumlar arası iletişimi sağlamakla birlikte, ilgili bakanlıklar ve diğer devlet kurumlarınca hazırlanan ve yerel kararlar için bağlayıcı niteliği olan, üst ölçekli planlar ve kararlar ile uyumun sağlanması da bu birimin sorumluluğundadır. YKPM'nin temel amacı 'kırsal yerleşmelerin geliştirilmesi, iyileştirilmesi ile kültürel ve doğal mirasın korunması' olarak belirtilebilir. Bu doğrultudaki aşamaların tümünde yetkilendirilmiş birimdir. Ancak 'katılımcılık', oluşturulan modelin omurgası kabul edilmiş, buna bağlı olarak farklı düzeylerde görüşlerin alınması, teknik ve ekonomik destek sağlanması öngörülmüştür.

Katılımcı politikaların oluşturulması amacıyla, YKPM bünyesinde bulunan uzmanlar, kırsal yerleşimlerde alınacak kararlar için üniversite ve STK temsilcilerinden oluşan '*Yerel Danışma Kurulu*'na danışmak ve ortaya konulan bilimsel görüşlere uygun hareket etmek durumundadır. Kurul üyeleri, Belediye Meclisi ve YKPM tarafından dönemlik olarak atanacaktır. Yerleşimlerde yapılacak alan çalışmaları ise, ilgili disiplinlerdeki uzmanlardan oluşan raportör ekip tarafından gerçekleştirilecektir. Her yeni çalışmada, alanın özelliklerine göre raportör ekip belirlenecektir.

Kırsal yerleşimlerde yaşayan halk temsilcilerinden oluşan '*Yerel Konsey*' de gelişme ve planlama süreçlerinde yerel halkın gereksinimlerini, isteklerini ve görüşlerini birime aktarmakla yükümlüdür. Kırsal koruma kooperatifi ise, yerel değerlerin korunmasına yönelik tüm faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla kurulabilecek, yerel konsey ile sürekli iletişim durumunda olan bir örgütlenme sistemi olarak öngörülmüştür. Kooperatif, tarım arazileri, su kaynakları, doğal çevre, taşınmaz kültür varlıkları ve diğer kültürel değerlerin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için yerel halkın doğrudan katılımı ile oluşturularak, kullanıcıların sürece katkı koymasını sağlayacaktır.

YKPM'nin bir diğerk görevi de, Kalkınma Ajansları gibi özerk kurumlarla iş birliğı yapmak ve finansal kaynaklarını arttırmaktır. Bu doğrultuda, modele göre geliştirilecek olan projeler ve uygulama aşamaları için kurumlarla iletişime geçmek ve sürecin planlandığı gibi yürütölmesini sağlamak da YKPM'nin sorumluluğundadır.

Tüm bu aktarımlara göre YKPM'nin görevleri şöyle sıralanabilir:

- Kurumlar arası iletişimi sağlamak
- Koruma modelindeki tüm süreçlerde koordinasyonu sağlamak
- Alınan kararların üst ölçekli kararlarla uyumluluğunu denetlemek
- Eylem planının yürütölmesini sağlamak
- Çalıştay ve toplantıları düzenlemek
- Danışma kurulu ve raportörleri belirlemek
- Alınan kararlarla ilgili halkı bilgilendirmek
- Yerel halka danışma hizmeti vermek
- Finansal kaynakları geliştirmek

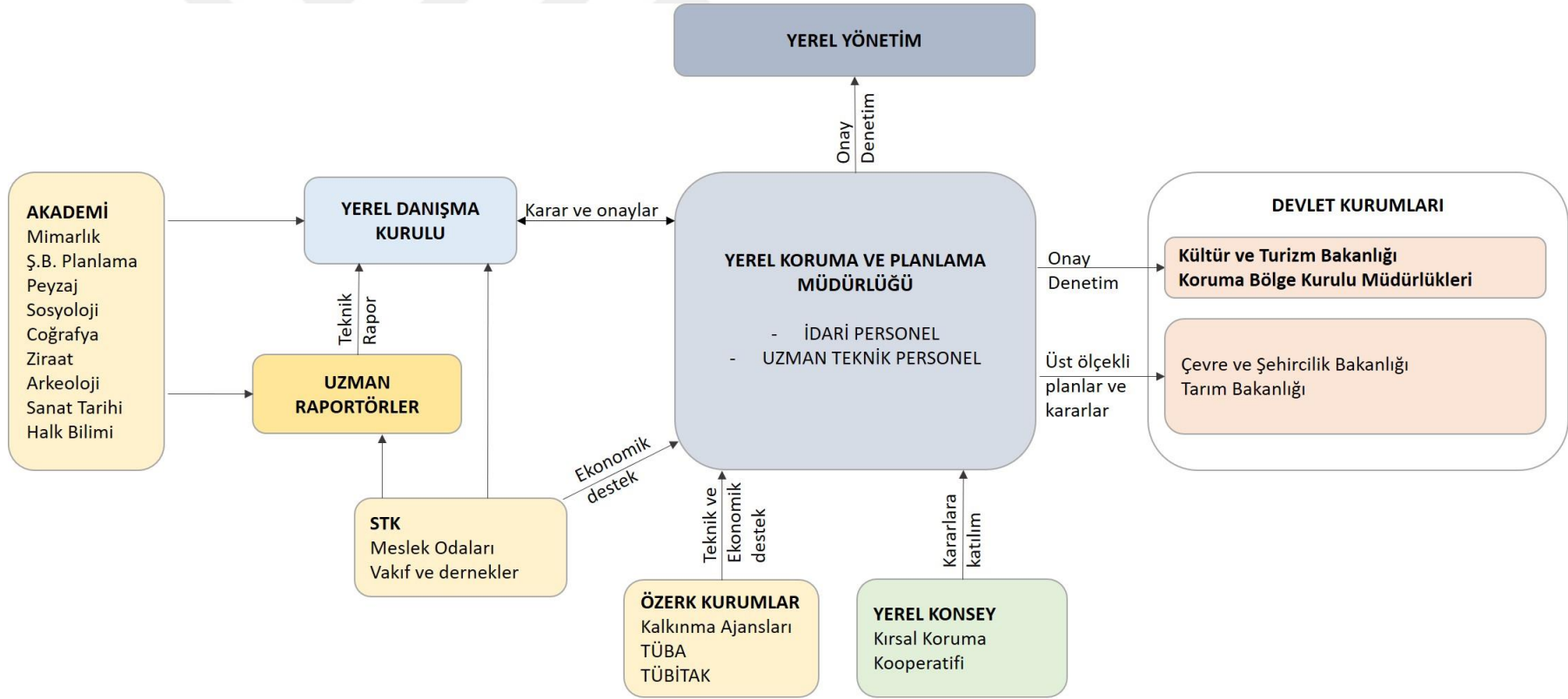
Bu doğrultuda YKPM, yerel yönetime bağılı olarak işleyen ancak kırsal koruma çalışmalarının merkezinde yer alan ve yukarıda sıralanan sorumlulukları bulunan birim olarak görev alacaktır. Birimin koruma mekanizması içindeki sorumlulukları ve yetkileri aşağıda aktarılmakta olup, kırsal koruma modeli içinde de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

5.2.2 Kırsal Koruma Modeli _ Koruma Mekanizması:

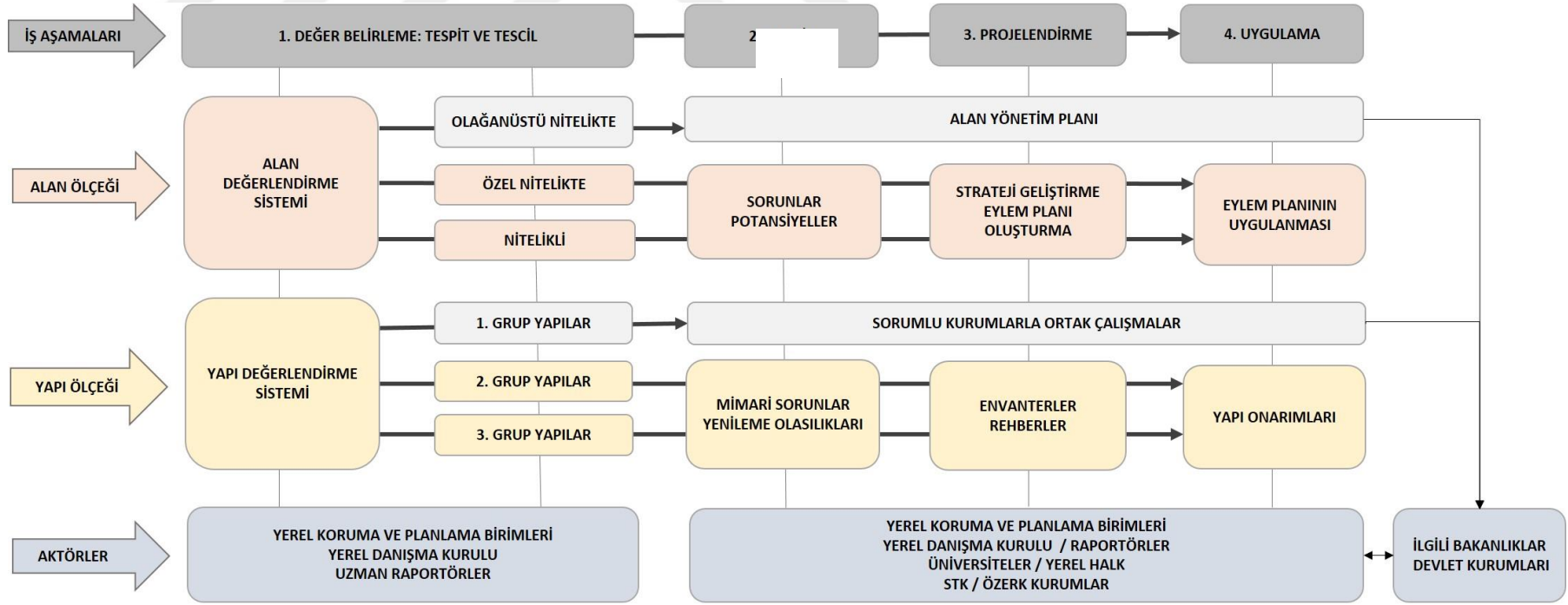
Modelin yapısını oluşturan diğerk sistem önerisi 'Koruma Mekanizması'dır. Mevcut sistemdeki eksikliklerin giderilmesine yönelik hazırlanan öneride kırsal korumada esnek yaklaşımların geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Koruma Bölge Kurulları üzerindeki yükün hafifletilmesi ve yerel birimlerin bu kapsamdaki sorumluluklarının arttırılması da hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, koruma kurullarının yerel birimler tarafından alan ölçeğinde ve anıtsal yapılarla ilgili alınacak kararlara onay vermesi, ancak kırsal geleneksel yapılara ilişkin onaylarda öncelikli olarak yerel yönetimlerin sorumlu tutulması öngörölmüştür.

Koruma mekanizması, ‘*değer belirleme: tespit ve tescil, analiz, projelendirme, uygulama*’ olmak üzere dört aşamadan oluşmakta olup Şekil 5.4’te ilgili araçlar ve aktörlerle birlikte aktarılmıştır. Değer belirleme aşaması, koruma ölçütleri ve korunacak değerlerin belirlenmesi çalışmalarını; analiz aşaması, alana yönelik yapılacak tüm analitik çalışmaları; projelendirme aşaması, yerleşimin gelişimine yönelik karar alma sürecini ve uygulama aşaması da bu kararların hayata geçirilmesini kapsamaktadır.

Şekil 5.5 Kırsal Koruma Modeli _ Yönetim Sistemi

Şekil 5.6 Kırsal Koruma Modeli _ Koruma Mekanizması

5.2.3 Kırsal Koruma Modeli

Yukarıda aktarılan koruma mekanizması aşamaları ve yönetim sisteminin bir arada işletilmesi ile Kırsal Koruma Modeli oluşturulmuştur (Şekil 5.9). Modele ilişkin ayrıntılar, her aşamada yapılacak çalışmalar, yetki ve sorumluluklar, paydaşlar, aktörler ve kullanılacak araçlar aşağıda aktarılmaktadır.

- 1. Aşama: Değer Belirleme: Tespit ve Tescil

İngilizce’de ‘*value assessment*’ olarak tanımlanan bu aşama, alan ya da yapı ölçeğinde koruma ölçütleri doğrultusunda miras değerlerinin belirlenmesi anlamını taşımaktadır. Öngörülen modelde de her iki ölçekte kültürel ve doğal varlıkların tanımlanması ve değer tespitinin yapılması öncelikli aşama olarak belirlenmiştir. Bu aşamada amaç, kırsal yerleşim ve yapı grupları için esnek bir koruma yaklaşımı oluşturulması ve koruma ölçütlerinin net biçimde ortaya konulması ile birbiriyle çelişkili tescil kararlarının önüne geçilmesini sağlamaktır.

Bu aşamada yer alan ve aşağıda detayları aktarılan değerlendirme ve tespit işlemleri, yerleşimin özellikleri doğrultusunda farklı disiplinlerdeki uzmanlardan oluşan ‘raportör ekip’ tarafından gerçekleştirilecektir. Akademisyenler, meslek odası üyeleri ve STK’lardan destek alınarak ekibin oluşturulması YKPM’nin sorumluluğundadır. Belirlenen uzmanlar tarafından, danışma kuruluna sunulan rapor ve değerlendirmeler, kurul, YKPM yetkilileri ve yerel yönetim başkanlığı tarafından onaylanarak, iş planı oluşturulacak ve işleme alınacaktır.

Değer belirleme aşamasında yapılacak çalışmalarda alanın fiziksel özelliklerinin, yerel niteliklerinin, doku karakterinin ve mimari değerinin saptanması gerekmektedir. Bu kapsamda hazırlanan iki farklı ‘*alan değerlendirme formu*’ yerleşim ve çevresiyle ilgili alınacak kararlara temel oluşturacak bilgileri içermektedir. Birinci form (Tablo 5.4) alan ile ilgili genel bilgileri içermektedir. Buradaki bilgiler, yerleşimin kentsel ve kırsal özelliklerini, demografik yapısını, altyapı ve üst donatılara ilişkin genel bilgileri içermektedir. İkinci form (Tablo 5.5) ise, yerleşim ve çevresinin miras değerlerini

ortaya koymaktadır. Formda, doku niteliği ‘olağanüstü, özel nitelikli ve nitelikli’ olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, yerleşimin koruma stratejilerinin belirlenmesi ve uygulama- denetim aşamalarında yetkilendirilecek kurumu da ortaya koymaktadır. Olağanüstü nitelikte olan, ‘Dünya Miras Listesi’ne bu bağlamda aday olma potansiyeli taşıyan yerleşimlerin Kültür Bakanlığı’nın yetki alanında olması ancak yerel yönetimlerin de sorumluluklarının tanımlanması gerekmektedir. Diğer doku sınıfları ise tümüyle yerel yönetimlerin ve yukarıda aktarılan YKPM’nin sorumluluğundadır. Örnek olarak Birgi ‘olağanüstü nitelikte’ iken, Kozbeyli ve Bademli ‘özel niteliği olan yerleşimler’ olarak değerlendirilmeli, Sağancı (Bergama) bütüncül dokusu bulunmaması sebebiyle ‘nitelikli’ olarak belirlenmelidir. Miras değerleri belirleme çalışmaları tamamlanan yerleşimde, koruma alanı sınırları ile korunması gerekli yapıların tespit edilmesi, yapı gruplarının belirlenmesi ve tescil işlemlerinin yapılması gerekmektedir.

Mevcut yasal düzenlemelerde olduğu gibi, anıtsal yapıların 1. derece korunması gerekli yapı sınıfında yer alması, ancak kırsal geleneksel yapıların ise 2. ve 3. derece olarak ayrılması öngörülmüştür. Bu durumda özel mimari / tarihi / estetik / sembolik değere sahip kırsal sivil mimarlık örneği yapılar 2. derece, dokuyu tamamlayan diğer geleneksel sivil mimarlık örnekleri ise 3. derece yapılar olarak sınıflandırılacaktır. 1. grup anıtsal tescilli yapıların tescil, proje ve uygulamalarında Koruma Bölge Kurullarının onayı gerekli olurken, 2. ve 3. grup yapılarda tüm sorumluluk YKPM’ne ait olacaktır.

Örnek olarak, Kozbeyli’de, ‘cami, çeşmeler ve mezarlık’ 1. grup yapı olarak tescilli olacak, diğer yapılar ise 2. ve 3. grupta değerlendirilecektir. Tarihi ve simgesel değer taşımaları dolayısıyla Çapkınoğlu Konağı ve Meyhanesi ile Kuzubeyi Kulesi (Şekil 5.7) 2.grup yapılar olarak belirlenirken, Şekil 5.8’de örnekleri sunulan ve yerel kırsal mimarinin karakterini yansıtan yapılar ise 3. grup olarak değerlendirilecektir.

Tablo 5.4 Alan Değerlendirme Formu 1 (Kozbeyli, Foça için örnek olarak doldurulmuştur)

ALAN DEĞERLENDİRME 1 – YERLEŞİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ							
YERLEŞİMİN ADI: KOZBEYLİ				İL: İZMİR	İLÇE: FOÇA		
İDARİ YAPI	köy tüzel k.	X		EKONOMİK FAALİYETLER	tarım	☐	
	mahalle	☐			hayvancılık	☐	
	belde	☐			balıkçılık	☐	
	ilçe	☐			ormancılık	☐	
KONUM	kıyı	☐			madencilik	☐	
	dağ	☐			dokumacılık	☐	
	yayla	☐			geleneksel el sanatları	☐	
	ova	☐			günübirlik turizm	☐	
YERLEŞİM BİÇİMİ	toplu	☐			dönemlik turizm	☐	
	dağınık	☐			diğer:	☐	
	lineer	☐					
KENTE MESAFESİ	yakın (≤5 km)	☐			SOSYAL DONATILAR	eğitim yapısı	☐
	orta (5 - 20 km)	☐		sağlık yapısı		☐	
	uzak (≥ 20 km)	☐		dini yapı		☐	
			sosyal / kültürel merkez	☐			
NÜFUS	≤1000 (kırsal)	☐	661 (2016)	spor yapısı	☐		
	1001 - 2000 (kırsal)	☐		kütüphane	☐		
	2001 - 5000 (geçiş bölgesi)	☐		diğer:	☐		
	5001 - 10000 (geçiş bölgesi)	☐					
	10001 - 20000 (kent)	☐					
DEMOGRAFİK YAPI	≥20001 (kent)	☐		TİCARİ DONATILAR	kahvehane / kafe	☐	
	18 yaş üzeri	☐	526 (2016)		lokanta	☐	
	18 yaş altı	☐	135 (2016)		fırın	☐	
	kadın nüfus	☐	272 (2012)		bakkal / market	☐	
ULAŞIM OLANAKLARI	erkek nüfus	☐	293 (2012)	konaklama	☐	otel (1)	
	toplu taşıma	☐	bel.otobüsü	diğer:	☐		
	asfalt yol	☐		temiz su	☐		
	toprak yol	☐		elektrik	☐		
	diğer:	☐		kanalizasyon	☐		
				doğalgaz	☐		
				internet	☐		

Tablo 5.5 Alan Değerlendirme Formu 2 (Kozbeyli, Foça için örnek olarak doldurulmuştur)

ALAN DEĞERLENDİRME 2 – MİRAS DEĞERLERİ						
YERLEŞİMİN ADI: KOZBEYLİ			İL: İZMİR	İLÇE: FOÇA		
SİT	SİT alanı	✓	03.12.2003 / 12209	eskilik değeri	✓	camii (1), çeşme (2), mezarlık (1)
	SİT alanı değil			enderlik / teklik değeri		
KAİP	var			doku bütünlüğü değeri	✓	
	yok	✓		estetik / sanatsal değer		
DOKU NİTELİĞİ	Olağanüstü nitelikte			teknik / teknolojik değer		
	özel nitelikte	✓	Rum - Türk köyü	tarihi olay / kişi ile ilişkili değer		
	nitelikli			ekonomik değer		
DOKU BÜTÜNLÜĞÜ	bütün	✓		eğitim değeri		
	bölgesel			kamusal değer	X	yıkılmış olan hamam
	dağınık			dönem / stil özelliklerinin simgesi	✓	4 Kuzu Beyi Kulesi, camii, çeşmeler)
MİMARİ ÇEVRE	geleneksel konut dokusu	✓		simgesel değer	✓	1 (Kuzu Beyi Kulesi)
	anıtsal yapı	✓	camii (1), çeşme (2), mezarlık (1)	belgesel değeri		
	endüstriyel yapı			sosyal değer		
	arkeolojik kalıntı					
DOĞAL ÇEVRE	sahil			festival		
	akarsu	✓		kermes / pazar	✓	
	orman	✓		gelenek görenekler	X	dere boyunda çamaşır yıkanması
	mera			folklorik unsurlar		
	tarımsal alan	✓		sosyal ilişkiler		
	zeytinlik	✓		yöresel yemekler		
	bağ			yöresel giysiler		
	meyve bahçeleri					
	anıtsal ağaç					
	manzara	✓	deniz manzarası			

(✓) Günümüzde var olan (X) Geçmişte var olup, günümüzde olmayan

Şekil 5.7 2. grup yapı olarak önerilen simgesel değeri olan yapılar (Kişisel arşiv, 2019)

Şekil 5.8 3. grup yapı olarak önerilen yerel mimari karakteri temsil eden yapılar (Kişisel arşiv, 2019)

Yapı gruplarına göre müdahale biçimlerinin de tanımlanması gerekmektedir. 1.grup anıtsal yapılarla ilgili mevcut düzenleme korunurken, 2. ve 3. grupta yer alan kırsal geleneksel yapılar için farklı yaklaşımlar geliştirilmesi gerekli görülmüştür. 2.grup yapılar simgesel ve tarihsel değerleri dolayısıyla yerleşimde iyileştirilmesine ve onarımına öncelik verilecek yapılardır. Bu yapılar, özgün malzeme, mekânsal düzenleri ve cephe özellikleri ile korunması gereken, güncel mevzuata uygun biçimde bakım ve onarımları yapılarak yaşatılacak yapılardır. Bu yapıların özgün işlevleriyle korunması öncelik olarak kabul edilerek, mümkün olmadığı durumlarda kamulaştırılarak gelişim planına uygun işlev verilmesi yerel yönetimin sorumluluğundadır.

3. grup yapılar ise, dokuyu oluşturan ve bu nedenle bütüncül değeri olan, ancak örnek alan çalışmaları sonuçlarında da aktarıldığı gibi, bakım, onarım ve restorasyon aşamalarında yeterli desteğin sağlanmaması dolayısıyla gün geçtikçe harap duruma

gelen yapılardır. Bu yapılarla ilgili, kullanıcıların ekonomik durumları, gereksinimleri ve prosedürlere ilişkin bilgi düzeyleri göz önüne alındığında daha esnek yaklaşımların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu sebeplerle, farklı bir yapı grubuna alınarak, tek yapı ölçeğinde yapılabilecek müdahale biçimlerinin yerel düzeyde tanımlanacağı bir düzenleme öngörülmüştür.

Alan çalışmaları göstermektedir ki, dokuyu oluşturan yapıların mimari özelliklerine bağlı olarak, çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmasındaki sorunlar farklılaşmaktadır. Örnek olarak, Kozbeyli’de küçük açıklıklara sahip taş duvarlardan oluşan yapılarda, belirlenen en temel gereksinim ıslak hacimlerin yapı içine yerleştirilmesi olup, çoğu kullanıcı bu değişikliği gerçekleştirmiştir. Düz dam çatıların tamamı kırma çatıya dönüştürülmüş olup, kentli ikincil konut kullanıcıları, yapıların içine gerekli tesisatları donatarak, ısı konforunu da yakalamıştır. Bademli’de ise durum daha farklıdır. Gerek strüktürde gerekse dış cephe kaplaması ile cumba ve mastabalarda yoğun olarak kullanılan ahşabın sürekli bakım gerektiren bir malzeme olması dolayısıyla, yapıların terk edilmesi, ya da yeterli bakımın yapılmaması durumunda kısa sürede bozulmalar başlamaktadır. Bununla birlikte, çoğu yapıda var olan ve yerel dilde ‘çardak’ olarak tanımlanan açık sofalar, termal konfor, temizlik ve kullanışlılık bağlamında, kullanıcılar tarafından olumsuz değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, yalnızca Kozbeyli ve Bademli örnekleri karşılaştırıldığında bile, yerleşimin mimari özellikleri doğrultusunda, çağdaş yaşam koşullarına uyum sağlanması adına farklı müdahaleler gerektiği ortadadır.

Bu sebeplerle, 3. grup olarak belirlenen kırsal yapılar için, alan özelinde tespit / tescil, analiz ve değerlendirmenin yapılması, yapıların korunması sağlanırken, kullanıcı gereksinimlerine göre ne tür müdahalelere izin verilebileceği belirlenmeli ve bu doğrultuda yerel halka rehberlik edilmelidir.

Yukarıda aktarılan sınıflandırmanın olabilmesi için Kültür Bakanlığı tarafından yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda çıkartılacak yönetmelik ya da ilke kararları ile tescil gruplarının tanımlanması ve koruma ölçütlerinin de ayrıntılı olarak belirtilmesi önem kazanmaktadır. Yurtdışında, yerleşim ve yapıların

değerlerinin saptanması ve sınıflandırılmasına yönelik olarak yönlendirici rehber kitaplar bulunmaktadır (Assessing cultural heritage significance, 2017). Bu yayınlarda, örnekler üzerinden değerler, ölçütler ve sınıflar gösterilmektedir. Ülkemizde de yasal metinlerin yanı sıra, bu kapsamda rehberler hazırlanması, ilgili kurumlarda kararların daha net ve hızlı biçimde alınmasını sağlayacaktır. Bu doğrultuda, Kültür Bakanlığı tarafından değerlendirme sistemini detaylı olarak aktaran rehber yayınların hazırlanması ve yerel yönetimlere, akademisyenlere ve ilgili kurumlara sunulması, internet üzerinden erişime açılması gerekmektedir.

- 2. Aşama: Analiz

Bu aşama, koruma ve planlama kararlarının oluşturulmasını sağlayacak analitik çalışmaları kapsamaktadır. Alan ölçeğinde, yerleşimdeki ‘Güçlü yanlar, Zayıf yanlar, Fırsatlar ve Tehditler’i [GZFT] ortaya koyan analizler ile demografi, sosyal yapı, tarımsal üretime ilişkin istatistiki verileri, miras değerlerinin korunmasına yönelik sorunları, yerel halkın istek ve gereksinimlerini içeren raporlar hazırlanacaktır. Dolayısıyla, yerleşim ve çevresinde tespit edilen kültürel ve doğal değerlere bağlı olarak ilgili disiplinlerden uzmanların oluşturacağı danışma kurulunun bu aşamada görev alması gerekmektedir.

Öngörülen çalışmaların bir bölümü, günümüzde KAİP hazırlanması sürecinde gerçekleştirilmektedir. Yerleşime ilişkin bilgi ve veriler, plan eki olarak sunulan raporda yer almaktadır. Ancak, önceki bölümlerde de belirtildiği gibi bu raporlarda, yerleşimin geleceğine ilişkin vizyon oluşturacak tespit ve değerlendirmeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla modelde, somut ve somut olmayan kültürel varlıklar ile gereksinimleri ve olasılıkları bir arada değerlendiren analizlerin yapılması gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda, yerleşimin özelliklerine, mimari karakterine bağlı olarak değişkenlik gösterecek bulgular sunulması öngörülmüştür.

Örnek olarak, Bademli’de çok sayıda tescilli yapının terk edilmiş ve harap durumda olduğu görülmüştür. KAİP eklerinde yer alan doku analizlerinde, yapısal durumları ortaya konulmuş olmasına karşın, bu yapılara ilişkin bir değerlendirme ya da öngörü

bulunmamaktadır. Yapıların yeniden kullanım ve onarımlarının hangi araçlarla ve kim tarafından sağlanacağı belirsizdir. Dolayısıyla mevcut plan uygulamada yetersiz kalmaktadır.

Benzer şekilde, Kozbeyli örneğinde de Rum mahallesi olarak anılan bölgede çok sayıda harabe yapı tescillenmiş durumdadır. Ancak, gerekli önlemler alınmadığı sürece, yapıların zaman içinde tümüyle yıkılmalarının önüne geçilmesi mümkün değildir. Mevcut sistem, bu sürecin insan eliyle yapılmasına engel olup, yalnızca sonucu geciktirmektedir.

Alan ölçeğinde yapılacak analiz çalışmaları, plan kararlarını etkileyecek verileri içerecektir. Dolayısıyla modelin temel ilkelerinden olan ‘katılımcılık’ bu aşamada öne çıkmaktadır. Üniversiteler, STK’lar ve yerel halkın analiz ve değerlendirmelere katılmaları oldukça önemlidir. Özellikle, sorunların belirlenmesi, kullanıcı gereksinimlerinin ortaya konulması bağlamında yerel halkın katılımı önem kazanmaktadır.

Mimari doku ve yapı ölçeğinde yapılacak çalışmalarda ise, üniversiteler ile işbirliği kurulması sağlanacaktır. Teknik danışmanlık alınabileceği gibi, tipoloji araştırmaları ve doku analizlerinin tümü için hizmet alınması söz konusu olabilir. Bu kapsamda aynı zamanda, yapıların kullanım ve yapısal durumlarının belirlenmesi ile çağdaş yaşam koşullarına uyarlanmalarına ilişkin değerlendirmelerin de yapılması gerekmektedir. Bu sayede, 2 ve 3. grup yapıların onarım kararları için veri oluşturulmuş olacaktır.

Somut olmayan kültürel değerlerin de analiz aşamasında ortaya konulması esastır. Bu bağlamda gelenekler, geleneksel üretim biçimleri, yerel ürünler gibi unsurlar belirlenecek, geçmişte var olup günümüzde yok olan değerlerin canlandırılmasına ilişkin potansiyeli araştırılacaktır. Örnek olarak, geçmişte keçecilik yapılan bir yerleşimde günümüzde aynı üretimin sürdürülmesi, ustalarının varlığına bağlıdır. Ancak, yerleşimde artık usta bulunmaması durumunda, yeni ustalar yetiştirilip yetiştirilemeyeceği, yerleşime kültürel ve ekonomik katkısının ne yönde olacağı tespit edilmeli, alanın gelişimi için belirlenecek stratejilere uygun olarak karar verilmelidir.

Kozbeyli’de geçmişte dere boyunda var olan hamam yapısı ve çamaşır yıkama geleneği bu kapsamda değerlendirilebilir. Günümüzde yeniden canlandırılması mümkün olmayan bu geleneğin geçmişte nasıl yaşandığı, alana yerleştirilecek bilgi panoları ile ziyaretçilere aktarılabilir. Hamam yapısının eski fotoğrafları da bu bağlamda yer alabilir. Ancak bu yaklaşım, yerleşimin gelişiminde kırsal turizmin araç olarak değerlendirilmesi ile mümkündür. Kozbeyli’de yalnızca ‘köy kahvaltısı’ odaklı sürdürülen kırsal turizmin, kültürel ve doğal değerleri de içine alacak biçimde geliştirilmesinin uygun olup olmayacağı araştırılmalıdır.

Yukarıda aktarılan veri ve değerlendirmeler, belirlenen uzman ekip tarafından danışma kurulu ile yerel yönetim birimine sunulacak, onay kararı ile projelendirme sürecine geçilecektir.

- 3. Aşama: Projelendirme

Bu aşama, yapılan analiz çalışmaları doğrultusunda elde edilen veriler ve katılımcı değerlendirmeleri doğrultusunda yerleşimin geliştirilmesi için planlama ve koruma kararlarının alınmasını içermektedir. Fiziki düzenleme ilkeleri ile alt yapı ve üst donatılara ilişkin kararların yanı sıra, sosyal ve kültürel yapının geliştirilmesi, ekonomik katkı sağlayacak araçların değerlendirilmesi ve koruma stratejilerinin belirlenmesi bu kapsamda yer almaktadır.

Alanın özellikleri, sorunları ve potansiyelleri doğrultusunda yere özgü kararların alınması önem kazanmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen Kozbeyli ve Bademli Mahallelerinde, demografik yapı, eğitim gibi temel konularda benzerlikler olmasına karşın, ekonomik, kültürel ve sosyal yapı ile mimari doku özellikleri arasındaki farklılıklar önceki bölümlerde aktarılmıştır. Bu açıdan, yerel gereksinimler değerlendirildiğinde, Kozbeyli’de kırsal turizm faaliyetlerinin ön planda olduğu ve bu duruma yönelik politika geliştirilmesinin gerektiği ancak Bademli’de tarımsal ürün çeşitliliği ve verimliliği göz önüne alınarak, dokunun korunarak yerleşimin geliştirilmesine yönelik kararların alınması söz konusudur.

Oluşturulacak stratejiler, mekânsal düzenleme kararlarını etkileyeceği gibi, eylem planının da hazırlanmasını sağlayacaktır. Kozbeyli’de turizmin baskısını azaltacak otopark alanı, araç ve yaya yolları gibi düzenlemeler ile gününbirlik ziyaretçilerin mimari dokuyu izleyebilecekleri gezi rotalarının oluşturulması, kamusal alanların arttırılması, yeşil alan düzenlemeleri, dere boyunun iyileştirilmesi öncelikli çalışmalar olabilir. Bademli’de de büyük ölçüde terk edilmiş tarihi dokunun canlandırılması için, ekonomik- kültürel ve sosyal gereksinimlerle birlikte, tarım, turizm, tarihi doku, doğal çevre, geleneksel yaşam ve yeni yapılaşma alanlarının bütüncül olarak değerlendirilmesini gerektiren kapsamlı bir çalışmaya gereksinim vardır.

Bu aşamada yerleşim bütününe ilişkin politikaların geliştirilmesinin yanı sıra, bir önceki aşamalarda tamamlanmış olan mimari doku analizleri, tipoloji çalışmaları ve korumaya ilişkin sorunlar doğrultusunda koruma kararlarının alınması gerekmektedir. Bu kapsamda kullanıcıların gereksinim ve istekleri doğrultusunda yapıların çağdaş yaşam koşullarına nasıl uyarlanabileceği ortaya koyulacak ve müdahale biçimleri belirlenecektir. 3. grup yapılarda yapılabilecek bakım, onarım ve restorasyon teknikleri ile, değişim ve eklentilere yönelik malzeme, yöntem kararları belirlenerek, rehber kitaplar halinde ortaya konulacaktır. Örnek olarak, Kozbeyli’de ıslak hacimlerin eklenmesi, düz dam çatıların ahşap çatı olarak yenilenmesine ilişkin yöntem ve malzeme bilgisi sunularak, müdahale sınırları ve esneklikler belirtilecektir. Benzer şekilde Bademli’de çardak mekânının dış hava koşullarından korunması ve kullanışlı hale getirilmesi için hangi malzeme ve detaylar kullanılarak uygulama yapılabileceği gösterilecektir.

Hazırlanacak rehber kitaplar, onarım süreçlerinde yol gösterici olacak; yapının özgün durumunu en az düzeyde etkileyecek biçimde belirlenecek müdahale yöntemleri, ortaya konulan esneklikler sayesinde korumanın kısıtlayıcı yönünü dengeleyerek, koruma kültürünün gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu aşamada hazırlanacak eylem planı ise, uygulama sürecinde yapılacak işlerin sıralanması, önceliklerin belirlenerek zaman çizelgesi oluşturulması ve her aşamada katkı sağlayacak aktörlerin tanımlanmasını içermektedir. Bu plan, yerel yönetim ve

YKPM'ne uygulama aşamasında yol gösterici nitelikte olup, maddi kaynakların yönetimi bağlamında da kolaylık sağlayacaktır.

Projelendirme aşamasının tamamında danışma kurulu ve YKPM ile birlikte kurum, kuruluşlar, STK'lar ve yerel halk da sürece katılım sağlayacaktır. Bununla birlikte çalışma ekibi içinde miras alanlarının yönetimi konusunda uzman kişi ya da kişilerin bulunması sürece artı değer katacaktır.

- 4. Aşama: Uygulama

Uygulama aşaması, hazırlanan eylem planının hayata geçirilmesi anlamını taşımaktadır. Bu doğrultuda, iş akış şeması ve zaman çizelgesine göre ilgili adımların atılması gerekmektedir.

İlgili kurumlarla iletişimin sağlanması, uygulamaya yönelik maddi kaynakların değerlendirilmesi, dışarıdan alınacak hizmetlere yönelik gerekli prosedürlerin işletilmesi gibi uygulamanın bütününe yönelik faaliyetlerin koordinasyonu YKPM sorumluluğundadır. Bununla birlikte projelendirme aşamasında belirlenen usta yetiştirme programları, koruma uygulama atölyeleri gibi yerel çalışmalar da yine müdürlük tarafından, yerel yönetimin desteği ile gerçekleştirilecektir.

Yerleşime ilişkin fiziki düzenlemeler, alt yapı çalışmaları, hazırlanan proje doğrultusunda, yerel yönetim öncülüğünde ve ilgili kurumlarla iş birliği içinde yürütülecektir.

2. grup olarak tescillenen yapıların özgün işleviyle kullanımına devam edilmemesi durumunda, kamulaştırma yapılması ve belirlenen stratejiler ile projeye uygun olarak işlev verilmesi sağlanacaktır.

3. grup yapılarda ise yerel halka koruma – onarım rehberleri ile bilgilendirme yapılacak, yapılması istenen uygulamalara ilişkin YKPM danışmanlık hizmeti vermekle yükümlü olacaktır. Bu gruptaki yapılarda, mal sahibinin ekonomik gücü

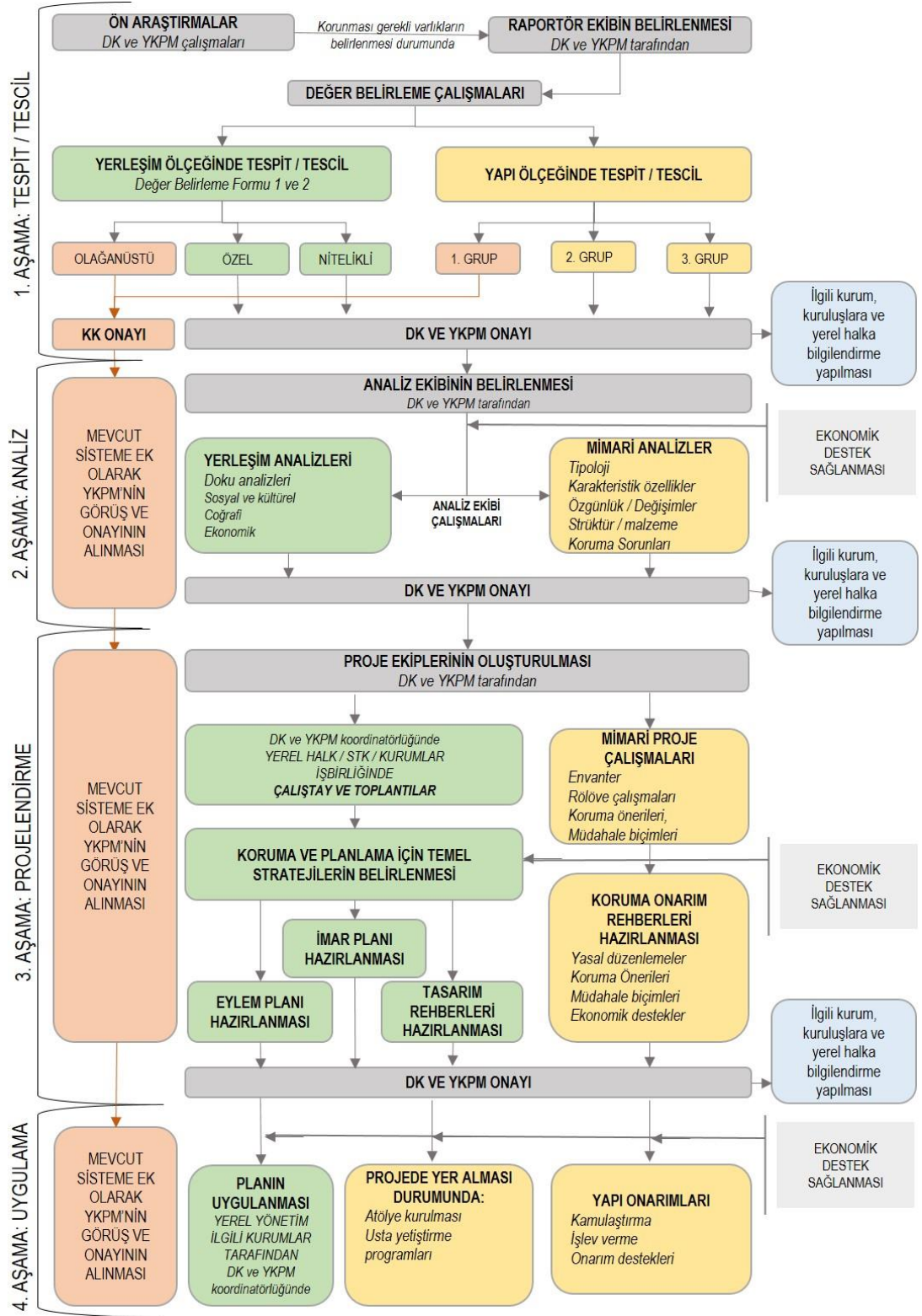
olmadığını belgelendirmesi durumunda, kullanıcının isteğine göre kamulaştırma yapılabilecek ya da yapının projelerinin hazırlanması ve onarımı için teknik ve ekonomik destekler sağlanacaktır. Bakım ve basit onarımlar için proje hazırlanması gerekli koşul olmayıp, esaslı onarımlarda gerekli görülen rölöve – restitüsyon – restorasyon projeleri için proje ekibinden, akademik çevreden ya da STK’lardan destek alınacaktır. Benzer şekilde onarım uygulamaları için söz konusu kuruluşlarla birlikte özel sektörden de destek talep edilebilecektir.

Bu kapsamda örnek olarak Bademli’deki konutların onarımı için, gerek malzeme gerekse işgücü temini bağlamında, Orman Müdürlüğü, İzmir Mobilyacılar ve Marangozlar Odası, Ege Mobilya Kağıt ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği, Ege Mobilya Sanayicileri Dayanışma Derneği, Meslek Liseleri ve Meslek Yüksek Okullarının ağaç işleri / ahşap teknolojileri programları gibi çok çeşitli kurum ve kuruluşlarla irtibata geçilerek, ortak projeler geliştirilip, protokoller imzalanabilir. Dolayısıyla, bu süreçte kurumlar arası iletişim ve iş birliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Yukarıda aşamaları ve kapsamı aktarılan, sorumluluk ve yetkilerin tanımlandığı, ilgili aktörler ve paydaşların belirtildiği ‘Kırsal Koruma Modeli’ (Şekil 5.9) ile, yerel yönetimlerin öncülüğünde kırsal yerleşimlerde yere özgü politikalar geliştirilmesi önerilmektedir. Bu doğrultuda yerel belediyeler bünyesinde kurulacak ‘Yerel Koruma ve Planlama Müdürlükleri’nin süreci yönetmesi ve koordinasyonu sağlaması öngörülmüştür. Akademisyen ve uzmanlardan oluşan ‘Danışma Kurulu’nun bu birime teknik danışmanlık hizmeti sunması ve karar sürecinde yetkilendirilmesi uygun görülmüştür. Uzmanlardan oluşacak raportör ekibin ise öncelikli olarak tespit / tescil çalışmalarını yapması ve sonuçlarını danışma kurulunun onayına sunması önerilmiştir. Analiz ve projelendirme aşamalarında ise yerel halk, STK’lar ve ilgili kurumların görüşlerinin alınması, katılımcı bir süreç izlenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Özellikle projelendirme ve uygulama aşamalarında, finansal kaynakların araştırılması, kurumlar arası iş birliği sağlanarak proje esaslı çözümler geliştirilmesi öngörülmüştür.

Modelde aynı zamanda, kırsal yerleşimlerde bulunan geleneksel yapıların korunmasına yönelik olarak, ilgili mevzuatta düzenlemeler yapılması, farklı yapı gruplarının oluşturulması ile yapıların yaşatılmasını sağlayacak, kullanıcı gereksinimlerini ön planda tutan bir yaklaşım geliştirilmiştir. Korumanın kısıtlayıcı unsurları yerine daha esnek ve uygulanabilir çözümler sunulması hedeflenmiştir. Bu sayede yerel halkın korumaya katılım sağlaması ve koruma kültürünün geliştirilmesi de amaçlanmıştır.

Şekil 5.9 Kırsal Koruma Modeli

BÖLÜM ALTI

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kırsal yerleşmelerin koruma sorunsalının irdelenmesi ve bu doğrultuda uygulanabilir bir model geliştirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, literatür taraması, arşiv araştırmaları, örnek alan çalışmaları ve karşılaştırmalı analizler gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalar ile ortaya konulan sorunlar, sebep ve sonuç ilişkileri ile değerlendirilmiş, mevcut sistemdeki eksikler tespit edilerek çözüm önerileri sunulmuştur. Bu bölümde ise çalışmanın bütününe yönelik değerlendirmeler ile sonuçlar aktarılmaktadır.

6.1 Çalışmanın Değerlendirilmesi

Kırsal yerleşimler günümüzde kültürel, sosyal, ekonomik ve fiziki açıdan değişim süreci içindedir. Endüstriyel üretim sistemleri ve teknolojiye hızlı gelişmeler, kırsal alanlardaki geleneksel üretim biçimlerinin azalmasına; kırsal alanlara eğitim, sağlık, altyapı gibi hizmetlerin götürülmemesi, yerleşimlerde temel gereksinimlerin bile karşılanamamasına; kent merkezleri ve çevrelerinde gelişen iş olanakları köylü nüfusun kentlere göç etmesine yol açmıştır. Doğal kaynakların ve tarım arazilerinin verimli kullanılmaması, tarımda modernizasyon gibi kırsal üretim sorunlarının çözümüne yönelik ulusal politikaların geliştirilmemesi kırsal halkın geçim kaynaklarının değişimine sebep olmuş ve ‘kırsal yoksulluk’ engellenememiştir. Söz konusu etkenlerin çoğalmasıyla kırdan kente göç hızlanarak, yerleşimler terk edilmeye başlanmıştır. Kırsal yerleşimlerdeki demografik değişim, kente göç ve diğer sorunlar günümüzde yalnızca ülkemizde değil, küresel ölçekte tartışılır duruma gelmiştir.

Kırsal alanların iyileştirilmesi, kalkındırılması ve yerleşimlerin yaşatılmasına ilişkin yapılan araştırma ve çalışmalar son yıllarda giderek artmıştır. Bu ilgi, kentlerdeki yoğun yapılaşma, nüfus artışı, hava kirliliği ve niteliksiz yaşam koşullarının olumsuz etkileriyle bağlantılı olup, aynı zamanda küresel ısınmayla birlikte doğal çevrenin ve kaynakların korunması yönünde bilinç ve endüstriyel gıda üretiminin insan sağlığına olan etkilerinin ortaya çıkması sonucunda da organik

gıdalara yönelim oluşması gibi çokça etken ile ilişkilidir.

Aktarılan bu değişim süreci, önceleri ‘kent dışı alanlar’ olarak tanımlanan ‘kır’ kavramının da sorgulanmasına sebep olmuş ve yeni tanımlamalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Günümüzde, kırsal ve kentsel yerleşmeler arasında keskin farklılıklardan söz etmek mümkün olmadığı gibi, ‘kırsallığı baskın’ ve ‘kentselliği baskın’ alanlar gibi ara tanımlar üretilmiştir. OECD, EUROSTAD gibi uluslararası kuruluşlar ile ülkemizde istatistiki veri üreten kurum durumundaki TÜİK, kır – kent sınıflandırmalarını nüfus yoğunluğunu kriter olarak oluşturmaktadır.

Ülkemizde en küçük idari birim olan ‘köy’ler, 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu’na bağlıdır. Buna karşın, 2013 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanun ile 30 büyükşehir belediyesinde köyler mahalle statüsüne alınarak, köy tüzel kişilikleri ortadan kaldırılmıştır. Buna bağlı olarak kırsal yerleşimlere ilişkin veri oluşturulamaması, yerleşimlere hizmet götürülememesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında ‘üst ölçekli sorunlar’ olarak nitelendirilen yukarıdaki aktarımlar, çalışmanın odağını oluşturan koruma sorunsalıyla ilişkilendirilerek, kırsal miras üzerindeki etkileriyle ele alınmıştır. Kırsal alanların miras değeri, yalnızca taşınmaz kültür varlıklarını değil, üretim teknikleri, kültürel değerler, geleneksel yaşam gibi somut olmayan miras değerleri ile peyzaj unsurları ve tarım alanları gibi doğal mirası da barındırmaktadır. Dolayısıyla, koruma politikalarının da bütüncül yaklaşımlarla geliştirilmesi gerekmekte olup, üst ölçekli sorunlar ile koruma sorunsalı arasındaki ilişkiler ağı göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmada ise, üst ölçekli sorunların ulusal ölçekte geliştirilecek politikalarla ortadan kaldırılabilceği değerlendirilmesi yapılmış, bu doğrultuda yerleşimlerin günümüzdeki koşullar içinde nasıl korunabileceğine odaklanılmıştır.

Ülkemizde koruma politikaları, uluslararası belgelerin tanınması ve bu doğrultuda yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ile son otuz yılda önemli aşamalar kaydetmiştir. Kentsel sit alanlarının tanımlanmasında yer bulan ve “bir bütün olarak” değer taşıdığı belirtilen “yerleşim dokuları”, kırsal yerleşmeleri de kapsamaktadır. Kırsala özgü

ayrıca bir tanımlamanın bulunmadığı düzenlemelerde, korunması gerekli yapı sınıflandırmaları ve müdahale biçimleri arasında da farklılık bulunmamaktadır. Mevcut koruma mekanizması, yerleşimlerin sit alanı olarak belirlenmesi ve koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması ile yapıların tescil edilerek esaslı onarıma yönelik rölöve – restitüsyon – restorasyon projelerinin hazırlanması ve tüm süreçlerde Kültür Bakanlığı'na bağlı Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri'nin onayının alınması üzerine kuruludur. Çalışma kapsamında, kırsal yerleşimlere özgü sorunlar göz önüne alınarak, dokuların ve yapıların korunmasına yönelik öneri geliştirilmesi gerekliliği ortaya konulmuş ve bu doğrultuda araştırmalara yön verilmiştir.

Literatür taraması, kırsal alanlara ilişkin koruma söylemlerinin belirli olgular çevresinde toplandığını, genel yargı olarak 'kırsala özgü bir model geliştirilmesi gerektiği' aktarılmasına karşın bu kapsamda yapılmış bir çalışma olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada yapılan tespitlerden biri, eleştirel söylemlerin varlığına karşın uygulamaya yönelik bir yaklaşım geliştirilmemiş olmasıdır.

Literatür araştırması aynı zamanda, kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin çok çeşitli sorunlar bulunmasıyla birlikte, bu sorunların her disiplinde farklı bakış açısı ve farklı yönleriyle ele alındığını göstermektedir. Ancak, bu sorunların birbirinden bağımsız bir şekilde ele alınamayacağı ve bütünü kapsayan ilişkiler ağı olduğu da çalışma kapsamında yapılan değerlendirmelerden biri olmuştur.

Yukarıda aktarılan ve literatür araştırmasıyla ortaya konulan sorunların uygulamadaki karşılığının tespit edilmesi amacıyla örnek alan çalışmaları yapılmıştır. İzmir ili sınırları içinde farklı nitelikte iki yerleşim belirlenmiştir: Kozbeyli Mahallesi (Foça) ve Bademli Mahallesi (Ödemiş). Sit alanı olarak tescillenmiş her iki yerleşimde yapılan çalışmaların odağında mevcut koruma mekanizmasının korumaya katkısının irdelenmesi yer almıştır. Bu doğrultuda yerleşimler üzerine daha önce yapılmış olan çalışmalar incelenmiş, arşiv taraması yapılmış ve ulaşılabilen veriler derlenerek geleneksel yapıların önceki ve günümüzdeki durumları karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda yerleşimlerdeki yapıların bir bölümünün süreç içinde terk edildiği, onarım gören az sayıdaki yapı dışında diğer sivil mimarlık örneklerinde yapısal bozulmaların

arttığı tespit edilmiştir. Yerel halkla yapılan görüşmelerde ise kullanıcıların bakış açısından geleneksel yapılara ilişkin kullanım, bakım ve onarım sorunları araştırılmıştır. Alan çalışmaları, yerleşimlerin mimari karakter, ekonomik ve sosyal yapı, demografik durum gibi farklı nitelikleri ve sorunları bulunmasına karşın, koruma mekanizmasından kaynaklanan ortak sorunlar olduğunu ortaya koymuştur. Yerel yönetimlerin bu kapsamdaki yetki ve sorumluluklarının az olması, yerel halkın korumayı kısıtlayıcı bir unsur olarak görmesi, sit ve tescil kararlarının korumanın sağlanması için gerekli ancak yeterli olmaması, koruma ve planlama kararlarının yerleşimlerin geliştirilmesine yönelik stratejileri içermemesi bu doğrultudaki başlıca tespitlerdir.

Mevcut koruma söylemleri, sistemi, ‘kırsal sit’ tanımının bulunmaması ve kırsala özgü model geliştirilmemesi açısından eleştirmekte, öte yandan kırsalda yaşanan değişim sürecine işaret etmektedir. Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar ve alan çalışmalarında incelenen iki ayrı örneğe ilişkin değerlendirmeler ışığında, ‘kırsal sit’ tanımının yapılmasının doğurabileceği sıkıntılar ortaya konulmuş, buna karşın ‘koruma alanı’ kavramının geliştirilmesi, tüm planların koruma odaklı olması ve yerin niteliklerine göre karar geliştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Bu sayede gerek kırsal gerekse kırsallığı baskın alanlarda, belirli bir sınıflandırma zorunluluğu olmaksızın koruma – iyileştirme – geliştirme için gerekli adımların atılması temel ilke olarak belirlenmiştir.

Bununla birlikte, koruma söylemleri kırsala özgü düzenlemeler getirilmesini öngörmekte olup gerek mevzuat gerekse uygulamaya yönelik öneriler sunmamaktadır. Çoğunlukla elde edilen sonuç, yitirmekte olan kırsal dokuların bir an önce belgelenmesi gerektiğidir. Buna karşın, koruma sisteminin neden işletilemediği ve neden bu yapıların korunamadığı üzerine tespitler oldukça azdır. Bu sebeple, yapıların korunmasındaki sorunların irdelenmesi ve uygulamaya dönük çözüm geliştirilmesi, bu çalışmanın odağını oluşturmuştur.

Koruma söylemlerinde ‘yapıların özgün niteliklerine zarar verilmemesi, en az düzeyde müdahale edilmesi, mekânsal düzenin korunması’ gibi ilkeler ön plana

çıkartılırken, korumanın temelinde olan ‘yapının yaşatılması’ ilkesinin günümüz koşullarında ancak belirli esnekliklerin sağlanması ile mümkün olacağı gözden kaçırılmıştır. Bir yandan kırsal yoksulluktan söz edilirken, diğer yandan kırsal yapıların onarımında anıtsal yapılarda izlenen yöntem ve sürecin uygulanması öngörülmüştür. Söz konusu çelişkinin ancak kullanıcı odaklı bir model geliştirilmesi ile ortadan kaldırılabileceği bu araştırmanın bir diğer tespiti olmuştur.

Alan çalışmaları yukarıda aktarılan tespitlerin yerleşimler üzerinde irdelenmesini sağlamıştır. Doku araştırmaları ve her iki yerleşimde yapılan dönemsel karşılaştırmalar göstermektedir ki, sit alanı ve tescil çalışmalarına karşın yapıların terk edilmesi önlenememiş, harap yapı sayısı artmıştır. Bu tespitler, mevcut mekanizmada başta kullanıcıların ekonomik durumları ve mekânsal gereksinimleri gibi unsurlar olmak üzere birçok etkenin göz ardı edilmiş olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, mevcut koruma sisteminde yapılan tespit, tescil ve planlama çalışmalarının yerleşimin ve yapıların korunmasına ilişkin yetersizliği ortaya konularak, çalışmanın temel hipotezini destekleyen bulgular sunulmuştur.

Doku çalışmaları aynı zamanda her yerleşimin kendine özgü sorunları, potansiyelleri bulunduğunu, geleneksel yapı karakterinin değişkenlik gösterdiğini ve dolayısıyla korumaya ilişkin sorunların da farklılaştığını ortaya koymuştur. Bu sayede, yasal düzenlemelerin korumada sistemin ana çatısını oluşturan bir araç olması ve yere özgü ilkelerin ayrıca belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, incelenen yerleşimlerin farklılıkları ve ortak unsurları aşağıda aktarılmaktadır.

Kozbeyli, ilgili kanun öncesinde köy tüzel kişiliği bulunan, nüfus sayısı olarak kırsal nitelikte sayılabilecek bir yerleşim olmasına karşın tarımsal faaliyetlerin az olduğu ve geleneksel yaşam biçiminin terk edildiği, bununla birlikte ikincil konut kullanımının arttığı ve günübirlik turizm baskısının yaşandığı, Türk – Rum konutlarının bir arada bulunduğu yerleşimdir. Bademli ise, ilgili kanun öncesinde belde statüsünde olan, nüfus sayısı olarak geçiş alanı niteliğinde olmakla birlikte ekonomisi günümüzde de tarımsal faaliyetlere dayalı olan, geleneksel yaşam biçiminin izlenebildiği, turizm baskısı bulunmayan, geleneksel Türk evlerinden oluşan bir

dokuya sahip yerleşimdir.

Bununla birlikte, istatistiki araştırmalar ve anket çalışmaları göstermektedir ki, her iki yerleşimde de eğitim düzeyi oldukça düşük olup ekonomik sorunlar ön plandadır. Yerleşimlerin ikisinde de geleneksel konutlar büyük oranda terk edilmiş ve harap durumdadır. Demografik yapıya bakıldığında da kullanıcıların büyük çoğunluğunu yaşlı nüfus oluşturmakta, genç bireyler farklı yerlere göç etmeyi ya da yeni yapılarda oturmayı tercih etmektedir. Her iki yerleşimde de en çok dile getirilen sorun yerel yönetimlerin yeterli hizmet sunmaması ve sorunlarına çözüm getirilmemesidir. Bu tespitlerin büyük ölçüde üst ölçekli sorunlar ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında detaylı incelenmemesine karşın, İzmir’de yer alan kırsal sit alanı yerleşimlere ilişkin değerlendirme yapıldığında da benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak tümüyle terk edilmiş olan Eski Hacıömerli ve Lübbey köylerinde yukarıda sıralanan sorunların varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu alanlarda verilecek kararların diğer yerleşimlere göre farklı analizler gerektirdiği açıktır. Bu doğrultuda, çalışmada tüm kırsal yerleşmeleri kapsayacak nitelikte bir karar ve koruma mekanizması gerekliliği ortaya konularak model oluşturulmuştur.

Literatür araştırması ve alan çalışmalarıyla ortaya konulan tespitlerin değerlendirilmesi ve öneri geliştirilebilmesi için yurtdışındaki örnekler araştırılmış, bu kapsamda İtalya ve İngiltere’deki yasal düzenlemeler ile uygulamalar incelenmiştir. İki ülkenin koruma mevzuatı birbirinden farklı olmakla birlikte, koruma alanındaki yaklaşımlar ve başarılı uygulamalardaki ortak unsurlar ve ülkemizdeki şartlar ile farklılıkları ortaya konulmuştur. Her iki ülkede de yerel yönetim düzeyinde tespit ve tescillerin yapıldığı, koruma kararlarının alındığı, yerel halkın sürece aktif olarak katılımının sağlandığı, koruma ölçütlerinin belirlendiği sistemde tüm kararların kamuya açık olduğu, yerel ölçekte projeler geliştirilerek uygulamaya geçildiği görülmüştür.

Kırsala yönelik Türkiye’de yapılmış olan proje ve uygulamalar da araştırılarak değerlendirilmiş, karşılaştırma yapılarak olumlu ve olumsuz yönleri belirtilerek,

Ülkemizdeki kırsal çalışmalarda eksik görünen unsurlar ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda, ‘yerel yönetimlerin daha fazla etkin olması, yerel halkın katılımının mutlaka sağlanması, yere özgü projeler geliştirilmesi, yerel halka danışmanlık yapılması ve sürekli bilgilendirme sağlanması, korunacak yapılara ilişkin müdahale biçimlerinin yine yerel düzeyde belirlenmesi ve rehber yayınlar hazırlanması’ yurtdışı örneklerdeki olumlu yönler olarak aktarılmıştır.

Kırsal yerleşmelerin korunmasına ilişkin sorunların tespiti, değerlendirmeler ve uygulama örneklerinin incelenmesi sonucunda, bu kapsamda geliştirilecek olan modelin ana ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda koruma mekanizmasında yapılması gerekli görülen değişiklikler, idari bağlamda geliştirilmesi gereken unsurlar ele alınarak iki farklı şema halinde sunulmuştur. Yönetim sistemi ve koruma mekanizması olarak adlandırılan bu öneriler bir araya getirilerek, kırsal koruma modeli oluşturulmuştur.

6.2 Çalışmanın Sonuçları

Bu alışma kapsamında yapılan araştırmalar, çalışmanın amacı doğrultusunda kırsal yerleşmelerin korunması sorunsalının irdelenmesini sağlamıştır. Bu bağlamda literatür araştırmaları ve alan çalışmalarının ortak sonuçları olduğu gibi, yerleşimlerde yapılan tarihsel karşılaştırmaya dayalı incelemeler ve kullanıcı anketleri ‘mevcut sistemin kırsal dokuların korunmasında yeterli olmadığı’ varsayımını destekleyen bulguları ortaya koymuştur.

Çalışmanın sonuçları ‘kırsal yerleşmelerin günümüzdeki yapısı, geleneksel mimari dokuların günümüzdeki durumu, koruma kültürüne ilişkin tespitler, mevcut söylemlerin uygulama yönünden eksiklikleri, koruma mekanizmasına ilişkin sorunlar’ başlıkları altında aşağıda aktarılmaktadır.

- Kırsal yerleşmelerin günümüzdeki durumu:

Kırsal alanlar, ekonomik, sosyal, kültürel bağlamda değişim sürecindedir. Yerleşimler, merkeze uzaklıkları, konumları, ekonomik faaliyetleri, iklimsel

koşullarına bağlı olarak bu süreçten farklı biçimlerde etkilenmektedir. Dolayısıyla, kırsal yerleşmelerin yere özgü sorunları ve potansiyelleri bulunmaktadır. Bununla birlikte ortak sorunlardan söz etmek mümkündür. Demografik yapı değişmekte, yaşlı nüfus artmaktadır. Eğitim düzeyi oldukça düşüktür. İş olanakları yetersizdir. Tarımsal faaliyetlerin devam ettiği yerleşim örneğinde ekonomik güçlükler ön plana çıkmaktadır. Kırsal yoksulluk önlenememiştir. Turizm etkisi olan yerleşim örneğinde geçim kaynaklarının tümüyle değiştiği, günübirlik turizmin küçük esnafı memnun ettiği buna karşın yerleşimin korunmasıyla ilgili bir katkı sağlamadığı görülmektedir.

Köy tüzel kişiliği ve belde belediyelerinin kaldırılmasından sonra, yerleşimlere hizmet götürülmediği, aksine var olan hizmetlerin de kaldırıldığı tespit edilmiştir. Köy sakinleri yerel yönetimlerin çalışmalarını genel olarak yetersiz bulmaktadır.

- Geleneksel mimari dokuların günümüzdeki durumu:

Kırsal yerleşmeleri etkileyen üst ölçekli sorunlara bağlı olarak nüfus azalmakta, bununla birlikte köyde yaşamayı sürdüren genç nüfus yeni yapılaşma alanlarında oturmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla, geleneksel konutlar, bakım onarım zorlukları ve çağdaş yaşam koşullarının eksikliğine bağlı olarak terk edilmektedir. Kullanılmayan geleneksel konutlarda başlıca sorun, yaşlı bireylerin vefatı sonrasında oluşan çoklu mülkiyet yapısıdır. Mirasçılar, köyde yaşamını sürdürseler bile eski yapının onarılmasını gerek maliyet gerekse mülkiyet paylaşımı dolayısıyla tercih etmemektedirler.

Terk edilmiş yapılarda görülen bozulmalar her geçen gün artmaktadır. Büyük çoğunluğu harabe durumundadır. Kullanılmakta olan konutlarda ise, az sayıdaki yapının esaslı onarım gördüğü, geri kalanında ise bakım onarım gereksinimi bulunduğu görülmektedir. Öte yandan yapılan müdahalelerin büyük bölümünde, kullanılan malzeme ve işçiliğin kalitesi oldukça düşük düzeydedir. Aynı zamanda, yapılan müdahaleler dolayısıyla özgün niteliklerini tümüyle yitirmiş örnekler de bulunmaktadır.

- Koruma kültürüne ilişkin tespitler:

Yaşamını geleneksel dokuda sürdüren halkın korumayla ilişkili bilgi düzeyi çok düşüktür. Koruma, yaşlı nüfus tarafından ‘aidiyet’ duygusuna bağlı olarak gelişen bir olgu olup, mevcut koruma sistemi, yasal düzenlemeler ve prosedürler hakkında bilgileri yok denecek kadar azdır. Bakım ve onarım esasları, projelendirme ve uygulama süreçleri ile ekonomik desteklerle ilgili de kullanıcılar bilgi sahibi değildir. Koruma sürecine koşulsuz katılım sağlaması ve söz sahibi olması gereken yerel halkın içinde plan çalışmalarından haberdar olmayan bireyler bulunmaktadır. Dolayısıyla, kırsal alanlarda koruma bilincinin geçmişten gelen bir gelenek olarak var olduğu ancak koruma kültürünün yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

- Mevcut söylemlerin uygulama yönünden eksikleri:

Koruma söylemleri, kırsal yerleşmelerin barındırdığı çok yönlü miras değerlerine vurgu yapmakta ve bütüncül yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak, sorunların çözümlerine yönelik öneriler de ‘ilkesel’ düzeyde kalmakta, uygulamada nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin yöntemler sunulmamaktadır. Örnek olarak çoğunlukla ‘halkın koruma konusunda bilinçsiz olması’ sorun, ‘halkın bilinçlendirilmesi gerektiği’ çözüm önerisi olarak aktarılmaktadır. Ancak halkın hangi araç ve yöntemlerle bilinçlendirilmesi gerektiği ortaya konulmamaktadır. Benzer şekilde, kırsala özgü yaklaşım geliştirilmesi gerekliliği vurgulanırken, geleneksel konutların onarımında kentsel rant değeri olan tescilli bir yapı ile eşdeğer yol izlenerek, kırsala ilişkin sorunlar göz ardı edilmektedir. Bu sebeplerle, koruma söylemleri temel ilkeler bağlamında evrensel değerlere göre şekillenmekte, ancak uygulamada karşılığının nasıl olacağına ilişkin değerlendirme sunmamaktadır.

- Koruma mekanizmasına ilişkin sorunlar:

Türkiye’deki koruma sistemi, kentsel rant değeri olan bir konut yapısı ile kırsalda yer alan geleneksel köy evini aynı ölçekte değerlendirmekte, yapıların koruma ölçütleri bağlamında taşıdıkları değerlere göre koruma esaslarını ortaya koymamaktadır. Buna karşın, kırsal yerleşmelerin korunabilmesi için, ekonomik ve sosyal yapının dikkate alınması ve daha esnek bir sistem oluşturulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda, koruma mekanizmasının koruma kültürünün

geliştirilmesine katkı sağlar nitelikte olması gerektiği de çalışmanın tespitlerinden biridir.

Bu tespitler doğrultusunda, kırsal koruma modeli önerisinin temel ilkesi, yere özgü iyileştirme ve geliştirme stratejilerinin benimsenmesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, yerleşim ölçeğinde kararların alınabilmesi için yerel yönetimlerin ve yerel halkın karar verici mekanizmayı oluşturmaları, ancak farklı disiplinlerden uzmanlar tarafından sürecin teknik olarak desteklenmesi ve kararlara katılımı öngörülmüştür. Bu doğrultuda önerilen Yerel Koruma ve Planlama Müdürlüğü koordinatörlüğünde, alanın sorunlarının, potansiyellerinin, risk faktörlerinin ortaya konulduğu çalışmaların yapılması, kullanıcı istek ve gereksinimlerinin belirlenmesi, bütüncül çözüm ve öneriler geliştirilerek projelendirilmesi, yapılacak eylem planına göre de uygulamaların yürütülmesi modelin ana kurgusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte, alan çalışmalarında yapılan tespitler ile ortaya konulan koruma sorunlarına karşılık, yapılacak yasal düzenlemeler ile, kırsal geleneksel konutların farklı bir yapı sınıflandırması ile tescillenmesi, esnek koruma yaklaşımları geliştirilerek dokunun karakterine uygun müdahale biçimlerinin ortaya konulması çözüm önerisi olarak sunulmuştur. Sürecin tüm aşamalarında yerel halkın bilgilendirilmesi, danışmanlık hizmeti verilmesi, rehber kitaplar hazırlanması da model kapsamında yer almaktadır.

Model, yerel yönetimlerin sistem içindeki yetki ve sorumluluklarını arttırmayı, yerel halkın karar sürecine katılımını sağlamayı, yere özgü stratejiler oluşturularak projeler geliştirilmesini, kırsal konutların korunmasında esneklik sağlayacak yeni bir tescilli yapı grubu oluşturulmasını, akademik çevre ve STK'ların sürece doğrudan katılımını ve finansal kaynaklar için özgün fikirler geliştirilmesini hedeflemektedir.

Kırsal yerleşimlerin korunması sorunsalı irdelendiğinde, üst ölçekli sorunlara karşın, yerel ölçekte atılacak adımlar ve alınacak kararlar ile kırsala özgü tüm değerlerin geleceğe aktarılmasının ancak yeni bakış açıları oluşturulması, yeni söylemler geliştirilmesi ve ilgili mevzuatın yenilenmesi ile mümkün olacağı görülmektedir.

Bu kapsamda geliştirilen modelin korumanın farklı yönlerine ilişkin içerdiği düzenleme önerileri Tablo 6.1’te bir araya getirilmiştir. Bu düzenlemeler, çalışmanın odak sorunu geleneksel yapıların ve dokuların korunması olmasına karşın, sürdürülebilirliğin sağlanması için yalnızca fiziksel müdahalelerin yeterli olmadığı, yerleşimlerin kalkındırılması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, yerin kimliğini oluşturan değerlerin ön plana çıkartılması ve yere özgü gelişme kararları alınması gerekliliği esas alınmıştır. Bu doğrultuda atılacak her yeni adım, korumanın ayrılmaz parçaları olarak görülen bu unsurların tamamlanması ve bütüne ulaşılmasında önem taşımaktadır.

Tablo 6.1 Kırsal koruma modelinin korumanın farklı yönlerine ilişkin düzenleme önerileri

POLİTİK	Kırsal kalkınma ve korumanın devlet politikası olarak benimsenmesi, bu doğrultuda gerekli adımların atılması Yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının artırılması
HUKUKSAL	Koruma ve planlamayla ilgili öngörülen yasal düzenlemelerin yapılması
EKONOMİK	Kırsal koruma ve kalkınmaya kaynak aktarılması Özel sektör, kamu kurumları, yerel yönetimler iş birliğinde kaynak oluşturacak modeller geliştirilmesi
EĞİTİM	Halkın koruma konusunda bilinçlendirilmesi Usta yetiştirme programları Yönetici ve karar vericilerin eğitimi
SOSYAL	Halkla ilişkilerin güçlendirilmesi Yerel halkın koruma ve planlama sürecine katılımının sağlanması
KÜLTÜREL	Yere özgü kültürel değerlerin belirlenmesi ve sürdürülmesinin sağlanması Geçmişte var olup günümüzde yok olmuş değerlerin yeniden canlandırılması
TEKNİK	Çok aktörlü, disiplinler arası çalışmaların gerçekleştirilmesi Strateji plan ve projelerinin hazırlanması Rehber kitaplar hazırlanması

Bu öneriler aynı zamanda, kırsal yerleşmelerdeki değişim sürecinin ekonomik, sosyal, kültürel yapı ve mimari doku üzerinde kaçınılmaz etkileri olduğu kabulü üzerine kuruludur. Kırsala özgü somut ve somut olmayan kültürel değerler ile doğal çevrenin geleceğe aktarılması ancak bu sürecin iyi yönetilmesi ile mümkün olacaktır. Çalışma kapsamında geliştirilen kırsal koruma modelinde yönetim ve koruma anlayışının bu bakış açısı ile yenilenmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda kırsalla ilişkili diğer alanlarda da karşılık bulabilecek bütüncül bir yaklaşım ile mimarlık ve koruma disiplinine katkı sağlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abington Court Farmhouse* (b.t). 20 Eylül 2019, <https://britishlistedbuildings.co.uk/101023077-outbuilding-to-north-east-of-abingdon-court-farmhouse-cricklade#.XYN6wCgzbIU>.
- Acar, E. (2015). *Terkedilmiş yerleşimlerin geleceği (İzmir-Ödemiş – Lübbey köyü örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akan, B. (2011). *İzmir Bademli Ethem Ağa Konağı restorasyon projesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Akış, T. ve İnceköse, Ü. ve Tunçoku, S. S. ve Avar, A.A. (2013). İzmir kırsal alan konutları. *Mimarlık Dergisi*, 370, 57 – 65
- Aksu, A. Ü. (1985). *Foça yarımadası tarihsel gelişim*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akyüz Levi, E. (2009). Denizli Aydınlar Köyü evleri. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 7, 165 – 178
- Akyüz Levi, E. (2015). Effect of privacy on and elements of identity in Muslim-Turkish houses in Anatolia, *VFAST Transactions on Education and Social Sciences*, 7 (2), 27-37.
- Anavatos Village in Chios* (b.t). 05 Eylül 2019, <https://www.greeka.com/eastern-aegean/chios/villages/anavatos/>
- Appleton Manor* (b.t). 20 Eylül 2019, <https://britishlistedbuildings.co.uk/101198061-appleton-manor-appleton-with-eaton#.XYN16ygzbIU>.
- Aran, K. (2000). *Beyond Shelter Anatolian Indigenous Buildings*. Ankara: Tepe Architectural Center.
- Arpacıoğlu, Ü (2016). Kırsal sürdürülebilirlikte yeni bir model: köyünü yaşat projesi. *Yapı Dergisi*, 421, 132-138.
- Assessing cultural heritage significance* (2017). 09 Eylül 2019, https://www.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0030/66693/using-the-criteria.pdf.

- Atkinson, F. (1987). The Beamish Open Air Museum. *Museum International*, 39, 132-138.
- Bademli (b.t). 16 Eylül 2019, <https://www.visitizmir.org/tr/ilce/oedemis/nasil-gelmeli/bademli-858961>.
- Bayram, G. (2012). *Ege’de kırsal mimari araştırmaları (Manisa Kayacık Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Beamish Map (b.t). 03 Eylül 2019, <http://www.beamish.org.uk/plan-your-visit/interactive-map/>.
- Beautiful Puglia (b.t) 25 Eylül 2019, <https://www.beautifulpuglia.com/alberobello/>.
- Bekdemir, Ü., Kocaman, S., Polat, S. (2014). Yeni büyükşehir yasası sonrasında Türkiye’de şehir nüfusu ve şehir yerleşmeleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 32, 277-297.
- Bektaş, C. (2001). *Halk yapı sanatı*. İstanbul: Literatür Yayıncılık
- Bektaş, C. (2016). *Türk evi* (3.Baskı). İstanbul: YEM Yayınevi
- Beshiri, R. (2005). A visit to Canada’s countryside: rural tourism. *Rural and Small Town Canada Analysis Bulletin*, 6 (5), 1-22.
- Beypazarı yaşayan müze – Ankara (b.t). 02 Eylül 2019, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/beypazarı-yasayan-muze>.
- Bitkisel Üretim (b.t). 15 Ağustos 2019, <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim>
- Budun, G. (2003). *Ildırı tarihi dokusunun araştırılması ve koruma amaçlı değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Can, C. (1993). Kentsel koruma alanları ve koruma sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 36 (12), 307-314.
- Cankara, M. (2006). *Dikili – Yahşibey köyü konutları örneğinde mekânsal sürekliliğin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Cullingworth, J. B. & Nadin, V. (2006). *Town and Country Planning in UK*. UK: Routledge
- ÇEKÜL Vakfı (2012). *Anadolu'da kırsal mimarlık*. 05 Mart 2018, <http://www.tarihikentlerbirligi.org/wp-content/uploads/AnadoludaKirsalMimarlik-Ekitap.pdf>.
- Çelik, Z. (2006). *Türkiye'de kırsal planlama politikalarının geliştirilmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Christchurch Library (b.t) 20 Eylül 2019, <https://britishlistedbuildings.co.uk/101046742-christchurch-library-oxford#.XYN71SgzblU>.
- Çınar, A. K. ve Dünder, B. ve Genç, U. D. ve Çakmak, C. ve Erkarıslan, Ö. (2012) İzmir Foça Kozbeyli Mahallesi kırsal mimarlık envanteri. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 10, 107-149.
- Çörek Öztaş. Ç. ve Karaaslan, Ş. (2017) Türkiye'de kırsal planlama ve farklı ülkelere ait kırsal planlama örnekleri. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 10 (4), 432-465.
- Definition of ecotourism (b.t). 02 Eylül 2019, <https://www.ecoturismoenandalucia.org/Eng/ecotourism.php>.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye beşerî coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Doğer, E. (1998). *İlk iskânlardan Yunan işgaline kadar Menemen tarihi*. İzmir: Sergi Yayınevi.
- Doku kültürü ile tohumluk üretici belgesine sahip kuruluşlar*, (b.t). 15 Ağustos 2019, https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/Bitkisel%20%C3%9Cretim/Tohumculuk/Fide-Fidan/DK_ureticileri.pdf.
- Durukal, A. K. (1997). *Research of the traditional village architecture in the region of Tire and the problems of conservation*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Düşüt, G. (2003). *Şirince tarihi dokusundaki konutların strüktürel bozulmaları ve restorasyon yöntemlerinin geliştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri*. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi yayını.
- Eminağaoğlu, Z. Ve Çevik, S. (2005). Kırsal yerleşmelere ilişkin tasarım ve planlama politikalarının bölgesel ölçek içinde değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi*. 2005/2, 72-81.
- Eres, Z. (2008). *Türkiye’de planlı kırsal yerleşmelerin tarihsel gelişimi ve erken Cumhuriyet Dönemi planlı kırsal mimarisinin korunması sorunu*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Eres, Z. ve Akın, N. (2013). Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan planlı kırsal yerleşmeler. *İTÜ Dergisi*, 9 (1), 79-90.
- Eres, Z. (2013). Türkiye’de geleneksel kırsal mimarinin korunması: tarihsel süreç, yasal boyut, K.K. Eyüpgiller ve Z. Eres, (Ed.), *Prof.Dr. Nur Akın’a Armağan – Mimari ve Kentsel Koruma* (1. Baskı) içinde 457-469, İstanbul: YEM Yayınevi.
- Eres, Z. (2016). Türkiye’de geleneksel köy mimarisini koruma olasılıkları. *Ege Mimarlık Dergisi*, 92, 8-3
- Eyüce, A. (2005). *Geleneksel yapılar ve mekânlar*. İstanbul: Birsan Yayınevi
- Foça özel çevre koruma bölgesi sosyo-ekonomik araştırması (2008). 18 Temmuz 2019, https://webdosya.csb.gov.tr/db/destek/editordosya/Foca_Sosyoekonomik_Sonuc_Raporu_%2010_11_2008.pdf
- Foruzanmehr, A. ve Vellinga, M. (2011). Vernacular Architecture: questions of comfort and practicability. *Building Research & Information*, 39 (3), 274-285
- Geray, C. (2011) *Kırsal gelişme politikaları*. Ankara: Phoenix Yayınevi
- Giannini, F. (2013). The landscape and rural planning process in Italy. H. Ögdül, (Ed.), *Kırsal Planlama Üzerine Tartışmalar* içinde (85-111). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.

- Gönül, B. Y. (2018). Yerel ölçekte geleneksel konutların bugüne adaptasyonu: Bademli – Kaleiçi Sokak’tan örnekler. B. Yıldırım Gönül (Ed.) *Yerel Ölçekte Geleneksel Mimarinin Korunması* (1. Baskı) içinde (15 – 42). İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Görür, B. (2019). *Construction techniques of traditional houses in Karaburun villages*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gül, M. M. (1995). *Birgi geleneksel yerleşim dokusunun koruma ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
- Güler, K. (2016). *Türkiye’de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü örneği*. Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Güler, K. (2019). Developing an approach for conservation of abandoned rural settlements in Turkey. *A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*. 16 (1), 97-115.
- Güney Marmara kırsal miras strateji raporu (2013). 24 Aralık 2014, <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/2013-vizyon-planlari>.
- İlçemizde tarım potansiyeli, (b.t). 18 Temmuz 2019, <http://foca.gov.tr/ilce-gida-tarim-ve-hayvancilik-mudurlugu>.
- İllere göre sit alanları istatistiği, (b.t). 25 Haziran 2019, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari-istatistigi.html>
- İmam Birgivi’nin İzinde (b.t). 01 Temmuz 2019, <https://www.visitizmir.org/tr/aramasonucu/imam-birgivinin-izinde-birgi>
- İzmir otoyol haritası, (b.t). 18 Ağustos 2019, <https://www.visitizmir.org/tr/nasil-gelmeli/izmire-ulasim/kara-yolu>
- Karabağ Aydeniz, N. E. ve Ballice, G. (2018). Kuzey Ege’de kule ev mimarisi: Kozbeyli (Foça) üzerinden değerlendirme, B. Yıldırım Gönül (Ed.) *Yerel Ölçekte Geleneksel Mimarinin Korunması* (1. Baskı) içinde (57 – 76). İstanbul: Beykent Üniversitesi

- Kayın, E. (2012). Bir “kültürel manzara-kültürel peyzaj” ögesi olarak kırsal yerleşimlerin korunmasına yönelik kavramsal ve yasal irdelemeler, *Mimarlık Dergisi*, 367.
- Kayın, E. (2015). Modernleşme deneyiminin alanı ve kültürel doğal miras olarak kırsal yerleşimler. *Güney Mimarlık*, 19, 30-34.
- Keleş, R. (1976). *Kentbilim ilkeleri*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları
- Kent atölyeleri (b.t). 20.05.2019, <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kent-atolyeleri>.
- Kılıczade Mehmet Ağa Camii* (b.t). 20 Ağustos 2019, <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/inanc-turizmi/748-kilcizade-mehmet-aga-camii>
- Kır – kent tanımının revizyonu*, (b.t), 25 Eylül 2017, <http://www.resmiistatistik.gov.tr/?q=tr/content/18-k%C4%B1rkent-tan%C4%B1m%C4%B1n%C4%B1n-revizyonu>.
- Kırsal alan planlama projesi* (b.t). 20 Mayıs 2019, <https://mpgm.csb.gov.tr/kırsal-alan-planlama-projesi-kodakap-i-87459>
- Kırsal alanda yöresel doku ve mimari özelliklerin belirlenmesi projesi* (b.t). 20 Mayıs 2019, <https://mpgm.csb.gov.tr/kırsal-alanda-yoresel-doku-ve-mimari-ozelliklerin-belirlenmesi-projesi-i-89064>.
- Kırsal alanlara yönelik çalışmalar* (b.t). 20 Mayıs 2019, <https://mpgm.csb.gov.tr/kırsal-alanlara-yonelik-calismalar-i-87465>.
- Kırsal dönüşüm çalıştay sonuç raporu* (2015). Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Köşklük Kaya, N. (2012) Şirince köyü örneğinde kırsal mimari mirasın kırsal turizmin gelişmesine katkısının tartışılması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14, 119-123.
- Kuban, D. (1995). *Türk hayatlı evi*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Kut Görgün, E. (2017). *6360 sayılı Büyükşehir Kanunu sonrası kırsal yerleşimlerin planlanmasında köy tasarım rehberlerinin geliştirilmesi: Ödemiş/İzmir örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Küçükerman, Ö. (1988). *Kendi mekânının arayışı içinde Türk evi*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Madran, E. (2002). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kültür varlıklarının korunmasına ilişkin tutumlar ve düzenlemeler: 1800-1950*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Moore, R. (2014) Is it time to rethink Britain's green belt? *The Guardian*. 15 Eylül 2019, <https://www.theguardian.com/politics/2014/oct/19/is-it-time-to-rethink-the-green-belt>
- Nerse, S. (2014). Türkiye kır çalışmalarında paradigma değişimi, *Sosyoloji Dergisi*, 3 (29), 165-179.
- Oliver, P. (2003). *Dwellings the vernacular house world wide*, UK: Phaidon Press.
- Oliver, P. (2006.) *Built to meet needs, cultural issues in vernacular architecture*, UK: Elsevier.
- Ongun, U ve Gövdere, B (2015). Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi: Şirince örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5 (2), 46-55.
- Onuncu kalkınma planı 2014 – 2018 (2013) 17 Kasım 2014, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>.
- Orbaşlı, A. (2008). *Architectural conservation*. UK: Blackwell Publishing
- Ödemiş (b.t). 15 Ağustos 2019, http://www.izto.org.tr/portals/0/26_%C3%96dem%C4%B0%C5%9E.pdf
- Ödemiş 2015 – 2019 dönemi stratejik planı (2014). 16 Ağustos 2019, https://www.odemis.bel.tr/dosyalar/genel/Odemis_Belediyesi_2015_2019_Stratejik_Planı.pdf.
- Öğdül, H. (2010). Urban and rural definitions in regional context: A case study on Turkey. *European Planning Studies*, 18 (9), 1520-1541
- Öğdül, H. (2013a). Kırsal mekân politikalarında yeni dönem, *Mimarlık*, (371).

- Öğdül, H. (2013b). Kırsal yerleşmeler ve planlama sorunları. H. Öğdül (ed.), *Kırsal Planlama Üzerine Tartışmalar* içinde (254-362). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- Öğdül, H. ve Olgun İ. ve Çalışkan, Ç. O. (editörler) (2015). *Kastamonu Küre Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi*, T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı: Ankara
- Öğdül H. ve Gül, M. ve Olgun, İ. ve Kap Yücel, S.D. ve Çalışkan, Ç. O. (2018). Küre-Ersizlerdere köy tasarım rehberi: süreç ve yöntem üzerine bir tartışma, *Planlama Dergisi, Ek 1*, 1–14
- Öksüz, A. M. (2015) *Koruma odaklı kırsal alan planlaması: bir model önerisi sonuç raporu*. Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi.
- Öngel, S. ve Uluçay, H. ve Etli, B (2013) Türkiye’de kırsal alanların AB ve OECD kriterlerine göre yeniden tanımlanması, H. Öğdül (ed.), *Kırsal Planlama Üzerine Tartışmalar* içinde (254-362). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- Öymen Gür, Ş. (2005). Doğu Karadeniz konutu. *Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari* içinde (162 – 211). İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.
- Özçağlar, A. (2005). Türkiye’de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1), 1-25.
- Özçatalbaş, O. (2006) Türkiye’de kırsal turizm potansiyeli ve geliştirme olanakları. *Turizm ve Mimarlık Sempozyumu bildiri kitabı* içinde 272-278, Antalya: TMMOB
- Özçelik, A. (1998). *The Research of historical environment in Bademli*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özdemir, M. (2005). Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *Planlama Dergisi*, 2005/1, 20-25.
- Özden Ö., E. (2006) ‘Kentsel sit alanı’ ilanı ‘mutlak korunuyor’ anlamına geliyor mu? *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21, 651-660.
- Özensel (2015). *Türkiye’de kırsal yapıların dönüşümü: kır sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Özgökçeler Karaman, G. (2014). *Turgutlu dağ köylerinin tarihi çevre dokusu*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özkan, A. H. (2012). *Planlama sistemlerinde esneklik kavramı: Türkiye üzerine bir analiz*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Parlavecchia, M. & Pascuzzi, S. & Anifantis, A.S. & Santoro, F. & Ruggiero, G. (2019). Use of gis to evaluate minor rural buildings distribution compared to the communication routes in a part of the apulian territory (Southern Italy). *Sustainability*, 11 (17), 4700, 26 Eylül 2019, https://www.researchgate.net/publication/335486078_Use_of_GIS_to_Evaluate_Minor_Rural_Buildings_Distribution_Compared_to_the_Communication_Routes_in_a_Part_of_the_Apulian_Territory_Southern_Italy.
- Perker, Z.S. (2010). *Geleneksel Anadolu konutunun güne uyarlanmasında yapısal bir model*. Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Pilehvarian, N. K (1993). Yerleşme ölçeğinde korumanın Şirince örneğinde irdelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 36 (1-2), 373-377.
- Rapoport, A. (1969). *House, forms and culture*. USA: Prentice Hall.
- Rudofsky, B. (1964). *Architecture without Architects*. USA: Museum of Modern Art.
- Sığacık, (b.t). 01 Temmuz 2017, <https://www.visitizmir.org/tr/aramasonucu/sigacik>
- Sintaç, B. (2000). *Karaburun Yarımadasının kırsal ve köysel çevre incelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11.
- Sözen, M. (2001). *Türklerde ev kültürü*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Şahin, S. (2004). *Araştırma Raporu*. 01 Temmuz 2019, <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/1257,sinanpdf.pdf?0>.
- Şenli, S. (1997). *Research of the traditional village architecture in the region of Ödemiş and the problems of conservation*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Şirince (b.t). 01 Temmuz 2019, <https://www.visitizmir.org/tr/ilce/selcuk/nasil-gelmeli/sirince>.
- Taş, B. (2016). *Türkiye'nin kırsal yerleşmeleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Tekeli, İ. (2009). *Kültür politikaları ve insan hakları bağlamında doğal ve tarihi çevreyi korumak*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2016). *Dünya'da ve Türkiye'de kent – kır karşıtlığı yok olurken yerleşmeler için temsil sorunları ve strateji önerileri*. Ankara: İdealkent Yayınları.
- TKB'den Ödemiş Belediyesi'ne 2 ödül (2018). 22 Ağustos 2019, <http://www.egedesonsoz.com/haber/tkb-den-odemis-belediyesi-ne-2-odul/995687>.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: temel kavramlar ve tanımlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. (2), 116-127.
- Tuztaşı, U. ve Aşkun İ. Y. (2013). “Türk evi” idealleştirmesinde “Osmanlı evi” ve “Anadolu evi” kavramlarının ortaklıklarına ilişkin işlevsel açıklamalar. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. (66), 273-296.
- Türkdoğan, O. (1970). *Türkiye'de köy sosyolojisinin temel sorunları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi (2013). 30 Eylül 2014, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf.
- Uluer, B. (2016). *Bayındır, Yusufllu Köyü geleneksel yerleşim dokusunun çözümlemesi ve koruma önerisi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ulusal kırsal kalkınma stratejisi (2014). 29 Mayıs 2015, http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/113/Ulusal+Kirsal+Kalkinma+Stratejisi+_2014-2020.
- Urban – Rural typology. (b.t.). 25 Eylül 2017, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_ typology # Definition_at_the_regional_level](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology_# Definition_at_the_regional_level)
- Vellinga, M. (2006). Engaging the future: vernacular architecture studies in the twenty-first century. In Linda, A. and Marcel, V., (Ed.) *Vernacular Architecture in*

- the 21st Century: Theory, Education, and Practice* (81-94), UK: Taylor and Francis.
- Vellinga, M. and Oliver, P. and Bridge, A. (2007). *Atlas of vernacular architecture of the world*. UK: Routledge.
- Vellinga, M. (2011). The end of vernacular: anthropology and the architecture of the other, *Etnofoor, Architecture*, 23 (1), 171-192.
- Village design statements* (b.t). 13 Eylül 2019, https://www.york.gov.uk/info/20007/planning_and_building/1250/village_design_statements.
- Wowturkey (b.t). 01 Temmuz 2019, <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=103499&start=15>
- Yavuz, Behiç G. (1998). *Bademli rehberi*, İzmir: Bademli Belediyesi Yayını.
- Yenigül, S. B. (2017). Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarına etkisi. *Planlama Dergisi*. 27 (1), 16–25.
- Yeşiltuna, D. Ç. (2016). *Küreselleşme ve kırsal dönüşüm*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2006). *Avrupa Birliği'ne üye bazı ülkelerdeki kültür varlıklarını koruma yaklaşımı, örgütlenme ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yılmaz, M. (2015). Türkiye'de kırsal nüfusun değişimi ve illere göre dağılımı (1980-2012). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20 (33), 161-188.
- Yörür, N. (2008). *1980 sonrası tarım politikalarının kırsal alandaki yapısal dönüşüm üzerine etkileri: Aydın-Dalama örneği*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yurttaş, H. (2001). *Foça Kozbeyli*. İzmir: Top Yayıncılık.
- Yücel, C. (2004). *Türkiye'de kentsel koruma alanlarının planlamasına yönelik bir sistem önerisi*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

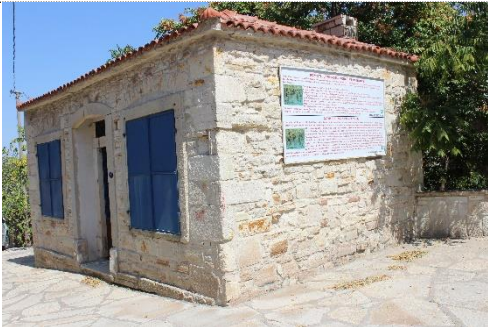
EK 1: Kozbeyli Mahallesi, Tescilli Yapılar Analiz ve Karşılaştırma Kataloğu

YAPI NO: 01		İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 1007		Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: 2014
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi		X	
	orta			
	kötü	X		
	harap			
NOTLAR:		İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003		
Yapı, 'Kültür Evi' olarak kullanılmak üzere restore edilmiş olmasına karşın, henüz faaliyete geçmemiştir.		Kişisel arşiv, 2019		
				

YAPI NO: 02		İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 969		Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli		X	
	dönemsel			
	boş	X		
KULLANICI		-	yerel	
İŞLEV		-	T + K	
YAPISAL DURUM	iyi		X	
	orta			
	kötü	X		
	harap			
NOTLAR:		İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003		
Yapının tescil tarihinden sonra yapılan onarımında, dış cephede kabartma derz uygulandığı, giriş cephesine sundurma ve korkuluk eklendiği, pencere ve kapı doğramalarının yenilendiği ve bitişğine eklenti yapıldığı görülmektedir. Bu müdahaleler dolayısıyla özgün niteliklerini kısmen yitirmiş durumdadır.		Kişisel arşiv, 2019		
				

YAPI NO: 02		İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 969		Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli		X	
	dönemsel			
	boş	X		
KULLANICI		-	yerel	
İŞLEV		-	T + K	
YAPISAL DURUM	iyi		X	
	orta			
	kötü	X		
	harap			
NOTLAR:		İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003		
Yapının tescil tarihinden sonra yapılan onarımında, dış cephede kabartma derz uygulandığı, giriş cephesine sundurma ve korkuluk eklendiği, pencere ve kapı doğramalarının yenilendiği ve bitişğine eklenti yapıldığı görülmektedir. Bu müdahaleler dolayısıyla özgün niteliklerini kısmen yitirmiş durumdadır.		Kişisel arşiv, 2019		
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 03			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 925			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		T	T	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta	X	X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Özgün işlevi zemin katta ticaret, üst katta ise konut olan yapının, iç mekân düzeni değiştirilmiş olup, her iki kat da ticaret amaçlı kullanılmaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				
YAPI NO: 04			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 781			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: 2011
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Çapkınoğlu Meyhanesi olarak bilinen yapı, kamulaştırılarak Foça Belediyesi ve İzmir Valiliği tarafından restore edilmiştir.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 05			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 906			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER	2013	2019		
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X		
KULLANICI		-		
İŞLEV		-		
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta	X		
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
İki katlı konut yapısı, özgün işlevini sürdürmekte olup, bölgesel onarımlar yapıldığı, zemin kat doğu cephesinde sonradan bir pencere açıldığı görülmektedir.			Kişisel arşiv, 2019	
				
YAPI NO: 06			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 794			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: 2013
ANALİZLER	2013	2019		
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel	X		
	boş	X		
KULLANICI		-		
İŞLEV		-		
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta			
	kötü			
	harap	X		
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Kule ev niteliğindeki yapı ve bitişigindeki özgün eklentiyi içeren yapı grubu, yapılan onarım sonrasında özgün niteliklerini kaybetmiş durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 07			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 1114			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: 2011
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Çapkınoğlu Konağı olarak bilinen yapı, kamulaştırılarak Foça Belediyesi ve İzmir Valiliği tarafından restore edilmiştir.			Kişisel arşiv, 2019	
				
YAPI NO: 08			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 818			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Bitişliğine bir yapı ve sundurma eklenmiş olan yapının cepheleri kabartma derz ile yenilenmiş olup cepheler özgün görünümünü yitirmiştir. Yapı içinde ve çatısında basit onarımlar gerçekleştirilmiştir.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 09			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 819			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yapının kuzey cephesine oda ve mutfak eklentisi yapılmıştır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

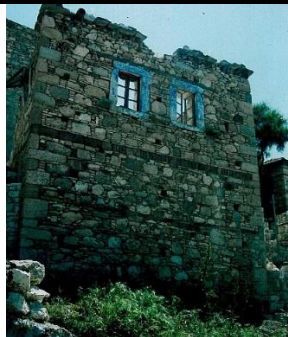
YAPI NO: 10			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 908			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel	X		
	boş		X	
KULLANICI		ikincil	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Onarılmış olan yapı, 2013 yılında ikincil konut olarak kullanılmaktayken günümüzde boş durumdadır ve kiralıktır. Yapının kahvaltı salonu olarak işletilmesi için Koruma Kurulu'na yapılan başvuru, KAİP tamamlanmamış olduğu için uygun görülmemiştir.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 11			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 933			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi:
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	XX		
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2019	
Özgün işlevini sürdüren ve niteliklerini koruyan yapının kullanıcısı oldukça yaşlı birisidir. Yapının bakım ve onarımı yapılmadığı için her geçen gün bozulmalar artmaktadır.				

YAPI NO: 12			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 827			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi:
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2019	
Kullanıcı tarafından basit onarımı gerçekleştirilmiş yapı, 2010 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarihe Saygı Yerel Koruma Ödülleri kapsamında 'Kentli İzmirli' ödülü almıştır.				

EK 1 devamı

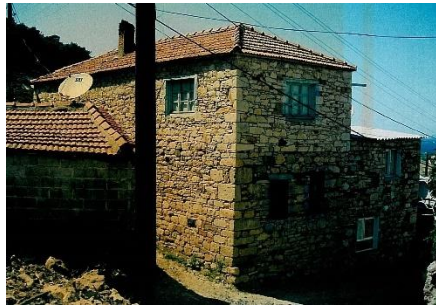
YAPI NO: 13				İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 03.05.2003	
PARSEL NO: 864				Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: -	
ANALİZLER		2013	2019				
KULLANIM DURUMU	sürekli						
	dönemsel						
	boş	X	X				
KULLANICI		-	-				
İŞLEV		-	-				
YAPISAL DURUM	iyi						
	orta	X					
	kötü		X				
	harap						
NOTLAR:				İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003			
Kullanılmayan yapıda yapısal bozulmalar görülmektedir. Yanı sıra yoğun yağışların ardından bahçe duvarı yıkılmış durumdadır.				Kişisel arşiv, 2019			
							
YAPI NO: 14				İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 03.05.2003	
PARSEL NO: 862				Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: 2005	
ANALİZLER		2013	2019				
KULLANIM DURUMU	sürekli						
	dönemsel	X	X				
	boş						
KULLANICI		ikincil	İkincil				
İŞLEV		konut	konut				
YAPISAL DURUM	iyi	X	X				
	orta						
	kötü						
	harap						
NOTLAR:				İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003			
Yapının 2004 yılında onaylanan projesi doğrultusunda restorasyonu yapılmıştır. Projeye uygun olarak Kule Ev niteliğindeki yapıya eklenti yapıldığı görülmektedir.				Kişisel arşiv, 2019			
							

EK 1 devamı

YAPI NO: 15			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 859			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Yerleşimin simge yapısı olan ve Kuzubeyi Kulesi olarak bilinen yapıda bozulmalar sürekli olarak artmaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 16			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 890			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş		X	
KULLANICI		yerel	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Yapı, ev sahibinin vefatı sebebiyle günümüzde kullanılmamaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 17			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 898			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş		X	
KULLANICI		yerel	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Yapı, ev sahibinin vefatı sebebiyle günümüzde kullanılmamaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 18			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 888			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş		X	
KULLANICI		yerel	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü	X	X	
	harap			
NOTLAR:			İzmir II Numaralı KVKK arşivi, 2003	
Özgün niteliklerini korumuş olan yapı, günümüzde yalnızca depo amacıyla kullanılmakta olup, kötü durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

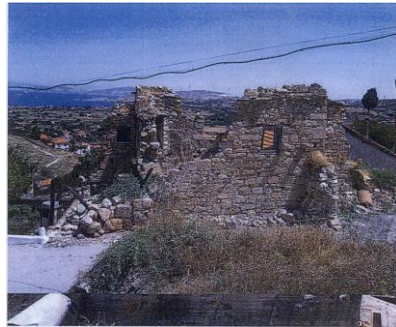
EK 1 devamı

YAPI NO: 19			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 871			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2019	
Yapı büyük ölçüde özgün niteliklerini korumuş durumdadır ve kullanılmaktadır.				

YAPI NO: 20			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 03.05.2003
PARSEL NO: 957			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel	X	X	
	boş			
KULLANICI		ikincil	konut	
İŞLEV		ikincil	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2019	
Kapsamlı onarım yapılan yapı, taşınmaz sahibinin antika eşyalara olan merakı dolayısıyla toplamış olduğu eşyaların sergilendiği 'Atatürk Evi' olarak bilinmektedir. Yapı, aynı zamanda ikincil konut olarak kullanılmaktadır.				

EK 1 devamı

YAPI NO: 21			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 16.07.2014
PARSEL NO: 884			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yapıda kısmi basit onarımlar gerçekleştirilmiş olup, sürekli kullanılmaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 22			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 22.04.2015
PARSEL NO: 843			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yapı, harabe durumundadır, ve bu şekilde iken tescil edilmiştir.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 23		İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 22.04.2015	
PARSEL NO: 861		Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: -	
ANALİZLER		2013	2019		
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X		
	dönemsel				
	boş				
KULLANICI		yerel	yerel		
İŞLEV		konut	konut		
YAPISAL DURUM	iyi	X			
	orta		X		
	kötü				
	harap				
NOTLAR:		Kişisel arşiv, 2019			
Yapının zemin kat cephesinde sonradan açılmış pencere boşlukları, özgün cephe düzenini bozmuştur. Yapı sürekli kullanılmakta ve bakımı yapılmaktadır.					

YAPI NO: 24		İl / İlçe: İzmir / Foça		Tescil tarihi: 22.04.2015	
PARSEL NO: 1167 – 920		Mahalle: Kozbeyli		Onarım tarihi: -	
ANALİZLER		2013	2019		
KULLANIM DURUMU	sürekli				
	dönemsel	X	X		
	boş				
KULLANICI		ikincil	ikincil		
İŞLEV		konut	konut		
YAPISAL DURUM	iyi	X	X		
	orta				
	kötü				
	harap				
NOTLAR:		Kişisel arşiv, 2019			
Yapı dönemsel olarak kullanılmaktadır ve genel olarak korunmuş durumdadır.					

EK 1 devamı

YAPI NO: 25			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 22.04.2015
PARSEL NO: 923			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü	X	X	
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2019	
Uzun yıllardır kullanılmayan tek katlı konut yapısı ve bahçe içindeki müstemilatları, özgün niteliklerini korumuş olmakla birlikte harap durumdadır.				

YAPI NO: 26			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 22.04.2015
PARSEL NO: 868			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş		X	
KULLANICI		yerel	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta	X		
	kötü		X	
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2019	
Özgün niteliklerini korumuş olan yapı, yaşlı ev sahibinin vefat etmesi sebebiyle günümüzde kullanılmamakta olup kötü durumdadır.				

EK 1 devamı

YAPI NO: 27			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 22.04.2015
PARSEL NO: 870			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yapı giriş cephesine yapılmış eklenti dışında özgün nitelikleriyle korunmuş durumdadır ve kullanılmaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 28			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 22.04.2015
PARSEL NO: 873			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta	X	X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Konut yapısı özgün işleviyle kullanılmakta ve orta durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO:		29		İl / İlçe:	İzmir / Foça	Tescil tarihi:	22.04.2015
PARSEL NO:		883 – 1140		Mahalle:	Kozbeyli	Onarım tarihi:	-
ANALİZLER		2013	2019				
KULLANIM DURUMU	sürekli						
	dönemsel						
	boş	X	X				
KULLANICI		-	-				
İŞLEV		-	-				
YAPISAL DURUM	iyi						
	orta	X	X				
	kötü						
	harap						
NOTLAR:				Kişisel arşiv, 2013			
Yapının kapı ve pencere doğramaları yenilenmiş olup, günümüzde kullanılmamaktadır.				Kişisel arşiv, 2019			
							

YAPI NO:		30		İl / İlçe:	İzmir / Foça	Tescil tarihi:	22.04.2015
PARSEL NO:		993 – 1143		Mahalle:	Kozbeyli	Onarım tarihi:	-
ANALİZLER		2013	2019				
KULLANIM DURUMU	sürekli	X					
	dönemsel						
	boş		X				
KULLANICI		yerel	-				
İŞLEV		konut	-				
YAPISAL DURUM	iyi	X					
	orta						
	kötü		X				
	harap						
NOTLAR:				Kişisel arşiv, 2013			
Özgün nitelikte olduğu gözlenen yapı kullanılmadığı için yıpranmaktadır.				Kişisel arşiv, 2019			
							

EK 1 devamı

YAPI NO: 31			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 769 – 770			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X		
KULLANICI		-		
İŞLEV		-		
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü	X		
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
İki parselde yer alan bitişik yapılar uzun zamandır kullanılmamakta olup, çatısı kısmen çökmüş durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				
YAPI NO: 32			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 783			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel		
İŞLEV		konut		
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta	X		
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yapının kullanıcısı yalnız yaşayan yaşlı birisidir. Oldukça bakımsız durumda olan yapı, hiç müdahale görmemiş olup özgün niteliklerini korumuştur.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 33			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 792			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X		
KULLANICI		-		
İŞLEV		-		
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü	X		
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Kule ev mimarisinin örneklerinden olan yapı, 2013 yılında kısmen yıkık iken günümüzde harabeye dönmüştür.			Kişisel arşiv, 2019	
				
YAPI NO: 34			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 802 – 1165			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel		
İŞLEV		konut		
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta	X		
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Konut yapısı ve bahçe içindeki tuvalet, mutfak, ocak gibi diğer mimari öğeler özgün nitelikleriyle korunmuş olup, bir yıldır kullanılmamaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 35			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 807			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yapı ve müstemilatları, hiç müdahale görmemiş özgün yapılar olup, harabe durumundadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 36			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 813 – 815 – 1184			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Üç parsel üzerinde yer alan yapı grubu, kullanılmamaktadır ve harap durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 37			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 816			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş		X	
KULLANICI		yerel	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü	X	X	
	harap			
NOTLAR:			Kişisel arşiv, 2013	
Yerleşimin en geniş manzarasına sahip yapılardan olan bu konut, tümüyle özgün durumda olmasına karşın oldukça harap durumdadır ve yaklaşık iki yıldır kullanılmamaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				
YAPI NO: 38			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 852 – 853 – 854			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			2013	
Uzun zamandır kullanılmayan yapı, harap durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 39			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 866 – 867			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			2013	
İki parselde oturan yapı grubu, tümüyle harap durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 40			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 869			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			2013	
Yapı, kullanılmakta olup, bölgesel basit onarımları yapılmış durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 41			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 907			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X		
	dönemsel			
	boş		X	
KULLANICI		yerel	-	
İŞLEV		konut	-	
YAPISAL DURUM	iyi	X		
	orta		X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			2013	
Büyük oranda özgünlüğünü korumuş olan konut yapısı günümüzde kullanılmamaktadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 42			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 11.02.2016
PARSEL NO: 964			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			2013	
Mahalleye ulaşan ana cadde üzerinde yer alan yapı, özgün niteliklerini korumuş ancak harap durumdadır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO: 43			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 26.06.2019
PARSEL NO: 915			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli	X	X	
	dönemsel			
	boş			
KULLANICI		yerel	yerel	
İŞLEV		konut	konut	
YAPISAL DURUM	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:			2013	
Yapı köy meydanına yakın bir konumda olup, yerel kullanıcıları tarafından onarımı yapılmıştır.			Kişisel arşiv, 2019	
				

YAPI NO: 44			İl / İlçe: İzmir / Foça	Tescil tarihi: 26.06.2019
PARSEL NO: 916			Mahalle: Kozbeyli	Onarım tarihi: -
ANALİZLER		2013	2019	
KULLANIM DURUMU	sürekli			
	dönemsel			
	boş	X	X	
KULLANICI		-	-	
İŞLEV		-	-	
YAPISAL DURUM	iyi			
	orta			
	kötü			
	harap	X	X	
NOTLAR:			2013	
Yapı, çatısı çökmüş ve harap durumda olduğu haliyle tescil edilmiştir.			Kişisel arşiv, 2019	
				

EK 1 devamı

YAPI NO:		45	İl / İlçe:		İzmir / Foça	Tescil tarihi:		26.06.2019
PARSEL NO:		1147	Mahalle:		Kozbeyli	Onarım tarihi:		-
ANALİZLER			2013	2019				
KULLANIM DURUMU	sürekli							
	dönemsel							
	boş	X	X					
KULLANICI		-	-					
İŞLEV		-	-					
YAPISAL DURUM	iyi							
	orta							
	kötü							
	harap	X	X					
					2013			
NOTLAR:					Kişisel arşiv, 2019			
Yıllardır kullanılmayan yapı, gün geçtikçe harap duruma gelmiş, tescil işleminde kısa süre sonra çökmüştür.								

EK 2: Bademli Mahallesi, Tescilli Yapılar Analiz ve Karşılaştırma Kataloğu

YAPI NO: 01				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3431				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan				
	boş		X		
İŞLEV					
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi				
	orta				
	kötü	X	X		
	harap				
NOTLAR:				Akan, 2011	
Günümüzde kullanılmayan yapı, oldukça harap durumda olup, bir bölümünün tuğla duvar örgüsü ile kapatıldığı / yenilendiği görülmektedir.				Kişisel arşiv, 2019	
					

YAPI NO: 02				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli		
PARSEL NO: 3434				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:		
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan		X				
	boş		konut				
İŞLEV							
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta						
	kötü	X	X				
	harap						
NOTLAR:							
Yapılan müdahaleler dolayısıyla yapının özgün öğelerinin dışarıdan algılanmamaktadır.							
				İzmir 1 Numaralı KVKK arşivi	Kişisel arşiv, 2019		

EK 2 devamı

YAPI NO:		03 ve 04		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3435 ve 3436		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		YIKIK								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta										
	kötü										
	harap		YIKIK								
NOTLAR:											
Yapılar tescilli olmalarına karşın yıkılmış durumda olup, eski fotoğraflarına ulaşılamamıştır.											
				Kişisel arşiv, 2019							

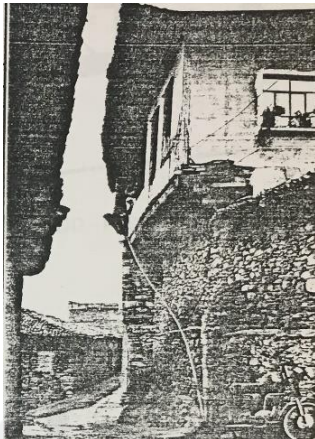
YAPI NO:		05		İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO:		3437		Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan						
	boş		X				
İŞLEV							
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta						
	kötü	X	X				
	harap						
NOTLAR:				Akan, 2011			
Yapı ve bahçe duvarları, yapılan müdahaleler ve eklentiler dolayısıyla özgün niteliklerini yitirmiş durumdadır. Yapının daha eski fotoğraflarına ulaşılamamıştır.				Kişisel arşiv, 2019			
							

EK 2 devamı

YAPI NO:		06		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3441 ve 3442		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		X								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta	X	X								
	kötü										
	harap										
NOTLAR:				Akan, 2011							
Yapı günümüzde kullanılmamaktadır.				Kişisel arşiv, 2019							
											

YAPI NO:		07		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3469		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş	X	X								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta										
	kötü	X									
	harap		X								
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi							
Yapı özgün niteliklerini korumuş durumda olup, kullanılmamakta ve harap durumdadır.				Kişisel arşiv, 2019							
											

EK 2 devamı

YAPI NO: 08				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli			
PARSEL NO: 3473				Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER									
KULLANIM DURUMU		1998	2019						
	kullanılan	X							
	boş		X						
YAPISAL DURUM	İŞLEV	konut							
		2011	2019						
	iyi								
	orta	X							
	kötü								
	harap					X			
NOTLAR:									
Kullanılmayan yapı, harap durumda olup, sokak yönünde yıkılma tehlikesine karşın önlem alınmıştır.									
				Özcelik, 1998		Kişisel arşiv, 2019			

YAPI NO:		09		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3479		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan		X								
	boş										
YAPISAL DURUM	İŞLEV		konut								
		2011	2019								
	iyi										
	orta	X	X								
	kötü										
	harap										
NOTLAR:											
Yapı, konut işleviyle kullanılmakta olup, özgün öğeler izlenebilmektedir.											

EK 2 devamı

YAPI NO: 10				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli					
PARSEL NO: 3480				Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:					
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		X								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta	X									
	kötü										
harap			X								
NOTLAR:											
Yapının özgün doğramalarının değiştirilmiş olduğu ve yapısal olarak da kötü durumda olduğu gözlenmiştir.											
				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi		Kişisel arşiv, 2019					

YAPI NO: 11		İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli	
PARSEL NO: 3512		Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:	
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan		X		
	boş				
İŞLEV			konut		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi				
	orta	X	X		
	kötü				
	harap				
NOTLAR:					
Yapı tescilli olmasına karşın, üst kat cephe düzeninin özgün olmadığı görülmektedir.					

	
Kişisel arşiv, 2019	

EK 2 devamı

YAPI NO: 12				İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3514				Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan		X				
	boş						
İŞLEV			konut				
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi		X				
	orta	X					
	kötü						
	harap						
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi			
Yapı, doku içinde restorasyonu yapılmış tek konuttur. Onarım sırasında mastaba bölümünde kısmen değişiklik yapıldığı görülmektedir.				Kişisel arşiv, 2019			
							

YAPI NO: 13				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli	
PARSEL NO: 3528				Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan		X				
	boş						
İŞLEV			konut				
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta	X					
	kötü		X				
	harap						
NOTLAR:				2019			
Yapı, yapılan müdahaleler ve betonarme eklenti dolayısıyla özgün niteliğini yitirmiş durumdadır.							

EK 2 devamı

YAPI NO:		14		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3531		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan		X								
	boş										
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019	Akan, 2011							
	iyi			Kişisel arşiv, 2019							
	orta	X									
	kötü		X								
	harap										
NOTLAR:											
Konut olarak kullanılan yapının, açık sofa bölümünün bir cephesi tuğla duvar ile kapatılmış olup, diğer bölümlerinde onarım yapılmadığı görülmektedir.											

YAPI NO:		15		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3598		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		X								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019	Akan, 2011							
	iyi										
	orta										
	kötü	X	X								
	harap										
NOTLAR:				Kişisel arşiv, 2019							
Kullanılmayan ve kötü durumda olan yapı, özgün öğelerini yitirmektedir.											

EK 2 devamı

YAPI NO: 16				İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3603				Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan	X					
	boş		X				
İŞLEV		konut					
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta						
	kötü	X	X				
	harap						
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi			
Yapı, konut dokusu içindeki en görkemli yapı olarak belirtilebilir. Ancak günümüzde kullanılmamakta olup, acil onarım gereksinimi bulunmaktadır.				Kişisel arşiv, 2019			
							

YAPI NO: 17				İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3605				Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan						
	boş		X				
İŞLEV							
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta	X					
	kötü		X				
	harap						
NOTLAR:				Kişisel arşiv, 2019			
Yapının bir bölümünde pencere doğramaları ve cephe düzeni değiştirilmiş olup, günümüzde kullanılmamaktadır.							

EK 2 devamı

YAPI NO: 18	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3613	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan		X	
	boş			
İŞLEV			konut	
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi			
	orta			
	kötü	X	X	
	harap			
NOTLAR:				
Yapının açık sofadaki ahşap elemanları yenilenmiş, yapısal sorunlar nedeniyle zemin kattaki beden duvarlarının bir bölümünde onarım yapılmıştır.				
				
Kişisel arşiv, 2019				

YAPI NO: 19	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3657	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan			
	boş		X	
İŞLEV				
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi			
	orta	X		
	kötü		X	
	harap			
NOTLAR:				
Yapı, özgün nitelikleriyle günümüze dek ulaşmış, ancak kullanılmaması dolayısıyla bakım onarımı yapılmamış, kötü durumdaki örnekler arasındadır.				
				
İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi		Kişisel arşiv, 2019		

EK 2 devamı

YAPI NO:		20		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3679		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		X								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta										
	kötü	X	X								
	harap										
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi							
				Kişisel arşiv, 2019							
Yapı, özgün ancak oldukça kötü durumdadır ve kullanılmamaktadır.											

YAPI NO: 21		İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli	
PARSEL NO: 3683		Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:	
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan				
	boş		X		
İŞLEV					
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi				
	orta	X			
	kötü		X		
	harap				
NOTLAR:					
Yapı, konumu dolayısıyla algılanmamakla birlikte, günümüzde kullanılmamaktadır.					

EK 2 devamı

YAPI NO: 22		İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli			
PARSEL NO: 3687		Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan						
	boş		X				
İŞLEV							
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta	X	X				
	kötü						
	harap						
NOTLAR:						Kişisel arşiv, 2019	
Kullanılmayan yapı, bahçe duvarları ve ağaçlar dolayısıyla dışarıdan algılanmamaktadır.							

YAPI NO:		23		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3694		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan		X								
	boş										
İŞLEV			konut								
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta	X	X								
	kötü										
	harap										
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi							
Konut olarak kullanılan yapının, pencere doğramalarının değiştirildiği, ancak başka bir müdahale yapılmadığı görülmektedir.				Kişisel arşiv, 2019							
											

EK 2 devamı

YAPI NO: 24		İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli			
PARSEL NO: 3705		Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan	X	X				
	boş						
İŞLEV		konut	konut			Özçelik, 1998 Kişisel arşiv, 2019 	
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta	X	X				
	kötü						
	harap						
NOTLAR:							
Eski fotoğraflarıyla karşılaştırıldığında, yapının giriş cephesinin sıvanmış, kemerli pencerelerin düz doğrama ile değiştirilmiş olduğu görülmektedir. Diğer cephe ise korunmuş durumdadır.							

YAPI NO:		25		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3722		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan		X								
	boş										
İŞLEV			konut								
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta										
	kötü	X	X								
	harap										
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi							
				Kişisel arşiv, 2019							
Yapı kullanılıyor olmasına karşın, herhangi bir onarım yapılmadığı ve kötü durumda olduğu gözlenmiştir.											

EK 2 devamı

YAPI NO:		26		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Tescilli	
PARSEL NO:		3724		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:			
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		YIKIK								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta										
	kötü	X									
	harap		YIKIK								
NOTLAR:				İzmir 1 No'lu K.T.V.K.K. Müdürlüğü arşivi							
Özgün yapı tümüyle yıkılmış olup, 2019 yılına ait fotoğrafta görülen yapı, üst kotta yer alan komşu parselde bulunmaktadır.				Kişisel arşiv, 2019							
											

YAPI NO: 27				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli		
PARSEL NO: 3758				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:		
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan						
	boş		X				
İŞLEV							
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta	X					
	kötü		X				
	harap						
NOTLAR:				Akan, 2011			
Yapı, kısmi onarım ve eklentilere karşın özgün niteliklerini korumuş durumda olup, günümüzde kullanılmamaktadır.				Kişisel arşiv, 2019			
							

EK 2 devamı

YAPI NO: 28	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3848	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan		X	
	boş			
İŞLEV			konut	
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi			
	orta	X		
	kötü		X	
	harap			
NOTLAR:				
Konut olarak kullanılmakta olan yapının onarıma gereksinimi bulunmaktadır.				
Kişisel arşiv, 2019				

YAPI NO: 29	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3849	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan			
	boş		X	
İŞLEV				
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi			
	orta	X	X	
	kötü			
	harap			
NOTLAR:				
Yapı kullanılmamaktadır. Sokaktan algılanan cephelerine bakıldığında yapısal bir sorun gözlenmemiştir.				
Kişisel arşiv, 2019				

EK 2 devamı

YAPI NO: 30				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3850				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		Kişisel arşiv, 2019
	kullanılan		X		
	boş				
İŞLEV			konut		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi				
	orta	X	X		
	kötü				
	harap				
NOTLAR:					
Yapının bir cephesinde sonradan yapılmış tuğla duvar göze çarpmaktadır. Diğer bölümlerde müdahale gözlenmemiştir.					

YAPI NO: 31				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3851 – 52				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		Kişisel arşiv, 2019
	kullanılan	X	X		
	boş				
İŞLEV		konut	konut		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi				
	orta	X			
	kötü		X		
	harap				
NOTLAR:					
Yapının onarıma gereksinimi bulunmaktadır, ancak eski fotoğrafına ulaşılamamıştır.					

EK 2 devamı

YAPI NO: 32	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3857	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan			
	boş		X	
İŞLEV				
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi			
	orta	X		
	kötü		X	
	harap			
NOTLAR:				
Yapının ahşap elemanlarının kısmen yenilendiği görülmektedir.				
				
Kişisel arşiv, 2019				

YAPI NO: 33	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3865	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan			
	boş		X	
İŞLEV				
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi			
	orta	X		
	kötü		X	
	harap			
NOTLAR:				
Özgün niteliklerini korumuş olan yapının acil onarıma gereksinimi bulunmaktadır, ancak kullanılmamaktadır.				
				
Kişisel arşiv, 2019				

EK 2 devamı

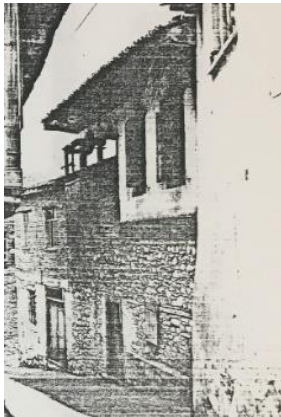
YAPI NO: 34				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3867				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan		X		
	boş				
İŞLEV					
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi				
	orta	X	X		
	kötü				
	harap				
NOTLAR:				Akan, 2011	
Kullanılmakta olan yapıda özgün cephe korunmuş durumdadır.				Kişisel arşiv, 2019	
					

YAPI NO: 35				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3876				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi: 2019
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan	X	X		
	boş				
İŞLEV			konut		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi		X		
	orta				
	kötü	X			
	harap				
NOTLAR:				Gönül, 2018	
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.				Kişisel arşiv, 2019	
					

EK 2 devamı

YAPI NO: 36				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli					
PARSEL NO: 3882				Mahalle: Bademli		Onarım tarihi: 2019					
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan										
	boş		X								
İŞLEV											
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi										
	orta	X	X								
	kötü										
	harap										

NOTLAR:		Akan, 2011	
Boş durumdaki yapının zemin katında yer alan ticaret mekanlarının cephelerinde sonradan yapılmış eklentiler dikkat çekmektedir.		Kişisel arşiv, 2019	
			

YAPI NO: 37				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli	
PARSEL NO: 3899				Mahalle: Bademli		Onarım tarihi: 2019	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan		X				
	boş	X					
İŞLEV			konut				
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi		X				
	orta	X					
	kötü						
	harap						
NOTLAR:				Özçelik, 1998		Kişisel arşiv, 2019	
Yapı cephesi sokak sağlıklılaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.							

EK 2 devamı

YAPI NO: 38				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3912 – 15				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi: 2019
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan	X	X		
	boş				
İŞLEV		konut	konut		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi		X		
	orta	X			
	kötü				
	harap				
NOTLAR:				Gönül, 2018	
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.				Kişisel arşiv, 2019	
					

YAPI NO: 39				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Tescilli
PARSEL NO: 3916				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan		X		
	boş	X			
İŞLEV			kamusal		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi		X		
	orta	X			
	kötü				
	harap				
NOTLAR:				Gönül, 2018	
Kale Mahallesi girişinde yer alan konut yapısı, Belediye Konuk Evi ve Kütüphane olarak restore edilmiştir.				Kişisel arşiv, 2019	
					

EK 2 devamı

YAPI NO: 40	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3917	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	2019
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan			
	boş		X	
İŞLEV				
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi	X	X	
	orta			
	kötü			
	harap			
NOTLAR:				
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.				
 Gönül, 2018 Kişisel arşiv, 2019 				

YAPI NO: 41	İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Tescilli
PARSEL NO: 3918	Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	2019
ANALİZLER				
KULLANIM DURUMU		1998	2019	
	kullanılan		X	
	boş			
İŞLEV				
YAPISAL DURUM		2011	2019	
	iyi		X	
	orta	X		
	kötü			
	harap			
NOTLAR:				
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.				
 Akan, 2011 Kişisel arşiv, 2019				

EK 2 devamı

YAPI NO: 42				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Tescilli	
PARSEL NO: 4577				Mahalle: Bademli		Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan	X					
	boş		X				
İŞLEV		konut					
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta						
	kötü	X	X				
	harap						
NOTLAR:							
Yapı kullanılmamakta olup, oldukça kötü durumdadır.							
				Kişisel arşiv, 2019			

EK 3: Bademli Mahallesi, Mevcut özellikleriyle korunacak yapılar analiz ve karşılaştırma kataloğu

YAPI NO: 08				İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Korunacak
PARSEL NO: 3438				Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	bilinmiyor
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan		X				
	boş						
İŞLEV			konut				
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi	X					
	orta		X				
	kötü						
	harap						
NOTLAR:				Özçelik, 1998			
Yapı kısmen onarılmış ve özgün nitelikleriyle korunmuştur.				Kişisel arşiv, 2019			
							

YAPI NO: 42				İl / İlçe:	İzmir / Ödemiş	Tescil durumu:	Korunacak
PARSEL NO: 3678				Mahalle:	Bademli	Onarım tarihi:	
ANALİZLER							
KULLANIM DURUMU		1998	2019				
	kullanılan	X	X				
	boş						
İŞLEV		konut	konut				
YAPISAL DURUM		2011	2019				
	iyi						
	orta	X	X				
	kötü						
	harap						
NOTLAR:				Özçelik, 1998			
Yapıda onarım yapılmamıştır.				Kişisel arşiv, 2019			
							

EK 3 devamı

YAPI NO: 50				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Korunacak
PARSEL NO: 3732				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi:
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan	X			
	boş		X		
YAPISAL DURUM	İŞLEV	konut			
		2011	2019		
	iyi				
	orta	X	X		
	kötü				
	harap				
NOTLAR:				Özçelik, 1998	
Yapıda onarım yapılmamış, özgün öğeler korunmuştur.				Kişisel arşiv, 2019	
					

YAPI NO: 56 ve 57				İl / İlçe: İzmir / Ödemiş	Tescil durumu: Korunacak
PARSEL NO: 3901 ve 3902				Mahalle: Bademli	Onarım tarihi: 2019
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan				
	boş		X		
YAPISAL DURUM	İŞLEV				
		2011	2019		
	iyi		X		
	orta				
	kötü	X			
	harap				
NOTLAR:				Gönül, 2018	
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.				Kişisel arşiv, 2019	
					

EK 3 devamı

YAPI NO:		59		İl / İlçe:		İzmir / Ödemiş		Tescil durumu:		Korunacak	
PARSEL NO:		3923		Mahalle:		Bademli		Onarım tarihi:		2019	
ANALİZLER											
KULLANIM DURUMU		1998	2019								
	kullanılan	X	X								
	boş										
İŞLEV		konut	konut								
YAPISAL DURUM		2011	2019								
	iyi		X								
	orta	X									
	kötü										
	harap										
NOTLAR:											
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.											
				Özçelik, 1998				Kişisel arşiv, 2019			

YAPI NO: 61		İl / İlçe: İzmir / Ödemiş		Tescil durumu: Korunacak	
PARSEL NO: 3925		Mahalle: Bademli		Onarım tarihi: 2019	
ANALİZLER					
KULLANIM DURUMU		1998	2019		
	kullanılan		X		
	boş				
İŞLEV			konut		
YAPISAL DURUM		2011	2019		
	iyi		X		
	orta	X			
	kötü				
	harap				

NOTLAR:		Gönül, 2018	
Yapı cephesi sokak sağlıklaştırma çalışmaları kapsamında yenilenmiştir.		Kişisel arşiv, 2019	
			